DINKO CHUDOBA

MUZIČKI RJEČNIK

ZAGREB 1958

12061

Svemčević C.

DINKO CHUDOBA

MUZIČKI RJEČNIK

TUMAČ MUZIČKIH POJMOVA S TEMELJNIM
UPUTAMA O MUZICI
I POPISOM MUZIČKIH KRATICA

NAKLADA
»IBI«

Tisak: Štamparije »Tipografija« Umag

PREDGOVOR

Muzika ili glazba je zajedničko dobro čitavog čovječanstva, ona je umjetnost, koja od svih umjetnosti najneposrednije djeluje na dušu svakog čovjeka. Od pastira u brdinama do velegradskog, priznatog umjetnika-stručnjaka, svatko se zanosi njenim zvukovima, doživljavajući je na svoj način kod obreda, zabave ili na posebno organiziranim muzičkim i kazališnim priredbama.

Ali zadatak muzičke umjetnosti nije samo u zabavljanju i razonođivanju. Odvajkada je muzici pripisivana i velika odgojna moć, pa se od toga naziranja ne odstupa ni danas, kad je učenje muzike propisano u svim školama, u kojima se stječe opća naobrazba. Tako je i ispravno, jer za razumijevanje remek-djela muzičke umjetnosti potrebno je i neko, barem sasvim općenito i načelno, poznanstvo s onim tehničkim elementima, koji su bitni u muzici.

Ljubitelj muzike, kojemu ona nije zvanje, često poseže za stručnim knjigama, a još češće za notama, te čitajući ih ili izvodeći nailazi na oznake i izraze, koji su kroz stoljeća izgubili svoje prvobitno značenje ili su mu nerazumljivi, jer su rijetko upotrebljavani, uzeti iz stranog jezika, naročito iz talijanskog i njemačkog, ili iz bilo kojeg drugog razloga. Često su takve male nerazumljivosti uzrokom, da je muzička umjetnost izgubila kojeg, inače vjernog i privrženog prijatelja. Da se takvi gubici što je moguće smanje, nastoji pomoći i ova knjiga. Ona ne predstavlja znanstveni udžbenik, već je samo osnovni priručnik, namijenjen onim ljubiteljima muzike, koji žele steći o toj umjet-

nosti nešto općeg znanja, a nemaju prilike da polaze muzičke škole. Oni pak, koji se žele temeljito posvetiti muzičkom studiju, neka posegnu za opširnijim školskim udžbenicima.

*
* *

Kod sastavljanja ovog priručnika služila su mi uglavnom slijedeća djela:

Karel Svoboda: Katechismus forem hudebnich,
Paul Frank: Musikalisches Fremdwörterbuch,
Karl Friedrich: Musikfremdwörterbuch,
Hugo Riemann: Musiklexikon,
Carl Witting: Wörterbuch,
Waldemar Bloch: Algemeine Musikkunde,
Oskar Pander: Musikformen,
Otto Reber: Grundlehre der Tonkunst,
Marko Tajčević: Osnovna teorija muzike,
Angerer-Walther: Musikkunde I.
Hrvatska Enciklopedija,
Minervin leksikon,

Autor.

Osnovna pouka

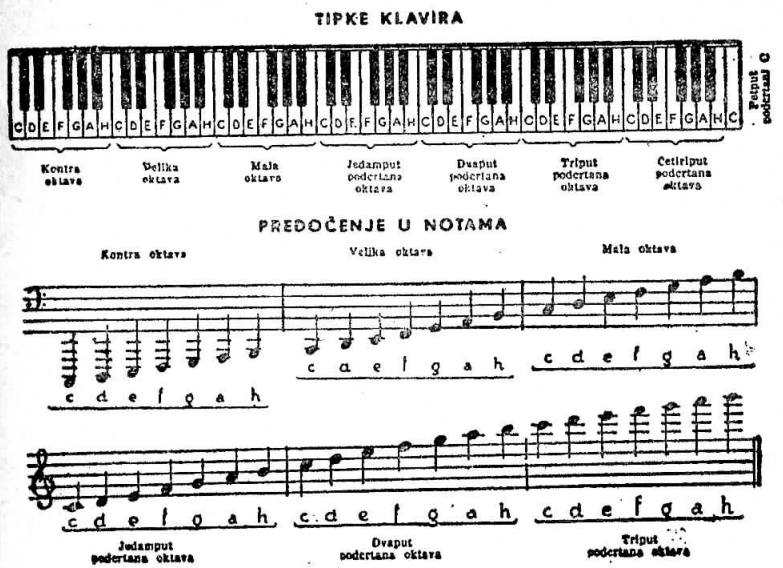

Crtovlje

Crtovlje (linijatura, sistem) sastoji se od 5 usporednih crta i 4 praznine među njima, koje se broje odozdo prema gore ovako:

Iznad i ispod crtovlja postavljaju se kratke crtice, t. j. pomoćne crte:

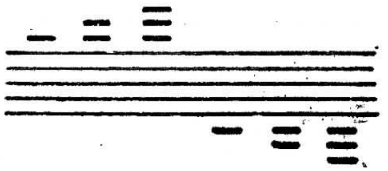

Ključ za note

Da odredimo imena notama u linijskom sistemu, stavljamo na početku svakog linijskog sistema znak, koji se zove ključ.

Naziv, ime ključa i njegovo mjesto na liniji daje isto ime i noti na odgovarajućoj liniji.

U današnjoj muzičkoj praksi upotrebljava se nekoliko vrsta ključeva, ali ponajviše G-ključ ili violinski ključ za bilježenje visokih tonova i F-ključ ili bas-ključ za bilježenje dubokih tonova.

a) G-ključ ili violinski ključ:

G-ključ počinje na drugoj liniji i izgleda ovako:

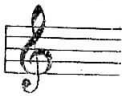

Postepeno G-ključ pišemo na slijedeći način:

1) 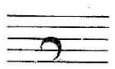 2) 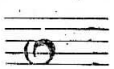 3) 4) 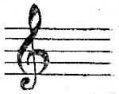

Taj ključ daje ime g noti na drugoj liniji:

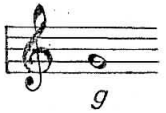

g

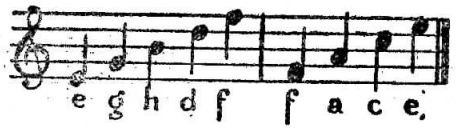

e g h d f f a c e

b) F-ključ ili basov ključ:

F-ključ počinje na četvrtoj liniji i izgleda ovako:

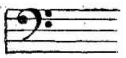

Postepeno F-ključ pišemo na slijedeći način:

1) 2) 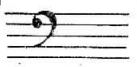 3) 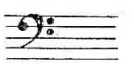

Taj ključ daje ime f noti na četvrtoj liniji:

f

g h d f a a c e g

c) C-ključ, koji se još naziva diskant-, alt- ili tenor-ključ, prema tome, da li stoji na prvoj, trećoj ili četvrtoj crti:

Diskant - ključ: Alt - ključ: Tenor - ključ:

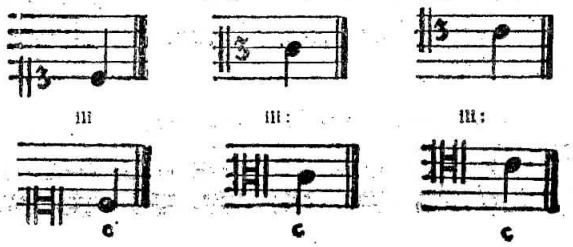

Note po svome trajanju ili po vrijednosti

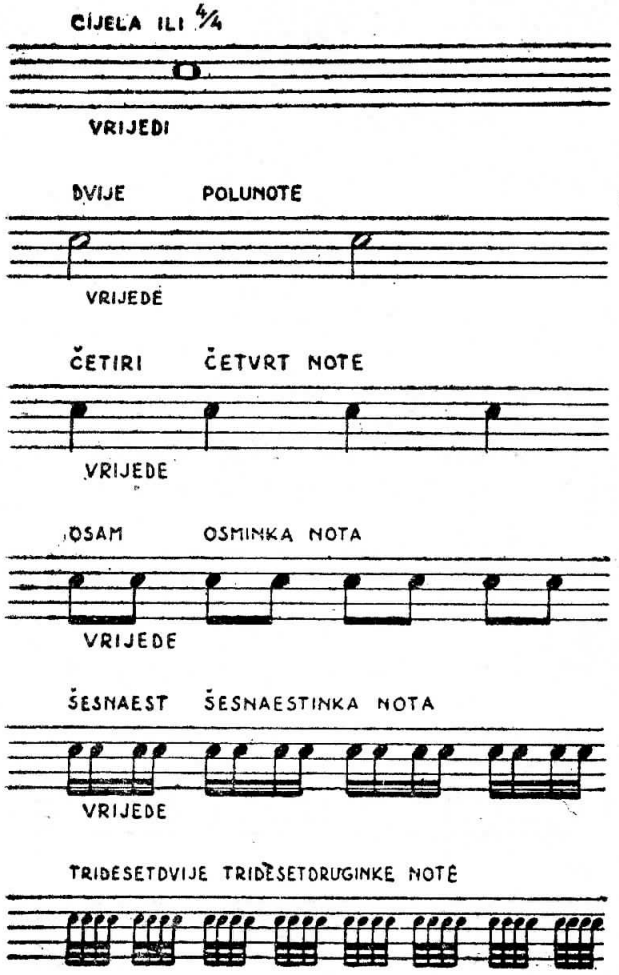

Stanke ili pauze

To su znakovi, kojima se bilježi privremeni prekid tonskog izvođenja.

Stanke ili pauze dijele se prema vremenskom trajanju, t. j. vrijednosti i to isto kao i note:

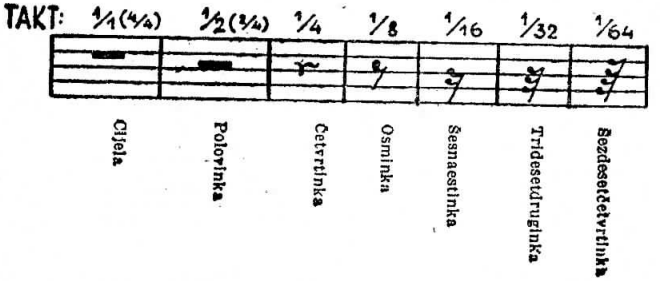

Vrijednosti točaka iza nota i iza stanki

Točka iza note ili iza stanke (pauze) produljuje vrijednost t. j. trajanje takve note ili stanke još za polovicu njezine vrijednosti:

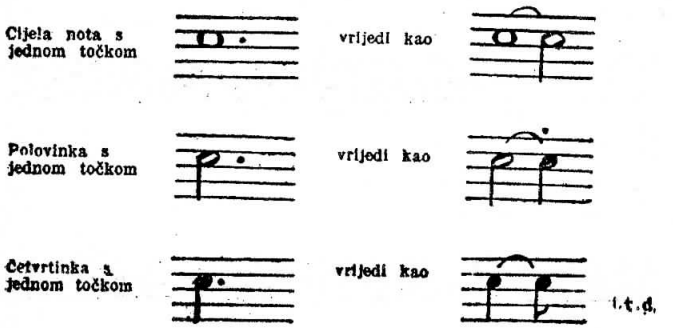

Druga točka produljuje trajanje tona još za četvrtinu vrijednosti note, dakle:

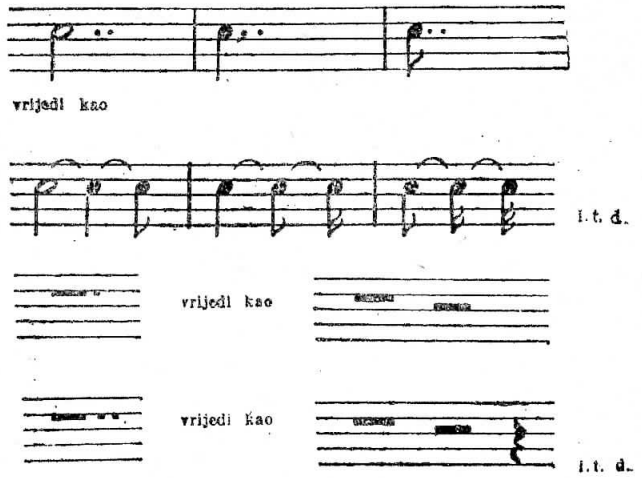

Zorni prikaz nota i stanki s točkama

Točka iza note:

i t. d.

Točka iza stanke:

i t. d.

Povisilice, snizilice i povratilice

Povisilicom i snizilicom označujemo, da se ne izvodi ton, označen notom na crtovlju, već njemu najbliži viši, odnosno niži ton, ako i nije temeljni ton ljestvice (skale).

1.) Povisilica ♯ povisuje pojedini ton tako, da se umjesto c izvodi cis, umjesto d dis i t. d.

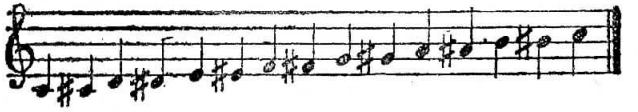

2.) Snizilica ♭ snizuje pojedini temeljni ton tako, da se umjesto d izvodi des, umjesto e es i t. d.

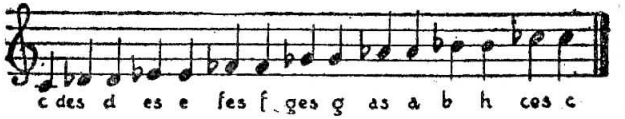

3.) Povratilica ♮ (Be-quadrat ili razrješilica), predstavlja uspostavni znak, pa prema tome one pod 1. i 2. povišene ili snižene note uspotavlja na njihovo prvotno, t. j. temeljno značenje, temeljni, prvotni ton.

Ova 3 znaka mogu biti i podvostručena, t. j. dva puta označena, pa u takvom slučaju imadu i dvostruko djelovanje, zapravo dvostruku vrijednost.

Dvostruka povisilica (♯♯ kraće ×) povisuje za dvije polovice tona.

Dvostruka snizilica (♭♭) snizuje za dvije polovice tona.

Dvostruka povratilica (♮♮) poništuje takvo dvostruko povisivanje ili snižavanje tona.

U slučajevima, kad ne treba uslijediti posvemašnje povisivanje ili snižavanje, već samo polovično, postavljaju se kombinirani znakovi, kao: ♮♯ ili ♮♭, na pr.:

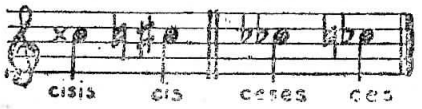

Treba razlikovati *trajne* i *prigodne* povisilice i snizilice.

Trajne su one, kojima se označuje tonalitet na početku kompozicije i na početku svakog crtovlja.

Prigodne povisilice i snizilice stavljaju se pred pojedine note i vrijede samo do konca pojedine mjere (takta).

Note sa sniženjem i povišenjem

1.	C	sa	♯	cis
	[Do(Ut)]	sa	♯♯	cisis
		sa	♭	ces
		sa	♭♭	ceses
2.	D	sa	♯	dis
	[Re]	sa	♯♯	disis
		sa	♭	des
		sa	♭♭	deses
3.	E	sa	♯	eis
	[Mi]	sa	♯♯	eisis
		sa	♭	es
		sa	♭♭	eses
4.	F	sa	♯	fis
	[Fa]	sa	♯♯	fisis
		sa	♭	fes
		sa	♭♭	feses
5.	G	sa	♯	gis
	[Sol]	sa	♯♯	gisis
		sa	♭	ges
		sa	♭♭	geses
6.	A	sa	♯	ais
	[La]	sa	♯♯	aisis
		sa	♭	as
		sa	♭♭	asas
7.	H	sa	♯	his
	[Si]	sa	♯♯	hisis
		sa	♭	b (hes)
		sa	♭♭	heses (dvostruki b).

O vrstama takta (mjera)

Taktovi se dijele u *parne* i *neparne.*

Parni taktovi su oni, koji imaju 2 dijela, naime:

1.) veliki alla breve ili dvocijeli takt. Označuje se razlomkom $^{2}/_{1}$ ili samo slovom C, ali češće precrtanim C:

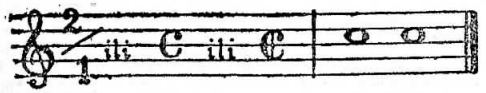

2.) mali alla breve ili dvopolovinski takt. Označuje se razlomkom $^{2}/_{2}$ ili precrtanim C:

3.) dvočetvrtinski takt:

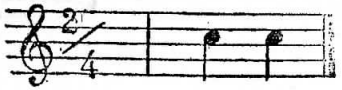

Neparni taktovi **ili** ***trodijelni*** taktovi su oni, koji imaju 3 dijela, naime:

1.) tropolovinski takt

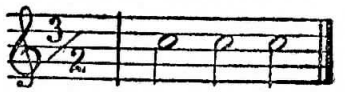

2.) tročetvrtinski takt

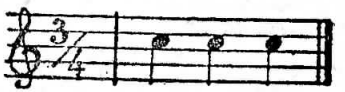

3.) troosminski takt

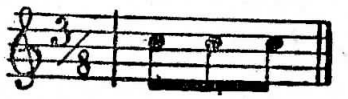

Osim toga postoje i sastavljeni taktovi, kao na pr. četiri-četvrtinski takt, koji se naziva i cijelim taktom, a označuje se sa C, zatim $^{6}/_{4}$, $^{6}/_{8}$, $^{9}/_{8}$, $^{12}/_{8}$ i t. d.

Jaki ili teški dijelovi takta su oni, na koje pada naglasak (teza).

Slabi ili laki dijelovi takta su oni, koji ostaju bez naglaska (arza).

Na pr.

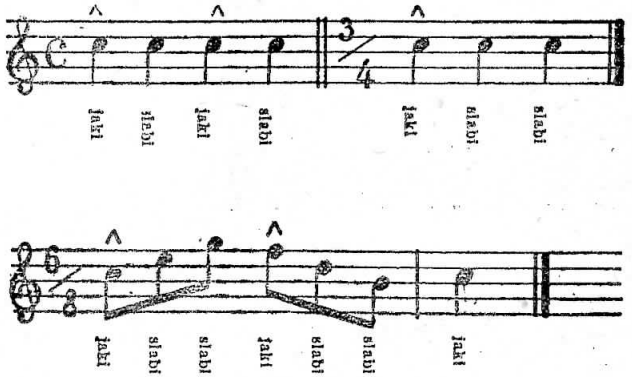

Tempo

Pod tempom razumijevamo stupanj brzine ili sporosti, prema kojoj treba izvoditi stanovitu kompoziciju. Uslijed toga metrički i ritmički tok tonova u muzičkoj kompoziciji dobiva svoj stvarni i konačni oblik u okviru tempa. Tempo je dakle brzina, kojom slijede vremenske jedinice brojenja, odnosno dijelovi takta, jedan za drugim, ili brzina, kojom izvodimo neku kompoziciju bilo čitavu, bilo pojedine njezine dijelove.

Razlikujemo uglavnom 3 temeljna tempa i to:

Polagani, srednji ili umjereni i brzi.

Svaki od ta 3 temeljna tempa ima za različite stepene brzine svoj naročit naziv.

U polaganom tempu služe ove oznake: Largo, larghetto, lento, adagio, grave i sostenuto.

U srednjem ili umjerenom tempu služe ove oznake: Andante, andantino, moderato, allegretto.

U brzom tempu služe ove oznake: Allegro, vivace, vivo i presto.

Ovim nazivima dodaje se gdjekad i komparativni dodatak più (na pr. più allegro i t. d.) ili superlativni nastavak -issimo (na pr. prestissimo i t. d.).

Katkada se ovim oznakama dodaje i riječ assai (na pr. vivo assai) ili riječ molto (na pr. adagio molto).

Osnovni intervali

Razmak ili rastojanje između bilo koja dva tona u ljestvici ili u melodiji uopće, zovemo interval.

Intervali se prema veličini zovu:

Prima, sekunda, terca, kvarta, kvinta, seksta, septima i oktava.

(U ovom smislu riječ »oktava« ima drugo značenje nego oktava u tonskom sistemu.)

Pregled osnovnih intervala:

Prima je interval između

dva tona istog imena, na pr.:

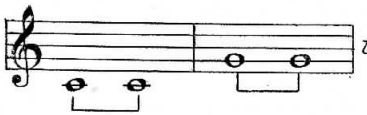

Sekunda je interval između dva susjedna tona, na pr.:

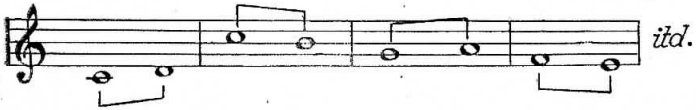

Terca je interval između tri tona, na pr.:

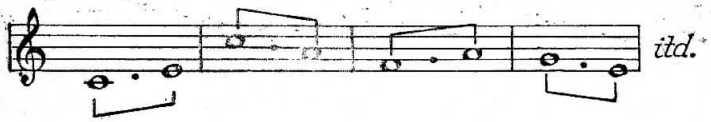

Kvarta je interval između četiri tona, na pr.:

Kvinta je interval između pet tonova, na pr.:

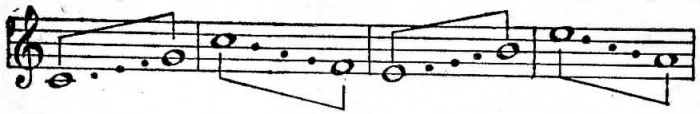

Seksta je interval između šest tonova, na pr.:

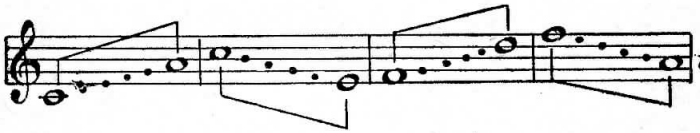

Septima je interval između sedam tonova, na pr.:

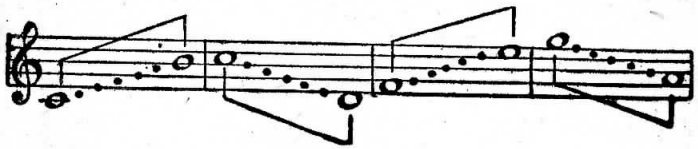

Oktava je interval između osam tonova, na pr.:

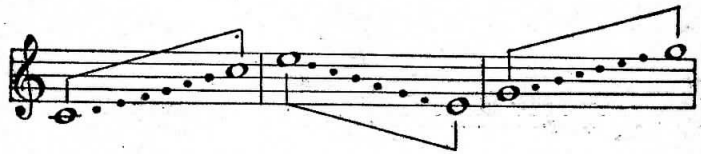

Pregled predznaka i početnih tonova ljestvica

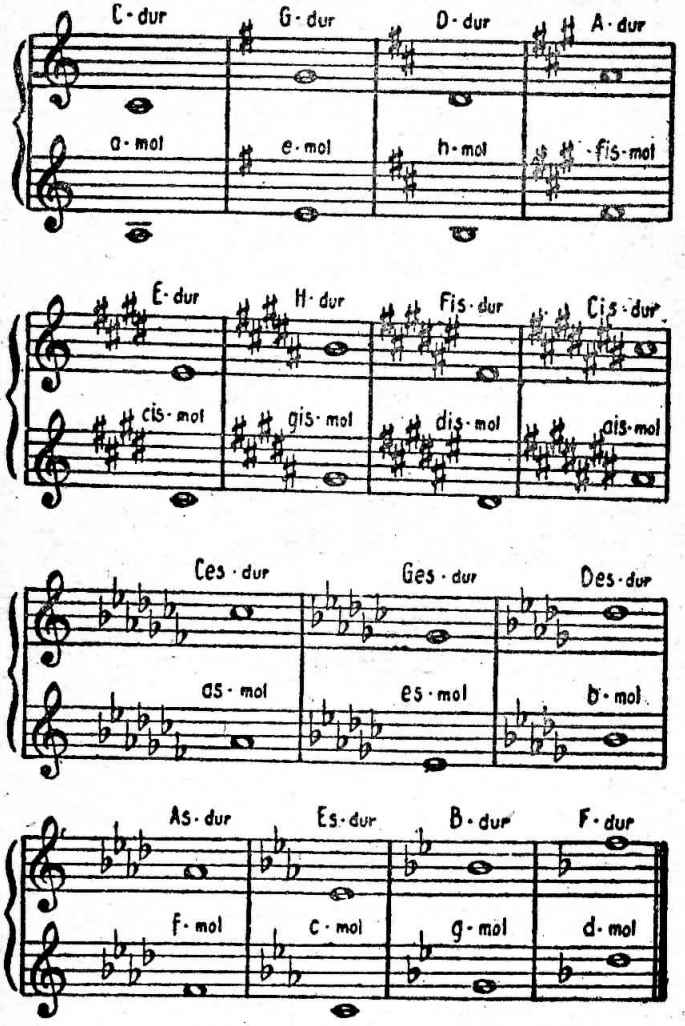

Za označivanje tonaliteta služimo se predznacima: povisilicom (♯) ili snizilicom (♭).

Još jedan zorni pregled predznaka i početnih tonova ljestvica

Tonaliteti s povisilicama su slijedeći:

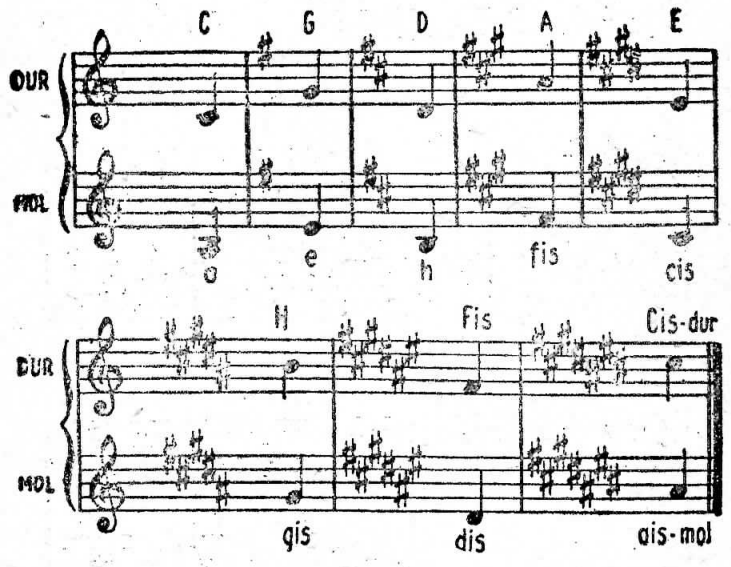

Dakle:

C-dur i a-mol, bez predznaka,
G-dur i e-mol, sa jednom povisilicom,
D-dur i h-mol, sa dvije povisilice,
A-dur i fis-mol, sa tri povisilice,
E-dur i cis-mol, sa četiri povisilice,
H-dur i gis-mol, sa pet povisilica,
Fis-dur i dis-mol, sa šest povisilica,
Cis-dur i ais-mol, sa sedam povisilica.

Tonaliteti sa snizilicama su slijedeći:

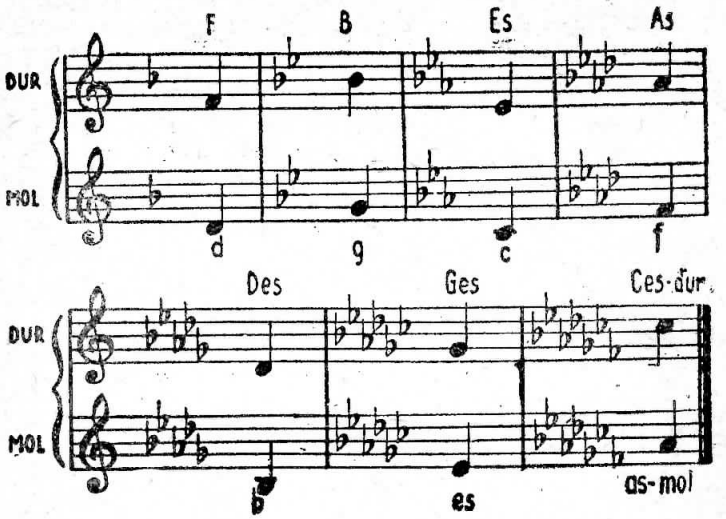

Dakle:

F-dur i d-mol, sa jednom snizilicom,
B-dur i g-mol, sa dvije snizilice,
Es-dur i c-mol, sa tri snizilice,
As-dur i f-mol, sa četiri snizilice,
Des-dur i b-mol, sa pet snizilica,
Ges-dur i es-mol, sa šest snizilica,
Ces-dur i as-mol, sa sedam snizilica.

Pregled durskih ljestvica s povisilicama

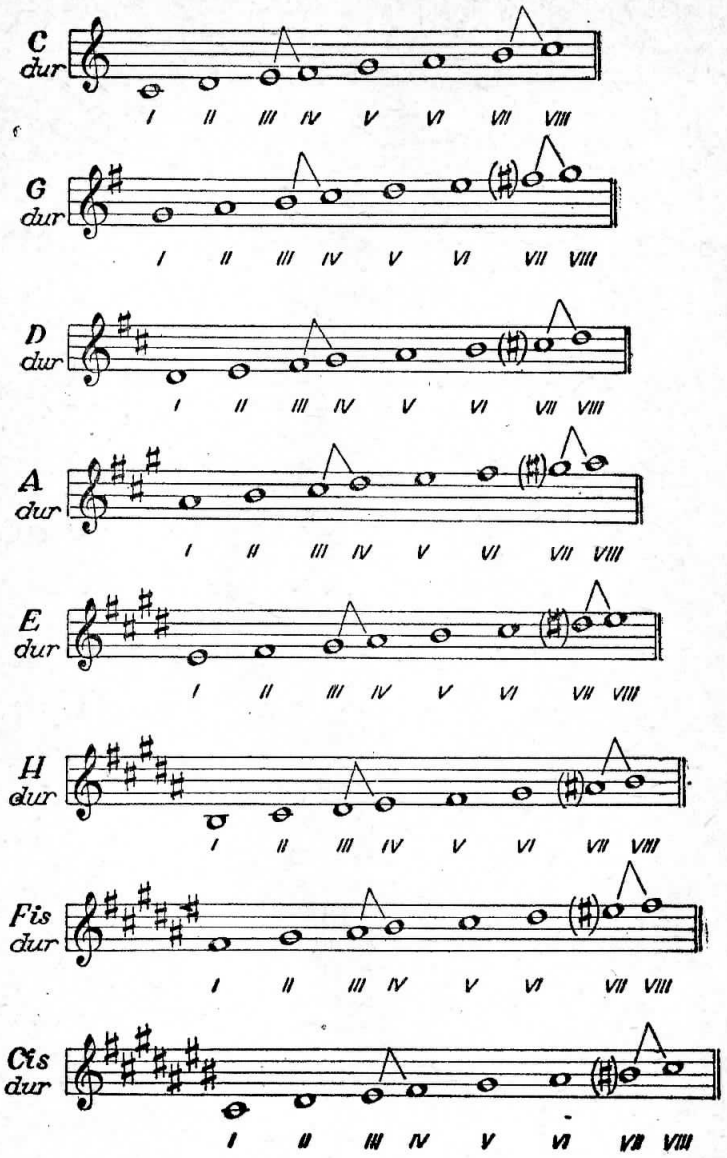

Pregled durskih ljestvica sa snizilicama

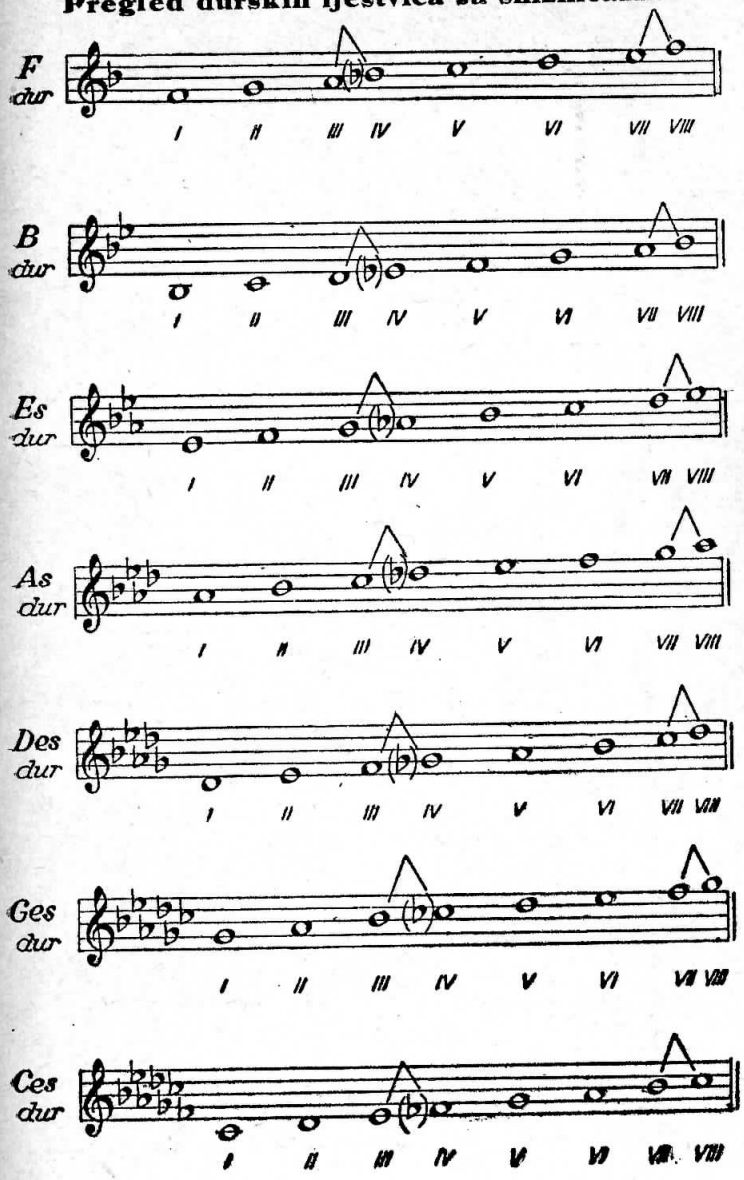

Pregled molskih ljestvica s povisilicama

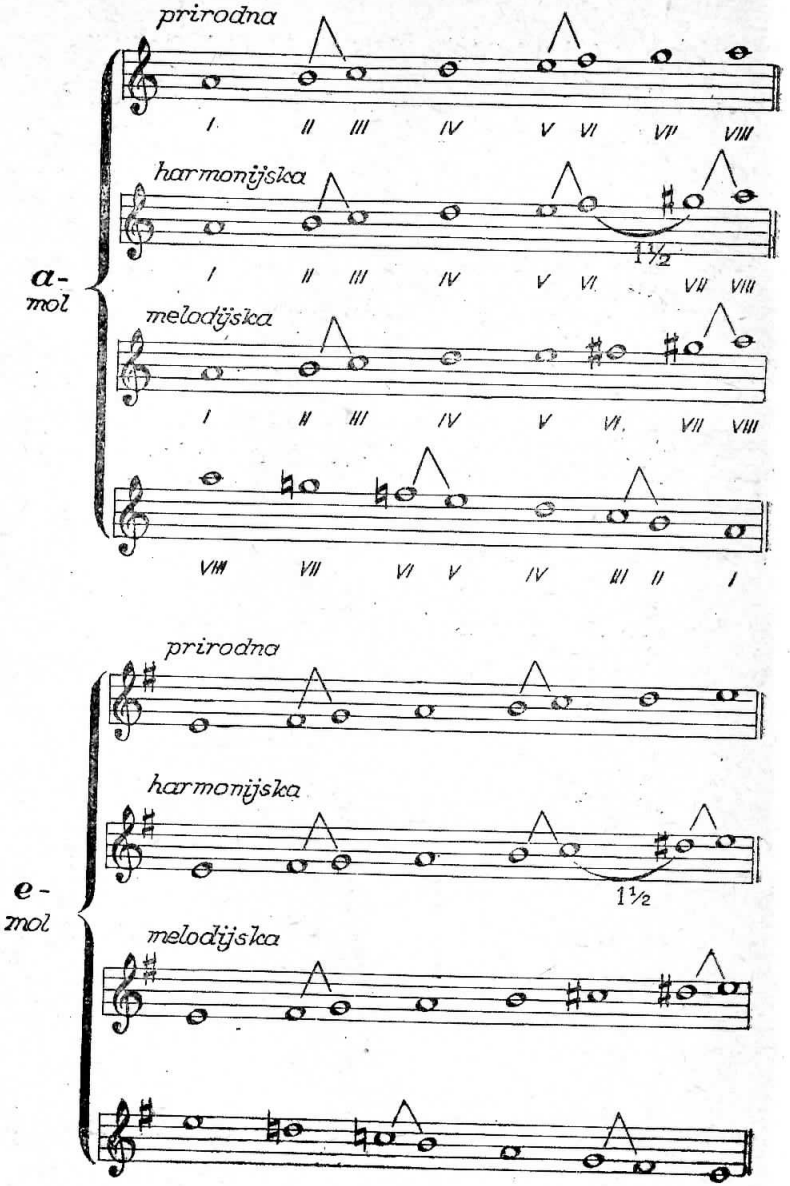

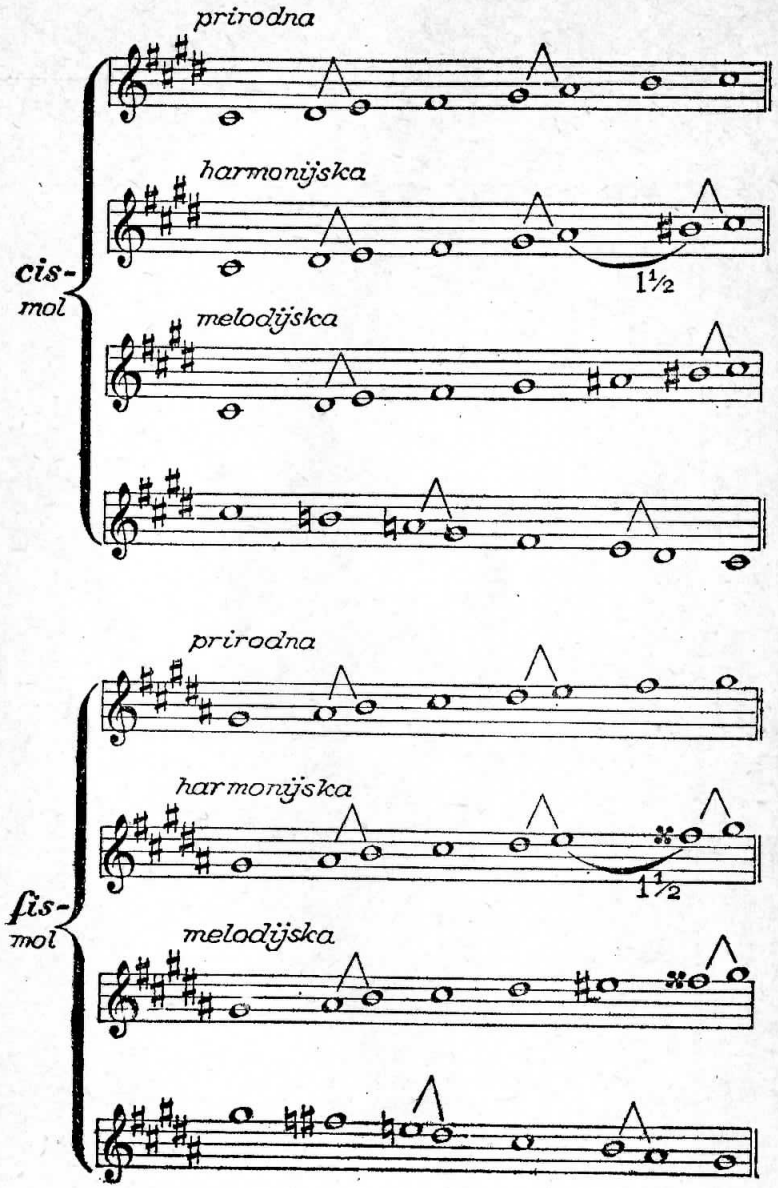
prirodna
harmonijska
1½
cis-
mol
melodijska
prirodna
harmonijska
1½
fis-
mol
melodijska

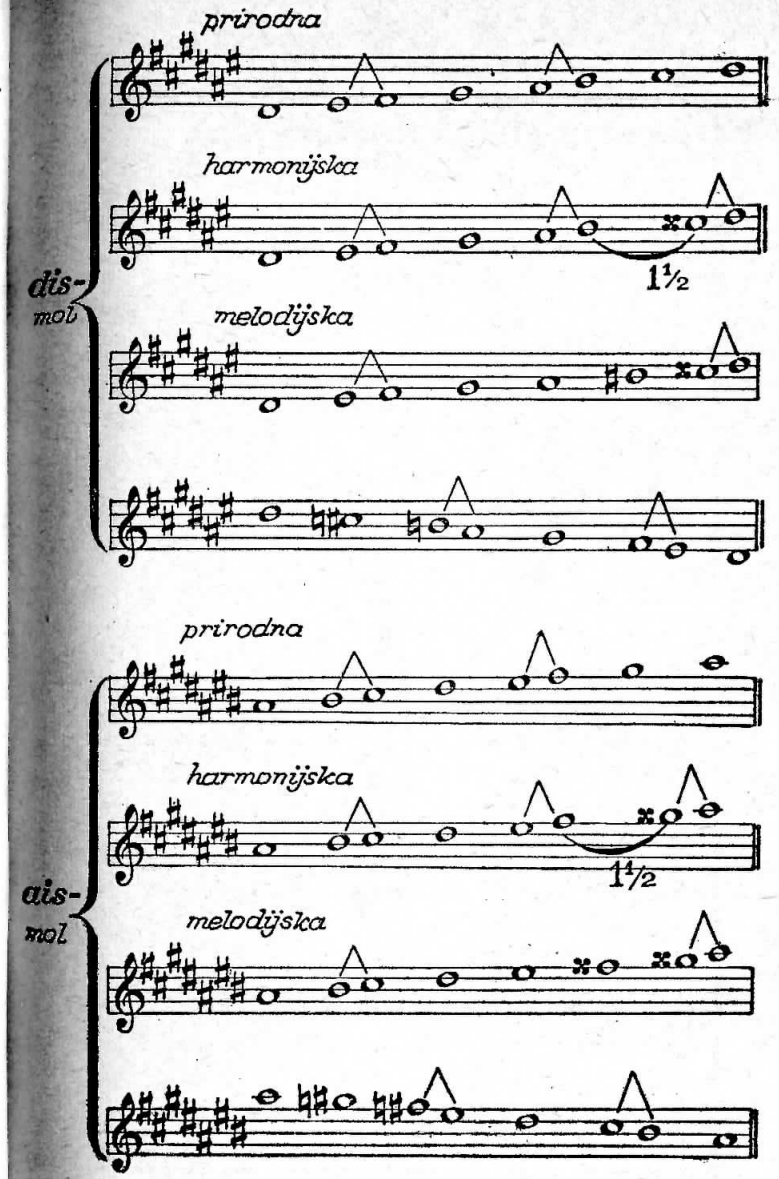
prirodna
harmonijska
1½
dis-
mol
melodijska
prirodna
harmonijska
1½
ais-
mol
melodijska

Pregled molskih ljestvica sa snizilicama

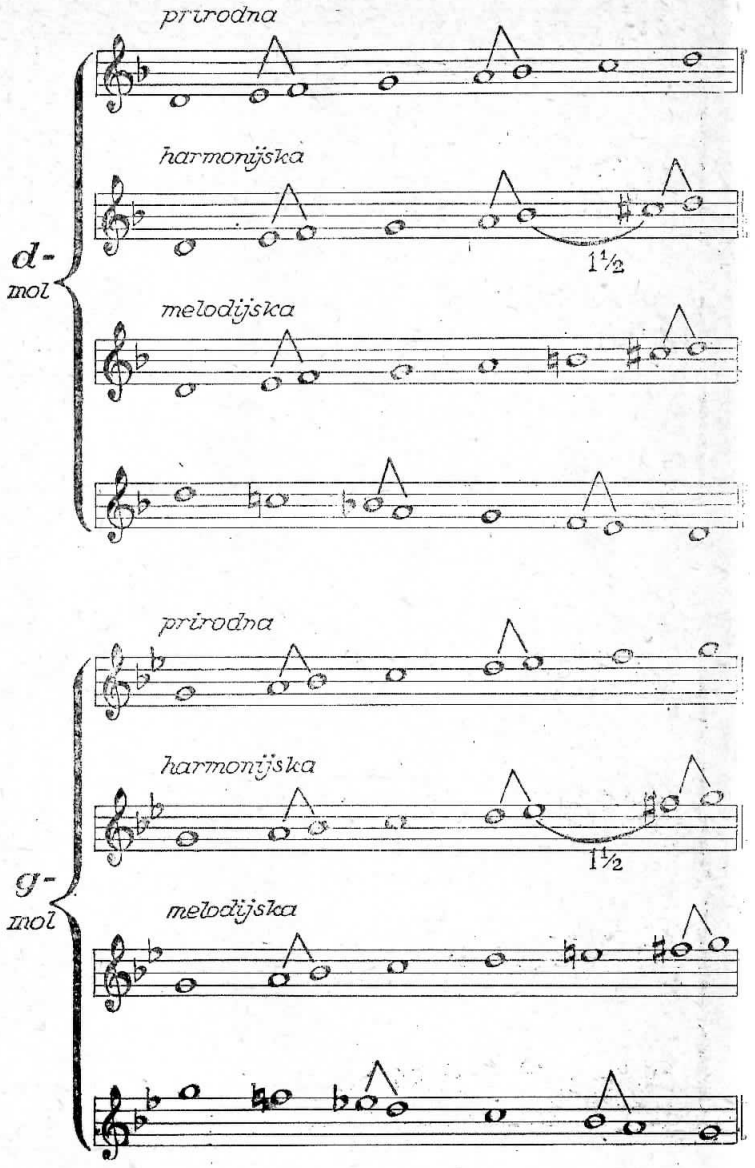

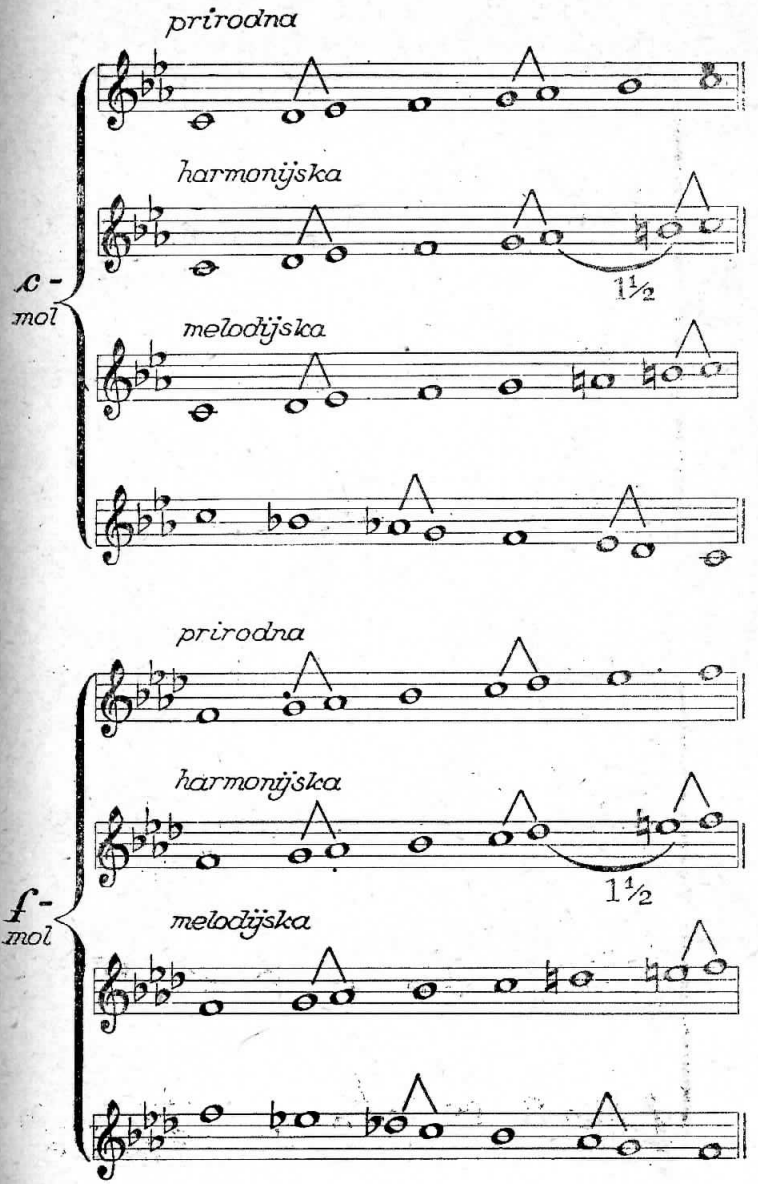

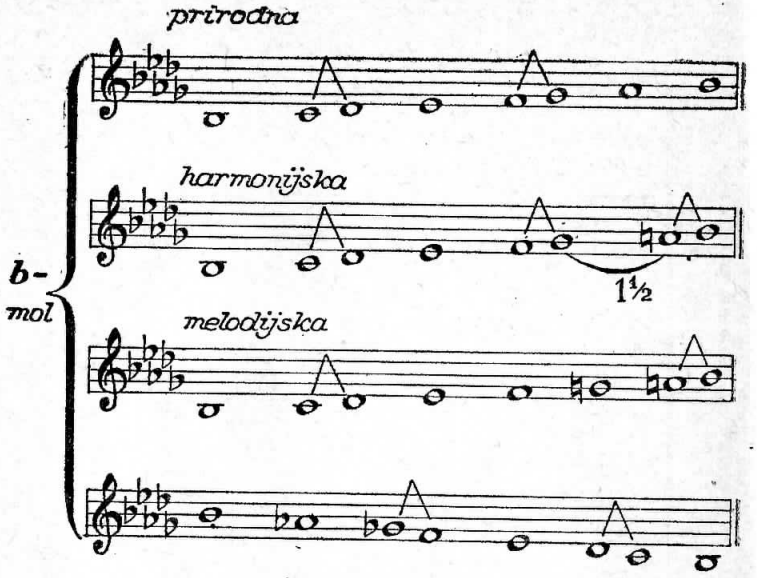
prirodna
harmonijska
1½
melodijska
b-
mol

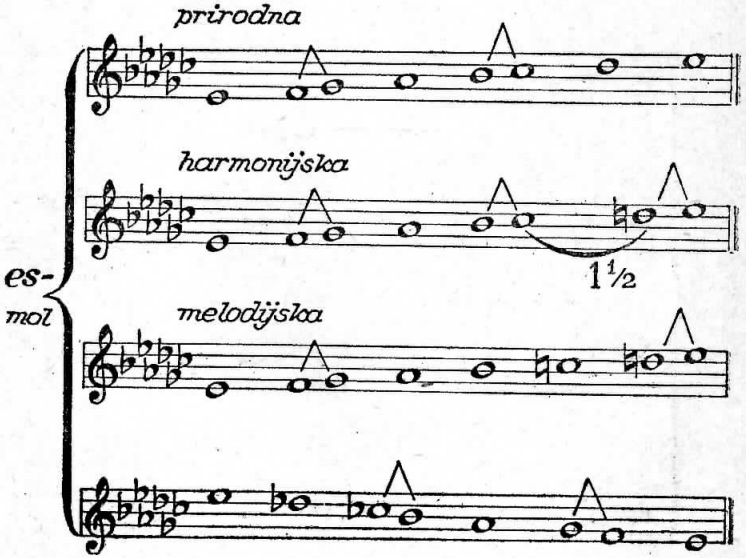
prirodna
harmonijska
1½
melodijska
es-
mol

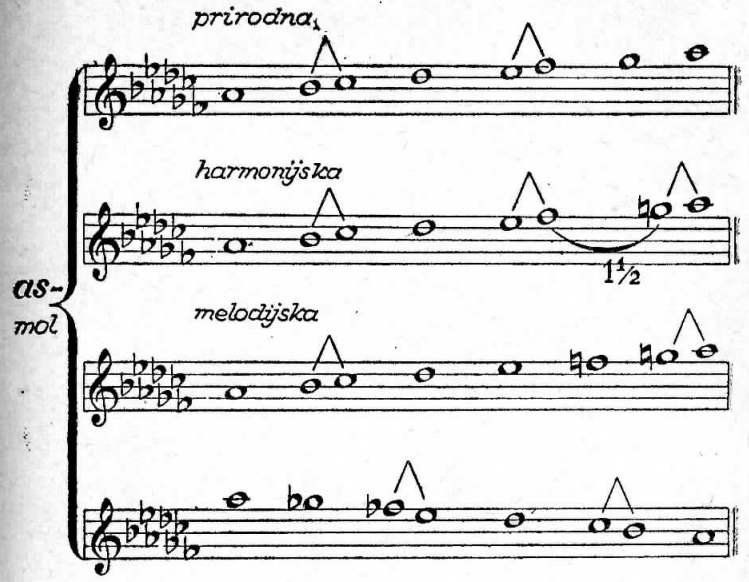
prirodna
harmonijska
1½
melodijska
as-
mol

Napomena

Najveći dio muzičkih izraza talijanskog je podrijetla, pa to u ovom priručniku kod takvih riječi nije bilo uglavnom ni potrebno označivati.

Za one muzičke izraze, koji su uzeti iz drugih stranih jezika, upotrebljene su slijedeće kratice:

engl. = *engleski,*
fr. = *francuski,*
gr. = *grčki,*
lat. = *latinski,*
mađ. = *mađarski,*
njem. = *njemački,*
polj. = *poljski,*
rus. = *ruski,*
španj. = *španjolski.*

TUMAČ MUZIČKIH POJMOVA

A

A (fr. i tal. *La*) = šesto slovo muzičke abecede i šesti ton C-dur ljestvice. *A* je ujedno druga žica na violini, prva žica na violoncellu, te treća žica na kontrabasu. *A* je također i kratica za alt.

a$_1$ = normalni ton. Ton muzičke viljuške ili sviralice, prema kojemu se ugađaju svi muzički instrumenti. U orkestru taj ton daje oboa. Broj titraja normalnog *a* u sekundi ustanovljen je sa 435. Naziva se također i komorni ton (njem. *Kammerton* ili *Stimmton*).

A ballata = u stilu balade.

A battuta = u odmjerenim razmacima, po udaru takta, u taktu.

Abbandono = podatljivo, odano, s privrženošću.

Abbassamento = spuštanje. U klavirskim kompozicijama znak, da jedna ruka treba igrati unakrst nad drugom.

Abbassamento di mano = spuštanje ruke kod taktiranja.

Abbassamento di voce = spuštanje glasa.

Abbellimento = ukras. Vidi: *Ukrasi.*

Abbreviatura = kratica u notnom pismu ili u muzičkim oznakama. (Fr. *Abréviation,* njem. *Abkürzung.*)

A-b-c-dirati = vježbati pjevanje tako, da se svaki ton pjeva svojim nazivom, t. j. slovom.

Abeceda muzička = vidi: *Muzička abeceda.*

A beneplacito = po volji, po svome ukusu. (Fr. *À volonté*).

Abgestossen (njem.) = vidi: *Staccato.*

Ab initio (lat.) = ispočetka, iznova.

Abréger (fr.) = skratiti.

Abstracta = duga, uska drvca u orguljama, koja idu od tipaka do valovne naprave i mijeha, a svrha im je, da otvore ventile, kroz koje treba da zrak uđe u odgovarajuće pištaljke.

Académie de Musique (fr.) = zavod za njegovanje muzike.

Académie spirituelle (fr.) = duhovni koncert.

A cappella = višeglasna kompozicija u stilu kapele, t .j. muzika, koju izvode samo pjevači, bez pratnje instrumenata onako, kako pjevaju pjevači u Sikstinskoj kapeli. Zborno pjevanje bez pratnje.

A capriccio = po volji, po svom nahođenju ili raspoloženju. Slobodno u predavanju.

Accademia = vidi: *Akademija.*

Accarezzevole = umiljato.

Accelerando = požurujući, ubrzavajući. Kod izvođenja ima brzina postati sve veća. Kratica: Accel.

Accent (fr. i engl.) = naglasak. Dinamičko isticanje pojedinog tona ili akorda. Označuje se često i sa: sf, sfz ili >.

Accentato = naglašeno, pojačano, izdignuto.

Accento = vidi: *Accent.*

Accentus (lat.) = Naglasak. Vidi: *Accent.*

Accentus ecclesiasticus (lat.) = crkveni pripjev, polupjevana deklamacija na jednom tonu na pr. pjev svećenika kod oltara. Recitativni pjev. Prema tome se razvijena melodika pjevačkog zbora naziva »concentus«.

Acciaccato = žestoko, naglo, goropadno.

Acciaccatura = 1) u staroj muzici za orgulje i klavir (17. st.) oznaka za ukras, koji se sastojao u tome, što bi skupa s glavnim tonom zazvučala i njegova donja sekunda, ali samo trenutačno; 2) danas je to naziv za obični, kratki predraz.

Accidenti musicali = prigodni predznaci. Nuzzvuci, koji ne pripadaju ljestvici.

Accidentio (lat.) = znak promjene intonacije (povisilica, snizilica, povratilica), koji nije u armaturi, nego se stavlja prigodice u toku same kompozicije.

Accolade (fr.) = vitičasta crta t. j. zagrada ili zaporka, koja međusobno veže više crtovlja u muzičkom pismu.

Accommodatio (lat.) = prilagođivanje, usklađivanje određenog instrumenta, kako je to potrebno za ispravnu izvedbu.

Accompagnato = vidi: *Recitativ.*

Accompagnement (fr.) = pratnja. Kod djela za solo-instrument ili pjevanje, nesolistički instrumentalni part.

Accompagneur (fr.) = pratilac. Takav je nekad imao pred sobom samo basovu dionicu, pa je iz nje improvizirao pratnju na klaviru ili na orguljama.

Accompagnirati = pratiti (pjevača ili solistu svirača na klaviru ili orguljama). Glavni, vodeći glas harmonički potpomagati.

Accopiato = povezano, vezano, složno.

Accord (fr.) = vidi: *Akord.*

Accordando ili *Accordandosi* = skladno zvučeći.

Accordeon = harmonika rastegača. Vidi:*Accordion* i *Harmonika.*

Accordeur (fr.) = ugađač instrumenata.

Accordion = vrsta ručne harmonike rastegače. Popularni instrument s mijehom i tastaturom, kako ga je god. 1929. konstruirao Damian u Beču. Vidi: *Harmonika.*

Accordoir (fr.) = vidi:*Glazbena viljuška.*

Accrescendo = pojačavajući postepeno zvuk.

Acte (fr.) = čin, prizor kazališnog djela.

Acte de cadence (fr.) = završetak, završni ton. Znači također i zadnji ton trilja.

Acteur (fr.) = glumac, pjevač u operi, opereti ili u drami.

Actrice (fr.) = glumica, pjevačica u operi, opereti ili u drami.

Acuta (lat.) = oštro ili resko odzvanjajući glas orgulja.

Adagio = polagano, sporo, otegnuto. Oznaka za tempo polaganiji, nego što je Andante, ali brži nego Largo. Slovi kao tempo između Larghetta i Andantina. Karakteristika Adagia je smirena nježnost, kao izraz duboke osjećajnosti, znači dakle lagodno, široko, otegnuto. Adagio označuje često i naziv nekog dijela (stavka) složene kompozicije, na pr. sonate, simfonije i sl.

Adagio — adagio = osobito polagano, vrlo umjereno.

Adagio assai = vrlo sporo, otegnuto.

Adagio (di) molto = jako sporo, otegnuto.
Adagio pesante = osobito polagano.
Addolorato = bolno, tužno.
A deux mains (fr.) = za dvije ruke. Dvoručno. Oznaka za dvoručnu svirku na klaviru.
Adiaphon /-on/ (grč.) = vrst klavira sa čeličnim viljuškama umjesto žica, koji ne bi trebalo nikada ugađati. Konstruirali su ga g. 1819. F. Schuster u Beču i Fischer & Fritzsch u Leipzigu.
Adirato = srdito. Isto što i *Con ira.*
Adjuvant = pomagač. Onaj, koji kantoru ili orguljašu pomaže kod izvedbe.
Ad libitum (lat.) = po volji. Tako se označuju ona mjesta u muzičkom djelu, koja može izvođač izvoditi po vlastitoj volji, t. j. polaganije ili brže. U partituri označuje se time, da neki muzički instrument nije prijeko potreban, pa se kompozicija može izvoditi i bez njega. Kratica: Ad lib. ili A. L.
Adornamento = ures, ukras. Vidi: *Ukrasi.*
A due = dvoglasno, u dva glasa. Također oznaka u partituri, da istu dionicu izvode dva (jednaka) duvačka instrumenta. Prema tome: A tre, A quattro i t. d.
Ad una corda = vidi: *A una corda.*
A-dur (fr. *La majeur*, tal. *La maggiore)* = dur ljestvica na tonu A s tri povisilice: fis, cis, gis. Paralelna joj je fis-mol ljestvica.
Aelodikon (Aelodion, Aeolina) = vrst instrumenta s tipkama, koji ima zvuk sličan orguljama. Konstruirao ga je g. 1800. Thürmer Eschenbach u Hamburgu.
Aeolova harfa = vidi: *Eolova harfa.*
Aequisonus (lat.) = suglasje.
Aequo animo (lat.) = s mirnoćom, strpljivo, mirnodušno.
Aesthetika = vidi: *Estetika.*
Aevia = kratica za Alleluja.
Affabile = usrdno, ljubazno, umilno.
Affanato = nemirno, smeteno, smućeno.
Affettuoso = uzbuđeno.

Afflitto = tužno, žalosno, snuždeno.
Affrettando = požurujući.
Affrettoso = užurbano.
Afonija = bezglasnost. Nemogućnost pjevanja i jasnog izgovaranja.
Agevole = lagašno, okretno.
Aggiustamente = točno u taktu.
Agiato = udobno, s lakoćom.
Agilitá = lakoća.
Agilmente = vedro, lagašno, pokretno.
Agitato = nemirno, uznemireno, uzbuđeno, uzrujano, užurbano. Dolazi često kao dodatak oznake za tempo na pr. Allegro agitato, a znači uzbuđeno predavanje brzoga tempa.
Agnus Dei (lat.) = »Jaganjče božji«. U pjevanoj misi šesti, t. j. zadnji dio.
Agoge (gr.) = ljestvica. Vidi: *Skala.*
Agogika = nauka o niansiranju, t. j. o sitnim modifikacijama tempa u svrhu što življeg i plastičnijeg predavanja muzičkog djela.
Agréments (fr.) = melodički ukrasi (trilj i sl.). Vidi: *Ukrasi.*
Air (fr.) = napjev, arija. Vidi: *Arija.*
Ais (fr. *La dièse*, tal. *La diesis)* = povišeni ton *a.*
Ais mol (fr. La dièse mineur, tal. La diesis minore) = mol-ljestvica na tonu ais sa sedam povisilica: fis, cis, gis, dis, ais, eis, his. Paralelna joj je Cis-dur ljestvica.
Akademija = udruženje muzičkih umjetnika i prijatelja muzike, ali i zavod za njegovanje muzike. Tako se zovu i koncertne priredbe.
Akcent = vidi: *Accent.*
Akcentuirati = naglasiti.
Akcidentali = znakovi notnog pisma, pomoću kojih se mijenja (povisuje ili snizuje) visina tona i naziv note, koja taj ton označuje. Vidi: Povisilica, snizilica, povratilica i t. d.
Akkord = vidi: *Akord.*
Akolada = vidi: *Accolade.*
Akompanjist = vidi: *Accompagneur.*

Akord = sazvuk ili suzvuk od više tonova, t. j. istovremeno zvučanje najmanje 3 tona različite visine, poredana po stanovitom sistemu; obično na principu tercnog poretka. U novijoj muzici i kvartni princip, t. j. konsonantni i disonantni akord. Karakter akorda ovisi o visinskom razmaku (intervalu) tih tonova, prema čemu se mijenja njegovo djelovanje na slušni živac, odnosno na psihičku predstavu, koju živac izaziva. Stoga se općenito može govoriti o ugodnim i neugodnim akordima, što se u harmonijskoj nauci definira pojmovima akorda i disakorda. Poslije dvozvučja (jednog intervala) u starom vijeku i kod primitivnih naroda, javlja se u srednjem vijeku i renesansi trozvuk i četvorozvuk. Razdoblje od klasike (XVII. stoljeće) do romantike (XIX. stoljeće) upotrebljava i petorozvuk, dok suvremena muzika još i dalje povećava broj intervala u akordu. Stoljetnim iskustvom muzičke prakse oblikovani su stalni harmonijski zakoni o sastavljanju i upotrebi akorda; moderna akustička istraživanja potvrdila su rezultate tih iskustava otkrivanjem fizičkih pojava (alikvotni tonovi). Značajno je za muziku našeg stoljeća, da nastoji izmijeniti mnoga od tih utvrđenih pravila. (Fr. *Accord*, engl. *Chord.*)

Akordeon = vidi: *Accordion.*

Akordion = vidi: *Accordion.*

Akordirati = ugoditi instrument, t. j. na način, propisan kod svakog instrumenta, pripraviti instrument za ispravno sviranje, obzirom na visinu tona.

Akt = čin, prizor kazališnog djela (opere, operete ili drame).

Akustičan = zvučan. Što daje dobar zvuk ili ga dobro prenosi.

Akustika = dio fizike u kome se proučavaju zvučne pojave u prirodi. Zvučne pojave nastaju titranjem elastičnih fizičkih tijela (žica, ploča, zraka i t. d.). Tako nastale zvukove primamo preko slušnih organa. Muzička akustika polazi od fizičkih zakona, ali posvećuje znatnu pažnju i djelovanju zvučnih pojava na čovjeka. Akustička istraživanja povezana s psihologijom i fiziologijom imaju znatnog udjela u stvaranju modernih muzičkih teorija. Muzička akustika ograničuje se na muzički upotrebljive zvukove, t. j. tonove.

A la mesure = u taktu, prema već navedenom vremenskom razmaku.

Alikvotni (harmonijski ili *parcijalni) tonovi* (njem. *Naturtöne, Obertöne* ili *Teiltöne)* = prirodni tonski niz, koji zvuči iznad svakog izvedenog tona, ali za uho jedva zamjetljivo. Alikvotni tonovi daju svome temeljnom tonu oblinu i punoću. Na limenim duvačkim instrumentima mogu se bez ventila izvesti alikvotni tonovi cnog tona, u kojem je instrument ugođen.

A livre ouvert (fr.) = vidi: *A vista.*

Alla breve ili *Allabreve* = u brzoj mjeri, na kratki ili brzi način, To je obično dvopolovinska mjera, koja se izvodi na dva dirigentova udarca.

Alla camera = u komornom stilu.

Alla cappella = vidi: *A cappella.*

Alla diritta = redoslijedom.

Alla marcia = na način koračnice.

Alla mente = bez priprave, smjesta, odmah.

All' antica = na starinski način.

Alla Palestrina = isto što i *A cappella.*

Alla Polacca = na poljski način, u tempu, t. j. prema mjeri Poloneze.

Allargando = postepeno pôlaganije, usporavajući, razvlačeći. Oznaka tempa, naročito za istovremeni dinamički porast.

Alla stretta = na stegnuti način (poput strette u fugi).

Alla turca = na turski način.

Alla zingara = na ciganski način. (Fr. *En bohémien).*

Alla zoppa = bangavo, posrćući.

Allegramente = brzo, hitro, veselo, živahno.

Allegretto = umjereno brzo, prilično živahno. Manje žurno od Allegra. To je tempo između Andanta i Allegra, a označuje i skladbe, koje imaju značajku ugodne vedrine.

Allegrissimo = najživahnije.

Allegro = vedro, veselo, radosno, brzo, živahno. Tempo između Allegretta i Presta. Ujedno je i naziv za neka samostalna muzička djela, kao i za pojedine dijelove (stavke) većih, složenih kompozicija (na pr. sonata, simfonija i sl.).

Allegro assai = vrlo brzo, žurno.

Allegro con fuoco = živahno i vatreno.

Allegro (di) molto = brzo, žurno.
Allegro furioso = žestoko, divlje.
Allegro giusto = brzo i okretno.
Allegro maestoso = veličanstveno i živahno.
Allegro ma non troppo = živahno, ali ne previše.
Allegro moderato = živahno, ali umjereno
Allegro molto = vidi: *Allegro di molto.*
Allegro non tanto = ne odviše živahno.
Allegro risoluto = brzo i odrješito.
Allegro vivace = živahno-brzo. Vrlo brzi Allegro.
Alleluja = hvalospjevni poklik po hebrejskom jeziku. Naročit pripjev u katoličkoj liturgiji u uskrsno vrijeme.
Allemande (fr.) = starinski njemački narodni ples u 4/4 mjeri. Prvi stavak suite.
Allentando = usporavajući, krzmajući. Isto što i *Rallentando.*
All' improvista = nepripravno, bez priprave, smjesta.
All' ottava = u oktavi (više).
All' unisono = jednoglasno.
Alphorn (njem.) = primitivan, prastari rog alpskih pastira, dug oko 1.30 m, sa snažnim zvukom.
Al[a] piacere = po volji. Isto što i *Ad libitum.*
Al piacimento = po volji.
Al rigore di tempo = strogo u taktu.
Al segno = do znaka.
Alt = 1. duboki ženski ili dječački glas, koji ima opseg od malog g do drugog e ili f.
2 gudački instrument, ugođen za kvintu niže od violine, koji se obično naziva viola.
Alta = oznaka, koja se stavlja katkada nad notama, ako ih treba izvesti za oktavu više.
Alta viola = vidi: *Viola da gamba.*
Alteracija = hromatično povišenje ili sniženje nekog tona pomoću povisilice, snizilice ili povratilice. (Fr. *Altération).*
Alterato = promijenjeno. Povišeno ili sniženo.
Alternacija = izmjenjivanje (kad u jednoj operi ili drami i sl. nastupaju naizmjence u istoj ulozi dva umjetnika).
Alternativo = izmjenično.

Altieramente = dostojanstveno, s ponosom.
Altiero = dostojanstveno, ponosno.
Alt-ključ = vidi: *Ključ.*
Alto = vidi: *Alt.* Alto je ujedno talijanski i francuski naziv za Violu.
Altpozauna = pozauna (Trombone), kojoj je opseg od malog d do dis¹. Note se za taj muzički instrument pišu u altovu ključu. Danas se gotovo ne upotrebljava.
Alzamento di mano = prehvat ruku kod sviranja na klaviru.
Amabile = ljupko, nježno, umiljato.
Amateur (fr.) = vidi: *Diletant.*
Ambažura = vidi: *Embouchure.*
Ambitus (lat.) = opseg nekog muzičkog instrumenta ili pjevačeva grla, ali i opseg nekog napjeva. Fr. *Étendue.*
Ambrozijski hvalospjev = »Te Deum laudamus« (»Tebe Boga hvalimo . . .«), koji se pogrešno pridaje sv. Ambroziju (oko 333.—397.) milanskom biskupu.
A mezza voce = s pola glasa.
A-mol (fr. *La mineur,* tal. *La minore)* = mol-ljestvica na tonu a, bez predznaka. Paralelna joj je C-dur ljestvica.
Amorevole = ljupko, nježno, srdačno.
Amoroso = ljupko, nježno, srdačno.
Amusement (fr.) = muzička kompozicija vedrog i zabavnog karaktera.
Anabasis (gr.) = niz uzlaznih tonova.
Anakamptos (gr.) = niz silaznih tonova.
Anakara = vojnički talambas. Metalni tanjuri nad bubnjem u sastavu duvačkog orkestra.
Anche (fr.) = jezičak u pisku duvačkih instrumenata.
Ancora = još jedamput, ponovo. Isto što i Da capo.
Andante = polako, korakom, hodajući. Tempo između Adagia i Allegra. (Fr. *Pas trop vite,* engl. *Not too fast*).
Andantino = nešto življe nego Andante.
Anemochord = instrument sličan orguljama i klaviru, osobito podesan za vezano i lagano sviranje. Potječe iz Pariza (1789.).
Angažman (fr.) = zaključak ugovora za namještenje pjevača ili muzičara.

Angelica (vox) = anđeoski glas. Mekani, blagi registar u orguljama.

Anglaise = ples vedrog obilježja i laganih kretnja, koji se sastoji od dva opetovanja po osam četvorodijelnih taktova, a potječe iz Engleske.

Angoscioso = bojažljivo, nesigurno.

Animato = zanosno, oduševljeno, živo, vatreno.

Animoso = živahno, odvažno.

Ansamble (fr.) = više pjevača ili glazbenika, koji zajedno muziciraju.

Ansatz (njem.) = prilagođivanje ili namještanje sviračevih usnica kod puhanja u duvačke instrumente. Kod pjevača je »Ansatz« namještanje glasilnica i usne šupljine. (Fr. *Embouchère).*

Anschlag (njem.) = način udara, kojim klavirist svojim prstima stavlja u pokret tipke.

Ansprache (njem.) = sposobnost, da se ton na muzičkom instrumentu brže ili polaganije razvije.

Anthem (engl.) = vrsta duhovne kompozicije podrijetlom iz Engleske, slične motetu.

Anthologija = zbirka izabranih (muzičkih) djela.

Anticipatio (lat.) ili *Vorausnahme* (njem.) = nastup neke note, prije nego zazvuči akord, kojemu ona pripada.

Antifona = u starokatoličkoj liturgiji crkvena popijevka, u kojoj naizmjence sudjeluju pjevači crkvenog pjevačkog zbora, podijeljeni u dvije skupine. Danas uvodni ili zaključni stih kod pjevanja psalama ili kod drugih liturgijskih funkcija. (Fr. *Antienne,* engl. *Anthem).*

Antifonarij = velika crkvena pjesmarica, u kojoj su sabrani liturgični (ne misni) napjevi. Nekada se tim nazivom označivalo sve liturgičke napjeve bez razlike. Prvi antifonar sastavljen je za vladanja pape Grgura I. (590.—604.).

Aperto = otvoreno.

Apertus (lat.) = otvoren. Kod orgulja otvorene sviraljke.

Aphonia = vidi: *Afonija.*

A piacere = vidi: *Al piacere.*

A piacimento = isto što i *A piacere.*

Aplauz = odobravanje izraženo pljeskanjem.

A poco a poco = vidi: *Poco a poco.*

Apolon = grčki bog pjesme i muza, izumilac lire.

Appassionato = strastveno, strasno.

Appeau (fr.) = vapka, sviralica za vabljenje ptica.

Appenato = bolno.

Applaus (njem.) = vidi: *Aplauz.*

Applicatura = vidi: *Prstomet.*

Appoggiato = uznosito, izdržano. Kod pjevanja znači na čvrstom dahu, poduprto dahom.

Appoggiatura = dugi predraz. Vidi: *Ukrasi* i *Vorschlag.*

Apretirati = isto što i *Akordirati.*

A prima vista = isto što i *A vista.*

Apsolutan sluh = sposobnost pojedinih muzički nadarenih ljudi, da ne gledajući u instrument, točno odrede visinu tona, koji čuju. Sposobnost točnog određivanja visine tona bez pomoćnih sredstava.

Apsolutna muzika = vidi: *Programna muzika.*

A punto d' arco = vrškom gudala.

A quattro mani = četvororučno. Francuska kratica je: à 4 ms (à quatre mains).

A quattro voci = četvoroglasno. Kratica je: A 4 v.

Aranžirati = izraditi preudesbu stanovite kompozicije za koji drugi način izvođenja (na pr. četvororučno, umjesto dvoručno).

Arbitrio = samovolja. Tako se označuje kadenca, koje se izvedba pušta na volju izvođaču.

Arcato = gudalom (povučeno) za razliku od Pizzicato.

Archet (fr.) = gudalo. (Engl. *Bow).*

Arco = isto što i *Arcato.*

Aretinski slogovi ili *Guidonski slogovi* = ut, re, mi, fa, sol, la. To su zapravo prvi slogovi i prvi tonovi stiha himne u čast sv. Ivanu Krstitelju, zaštitniku pjevača, koju je spjevao benediktinski monah Pavao đakon. Svaki stih ove himne postepeno počinje višim tonom temeljne ljestvice. To je navelo

Guida Aretinskog u XI. stoljeću, da tonove temeljne ljestvice redom nazove početnim slogovima te himne, kako bi učenike lakše priučio pogađanju intervala kod pjevanja i pravilnom izgovaranju svih vokala. Himna glasi:

Ut queant laxis
*Re*sonare fibris
*Mi*ra gestorum
*Fa*muli tuorum
*Sol*ve polluti
*La*bii reatum
*S*ancte *I*oannes.

(Da bi sluge tvoje mogle glasno pjevati o čudesnim tvojim djelima, očisti im, sveti Ivane, usta od svake gnjusobe.) Sedmi slog, *Si* (od *S*ancte *I*oannes), potječe od Belgijanca Waebranta († 1595. god.). *Ut* je kasnije u Italiji zamijenjen s *do*, po svoj prilici zato, jer je u pouci pjevanja važno, da se pjevanje izdržanog tona započne konsonantom. Način pjevanja, u kome se upotrebljavaju aretinski slogovi, zove se solmizacija. Tako se uopće označuje nazivanje tonova gornjim slogovima, za razliku od nazivanja, koje je kod nas uobičajeno.

Aria = vidi: *Arija.*

Aria di bravura = bravurozna, efektna arija, u kojoj može pjevač pokazati čitavu svoju vještinu.

Aria di chiesa = crkvena arija.

Arietta = mala arija, pjesmica, bez principijelne razlike od popijevke. (Fr. *Ariette*, engl. *Short air* ili *Melody*).

Arija = kompozicija (obično virtuozna) za pjevanje s pratnjom u trodijelnom obliku. (Fr. *Air*, engl. *Song*).

Arioso = na način arije. Melodički razvijeni pjev, koji se kadikad umeće između dijelova recitativa, a lirskog je ugođaja.

Armatura = predznak za tonalitet, za ljestvicu.

Armonia = vidi: *Harmonija.*

Armonica = vidi: *Harmonika.*

Armonioso = blagozvučno, harmonijski, umilno.

Arpa = vidi: *Harfa.*

Arpa doppia = dvostruka harfa, nazvana i Davidovom harfom, vrsta harfe s okomitim resonantnim ormarom, na kome su s obadvije strane pričvršćene žice.

Arpanetta = mala harfa, koja se sada više ne upotrebljava.

Arpeggiato = izvedeno kao na harfi. Oznake za posebni način izvođenja akorda na klaviru, pri čemu se tonovi akorda pojavljuju brzo jedan za drugim, a da se ne izvode istovremeno (njem. *Gebrochene Accorde*).

Arpeggio = rastavljeni sazvuk, kao u notaciji za harfu. Sazvuk, kod kojega pojedini tonovi ne zvuče istodobno, već jedan za drugim i to obično odozdo prema gore. Vidi: *Rastvorba akorda.*

Arrangement (fr.) = preudesba stanovite kompozicije za koji drugi način izvođenja (na pr. četvororučno, umjesto dvoručno).

Arrangieren (njem.) = vidi: *Aranžirati.*

Arsis (gr.) = vidi: *Arza.*

Articolare = vidi: *Artikulirati.*

Articolato = jasno u izgovaranju. Razgovijetno.

Articolazione = vidi: *Artikulacija.*

Artikulacija = jasan izgovor i način izvođenja i međusobnog vezivanja pojedinih tonova.

Artikulirati = jasno izgovarati riječi kod pjevanja.

Artist = umjetnik, osobito u smislu svladavanja tehničkih poteškoća.

Artizam = virtuozno svladavanje formalno tehničkog elementa u umjetnosti, kao i dotjerani ukus, kojim se tehnički element primjenjuje u skladanju, odnosno reproduciranju.

Arza = dizanje glasa u stihu, zamah ili uzmah prema gore kod taktiranja. Zapravo je slaba ili laka doba mjere, koja dolazi na nenaglašeni dio stopice. Protivno je: teza (Thesis).

As (fr. *La bémol*, tal. *La bemolle*) = sniženi ton *a*.

As-dur (fr. *La bémol majeur*, tal. *La bemolle maggiore*) = durljestvica na tonu As sa četiri snizilice: b, es, as, des. Paralelna joj je f-mol ljestvica.

As-mol (fr. *La bémol mineur*, tal. *La bemolle minore*) = molljestvica na tonu as sa sedam snizilica: b, es, as, des, ges, ces, fes. Paralelna joj je Ces-dur ljestvica, a istozvučna je s njom gis-mol ljestvica.

Aspirirati = »hahakati«. Pogreška kod pjevača, koji kod držanih vokala umeće slovo »h«, na pr. a-ha-men, umjesto a-men.

A suo arbitrio = po vlastitoj volji, proizvoljno.

A suo comodo = po svome raspoloženju.

A tempo = u tempu, po prijašnjem tempu, ako je prije toga uslijedilo otezanje ili ubrzavanje. (Fr. *En mesure*, engl. *In time*).

A tempo giusto = vidi: *Tempo giusto.*

A tempo ordinario = u određenom tempu.

A tempo primo = u prijašnjoj, početnoj mjeri.

A tempo rubato = vidi: *Rubato.*

Atonalna muzika = »ne«-tonalna muzika, koja negira svaku vezu tona s bilo kakvim prijemetom ili harmonijski fundiranom skalom, te smatra sve tonove u ljestvici međusobno ravnopravnima. Funkcijski odnosi među suzvucima izgrađenima na ljestvičnim tonovima (tonika, dominanta, subdominanta) nestaju, svaki je poluton jednako vrijedan i upotrebljiv. Atonalna muzika razvila je i posebnu 12-tonsku tehniku.

A tre mani = za tri ruke. Troručno.

A trois mains (fr.) = za tri ruke. Troručno.

Attacca = nadoveži odmah! Oznaka za neposredni nastup slijedećeg stavka kompozicije.

Atto = čin (ili slika opere, drame, operete ili baleta).

Aubade (fr.) = jutarnja podoknica. Protivno od Serenade, večernje podoknice.

Auctor (lat.) = vidi: *Autor.*

Audace = smjelo, smiono.

Audicija = pokusno pjevanje, sviranje ili dirigiranje pred mjerodavnim stručnim licima.

Aufführungspraxis (njem.) = način izvođenja muzičkih djela u pojedinim epohoma.

Auflösung (njem.) = razrješenje. Prijelaz iz disonantnog akorda u konsonantni.

Auflösungszeichen (njem.) = povratilica (♮). Povratni znak. Be-quadrat.

Aufsatz (njem). = nastavak, produžak, krilo. Dio orguljaške svirale s jezičkom.

Auftakt (njem.) = vidi: *Uzmah.*

Augmentatio (lat.) = ponavljanje teme u notama duljeg trajanja (na pr. prvi put u četvrtinama, ponavljanje u polovinama), najčešće u kanonu i fugi. Protivno od toga je: Diminutio.

Aulos (gr.) = sviraljka kod starih Grka. Imala je dvojezični pisak, a zapravo je praoblik oboe.

A una corda = igrati samo na jednoj žici. Na klaviru se pedalom pomakne tastaturu, pa batići udaraju samo u jednu žicu.

Aurora sonata = naziv poznatog klavirskog sonatnog djela Ludwiga van Beethovena, jednog od najvećih kompozitora u historiji muzike.

Ausweichung (njem.) = časovito udaljivanje iz glavnog tonaliteta u koji drugi.

Au talon (fr.) = donjim dijelom gudala, kraj žabice.

Autentični glasoklon = spoj trozvuka petog s trozvukom prvog stupnja. (Kadenca).

Automat = muzički instrument, koji svira sâm pomoću različitih mehaničkih ili električnih naprava i uređaja.

Autor = začetnik, umjetnik, koji stvara muzička djela.

Avec accompagnement (fr.) = s pratnjom, uz pratnju.

Avec sentiment (fr.) = vidi: Con affetto.

Ave Maria = »Zdravo Marijo!« Početak latinske molitve Bogorodici, prema tekstu anđeoskog pozdrava. Tekstovna podloga mnogobrojnim kompozicijama kroz sva stoljeća.

A vista = sviranje ili pjevanje bez priprave iz nota, koje vidimo prvi put. Kaže se i A prima vista ili Prima vista (Fr. *A livre ouvert.*).

A voce sola = samo za glas, t. j. bez pratnje.

A volonté (fr.) = po volji, po svome ukusu.

Azione sacra = duhovna muzička drama. Stariji naziv za Oratorij.

B

B (hes, fr. *Si bemol*, tal. *Si bemolle*) = sniženi ton *h*. Također naziv za znak sniženja (snizilicu). B je ujedno kratica za *Basso*.

Bacchette di legno = drvene udaraljke.

Badinage (fr.) = šaljiva popijevka. Ponekad dio suite.

Bagatelle (fr.) = mala, lagana kompozicija, ponajčešće za klavir.

Baglama = arapska kavkaska tambura sa 4—6 ,a i više, kovnih žica. Na dugu vratu ima 16 priječnica. Trupina joj je uvijena. Žice su ugođene: e1 d1 a1 a1. Pod tim nazivom upotrebljava se u Srbiji tambura sa 3 žice.

Baguettes (fr.) = batići za udaranje o bubanj ili timpane.

Balada (prema sredovječnom: Ballata) = prije napjev uz ples. Kasnije kompozicija epsko lirskog ugođaja, popijevka, komponirana na baladni tekst, ali i instrumentalna kompozicija takva ugođaja.

Balalajčik = svirač na balajajki.

Balalajka = vrsta ruske tambure, na kojoj su povrh trokutaste trupine, duž vrata napete crijevne žice.

Balancement (fr.) = podrhtavanje glasa.

Balet = prikazivanje, u kome se događaj izvodi samo plesom i mimikom (kretnjama). Muzika, koju izvodi orkestar, a vodi plesanje i zbivanje na pozornici.

Kao ples balet je samostalna forma s posebnim figurama (pirouette, pas de deux, pas de balance i t. d.).

Pod oznakom balet podrazumijevaju se i plesni umeci u operi, bilo solo, bilo s baletnim zborom.

Balet je i ime za dio članstva u kazalištu, koje izvodi baletne plesove, a to su baletni zbor, balerine, primabalerine i t. d.

Balg (njem.) = vidi: *Orgulje*.

Balgklavis = poluga, koja je učvršćena na mijehu orgulja i koju mora gaziti gazilac mijeha, da tako stavi mijeh u pogon. Danas se taj posao vrši i elektromotorom.

Balken (njem.) = komadić drvca (gredica) na unutarnjem dijelu

pokrova violine i sličnih instrumenata, smješten i pričvršćen među izrezima oblika slova f. Ujedno naziv i za one deblje crte, kojima se vežu note osminke, šesnaestinke i t. d.

Ballade (fr. i njem.) = vidi: *Balada*.

Ballad-Opera = vidi: *Beggar's-Opera*.

Ballata = vidi: *Balada*.

Ballet (fr). ili *Balletto* = vidi: *Balet*.

Ballo = ples.

Banda = (vojnički) orkestar sastavljen od samih duvaljki.

Bandola = vrsta instrumenta sličnog mandolini. Vidi: *Bandura*.

Bandoneon = oveća, dotjerana harmonika-rastegača, prozvana po pronalazaču Bandu.

Bandura, Bandora, Pandura, Pandora, Mandora ili *Mandola* = ukrajinski žičani muzički instrument od vrste lutnje, ovalne trupine, kratka vrata, sa 12 žica i to 6 za prebiranje i 6 za melodiju, koje se trzaju trzalicom.

Bania = gitari sličan crnački muzički instrument s kružnom trupinom presvučenom kožom, poput bubnja. Ima 5 do 9 žica, po kojima se prebira palcem. Služi za akordičnu pratnju kod pjevanja i kao ritmički instrument u jazz-orkestru.

Banjo = isto što i *Bania*.

Barcarola ili *Gondoliera* = popijevka melanholičkog ugođaja u 9/8, 6/8 ili 3/4 mjeri. Prvobitno je to bio naziv za popijevke mletačkih gondoljera.

Bardi = keltski narodni pjevači.

Bardit (fr.) = ratna pjesma starih Gala.

Bariton = 1) srednji muški pjevački glas, između tenora i basa. Ima opseg od A pa do fis1. (Fr. Basse taille.)

2) zastarjela gudaljka slična Vicli da gamba.

3) limena sviraljka iz roda tuba, a zovu je i Euphonium.

4) od god. 1612. nalazi se kao naziv za dionicu visokih basova u zbornim partiturama.

Baritono ili *Baryton* (engl.) = isto što i *Bariton*.

Barkarola = vidi: *Barcarola*.

Barocco = smeteno, kušljavo.

Barre (fr.) = tinac, crta, koja dijeli taktove. Vidi: *Takt*.

Bas = 1) najdublji muški glas, koji ima opseg od F do e^1.
2) kraći naziv za najdublji gudački instrument (Kontrabas).
3) u višeglasnom stavku najdublja dionica.
4) na klaviru lijeva polovica tipaka.

Basklarinet = veliki klarinet, koji zvuči oktavu dublje od običnog klarineta, a ugođen je u B ili A. (Fr. *Basse-tube).*

Bas-ključ = vidi: *Ključ.* (Fr. *Clé de Fa,* engl. *Bass-clef*).

Bass (njem.) = vidi: *Bas.*

Bassa (ottava) = čitaj oktavu dublje.

Basse (fr.) = vidi: *Bas.*

Basse chiffrée (fr.) = isto što i *Basso continuo.*

Basse contrainte (fr.) = stalni bas. Tema, koja se ponavlja kroz cijelu kompoziciju u basu.

Basse-contre (fr.) = oznaka za najdublju dionicu višeglasnoga muzičkog stavka.

Basse de violon (fr.) = kontrabas. Najdublji gudački instrument.

Basse double (fr.) = najveća vrst kontrabasa.

Basse taille (fr.) = dublji, drugi tenor, bariton.

Bassethorn (njem.) = klarinetu sličan duboki (u altovoj položini) instrument s osnovnim tonom F, nježnog i punog zvuka s mjedenim otvorom. Zovu ga i Corno di Bassetto.

Bassgeige (njem.) = isto što i *Kontrabas.*

Basshorn (njem) = zastarjela duboka drvena sviraljka po obliku slična fagotu.

Basso = vidi: *Bas.*

Basso buffo = vidi: *Buffo.*

Basso continuo, fondamento ili *partimento* (tal.), *Fundament, Fundamentalbass, Grundstimme* ili *Grundbass* (njem.) = instrumentalna basova dionica (neprekidni bas), koja se svira kroz čitavu skladbu. Brojke ispod nota označuju sazvuke, koji se nad basovom dionicom sviraju, pa svirač dionice neprekidnog basa mora prema tim brojkama improvizirati na klaviru ili orguljama potpunu harmonijsku pratnju. Basso continuo je tipični element u tehnici muzičkog baroka (1600.—1750.).

Basson (fr.) = vidi: *Fagot.*

Basson de hautbois (fr.) = vidi: *Fagot.*

Bassone = vidi: *Fagot.*

Basso ostinato = uporni, tvrdokorni bas, t. j. onaj, koji neprestano ponavlja istu melodiju. U modernoj muzici ostinatne se figure javljaju i u drugim dionicama, a ne samo u basovoj. Njima se polučuju znatni ugođajni efekti, ma da se ponekad ne može izbjeći pojavi monotonije.

Basso ripieno (njem. *Ripienbass*) = dionica, koju izvode svi basovi u orkestru. Protivno tome je Basso solo, dionica, koju izvodi samo jedan bas.

Bassposaune (njem.) = vidi: *Pozauna.*

Bastuba = vidi: *Tuba.*

Bâton (fr.) = znak stanke-počivaljke.

Bâton de mesure (fr.) = štapić za dirigiranje.

Battement (fr.) = zastarjela vrst muzičkog ukrasa, slična Mordentu. (Engl. *Beat.)*

Battimento = isto što i *Battement.*

Battuta = takt (mjera).

B. c. = kratica za: *Basso continuo.*

B-dur (fr. *Si bémol majeur,* tal. *Si bemolle maggiore)* = durljestvica na tonu b (hes) sa dvije snizilice: b, es. Paralelna joj je g-mol ljestvica.

Bebung (njem.) = ukras, koji se mogao izvoditi na klavikordu, sličan vibratu na violini. Vidi: *Tremolo.*

Bècarre (fr.) = vidi: *Povratilica.*

Becken (njem.) = vidi: *Plitice.*

Beggar's-Opera = vrsta igrokaza s pjevanjem sastavljena od jednostavnih popijevaka. Zove se i Ballad-Opera.

Begleiter (njem.) = vidi: *Pratilac.*

Begleitung (njem.) = pratnja.

Beisser (njem.) = vrsta muzičkog ukrasa. Vidi *Ukrasi.*

Bel canto = njegovano pjevanje, u kojem se polaže naročita pažnja na savršeno izvođenje tona, na ljepotu zvuka i izjednačenost glasa.

Bémol (fr.) = snizilica. Vidi: *Snizilica.*

Bemolle = snizilica. Vidi: *Snizilica.*

Benedictus = «Blagoslovljen«. Taj hvalospjev je peti stavak mise.

Be-quadrat = vidi: *Povratilica.*

Berceuse (fr.) = vidi: *Uspavanka.*

Berde = najveća tambura, koja u tamburaškom zboru izvodi basovu dionicu. Četiri su joj žice ugođene G_1 G — D d, te se trzaju trzaljkom.

Bergamasca = starotalijanski ples. Spominje ga već Shakespeare (»San ljetne noći«). Potječe iz okolice Bergama. Uz ples se i pjevalo.

Bergerette (fr.) = pastirska pjesma, a i francuski ples iz 16. stoljeća u $^6/_8$ mjeri. Naziv i za dražesne šansone pastoralnog karaktera.

Besetzung (njem.) = vidi: *Postava.*

Betonung (njem.) = vidi: *Accent.*

Bezifferung (njem.) = označivanje vrste sazvuka brojkama ispod neprekidnog basa. Vidi: *Basso continuo.*

Bezug (njem.) = skup žica, koje su potrebne za stanoviti žičani instrument. (Fr. *Garniture de cordes.)*

Bianca = (nóta) polovinka.

Bicinium (lat.) = dvoglasna kompozicija u obliku popijevke ili moteta.

Bindung (njem.) = vidi: *Ligatura.*

Birne (njem.) = usnik klarineta.

Bis (lat.) = dvaput. Još jedamput. Oznaka da dotično mjesto treba opetovati. Također oduševljeni uzvik, kojim slušatelji traže ponavljanje izvedbe ili jednog njezina dijela.

Biscroma = (nota) tridesetdruginka.

Bisernica = najmanja sopranska tambura sa 4 žice, koje su sve podjednako ugođene i koje se trzaju trzaljkom.

Bizzarramente = osebujno.

Blanche (fr.) = (nota) polovinka.

Blasinstrumente (njem.) = vidi: *Duvački instrumenti.*

Blechinstrumente (njem.) = limene sviraljke ili instrumenti (rogovi, trublje, pozaune, i t. d.).

Blockflöte (njem.) = flauta na kljun, duvački instrument jednostavne konstrukcije sa zvukom flaute.

Blues (engl.) = polagani, sentimentalno - melanholički crnački ples u $^4/_4$ mjeri. Društveni ples u USA, a kasnije i u Evropi.

B-mol (fr. *Si bémol mineur*, tal. *Si bemolle minore*) = molljestvica na tonu b sa pet snizilica: b, es, as, des, ges. Paralelna joj je Des-dur ljestvica, a istozvučna je s njom ais-mol ljestvica.

Bobizacija = solfeđiranje s takozvanim belgijskim slovkama: bo-ce-di-ga-lo-ma-ni.

Bocca = usta.

Bocca chiusa = zatvorenim ustima. Oznaka za mumljajući zbor.

Bocedizacija = isto što i Bobizacija.

Bockpfeife (njem.) = vidi: *Cornamusa.*

Bockstriller (njem.) = loši, meketavi, nejednaki trilj (ćurlik, trilj.) Fr. *Chevrotement.*

Bogen (njem.) = 1) gudalo. Strune napete na oduljem, tankom štapiću, koji služi za izvođenje zvukova na gudačkim instrumentima. (Fr. *Archet*, engl. *Bow).*

2) kod nota znači grafičku oznaku u obliku lûka za mjesta, koja treba izvesti povezano, bez prekidanja (Fr. *Liaison*, engl. *Bind* ili *Sluz).*

3) komad cijevi, koji se domeće limenim duvaljkama, kad treba promijeniti njihov temeljni ugođaj, na pr. iz f-roga udesiti e- rog. Također Krummbogen ili Stimmbogen (njem.).

Boja tona (Timbar) = karakteristika, po kojoj razlikujemo tonove različitih vrsta instrumenata kao i pojedinih instrumenata iste vrste. Boja je osobito važan čimbenik kod pjevanja, pa se kod učenja pjevanja posvećuje velika pažnja ispravnom timbriranju. Boja ovisi o vrsti materijala, koji titra, te o obliku pojedinih instrumenata odnosno, o razvijenosti pojedinih dijelova pjevačeva tijela, a napose glave.

Bolero = španjolski narodni ples uz pjevanje i pratnju gitare i kastanjeta, u $^3/_4$ taktu iz 18. stoljeća.

Bombard ili *Bombardo* = nekoć upotrebljavana drvena sviraljka iz roda oboe. Znači i posebni reski 16-stopni registar u orguljama.

Bombardon = duboka limena sviraljka iz roda trube ili rogova. Upotrebljava se u vojničkim glazbama.

Bombyx (gr.) = svirala, frula.

Bordun = duboki ton na trubnju gajda. Ujedno je i 16-stopni registar u orguljama. Znači također i primitivno višeglasje u pjevaju i u svirci, kad jedna dionica zastane na otegnutom tonu, dok se druga razvija melodijski iznad toga tona.

Boston = vidi: *Waltz-boston.*

Bouchê (fr.) = specijalni način timbriranja zvuka kod roga, koji svirač polučuje time, što rukom začepi prošireni, t. j. donji dio instrumenta.

Bourdon (fr.) = isto što i Bordun.

Bourrée (fr.) = starinski francuski ples iz Auvergne u $^2/_4$ taktu s uzmahom. Dio suite.

Boutade (fr.) = vrsta starinskog brzog plesa.

Bow (engl.) = vidi: *Gudalo.*

Brace (engl.) = vidi: *Zagrada.*

Brač = vrsta tambure sa 4 jednako ugođene čelične žice, koje se trzaju trzaljkom.

Bratsche (njem.) = vidi: *Viola.*

Bravissimo = najizvrsnije, najsavršenije. Uzvik odobravanja nakon izvrsno donešene muzičke izvedbe.

Bravo = izvrsno. Uzvik odobravanja ili pohvale.

Bravour-Arie (njem.) = isto što i *Aria di bravura.*

Bravura = osobita, smiona, vanredna sprema u igranju pasaža. Sjajan način predavanja, kad se lakoćom svladavaju najteže tehničke poteškoće.

Brechung (njem.) = vidi: *Rastvorba akorda.*

Brève (fr.) = nota u trajanju od 2 cijela takta (mjere). Piše se na starinski način u obliku duge, položene pačetvorine.

Brillante = sjajno, blistavo.

Brillenbässe (njem.) ili *Occhiali* (tal.) = naočarima slične i jednolične figure u basu, koje se tako podrugljivo nazivaju radi njihova izgleda. Na pr.:

Brio = vatrenost. Od toga dolazi: Con brio = vatreno, poletno.

Brioso = vatreno, poletno.

Broderies (fr.) = ukrasi u napjevu. Vidi: *Ukrasi.*

Brummbass (njem.) = vidi: *Bordun.*

Brummer (njem.) = trubanj, krupna sviraljka na gajdama i dudama. Isto tako zovu se žice na kontrabasu, a i krupne svirale na orguljama.

Brummstimme (njem.) = pjevačka pratnja sa zatvorenim ustima .(Fr. *Voix de poitrine*, engl. *Natural voice*).

Brunda = vidi: *Drombulje.*

Brustpositiv (njem.) = onaj dio orgulja, koji igrač ima pred sobom.

Bruststimme (njem.) = prsni glas, naravni zvukovi čovječjega glasa. Protivno tome je Falset.

Brustton = vidi: *Bruststimme.*

Brustwerk (njem.) = isto što i *Brustpositiv.*

Brvina = vidi: *Ponticello.*

Bubanj = prastara udaraljka s drvenim ili kovnim širokim obručem t. j. valjkom i napetom kožom s obje strane. Nema određene visine tona, a služi za isticanje ritma i pojačavanje zvuka. Razlikuje se: 1) veliki bubanj (Gran cassa), za simfonijski orkestar i vojničku glazbu, 2) mali bubanj sa žicom preko površine jedne kože, oštrog i reskog zvuka; upotrebljava se u orkestru i u vojsci kod koračanja, 3) drveni bubanj (Tom-tom) za jazz-orkestar.

Buccina (lat.) = starinska vrst trombona (pozaune).

Buffo = u talijanskoj komičnoj operi tako se označuje pjevač, koji pjeva komičnu ulogu (Tenore buffo ili Basso buffo). Buffo cantante mora biti i dobar pjevač, a Buffo comico dobar komičar. Taj je naziv prešao u opernu terminologiju svih svjetskih jezika.

Bugarija = vrsta tambure. Vidi: *Tambura.*

Bügelhorn (njem.) = vidi: *Bugle.*

Bugle (engl.) = obični vojnički rog ili trublja bez ventila. Signalni vojnički rog.

Buon accordo = vrsta starinskog malog spineta ili klavira za djecu.

Burla = lakrdija, lagana zabavna aktovka.

Burlesco = šaljivo, lakrdijaški.

Burleska = šaljiva, lakrdijaška kompozicija.

C

C = 1) prvo slovo muzičke abecede i prvi ton C-dur ljestvice (fr. *Ut*, tal. *Do*),
2) znak za $^4/_4$ mjeru,
3) kratica za cantus (u kontrapunktu cantus firmus, u zbornoj partituri cantus, t. j. sopran).
4) četvrta žica na violi i violoncellu.

Cabaletta = kratki pjevni umetak u većoj ariji.

Cabaret (fr.) = malo zabavno kazalište, u kome se gaji pjevanje i skeč.

Cabinet d'orgue (fr.) = ormar ili pozitiv-škrinja na orguljama.

Cabinetpiano = uspravno stojeći klavir.

Cachucha = kačuča, španjolski ples živahnog i vatrenog karaktera u $^3/_4$ taktu s pratnjom kastanjeta.

Cacophonie (fr.) = vidi: *Kakofonija.*

Cadence (fr.) ili *Cadenza* (tal.) = 1) sklop sazvuka, muzička formula (redovito pri kraju, ali i u toku kompozicije), koja uzastopnim nastupanjem glavnih ljestvičnih sazvuka (tonika, dominanta, subdominanta) utvrđuje određeni tonalitet i izaziva dojam dovršenosti. Kadenca može biti potpuna, nepotpuna, varava,
2) dulji, razvučeni ukras kao završetak arije.
3) dulji, umetnuti stavak (u formi slobodne fantazije) u solističkim instrumentalnim koncertima.

Cadenz (njem.) = vidi: *Cadence.*

Cadenza d'inganno = varava kadenca (glasoklon), koja nastaje, kad na pr., iza sazvuka petog stupnja (dominante) ne nastupi tonički sazvuk (prvog stupnja), već sazvuk šestog stupnja.

Caisse (fr.) = vidi: *Bubanj.*

Cake-walk (engl.) = crnački, a oko 1900. godine i društveni ples.

Calamus tibialis (lat.) = vrlo starinska sviraljka od trstike u obliku cijevi s nekoliko luknjica. Upotrebljavali su je već Rimljani.

Calando = usporavajući tempo i oslabljujući jakost zvuka, popuštajući. Kratica: cal.

Calascione = tamburi ili mandolini sličan instrument sa dvije žice.

Calcant = gazilac mijeha.

Calmato = mirno. Smireno.

Calmo = mirno, smireno.

Cambiata = vidi: *Wechselnote.*

Campana = zvono.

Campanella = zvonce.

Cancan (fr.) = vrst francuskog frivolnog, erotskog plesa.

Cancellen (njem.) = uski pretinci kod orgulja, kojima se dovodi stlačeni uzduh u svirale.

Canon (lat.) = vidi: *Kanon.*

Canon apertus (lat.) = otvoreni kanon, u kome su ispisane sve dionice. (Fr. *Canon ouvert*, engl. *Opon canon.*)

Canon cancrizans = vidi: *Krebskanon.*

Canone = vidi: *Kanon.*

Canone chiuso = zatvoreni kanon. (Fr. *Canon serré*, engl. *Close, hidden canon.*)

Canon enigmaticus (lat.) = zagonetni kanon. (Fr. *Canon problématique* engl. *Riddle canon.*)

Canon finitus (lat.) = konačni kanon. (Fr. *Canon fini*, engl. *Finitely canon.*)

Canon firmus = kanon predstavljen jednim jedinim glasom, koji se izvodi u različito vrijeme i u više dionica.

Canonicus (lat.) = nauka o matematici zvuka.

Canon infinitus (lat.) = beskonačni, vrlo dugi kanon. (Fr. *Canon infini*, engl. *Infinitely canon.*)

Canonisch (njem.) = u stilu kanona.

Canon per tonos (lat.) ili *Zirkelkanon* (njem.) = kanon, kod kojeg dionice nastupaju redom u prijemetima kvartnog ili kvintnog kruga. Zirkelkanon je također i kanon, koji nema posebno obrađenog završetka, već se vraća k početku.

Cantabile = pjevno, raspjevano. Označuje, da glavnu melodiju treba izvoditi osobito gipko i jače od pratnje.

Cantando = pjevno, pjevajući.

Cantare = pjevati.

Cantata = vidi: *Kantata.*

Cantatore = pjevač.

Cantatorium (lat.) = crkvena knjiga s određenim liturgičkim napjevima (Graduale, Alleluja, Tractus).

Cantatrice = pjevačica.

Cantica (lat.) = pjesme, hvalospjevi.

Canticum (lat.) = hvalospjev ili slavopoj.

Canticum canticorum (lat.) = »Pjesma nad pjesmama«, koju je spjevao kralj Salamun. Tekstovna podloga mnogim znamenitim kompozicijama.

Cantilena = vidi: *Kantilena.*

Cantillatio (lat.) = pjevno predavanje.

Cantino = naziv za gornju, najvišu žicu gudačkih instrumenata.

Canto = pjev, pjevanje, napjev, ali i glavna dionica.

Canto a cappella = crkveno pjevanje, bez pratnje instrumenata.

Canto armonico = višeglasno pjevanje.

Canto fermo = jednostavna koralna melodija, t. j. ustaljeni napjev. Canto fermo je i ona dionica, koja pjeva glavni napjev, a druge je dionice prate u figuriranim kontrapunktima.

Canto primo = prvi diskant (sopran).

Cantor (lat.) = vidi: *Kantor.*

Canto secondo = drugi diskant (sopran).

Cantus (lat.) = vidi: *Canto.*

Cantus ambrosianus (lat.) = Ambrozijev pjev, crkveno pjevanje, kako ga je milanski biskup sv. Ambrozije († 397.) uveo u svojoj biskupiji.

Cantus choralis ili *Cantus planus* (lat.) = koralno pjevanje.

Cantus figuralis (lat.) = figuralni, kontrapunktski slog u crkvenoj muzici.

Cantus firmus (lat.) = isto što i *Canto fermo.*

Cantus Gregorianus (lat.) = isto što i Gregorijanski koral.

Cantus planus (lat.) = vidi: *Cantus choralis.*

Canzona ili *Canzone* = talijanska pučka popijevka jednostavnog karaktera. Vrsta vokalne ili instrumentalne kompozicije jednostavnijeg stila.

Canzonetta = mala, jednostavna i lagana popijevka.

Canzoniere = pjesmarica, zbirka pjesama.

Capellist (njem.) = član kapele ili orkestra.

Capotasto = naprava za gitaru i gudačke instrumente, kojom se na vratu instrumenta stegnu žice, te se tako temeljni ugođaj može po volji povisiti.

Cappella = crkvica. Znači i skupinu muzičara, koji zajedno pjevaju ili sviraju (njem. *Kapelle).* Vidi: *A cappella.*

Capriccio = kompozicija u slobodnoj formi, ritmijski duhovita i šaljiva značaja, s neočekivanim obratima i svojevoljnog izražaja.

Capriccioso = nestašno, zabavno-prpošno, proizvoljno, svojevoljno, tričavo.

Caprice (fr.) = isto što i *Capriccio.*

Caractères de musique (fr.) = svi muzički znakovi i oznake.

Carezzando = umilno, nježno, ljupko, umiljato.

Carezzevole = umilno, nježno, ljupko, umiljato.

Carillon (fr.) = igra zvonaca, ugođenih prema ljestvici. Vidi: *Glockenspiel.*

Carmagnole (fr.) = slobodarska budnica iz vremena francuske revolucije.

Carmen (lat.) = pjesma.

Carmina bûrana (lat.) = rukopisna zbirka, većim dijelom latinskih pjesama iz 13. stoljeća.

Cartellone = raspored za operna djela, koja se imaju prikazivati u nekom godištu.

Cassa = bubanj. Vidi: *Bubanj.*

Cassazione = vidi: *Kassation.*

Castagnette = vidi: *Kastanjete.*

Castratto = vidi: *Kastrat.*

Cäsur (njem.) = vidi *Cezura.*

Catch (engl.) = stara engleska društvena zborna popijevka.

Catena di trilli = lanac ćurlika, niz trilja.

Cavata = sposobnost, da se na instrumentu proizvede lijep, zaokružen, topao ton. Izraz se odnosi posebno na gudačke instrumente, ali i na ljudski glas.

Cavatina = vidi: *Kavatina.*

C-dur (fr. *Ut majeur*, tal. *Do maggiore*) = dur-ljestvica na tonu C- bez predznaka. Paralelna joj je a-mol ljestvica.

Celere = brže, žurnije.

Celesta = orkestralni muzički instrument poput klavira, sa čeličnim štapićima ili pločicama umjesto žica, nježnog i apartnog zvuka. Opseg instrumenta je od c do c_4.

Cello = kratica za Violoncello.

Cembalo = vidi: *Clavicembalo.*

Cembalo d'amour (fr.) = vrsta klavira, koji je izumio Gottfried Silbermann u Freiburgu prvom polovicom 18. stoljeća.

Ces (fr. *Ut bémol*, tal. *Do bemolle*) = sniženi ton c.

Ces-dur (fr. *Ut bémol majeur*, tal. *Do bemolle maggiore*) = dur-ljestvica na tonu Ces sa sedam snizilica: b, es, as, des, ges, ces, fes. Paralelna joj je as-mol ljestvica. Za mnoge instrumente je spretnije notirati dionicu u istozvučnoj H-dur ljestvici.

Cezura (njem. *Einschnitt*) = odah ili odmor iza svršene muzičke misli.

Chaconne (fr.) = stari talijanski i španjolski ples u polaganom $^3/_4$ taktu. Kompozicija patetskog karaktera, u kojoj se neprekidno vraća ista tema u variranim oblicima.

Chalumeau (fr.) = sredovječna, jednostavna oboa. Naziva se tako i duboki registar klarineta.

Chanconne = vrsta starog talijanskog laganog plesa u $^3/_4$ mjeri. Kasnije naziv za vrstu varijacije, u kojoj se vraća ista tema u basu.

Chanson (fr.) = popijevka, lirska pjesma pjevnog (melodičnog) karaktera. Francuski chanson razlikuje se od njemačke pučke pjesme time, što ima šaljivi ugođaj i pripjev, koji se ponavlja na svaku kiticu.

Chansonette (fr.) = mala popijevka, većinom komičnog ili frivolnog sadržaja. Znači ujedno i pjevačicu chansona.

Chant (fr.) = pjevanje, napjev, pjesma pretežno svečana značenja.

Chanter à livre ouvert (fr.) = pjevati odmah s lista, pjevati bez vježbe i pripreme.

Chanterelle (fr.) = e-žica na violini. Vidi: *Cantino.*

Chanteur (fr.) = pjevač.

Chanteuse (fr.) = pjevačica.

Charivari (fr.) = mačja derača, muzički metež.

Charleston (engl.) = moderni društveni ples (od 1925. god.) u $^4/_4$ mjeri i sinkopiranu ritmu. Ime mu je po istoimenom gradu u USA.

Chasse (fr.) = lovačka muzika.

Chef-d'oeuvre (fr.) = remek-djelo.

Chef d'orchestre (fr.) = dirigent orkestra.

Chevalet (fr.) = konjić, potpornjak, kobilica na gudačkom instrumentu.

Chiara ili *Chiaro* = vedro, jasno.

Chiave = ključ. Vidi: *Ključ.*

Chiroplast = naprava za one, koji uče klavir, da se priviknu na ispravno držanje ruku. Izum J. B. Logier-a.

Chitara = vidi: *Gitara.*

Chitopa = španjolska lutnja s dvostrukim crijevnim žicama.

Chiuso = zadržavajući.

Choeur (fr.) = vidi: *Kor.*

Choir (engl.) = vidi: *Kor.*

Chor (njem.) = vidi: *Kor.*

Chorag ili *Choragus* (lat.) = zborovođa kod starih Grka.

Choral (njem.) = vidi: *Koral.*

Choraliter (lat.) = na način korala.

Choralvorspiel (njem.) = vidi: *Koralna predigra.*

Chorda (lat.) = žica, struna.

Chordalaudion = vrsta instrumenta na valjke s glasovima frule, konstruiranog od Kaufmanna u Dresdenu.

Chordirector (njem.) = zborovođa opernog zbora.

Chordometer (njem.) = mjerilo za otpornost žice. To je naprava, kojom se mjeri jakost žica za pojedine instrumente.

Chorführer (njem).) = prvi pjevač u zboru, koji vodi svojim pjevom sve ostale članove zbora.

Chorist (njem.) = pjevač u zboru, kojem je to pjevanje zvanje.

Chorton (njem.) = nekada uobičajeni ugođaj orgulja, koji je redovito za cijeli ton viši od komornog tona. U novije vrijeme ugađaju se i orgulje u komornom tonu.

Chroma (gr.) = boja; znak za povisivanje i snizivanje.

Chroma diesis = poluton.

Chroma duplex (lat.) = dvostruki znak za povisivanje i snizivanje.

Chromaměter = instrument za ugađanje klavira.

Chromatischer Lauf (njem.) = kromatski pomak, pomak u samim polutonovima.

Chrotta = vrlo stara evropska gudaljka keltskog podrijetla, uz koju su pjevali bardi.

Ciaconna = vidi: *Chaconne.*

Cijela nota = vidi: *Nota.*

Cijeli ton = onaj razmak između dva tona, u koji možemo uvrstiti još jedan od 12 tonova oktave. Na pr. između »c« i »d« možemo uvrstiti »cis« ili »des«.

Cijelotonska ljestvica ili *skala* = vidi: *Skala.*

Cimbal = instrument s kovnim žicama, po kojima se udara s dva batića. Upotrebljava se ugłavnom u ciganskim kapelama.

Cinellen (njem.) = vidi *Plitice.*

Cinelli = vidi: *Plitice.*

Cis (fr. *Ut dièse,* tal. *Do diesis)* = povišeni ton *c.*

Cis-dur (fr. *Ut dièse majeur,* tal. *Do diesis maggiore)* = durljestvica na tonu Cis sa sedam povisilica: fis, cis, gis, dis, ais, eis, his. Paralelna joj je ais-mol ljestvica. Radi mnogih povisilica obično je spretnije pisati u istozvučnoj Des-dur ljestvici.

Cis-mol (fr. *Ut dièse mineur,* tal. *Do diesis minore*) = molljestvica na tonu cis, sa četiri povisilice: fis, cis, gis, dis. Paralelna joj je E-dur ljestvica.

Cithara = vidi: *Kitara.*

Cithara octochorda = uvaženi zbornik hrvatskih i latinskih crkvenih popijevaka s napjevima, iz 18. stoljeća.

Citra = mali žičani instrument alpskih stanovnika. Plosnatog je trupa (dugog oko $^1/_2$ m i širokog oko $^1/_4$ m), koji se kod sviranja položi na stol. Ima 36—42 žice, na nekima od njih trza se trzalicom od kovine, dok se ostale trzaju izravno prstima.

C-ključ = vidi: *Ključ.*

Clairon (fr.) = mali rog, koji obično upotrebljavaju vojničke postrojbe.

Claquebois (fr.) = vidi: *Strohfiedel.*

Clarin (fr.) ili *Clarino* = trublja, vrsta osobitog solističkog instrumenta, koji je bio svojedobno rado upotrebljavan. U starijim partiturama oznaka za trombu.

Clarinetto = vidi: *Klarinet.*

Clarino = vidi: *Clarin.*

Clausula (lat.) = završetak, završni dio, zaključni stavak kompozicije.

Clavecin (fr.) = vidi: *Clavicembalo.*

Claves (lat.) = tipke (na klaviru, harmoniju ili orguljama).

Claviatura = vidi: *Tipke.*

Clavicembalo, Cembalo ili *Klavicembalo* (fr. *Clavecin)* = trouglasti žičani instrument, preteča klavira. Ima za svaki ton posebnu žicu, koja se tipkom preko poluge trza s pomoću badrljice. Stariji naziv mu je Gravicembalo.

Clavichord = vrsta instrumenta, na kojemu zvukove izazivaju mali, kožom ili baršunom presvučeni komadići kovine, kojima se dodiruju žice. Izumljen je u Rimu 1777. godine.

Clavier = vidi: *Klavir.*

Clavierauszug (njem.) = vidi: *Klavirski izvadak.*

Clavierschlüssel (njem.) = vidi *Ključ.*

Clavis (lat.) = tipka (na klaviru, harmoniju ili orguljama).

Clé (fr.) = vidi: *Ključ.*

Clef (engl. i fr.) = vidi: *Ključ.*

C-mol (fr. *Ut mineur*, tal. *Do minore*) = mol-ljestvica na tonu c, sa tri snizilice: b, es, as. Paralelna joj je Es-dur ljestvica.

Coda = dodatak, završetak. Završni dio neke kompozicije, naročito u plesovima s reprizama. Tim se nazivom obično označuje i završetak sonatnog oblika. (Fr. *Annexe*, engl. *Appendix*). Znači i kvačicu (zastavicu) na osminskoj noti.

Cogli strumenti = s pratnjom instrumenata.

Coi sordini = sa sordinama, s tušilima.

Colla destra = desnom (rukom).

Colla parte = prema glavnoj, solističkoj dionici. Znači, da se ostali izvođači moraju prilagoditi glavnom solisti i njegovu predavanju.

Coll'arco = gudalom. Vidi: *Arcato.* Protivno tome je *Pizzicato.*

Colla sinistra = lijevom (rukom).

Colla voce = oznaka, da se pratnja ima prilagoditi tempu i predavanju pjevača.

Collecta (lat.) = jednostavni, kratki pjev svećenika pred oltarom.

Col legno = drvom, t. j. ne sa strunom na gudalu, već drvom, koje napinje strune.

Coll'ottava = s oktavom. Oznaka, kojom se želi reći, da treba izvoditi dionicu i za oktavu više (u visokim položajima), odnosno i za oktavu niže (u dubljim položajima).

Colophonium (lat.) = vidi: *Kolofonij.*

Coloratura = vidi: *Koloratura.*

Come prima = kao prije, u prijašnjem tempu.

Comes (lat.) = pratilac, nastup druge dionice u fugi, koja donosi temu za kvintu više, odnosno za kvartu niže.

Come sopra = kao gore, onako, kako je već prije gore naznačeno.

Comodamente = vidi: *Comodo.*

Comodo = umjereno, udobno, bez naprezanja.

Componist (njem.) = vidi: *Kompozitor.*

Compositeur (fr.) = vidi: *Kompozitor.*

Composition (fr. i njem.) = kompozicija, muzičko djelo, skladba.

Compositionslehre (njem.) = nauka o komponiranju. Nauka o stvaranju muzičkog djela. Ona nas uči, kako se muzičke zamisli umjetnički oblikuju.

Con abbandono = podatljivo, odano.

Con affetto = uzbuđeno s izražajem čuvstvenosti, strastveno.

Con agilità = s lakoćom, leženo.

Con agitazione = nemirno, uzbuđeno.

Con alterezza = ponosno.

Con amarezza = s izražajem tuge ili potištenosti.

Con amore = s ljubavlju.

Con anima = osjećajno, produhovljeno.

Con animo = živahno, sa zamahom, odvažno.

Con brio = čilo, vatreno, poletno, s ushitom, bodro.

Con calore = toplo, osjećajno.

Concentus (lat.) = u gregorijanskom koralu pjevani dio, protivno recitiranom dijelu (Accentus).

Concertante = muzičko djelo za 2 solo-instrumenta s pratnjom. Znači i na način koncerta.

Concertina = harmonika-rastegača.

Concertino = vidi: *Koncertino.*

Concertmeister (njem.) = koncertni meštar, prvi svirač prve violine u orkestru, najvažniji iza kapelnika.

Concerto grosso = vidi: *Koncert.*

Concert spirituel (fr.) = duhovna muzička priredba.

Concitato = uzrujano, strastveno.

Con delicatezza = nježno, osjećajno.

Con desiderio = čeznutljivo.

Con diligenza = pažljivo.

Con divozione = pobožno.

Con dolore = žalosno, bolno, tužno.

Con duolo = s izrazom boli ili žalosti.

Con eleganza = otmjeno, kićeno, elegantno.

Con elevazione = uzvišeno.

Con espressione = s izražajem, izrazito.

Con fierezza = divlje.

Con fuoco = vatreno, divlje.

Con furberia = vragoljasto, šaljivo.

Con grandezza = uznosito, s ponosom, veličajno.
Con gravità = osobito ozbiljno.
Con grazia = dražesno, umilno.
Con gusto = ukusno.
Con impeto = neobuzdano, žestoko.
Con ira = ljutito, srdito.
Con malinconia = sjetno, tužno, žalosno.
Con moto = gipko.
Con passione = strastveno.
Con precisione = točno, odmjereno.
Con rigore = strogo u taktu.
Conservatorium (lat.) = vidi: *Konzervatorij.*
Con sordino = sa sordinom, s tušilom, s prigušilicom.
Con spirito = poduhovljeno.
Con rauca voce = promuklim glasom.
Con tenerezza = nježno, blago, umilno.
Continuo = isto što i *Basso continuo.*
Contrabass (njem.) = vidi: *Kontrabas.*
Contrafagott (njem.) = vidi: *Kontrafagot.*
Contr'alto = duboki alt.
Contraposaune (njem.) = registar u orguljama.
Contrapunct[us] (lat.) = vidi: *Kontrapunkt.*
Contrappunto (tal.) = vidi: *Kontrapunkt.*
Contrarco = potezati gudalo protivno od uobičajenog i propisanog načina.
Contrasubject = protumelodija. Druga podređena tema u fugi.
Contratöne (njem.) = najdublji basovi tonovi, ispod velikog C.
Contraviolone = vidi: *Kontrabas.*
Contredanse (fr.) = 1) engleski ples, uveden početkom 17. stoljeća u Francusku. Sastoji od šest raznih figura (dijelova) u različitim mjerama i tempima.
2) dubrovački ples (kontradanca) iz doba republike.
Contrepoint (fr.) = vidi: *Kontrapunkt.*
Con tutta (la) forza = sa svom snagom, što je jače moguće.
Con variazioni = s promjenama.
Con vivezza = živahno.
Con voglia = s čeznućem.

Con zelo = užurbano.
Coperto = pokriveno. U dionici za bubanj ili timpane znači, da ih treba pokriti suknom, kako bi se prigušio zvuk.
Copula (lat.) ili *Koppel* (njem.) = spojnica. Registar kod orgulja, koji spaja dva manuala ili manual s pedalom tako, da se kod sviranja na jednome pokrenu tipke i drugoga, pa se proizvedu posebni zvukovni učinci.
Copyright (engl.) = autorsko pravo. Oznaka, da je djelo uneseno u poseban registar za zaštitu autorske svojine.
Cor (fr.) = vidi: *Rog.*
Cor anglais (fr.) = vidi: *Engleski rog.*
Corda ili *Corde* (fr.) = žica, struna.
Corde à jour = otvorena, prazna žica kod sviranja na gudaljkama.
Corde à vide = vidi: *Corde à jour.*
Cor de chasse (fr.) = vidi: *Corno da caccia.*
Corde fausse (fr.) = žica nečista zvuka.
Cornamusa ili *Cornemuse* (fr.) = gajde, dude, s prebiraljkom, u kojoj je pisak s dvostrukim jezičkom. Znači i manji odsjek suite, s imitacijom svirke gajda.
Cornet (fr.) = mali rog, registar u orguljama.
Cornet à pistons (fr.) = instrument, srodan trompeti, s istim opsegom i tehnikom, ali manje plemenitom bojom tona. Njemački: Kornett.
Corneur (fr.) = svirač, trubljač.
Corno = vidi: *Rog.*
Corno di bassetto ili *Corno bassetto* = vidi: *Bassethorn.*
Corno da caccia (njem. *Jagdhorn*) = lovački (šumski) rog. Vidi: *Rog.*
Corno inglese = vidi: *Engleski rog.*
Cornon = vrsta limene sviraljke iz roda tube. Upotrebljavao se u austrijskim konjičkim glazbama.
Coro = vidi: *Kor.*
Corona (lat.) = vidi: *Fermata.*
Corpus (lat.) = tijelo, tjelesina. Kod klavira i kod gudaljki znači ormar, u kome se stvara zvuk.
Corrente = vidi: *Courante.*

Correpetitor (lat.) = vidi: *Korepetitor.*

Cotillon = vrsta društvenog francuskog plesa, koji se sastojao od različitih figura i raznolikog ritma, u nekoliko slika i uz darivanje malih, šaljivih darova.

Couac (fr.) = krivi, loši ton kod pjevanja ili sviranja.

Coup d'archet (fr.) = potez gudalom.

Couplet (fr.) = lagana popijevka, šaljiva ili frivolnija po sadržaju, a pjeva se u više kitica s pripjevom.

Courante = stariji francuski ples u $^3/_4$ mjeri.

Cracovienne (fr.) = vidi: *Krakowiak.*

Credo (lat.) = »Vjerujem«. Staroslavenski: »Vjeruju!«. To je treći dio skladane mise.

Crembalum (lat.) = drombulje, brunda.

Crescendo = sa sve više jačine. Sve jače. Postepeno pojačavajući. Râstući. Oznaka: <. Obratno je: Decrescendo.

Crins (fr.) = vidi: *Strune.*

Crkvena muzika = obuhvaća vrlo različite kompozicije, kao Motete, Kantate, Oratorije, Mise, Offertorije, Te Deum-e, Salve regina, Requieme, Psalme i t. d. Zove se i Musica sacra.

Crkvena ljestvica = vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Crkveni načini, tonusi ili *modusi* = vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Croche (fr.) = (nota) osminka.

Croma = (nota) osminka.

Crotchet (engl.) = (nota) četvrtinka.

Crtovlje = shema od 5 paralelnih linija; na njih i u praznine između njih se zapisuju note. Značenje t. j. visinu tona na liniji ili među linijama određuje ključ na početku crtovlja. Crtovlje također nazivamo linijaturom ili sistemom, a i notnim stanom.

Csárdás (mađ.) = čardaš, madžarski narodni ples u divljem $^2/_4$ i $^4/_4$ tempu, često s polaganim uvodom, koji se zove »lassú«, a pospješuje se do divljeg svršetka »friska«.

Cupo = muklo, prigušeno.

Currende (njem.) = vidi: *Kurrende.*

Cylinder (njem.) = ventil na limenim instrumentima.

Cymbal (engl.) ili *Cymbales* (fr.) = vidi: *Plitice.*

Cymbel = miješani, višeglasni zvuk orgulja. Registar zvonova, koji se prije upotrebljavao kod starih vrsta orgulja.

Czakan = frula u obliku štapa, koja se upotrebljava u Češkoj i Austriji.

C

Čardaš = vidi: *Csárdás.*

Čegrtaljka = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Čelović = vidi: *Tambura.*

Ceng = stara kitajska duvaljka od izdubene tikve s nizom labijalnih svirala s prodornim jezičcima. Na njihovu principu se od početka XIX. stoljeća grade u Evropi harmonike rastegače i orgulje.

Četvorka = vidi: Quadrille.

Četvoročetvrtinska mjera = vidi: *Takt.*

Četvoroosminska mjera = vidi: *Takt.*

Četvoropolovinska mjera = vidi: *Takt.*

Četvorozvuk = vidi: *Septakord.*

Četvrta oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Četvrtina ili *Četvrtinka* = vidi: *Muzički sistem.*

Četvrt tona = interval za polovicu manji od polutona. Nije ga moguće izvesti na instrumentima s tipkama i s temperiranom ugodbom, već na gudačkim i na posebno izrađenim instrumentima ($^1/_4$-tonski klavir, $^1/_4$-tonski klarinet i dr.). U novije doba javljaju se u evropskoj muzici nastojanja, da se u komponiranju upotrebe i četvrt-tonovi i tako prošire izražajne mogućnosti (češki kompozitor A. Hába i dr.).

Četvrttonska muzika = vidi: *Četvrt tona.*

Čin = dio kazališnog komada (drame, opere, operete i t. d.).

Čisti interval = vidi: *Interval.*

Ć

Ćemane = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Ćurlik = vidi: *Trilj.*

D

D (fr. *Ré*, tal. *Re*) = drugo slovo muzičke abecede i drugi ton C-dur ljestvice. *D* je ujedno i treća žica na violini, druga žica na violi, violoncellu i kontrabasu. *D* kao kratica u muzičkom pismu znači: *Da, Dal, Dextra* (manus) i *Discantus*.

Da = od.

Da capo = od početka. Ispočetka. To je znak, da se određena kompozicija ili koji njezin dio ima ponoviti. Kratica: *D. c.*

Da capo al Fine = od početka do riječi, t. j. do oznake »fine«.

Daire ili *Dahire* = vidi: *Def* i *Instrumenti jugoslavenski narodni*.

Daktylion = naprava za ispravno držanje prstiju kod početnika u igranju klavira.

Dal segno = do znaka. Kratica: *D. S.*

Damonizacija = podmetanje slogova: da, me, ni, po, tu, la, be, uvijek istim redom, kao tekst pod melodijske vježbe za čitanje s lista. Uveo ju je Graun.

Dämpfer (njem.) = vidi: *Prigušilica*.

Danguba = vrsta hrvatske, jednostavne tamburice.

Dangubica = naziv za vrstu jednostavne tamburice.

Danse (fr.) = ples.

D. c. = kratica za: *Da capo*.

D-dur (fr. *Ré majeur*, tal. *Re maggiore*) = dur-ljestvica na tonu D, sa dvije povisilice: fis, cis. Paralelna joj je h-mol ljestvica.

Debut (fr.) = prvi nastup novog pjevača ili pjevačice. Znači uopće prvi nastup kojeg umjetnika na pozornici.

Debutirati = nastupiti po prvi put.

Déchant (fr.) = vidi: *Discantus*.

Decima = razlika od 10 tonova, t. j. interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i njezin treći ton u slijedećoj, višoj oktavi (terca oktave), zapravo interval, koji unutar dviju ljestvica obuhvaća deset uzastopnih stupnjeva. Decima može biti velika, mala, povećana i umanjena.

Decimola = figura od 10 nota, koje su istovjetne po trajanju s naznačenom vremenskom jedinicom.

Deciso = odvažno, odlučno, određeno.

Declamando = na način deklamiranja. Više govoreno, nego pjevano.

Décomposé (fr.) = neovisno.

Decrescendo = popuštajući u jakosti zvuka. Utišavajući. Oznaka: >. Protivno je: Crescendo.

Dédié (fr.) = posvećeno. Kompozitori često započinju tim izrazom posvetu djela na naslovnoj strani.

Deductio (lat.) = dijatonska ljestvica, koja silazi.

Def = vrsta narodnog instrumenta, udaraljka poput tamburina; upotrebljava se uz pjevanje sevdalinki.

Degré (fr.) = stupanj u ljestvici. Vidi: *Stepen*.

Deklamacija = u muzici govoreno predavanje teksta (pjesmotvora) uz pratnju muzike (melodram) ili bez nje. Kod skladanja vokalne kompozicije znači stapanje muzičkog ritma s pjesničkim. Deklamacija je osobito važna u dramatskoj muzici, i to u recitativima.

Delassement (fr.) = vidi: *Divertimento*.

Deliberato = odvažno, smiono.

Delicatamente = nježno, ukusno, profinjeno.

Delicato = ukusno, nježno.

Démancher (fr.) = pomaknuti lijevu ruku iz njezina naravnog (prvog) položaja u druge položaje kod sviranja na gudačkim instrumentima.

Demi-bâton (fr.) = znak za dvotaktnu stanku.

Demi-jeu (fr.) = s pola glasa svirano.

Demi-mesure (fr.) = stanka od pola takta.

Demi-pause (fr.) = isto što i Demi-mesure.

Demi-soupir (fr.) = stanka osminka.

Demi-ton (fr.) = vidi: *Poluton*.

Des (fr. *Ré bémol*, tal. *Re bemolle*) = sniženi ton d.

Des-dur (fr. *Ré bémol majeur*, tal. *Re bemolle maggiore*) = dur-ljestvica na tonu Des, sa pet snizilica: b, es, as, des, ges. Paralelna joj je b-mol ljestvica, a istozvučna je s njom Cis-dur ljestvica.

Dessus (fr.) = sopran, sitni ženski glas. Zove se i gornji glas. Vidi: *Discant* i *Sopran*.

Destra = desna (ruka).

Détaché (fr.) = otrzito. Vrsta staccata kod gudačkih instrumenata.

Determinato = odvažno, smiono, sigurno.

Detonirati = isto što i *Distonirati.*

Detto = to isto, isto tako, na isti način, također. Oznaka u dionici, kad treba dva ili više puta opetovati isti tonski sadržaj.

Devetosminska mjera = vidi: *Takt.*

Dextra (lat.) = desna (ruka), desnica.

Diaconicon (gr.) = dio liturgijskog pjeva, koji u istočnom bogoslužju pjeva đakon.

Diapason = oktava kod starih Grka. Znači i ugađalo (glazbena vilica). Također registar kod orgulja.

Diapente = čista kvinta.

Diatessaron = čista kvarta.

Diatonisch-chromatische Tonleiter (njem.) = ljestvica od samih polutonova.

Dièse (fr.) = znak povisivanja. Vidi: *Povisilica.*

Dies irae (lat.) = »Dan gnjeva« t. j. sudnji dan. Drugi stavak Requiema.

Diesis = vidi: *Povisilica.*

Diesis enharmonica (lat.) = povišenje za četvrt tona (već u starogrčkoj glazbi).

Diesis magna (lat.) = pol tona.

Dijatonika = izgradnja ljestvica, koje, počev od temeljnog tona pa do uključivo njegove oktave, broje osam tonova, s polutonskim i cijelotonskim razmacima između pojedinih tonova. Prema tome je dijatonski pomak onaj, u kojem su razmaci polutonovi i cijeli tonovi. Dijatonska melodija i harmonija je ona, koja se kreće po stupnjevima jedne dijatonske ljestvice, a kompozicija u dijatonskom stilu je ona, koja se ograničuje na dijatoniku.

Dijatonska ljestvica ili *Skala* = vidi: *Dijatonika.*

Dijatonski = poredaj tonova, kao u dijatonskoj ljestvici.

Dikcija = izgovor kod pjevanja.

Diletant = ljubitelj muzike, koji se njom ne bavi kao svojim zvanjem, već samo prigodice. Znači zapravo: nestručnjak.

Diludium (lat.) = međuigra, kao prijelaz od jednog napjeva u drugi. Vidi: *Međuigra.*

Diluendo = zamirući.

Diminuendo = popuštajući, sve tiše. Umanjujući ili oslabljujući postepeno jakost zvuka. Protivno od *Crescendo.*

Diminutio (lat.) = vidi: *Augmentatio.* Kratica: *Dim.*

Dinamički znakovi = vidi: *Jakost tona.*

Dinamika = nauka o jakosti zvuka i njezina djelovanja u muzičkom predavanju. Dinamika je jedno od najsnažnijih sredstava muzičkog predavanja, a očituje se ili u isticanju suprotnosti između forte i piano ili pak u postepenim prijelazima u različite stupnjeve zvučne jakosti.

Di nuovo = ispočetka, iznova, ponovo.

Dionica = glas instrumentalne ili vokalne kompozicije, koju izvodi više muzičara. Također note, iz kojih svirač ili pjevač čita svoju dionicu.

Diphonium (lat.) = kompozicija za dva glasa.

Diple = hrvatska narodna drvena dvocijevna sviraljka sa dva jednojezična piska i rupicama. Veže se najčešće o mješinu (mješnica).

Directeur de Musique (fr.) = ravnatelj orkestra (muzike).

Dirigent = vođa, upravljač orkestra, zbora i vokalno-instrumentalnih sastava. (Fr. *Directeur,* engl. *Conductor).*

Dirigirati = upravljati, ravnati pjevačkim zborom ili orkestrom.

Dis (fr. *Ré dièse,* tal. *Re diesis)* = povišeni ton *d.*

Discant ili *Discanto* = diskant, sopran, gornji glas, najviša dionica u mješovitom zboru. Kod klavira desna ili gornja polovina tastature. (Fr. *Dessus,* engl. *Treble).*

Discantus (lat.) = zapravo dvopjev. U 12. stoljeću nastala vrsta višeglasnog pjevanja. Discantus je isprva bio isključivo samo dvoglasan. Melodiju je pjevao tenor. Njegova pratnja u višem glasu nije se bilježila, nego improvizirala, i zvala se discantus; odatle se gornji glas zove diskant.

Diseuse (fr.) = pjevačica, koja u lakom obliku recitira pjesme.

Disharmoničan = neskladan.

Disharmonija = nesklad, neskladnost, nesuglasje. Disonantan akord. Sazvuk neskladnih tonova. Vidi: *Disonanca.*

Diskant = vidi: *Discant.*

Diskantni ključ = vidi: *Ključ.*

Dis-mol (fr. *Ré dièse mineur,* tal. *Re diesis minore)* = mol-ljestvica na tonu dis, sa šest povišilica: fis, cis, gis, dis, ais, eis. Paralelna joj je Fis-dur ljestvica, a istozvučna je s njom es-mol ljestvica.

Disonanca = nesklad sazvuka, koji međusobnim odnosom izazivaju u uhu nemiran i nezadovoljavajući utisak, te nukaju na rješenje u konsonancu. Neskladni sazvuk.

Disonirani akordi = neskladni akordi.

Disposition (fr. i njem.) = dispozicija, raspored za građnju orgulja.

Dissonanz (njem.) = vidi: *Disonanca.*

Distinto = jasno, razumljivo, razgovjetno.

Distonirati = nečisto, previsoko ili prenisko pjevati ili svirati.

Ditiramb = pjev pun divljeg i bučnog oduševljenja. Stari Grci zvali su ditirambom vesele i bučne pjesme, koje su pjevali u čast boga Dioniza. Hvalospjev.

Dito = prst.

Diva = božanstvena. Naziv, kojim se počašćuje slavljena dramska, filmska ili operna umjetnica.

Divertimento (fr. *Delassement* ili *Divertissement)* = lagana, jednostavna kompozicija, srodna suiti, u više stavaka ili slijed različitih plesova umetnutih u operu ili glumu.

Divisi = podijeljeno. Kratica: div. Označuje se kod dionica za gudačke instrumente onda, kada se svirači jedne dionice podijele u dvije skupine ili više njih, pa svaka svira svoju posebno označenu dionicu.

Divotamente ili *Divoto* = ozbiljno, pobožno.

Dixième (fr.) = vidi: *Decima.*

D-mol (fr. *Ré mineur,* tal. *Re minore)* = mol-ljestvica na tonu d, sa jednom snižilicom: b. Paralelna joj je F-dur ljestvica.

Do = vidi: *C.*

Doba = vidi: *Takt.*

Do bemolle maggiore (tal.) = vidi: *Ces-dur.*

Doboš = (mali) bubanj.

Dobošar = bubnjar.

Dodecamerone = zbirka kompozicija odijeljenih po 12 komada.

Dodekafonija = 12-tonski sustav, ogranak atonalne muzike. Primjena dodekafonskog sistema vrši se na temelju unaprijed utvrđenih nizova, koji se sastoje iz svih 12 polutonova ljestvice; red, kojim oni nastupaju, kao i intervali među njima, ovise o izboru kompozitora, koji posebnim postupcima (uglavnom obrtanjem) dobiva iz glavnog niza nove serije tonova.

Do diesis maggiore = vidi: *Cis-dur.*

Do diesis minore = vidi *Cis-mol.*

Doglasna cijev ili *Doglasni ljevak* = naprava za uspostavljanje akustične veze između dva prostora u obliku ljevka. Zovu je i Megafon ili Zvučnik.

Doigté (fr.) = vidi: *Prstomet.*

Dolce = slađano, nježno, blago, ljupko. Kratica: dol.

Dolcemente = isto što i *Dolce.*

Dolente = tužno, sjetno, žalosno, bolno.

Doloroso = žalosno, bolno, tužno.

Do maggiore (tal.) ili *Ut majeur* (fr.) = vidi: *C-dur.*

Dominanta = peti ton u dur i mol ljestvici, iza tonike najvažniji (dominirajući) ton u ljestvici. Dominanta predstavlja (uz toniku i subdominantu) jedan od 3 stupa, na kojima počiva tonalna harmonija.

Dominantni akordi = 1) dominantni kvintakord ili trozvuk, jednak u duru i molu, sastavljen je od velike terce i čiste kvinte, 2) dominantni septakord ili četvorozvuk, također jednak u duru i molu, sastavljen je od velike terce i čiste kvinte i male septime.

Dominantni akordi su važni u završnom glasoklonu (kadenci). Vidi: *Autentični glasoklon.*

Do minore = vidi: *C-mol.*

Donja medijanta = šesti stupanj u dijatoničkoj ljestvici, medidijanta (srednji ton) kvintakorda subdominante.

Doppelchor (njem.) = pjevački zbor podijeljen u dvije samostalne skupine.

Doppel-Concert (njem.) = koncertna kompozicija, u kojoj nastupaju kao solisti dva instrumentalna virtuoza.

Doppel-Fuge (njem.) = fuga sa dvije teme.

Doppelgriff (njem.) = vidi: *Dvohvat.*

Doppelkreuz (njem.) = dvostruka povisilica (♯♯ = 𝄪).

Doppelschlag (njem.) = vidi: *Dvostruki predraz.*

Doppelstielige Note (njem.) = dvocrtna nota. Nota s dvije nožice. (Fr. *Note à double queue).*

Doppeltriller (njem.) = dvostruki ćurlik ili trilj. Istodobno izvođenje ćurlika na dva različita tona.

Doppelvorschlag (njem.) = vidi: *Predraz.*

Doppio movimento = dvostruko brzi tempo, dvostruko brže.

Dorska ljestvica = prva starocrkvena (prva autentična) ljestvica, koja glasi: d, e, f, g, a, h, c, d. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Dot (engl.) = vidi: *Točka.*

Double (fr.) = 1. dvostruki predraz. Vidi: *Doppelschlag.*
2. varijanta kojeg stavka barokne suite s pojačanim ukrašavanjem.

Double bémol (fr.) ili BB = dvostruki b, dvostruka snizilica.

Double corde (fr.) = vidi: *Dvohvat.*

Double croche (fr.) = šesnaestinka.

Double dièse (fr.) = dvostruka povisilica.

Doxologia (gr.) = doksologija. Hvalospjev »Gloria in excelsis Deo« slovi kao velika doksologija u katoličkoj liturigiji, a mala doksologija je »Gloria patri et filio et spiritui sancto. . .«

Dramatska muzika = muzički povezana s tekstom i živom radnjom na sceni. Estetika dramatske muzike u pojedinim historijskim epohama je različita. Jedamput prevladavaju formalni zakoni apsolutne muzike (arija, ansambli), drugi put tekst gotovo u cijelosti određuje strukturu i formalni element muzike. U dramatsku muziku ubrajaju se uz operu melodram i balet.

Dramma per Musica = muzička drama. Prvi naziv za operu.

Drahtsaite (njem.) = metalna žica. (Fr. *Corde métalique.*)

Drehleier (njem.) = posebna vrsta žičanog instrumenta proširenog u X., XI. i XII. stoljeću. Žice su na njemu zvučale pri okretanju ručke.

Dreiklang (njem.) = vidi: *Trozvuk.*

Dritta = desna ruka.

Droite (fr.) = desnica, desna ruka.

Drombulje (nazivaju ih i *Brunda)* = dječji instrument od čeličnih pera. Zvukove se proizvodi trzanjem među zubima. To je prauzor usne harmonike.

Druga oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Drum (engl.) = vidi: *Bubanj.*

Duboka oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Ductus (lat.) = slijed tonova.

Ductus circumcurrens (lat.) = slijed uzlaznih i silaznih tonova.

Ductus rectus (mat.) = slijed uzlaznih tonova.

Ductus reversus (lat.) = slijed silaznih tonova.

Dude = vidi: *Gajde.*

Dudelsack = vidi: *Gajde.*

Duduk = vrsta narodne fućkalice, obično od bazgovine.

Due = dva.

Duet (njem. *Duett,* tal. *Duetto)* = duo. Vidi: *Dvopjev.*

Due volte = dvaput.

Dulzian = u 16. i 17. stoljeću naziv za fagot. - Kod orgulja vrsta registra.

Dumka ili *Duma.* = ukrajinska pjesma povjestica posebnog oblika, srodna našim narodnim pjesmama povjesticama. Dumke su se sačuvale naročito u kozačkim narodnim slojevima. Sadržaj im čine uglavnom borbe Turaka s Tatarima ili slike iz porodičnog života. Pjevaju ih narodni pjevači u neke vrsti recitativu uz pratnju posebnih instrumenata »kobza« ili »bandure« (nešto između naše tamburice i brača).

Duo = vidi: *Dvopjev.*

Duodecima = interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i njezin peti ton u višoj oktavi (kvinta oktave). Duodecima može biti čista, povećana i umanjena.

Duodrama = melodram, u kojem igraju samo dvije osobe.

Duola = ritmička figura od dvije, po trajanju jednake note na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjele stajati tri po trajanju jednake note.

Duplicatio (lat) = podvostručenje, ponavljanje. U crkvenom pjevanju znači, da se trajanje predzadnje note ima produžiti.

Dur = tvrda ljestvica (prema latinskom: durus). Dijatonička ljestvica, u kojoj su polutonovi između trećeg i četvrtog, te između sedmog i osmog stupnja. Tonički, dominantni i subdominantni trozvuk su u dur-ljestvici veliki ili dur-trozvuci. Dur se francuski zove majeur, talijanski maggiore, a engleski major.

Durchführung (njem.) = provedba. Srednji dio sonatnog stavka i fuge, u kojem se kompozitoru pruža mogućnost da pokaže svoju umjetnost u obrađivanju tema. Vidi: *Sonatni oblik.*

Durchgang ili *Durchgangston* (njem.) = vidi: *Prohodna nota.*

Durchkomponieren (njem.) = komponirati popijevku tako, da svaka kitica dobiva svoj posebni napjev, koji najbolje odgovara njezinu sadržaju, i ugođaju. Kod strofne popijevke, sve se kitice pjevaju po istom napjevu, ali se često različito harmoniziraju, odnosno pratnja se ritmički varira.

Duvački instrumenti = proizvode zvuk titranjem stupca uzduha, koji se puhanjem stavlja u pokret. Razlikujemo drvene (klarinet, fagot i t. d.) i limene (pozauna, rog i t. d.) duvačke instrumente. Te dvije grupe znatno se razlikuju po karakteristikama zvuka. U sistem duvačkih instrumenata ubrajaju se i orgulje, u kojima se titranje stupaca uzduha proizvodi ručnim ili električnim mijehom.

Duvaljke = vidi: *Duvački instrumenti.*

Dux (lat.) = vodič, tema (njem. *Führer*, tal. *Guida*, fr. *Guide*), subjekt, prvi nastup teme u fugi.

Dvočetvrtinska mjera = vidi: *Takt.*

Dvodijelna mjera ili *Dvođobna mjera* = vidi: *Takt.*

Dvohvat = istodobno sviranje na dvije različite žice istog gudačkog instrumenta. (Njem. Doppelgriff, fr. Double corde.)

Dvojnice = narodna drvena sviraljka, sastavljena od dvije izdubljene cijevi, koje se račvaju. Lijeva cijev ima 3, a desna 4 rupice.

Dvopjev = dvoglasna kompozicija bilo vokalna, bilo instrumentalna, s pratnjom ili bez pratnje. (Njem. Duett, tal. Duetto.)

Dvopolovinska mjera = vidi: *Takt.*

Dvostruka povisilica = znak (𝄪 , običnije ×) povišenja za dva polutona, t. j. cijeli ton. Naziva se i dvopovisilica.

Dvostruka snizilica = znak (𝄫) sniženja za dva polutona, t. j. za cijeli ton. Naziva se i dvosnizilica.

Dvostruki predraz = ukras melodije, koji se sastoji od dvaju malih predudarnih notica, od kojih se jedna pridodaje ispred glavne note, a druga iza nje.

E

E = 1) treće slovo muzičke abecede i treći ton C-dur ljestvice (fr. i tal. *Mi).*

2) najviša žica na violini i gitari.

Échelette (fr.) = vidi: *Strohfiedel.*

Échelle (fr.) = vidi: *Skala.*

Écossaise (fr.) = vrst škotskog plesa u $^3/_4$ mjeri.

Ed. = kratica za Edition t. j. edicija, izdanje.

Edicija = izdanje, u štampi izišlo djelo, naklada.

Éditeur (fr.) = izdavač, nakladnik nekog djela.

Édition (fr.) = vidi: *Edicija.*

Editore = izdavač, nakladnik nekog djela.

Edizione = vidi: *Edicija.*

E-dur (fr. *Mi majeur*, tal. *Mi maggiore)* = dur-ljestvica na tonu E, sa četiri povisilice: fis, cis, gis, dis. Paralelna joj je cis-mol ljestvica.

Effet (fr.), *Effekt* (njem.), *Effetto* (tal.) = učinak, efekt. Naziv za mjesta u muzičkom djelu, koja su komponirana ili izvedena tako, da proluče vanjski uspjeh kod slušatelja.

Egede = ćemane. Vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Églogue (fr.) = pastirska pjesma.

Eguale = jednako, isto.

Egzotične ljestvice ili *skale* = vidi: *Skala.*

Eho (gr.) = jeka.

Eingang (njem.) = vidi: *Introdukcija.*

Einklang (njem.) = potpuno jednoglasje t. j. kad dvije dionice izvode isti napjev u istoj položini. Također: Equisono.

Einleitung (njem.) = vidi: *Introdukcija.*

Einschnitt (njem.) = vidi: *Cezura.*

Einteilung (njem.) = vidi: *Razdioba.*

Eis (fr. *Mi dièse,* tal. *Mi diesis)* = povišeni ton *e.*

Ekspozicija = prvi dio glazbenog stavka, u kojem se teme čuju prvi put. Ekspozicija u fugi traje, dok tema ne bude iznesena u svim dionicama. Vidi: *Sonatni oblik.*

Ekstemporirati = improvizirati. Izraz se upotrebljava najčešće za sviranje organiste.

Elan = oduševljenje. polet.

Elegante = kićeno, elegantno, otmjeno.

Elegia = tužaljka.

Elegiaco = tužno, jadajući.

Elektra = vrsta električkog, žičanog instrumenta sličnog gitari. Ima 6 žica po kojima se prebire prstima, a zvukovi iz naprave za resonancu prolaze kroz posebni električni uređaj, gdje se oplemenjuju, da onda dođu do izražaja kroz zvučnik. Zvukovi se moduliraju pomoću posebnog pedala na nogu. Elektra je ruski izum iz 1944. godine.

Električka muzika = izvodi se na nekim muzičkim instrumentima, koji su nastali u zadnjih par decenija. Najvažniji je takav instrument izumio ruski tehničar L. S. Teremin (patent od god. 1924.). Tonovi nastaju interferencijom dvaju visokofrekventnih električkih titraja, koje daju oscilatori s elektronskim cijevima. Samo glazbalo izgleda kao kutija, iz koje viri vertikalni štap (antena). Tomu štapu igrač primiče ili od njega odmiče dlan ruke. Micanjem ruke kroz daljinu od 1 m dobivanju se 3 oktave tonova. Drugi popularan instrument konstruirao je F. Trautwein (1930.), a zove se po njemu Trautonij. Muzičke tonove daju električki preskočni titraji, koji se izvode pomoću lampe tinjalice ili pomoću ionske cijevi s užarenom katodom. Instrument radi s nizom tipaka.

Elevato = uznosito, uzvišeno.

Embouchure (fr.) = pisak, usnik sviraljke. Ali znači i smještaj usnica kod puhanja u sviraljke. U hrvatskom se jeziku ta riječ izobličila u opće poznati izraz »ambažura«.

E-mol (fr. *Mi mineur,* tal. *Mi minore)* = mol-ljestvica na tonu e, sa jednom povisilicom: fis. Paralelna joj je G-dur ljestvica.

En bohémien (fr.) = na ciganski način.

Energico = odlučno.

Engagement = vidi: *Angažman.*

Enge Harmonie (njem.) = vidi: *Uzani slog.*

Engführung (njem.) = vidi: *Stretta.*

Engleski rog ili *Englisch Horn* (njem.) = povećana i pri dnu zaobljena vrsta oboe, ugođena za kvintu niže.

English-waltz (engl.) = vidi: *Valcer.*

Enharmoničke ili *Istozvučne ljestvice* = dvije ljestvice, koje isto zvuče, a različito se notiraju.

Enharmonički ili *istozvučni tonovi* = tonovi, koji su po imenu različiti, ali po visini zvuka jednaki (zbog temperirane ugodbe) na pr. cis i des, ais i b, eis i f.

En mesure (fr.) = vidi: *A tempo.*

Ensemble (fr.) = zajednica. Naziv za skup izvođača, za zajedničko muziciranje, kao i za onaj dio kompozicije, u kojem sudjeljuju svi prisutni izvodioci.

Entr'acte (fr.) = međuigra, međučin.

Entrata = uvod, predigra.

Entrée (fr.) = uvod, predigra. Vidi: *Intrada.*

Eolova harfa = harfa na vjetar. Instrument sa žicama, koje uslijed strujanja vjetra počnu zvučati. Sastoji se od 8 do 10 nejednako debelih crijevnih žica, ugođenih u istom tonu, koje su napete povrh uskog ormarića od jelova drva s glasnjačom.

Eolska ljestvica = deveta starocrkvena (peta autentična) ljestvica, koja glasi: a, h, c, d, e, f, g, a. Danas zovemo eolsku ljestvicu prirodnom ili starocrkvenom mol ljestvicom. Vidi: *Starocrkvenne ljestvice.*

Epicedion (gr) = tužaljka u počast mrtvome.

Épinette (fr.) = vidi: *Spinet.*

Epistrophe (gr.) = epistrofa t. j. vraćanje, povratak na početnu temu.

Epithalamion (gr.) = epitalamij t. j. svadbena popijevka.

Epitoma = izvadak (iz nekog djela).

Epizoda = 1) u kompoziciji uopće: međustavak između dvaju nastupa teme, ali nešto samostalnijeg značaja,
2) u muzičkom scenskom djelu: dio dramske radnje, koji se ne odnosi na srž događaja.

Epoda = završni dio popijevke (zborne) u starogrčkoj drami.

Eptacorde (fr.) = vrsta lire sa 7 žica.

Equisono = vidi: *Einklang.*

Erhöhungszeichen (njem.) = povisilica.

Erniedrigungszeichen (njem.) = snizilica.

Eroica = naziv glasovite treće simfonije Ludwiga van Beethovena. Isti naziv za svoju simfoniju ima i naš kompozitor Stjepan Šulek.

Eroico = junački, herojski.

Es (fr. *Mi bémol*, tal. *Mi bemolle*) = sniženi ton *e*.

Es-dur (fr. *Mi bémol majeur*, tal. *Mi bemolle maggiore*) = durljestvica na tonu Es, sa tri snizilice: b, es, as. Paralelna joj je c-mol ljestvica.

Esercizio = vježba, vježbanje. Poseban naziv za prstne, tehničke vježbe.

Es-mol (fr. *Mi bémol mineur*, tal. *Mi bemolle minore*) = molljestvica na tonu es sa šest snizilica: b, es, as, des, ges, ces. Paralelna joj je Ges-dur ljestvica, a istozvučna je s njom dis-mol ljestvica.

Espace (fr.) = praznine u crtovlju nota. (Njem. *Zwischenraum*).

Espirando = zamirući.

Espressione = izražajnost, osjećajnost u predavanju.

Espressivo = izražajno, izrazito.

Estetika = nauka o ljepoti u umjetnosti. Filozofija umjetnosti.

Estinguendo = zamirući.

Estinto = jedva čujno, zamirući.

Étalon (fr.) = vidi: *Menzura.*

Étendue (fr.) = vidi: *Ambitus.*

Etida = vidi: *Étude.*

Étude (fr.) = studija, vježba. Kompozicija za usavršavanje u tehnici sviranja, ali i u ukusnom predavanju.

Eufonium = limeni duvački instrument iz roda tuba.

Euouae = latinski »EVOVAE«, t. j. kratica u pisanju za »Saeculorum amen«, kod završetka svakog psalma.

Euphon ili *Euphonion* = vrsta instrumenta sastavljena od staklenih cijevi i čeličnih štapova, koji je izumio Chladni god. 1790.

Euphonia (gr.) = milozvuk, blagoglasnost.

Euritmija = skladnost u kretanju kod plesa (u mjeri i tempu). Skladna ravnoteža među svim sastavnim dijelovima umjetničkog djela.

Euterpa (gr.) = muza muzičke umjetnosti.

Evacuant ili *Evakuant* = odvodna naprava za uzduh kod orgulja.

Evolutio (lat.) = vidi: *Inversio.*

Executio (lat.) = izvedba.

Exequien (njem.) = napjevi nad izloženim lijesom kod pogreba. (Prema lat. Exsequiae = svečani pokop.).

Exercices (fr.) = vježbe.

Expression = registar na harmoniju, kojim se omogućuje izvedba crescenda i decrescenda, te ostalo dinamičko niansiranje.

Extemporieren = vidi: *Ekstemporirati.*

Extension (fr.) = ekstenzija ili pružanje. Kod aplikature na gudaljkama znači spretno pružanje malog prsta, da se uzmogne dohvatiti udaljeni ton.

F

F = 1) četvrto slovo muzičke abecede i četvrti ton C-dur ljestvice (fr. i tal. Fa),
2) kratica za forte.

Façade (fr.) = prednja strana ormara na orguljama.

Facile ili *Facilmente* = lagano, bez teškoće.

Facture (fr.) ili *Faktur* (njem.) = vidi: *Faktura.*

Fa dièse majeur (fr.) ili *Fa diesis maggiore* (tal.) = vidi: *Fis-dur.*

Fa dièse mineur (fr.) ili *Fa diesis minore* (tal.) = vidi: *Fis-mol.*

Fagot (fr. Basson, tal. Fagotto, engl. Bassoon) = drvena sviraljka dubokog tona. Opseg tona kod fagota je od B1 do b1. Za

fagot se piše u basovu ključu, no za najviše tonove upotrebljava se prigodno i tenorov ključ.

Faktura = način izgradnje pojedine kompozicije.

Falset (Falsetto) = falzet, grleni glas. Naziv za gornji dio opsega pjevačeva glasa (njem. *Kopfstimme* ili *Halsstimme),* za razliku od donjeg prsnog registra. Dobro izobraženi pjevač znade pjevati tako, da razliku između falseta i prsnog glasa, kao i prijelaz iz jednog u drugi, izvede gotovo sasvim neprimjetljivo. Također: *Voce di testa.*

Falsetisti = muški pjevači, koji su u crkvenoj muzici 15. i 16. stoljeća izvodili falsetom dionice soprana i alta.

Falso bordone = vidi: *Fauxbourdon.*

Fa majeur (fr.) ili *Fa maggiore* (tal.) = vidi *F-dur.*

Fa mineur (fr.) ili *Fa minore* (tal.) = vidi: *F-mol.*

Fandango = vrsta žustrog španjolskog narodnog plesa u $^3/_4$ mjeri, uz gitaru, kastanjete i ritmičko pljeskanje, naizmjence s pjevanjem.

Fanfara = 1) skupina limenih sviraljaka.

2) skladba za limene sviraljke poput signala, sastavljena od alikvotnih tonova pojedinih instrumenata.

Fantasia ili *Fantaisie* (fr.) = kompozicija u slobodnoj formi, zapravo snatrenje ili maštanje. Ujedno je i naziv za parafrazu ili slobodno povezane operne arije ili pjesme, priređene na način potpurija.

Fantastico = fantastično, basnoslovno.

Fantazirati = improvizirati bez uobičajenog ili određenog muzičkog oblika.

Farandole (fr.) = veseo i brz provansalski ples u $^6/_8$ mjeri.

Fastoso = sjajno, svečano, uzvišeno.

Fausset (fr.) = isto što i *Falset.*

Fauxbourdon (fr.) = način pjevanja u usporednim sekst-akordima, starinom uobičajen u sredovječnoj Engleskoj.

F-dur (fr. *Fa majeur,* tal. *Fa maggiore)* = dur-ljestvica na tonu F, sa jednom snizilicom: b. Paralelna joj je d-mol ljestvica.

Fermata = znak za otezanje, zadržavanje note ili stanke, a stavlja se povrh note ili povrh stanke. Fermata kao takva ima značenje osobitog naglašavanja. U negativnom smislu govori

se često o koronáma, koje na pr. pjevač proizvoljno stavlja na pojedine visoke note svoje dionice, kako bi njihovim duljim trajanjem imponirao publici. U tom smislu uobičajila se upotreba korona u zabavnoj muzici, osobito u šansonima. Zove se i Corona.

Feroce = divlje, neobuzdano.

Fes (fr. *Fa bémol,* tal. *Fa bemolle)* = sniženi ton *f.*

Festival = svečana muzička priredba većeg zamašaja.

Festivo = svečano, vedro, veselo.

FF, Ff, ili *ff* = kratica za Fortissimo.

Fiasco = potpuni neuspjeh.

Fiddler (engl.) = violinist. Svirač na violini.

Fidula (lat.) ili *Fiedel* (njem.) = vidi: *Viella.*

Fiero = žestoko, divlje, ponosito.

Fifre (fr.) = sviralica (poput malene flaute).

Figura = skup od više nota na istoj harmonijskoj podlozi; skupina nota, koje čine ritmičku ili melodijsku cjelinu.

Figuralgesang ili *Figuralmusik* (njem.) = vrsta višeglasne muzike, koja se ne sastoji samo od jednoličnog napjeva, kao koral, već je iskićena raznim prelaznim notama i figurama. (Fr. *Chant figuré,* engl. *Figurate descant).*

Figuration (fr) = figuracija t. j. pratnja jednostavna napjeva s figurama i imitacijama.

Figurirani koral = koralna melodija, kojoj se kao kontrapunktična pratnja dodaju dvije ili tri melodijski bogato razvijene dionice.

Filharmonija = udruženje za promicanje muzičke umjetnosti, a ujedno naziv i za simfonijski orkestar.

Filmska muzika = muzička pratnja filma. U doba nijemog filma sastavljali su je obično iz već postojećih muzičkih djela. U novije vrijeme, nakon pronalaska tonfilma, pišu kompozitori za svaki film, kojemu je muzička pratnja potrebna, posebnu muziku.

Fin (fr.) = vidi: *Fine.*

Finalcadenz (njem.) = potpuna kadenca, zaključni stavak zadnje periode stanovite kompozicije.

Finale = zaključni stavak (na pr. simfonije, slike ili čina u operi i t. d.). Svršetak, konac.

Finalis (lat.) ili *Finalnote* (njem.) = glavni i zaključni (finalni) ton u koralnoj melodiji. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Fine = završetak, konac, kraj muzičkog djela.

Fingersatz = vidi: *Prstomet.*

Finito = završeno, dovršeno, dogotovljeno, gotovo.

Finnlandia = naziv orkestralnog djela Jana Sibeliusa, najpoznatijeg finskog kompozitora.

Finto = vidi: *Cadenza d'inganno.*

Fioco = promuklo, umorno, mlitavo.

Fioratura ili *Fioritura* = ukrašivanje melodije. Vidi: *Ukrasi.*

Fis (fr. *Fa dièse*, tal. *Fa diesis*) = povišeni ton *f*.

Fis-dur (fr. *Fa dièse majeur*, tal. *Fa diesis maggiore*) = durljestvica na tonu Fis, sa šest povisilica: fis, cis, gis, dis, ais, eis. Paralelna joj je dis-mol ljestvica, a istozvučna je s njom Ges-dur ljestvica.

Fisharmonika = vidi: *Harmonium.*

Fis-mol (fr. *Fa dièse mineur*, tal. *Fa diesis minore*) = molljestvica na tonu Fis, sa tri povisilice: fis, cis, gis. Paralelna joj je A-dur ljestvica.

Fistel (njem.) = isto što i *Falset.*

Fistula Panis (lat.) = pastirska svirala. Panova svirala.

Fistulirati = pjevati u falsetu.

Fivre (fr.) = pištaljka. Sviralica.

F-ključ = vidi: *Ključ.*

Flageolet (fr.) = mala, labijalna (usna) sviraljka slična hrvatskoj narodnoj sviraljci zvanoj žveglica. Zovu je i Ptičja frula.

Flageolettöne (njem.) = svijetli tonovi na gudaljkama, koji se izvode osobitim, sasma nježnim i mekanim dodirom žica, pa su slični tonovima frulice.

Flauta (njem. *Flöte*, tal. *Flauto*, fr. *Flûte*) = jedan od najstarijih drvenih duvačkih instrumenata, na kojem se izvodi ton duvanjem o oštri rub na vrhu ili po strani instrumenta. Zato se razlikuju flautę na kljun (fr. Flûte à bec) i flaute strančice. Flauta je vrlo nježna zvuka. Izrađuje se od ebanovine, metala, slonove kosti, stakla ili šimširova drva. Opseg flaute

je od malog h do četvrtog c. Praoblik flaute (kao poprečne frule) poznavali su još narodi starog vijeka, te se kao instrument pojavljuje već od početka u historiji evropske muzike. Dužina je instrumenta oko 70 cm. Osim najdubljeg registra, koji zvuči dosta nesimpatično i sablasno zvuk flaute je otvoren i prijatan, te se njime karakteriziraju idilična i čeznutljiva raspoloženja. Uz violinu, flauta je najokretniji instrument, te se najčešće upotrebljava u visokom registru, gdje je i najizražajnija. Kod orgulja se tim imenom označuje skup registara s labijalnim sviraljkama.

Flautando ili *Flautato* = na način flaute.

Flautino = mala frula, flauta.

Flauto = frula, flauta. Vidi: *Flauta.*

Flauto amabile ili *Flauto dolce* = nježni i umilni ton u orguljama.

Flautone = vrsta velike flaute, koja se više ne upotrebljava.

Flauto piccolo, krače *Piccolo* = mala flauta, za oktavu viša od obične flaute, najviši instrument simfonijskog orkestra. Također: Ottavino.

Flauto traverso = obična flauta, nazvana strančica (traverso), jer se kod sviranja drži sa strane.

Flebile = tužno, jadikujući.

Flessibile = gipko.

F-Löcher (njem.) = f-izrezi (*f*) na pokrovcu gudačkih instrumenata.

Florilège (fr.) = zbirka pjesama.

Flöte (njem.) = vidi: *Flauta.*

Flügel (njem.) = naziv za klavir (fr. *Piano à queue*).

Flügelhorn (njem.) = krilni rog. Ime sviraljka iz roda rogova. Opseg mu je od e do b^2. (Fr. *Cor de chasse*, engl. *Bugle*).

Flûte (fr.) = vidi: *Flauta.*

Flûte à bec (fr.) = vidi: *Flauta.*

Flûte à l'oignon (fr.) = vrsta velike flautę sa 3 rupe, koja na prednjem dijelu ima izbočenu glavu u obliku lukovice.

Flûteau (fr.) = dječja svirala.

F-mol (fr. *Fa mineur*, tal. *Fa minore*) = mol-ljestvica na tonu f, sa četiri snizilice: b, es, as, des. Paralelna joj je As-dur ljestvica.

Foglietto = listić. Dionica za I. violinu, u koju su upisana sva mjesta upadanja ostalih dionica. Služi upravljaču manjih instrumentalnih ansambla za dirigiranje.

Folie d'Espagne = izvorni španjolski plesni napjev i ples u $^3/_4$ mjeri, komponiran većinom u mol- tonalitetu.

Folklor = zbirni naziv za narodne umjetničke tvorevine (pjesme, priče, vjerovanja, popijevke, oruđe, muzičke instrumente i dr.) i običaje. Uključuje opažanja, sabiranje i sređivanje građe, uz sudjelovanje antropologije, geografije, kulturne historije, biologije, psihologije naroda, sociologije, filologije i t. d.

Fondamento = temeljni bas. Vidi: *Basso continuo.*

Fond d'Orgue (fr.) = glavni registar na orguljama.

Fonika ili *Fonetika* = glasoslovlje, nauka o tvorbi govornih glasova (samoglasnika i suglasnika).

Fonograf = aparat, koji konzervira čovječji govor, odnosno tonove i glasove tako, da se mogu poslije opet slušati. Fonograf je izumio Edison 1877. godine. Vidi: *Gramofon.*

Fonola = mehanički klavir, kod kojega motor odvija posebnu dugu matricu s rupicama, u koje upadaju zupci, koji pokreću tipke.

Forlana = stari živahni talijanski ples u $^6/_8$ mjeri.

Forma = oblik, u kome je građena kompozicija. Forma je određena rasporedom muzičkog gradiva, koje je poredano ili se ponavlja po nekom stalno utvrđenom planu. Govorimo o dvo- ili tro- djelnoj formi pjesme, o sonatnoj formi sa dvije teme, o ariji da capo i t. d. Muzičke forme nalaze osobito blize analogije u pjesničkim oblicima.

Forme = vidi: *Muzički oblici.*

Formenlehre (njem.) = nauka o muzičkim oblicima.

Forte (fr. *Fort*, engl. *Loud*) = glasno, jako, snažno. Dinamička oznaka za jakost zvuka. Kratica: *f.*

Fortepiano ili *Pianoforte* = vidi: *Klavir.* Fortepiano je ujedno i oznaka dinamike, za jaki akcent, a odnosi se uvijek samo na jednu notu. Kratica mu je: *Fp* ili *fp.*

Forte possibile = što je moguće jače. Čim jače.

Fortissimo (fr. *Très fort*, engl. *Very loud*) = vrlo jako, najjače. Kratica: *Ff* ili *ff.*

Fortschreitung (njem.) = gibanje, pomicanje tonova od jednoga stupnja do drugoga.

Forzato = pojačano, naglašeno, Isto što i *Sforzato.*

Fourchette tonique (fr.) = vidi: *Glazbena viljuška.*

Fourniture (fr.) = posebni registar miksture na orguljama. Vidi: *Mixtur.*

Foxtrot = popularni društveni ples u živu sinkopiranu ritmu i dvopolovinskoj allabreve mjeri. Javio se oko 1912. godine u USA, a iza 1917. u Evropi.

Française (fr.) = vrsta starijeg francuskog plesa.

Frauenstimme (njem.) = ženski glas. (Fr. Voix de femme, engl. Female voice.)

Fraza = 1) zaokruženi sastavni dio muzičke misli,
2) dio melodije, povezan lukom u znak, da sve tonove, obuhvaćene lukom, treba izvesti vezano (legato).

Fraziranje = pravilna i prirodna raspodjela muzičke misli bilo kod izvedbe predavanjem, bilo kod komponiranja. Termin, koji u muzičkom izvođenju (reprodukciji) označava način povezivanja melodijskih dijelova u manje i veće cjeline, izražajno zaokružene u onom smislu, kako je to zamislio autor djela. U širem smislu (na pr. kod orkestra), misli se time na plastično isticanje manjih odsjeka (fraza, motiva), unutar nekog većeg dijela kompozicije.

Frédon (fr.) = ukras ćurlikom, t. j. triljom. Vidi: *Ukrasi.*

Fresco = živahno, svježe, vedro.

Frigijska ljestvica = treća starocrkvena (druga autentična) ljestvica, koja glasi: e, f, g, a, h, c, d, e. Vidi *Starocrkvene ljestvice.*

Friska (mađ.) = brzi dio čardaša. Vidi: *Csárdás.*

Frivolo = nestašno, na laki način.

Frontpfeifen (njem.) = pročelne, ukrasne svirale na prednjem, vidljivom dijelu orgulja. Prednjice.

Frosch (njem.) = žabica, žabičak ili napinjač, t. j. donji, pomični dio gudala na vijak, kojim se napinju strune gudala. (Fr. *Talon).*

Frottola = jednostavna, višeglasna talijanska popijevka.

Frule = muzički instrumenti kod svih primitivnih naroda. Cijev im je od drva, trstike, kosti, kamena ili gline, s nekoliko rupica, te otvorom za duvanje s vrha ili po strani. Kod nas su frule primitivne pastirske svirale raznovrsnog oblika i imena.

Frulica = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Fučkalice = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Fuga (lat. i tal.), *Fuge* (njem.), *Fugue* (fr.) = najsavršeni muzički oblik u polifonom stilu, s potpunom melodijskom ravnopravnošću svih dionica. Jedna ili više tema nastupaju u svim dionicama po strogim pravilima. Fuge su ponajčešće četveroglasne, ali ih ima za manje. kao i za više glasova.

Fugato = na način fuge, fugirano, ali bez strogog razvoja i konsekventne provedbe formalnog principa fuge. Većinom samo dio opsežnijeg stavka.

Fuge (njem.) = vidi: *Fuga.*

Fugenthema (njem.) = muzička misao, koja sačinjava temeljni sadržaj fuge.

Fughetta = mala jednostavnija fuga.

Fugue (fr. i engl.) = vidi: *Fuga.*

Führer (njem.) = prva tema u fugi. Vidi: *Dux.*

Füllstimmen (njem.) = dionice, koje ispunjuju harmonijsku okosnicu. Graditelji orgulja upotrebljavaju taj naziv za dometnute sviraljke u tercama i kvintama kod nekih registara miksture.

Fundament ili *Fundamentalbass* (njem.) = vidi: *Basso continuo.*

Funebre = tužno, žalosno.

Furiant = brzi češki narodni ples s oštrim akcentima, većinom u $^3/_4$ mjeri.

Furioso = divlje, burno.

Fusa (lat.) = starinski naziv za (notu) osminku.

Fusella (lat.) = (nota) šezdesetčetvrtinka.

Fussion (njem.) = tehnički izraz u graditeljstvu orgulja, koji se odnosi na visinu tona, uvjetovanu veličinom pojedine svirale.

G

G (fr. i tal. *Sol)* = peto slovo muzičke abecede i peti ton u *C-dur* ljestvici. *G* je ujedno i četvrta žica na violini, treća žica na violi i violoncellu, te četvrta, odnosno peta žica na kontrabasu.

Gagliarda ili *Gaillarde* (franc.) = talijanski ples iz 16. stoljeća u $^3/_4$ mjeri.

Gaio = veselo, raspoloženo.

Gajde (njem. *Dudelsack)* = dude, narodni muzički instrument (porijeklom iz Azije), s jednom ili više svirala: zvuči pomoću nadute mješine. Razlikuju se zapadno i istočno evropske gajde. Prve imadu za prebiralicu sviraljku poput oboe, druge poput klarineta. Srijemske i srpske gajde imadu dvostruku sviralu s rogom, a usto i trubanj. Mješinu puni svirač zrakom kroz dulac, u koji puše ustima. (Fr. *Cornemuse,* engl. *Pagpipe).*

Galantna fuga = vrsta fuge, koja nije skladana strogo po svim pravilima toga oblika. Zove se i »Freie Fuge« t. j. slobodna fuga.

Galantni stil = slobodniji stil druge polovice 18. stoljeća protivan strogom i ponešto ukočenom baroknom stilu prve polovice istog stoljeća.

Galop = vrsta brza plesa s mnogo okretaja u $^2/_4$ mjeri. Vidi: *Rutscher.*

Galopp ili *Galoppade* = vidi: *Galop.*

Galoubet (fr.) = 1) vrsta starinske gudaljke, koju je nadomjestio violoncello.

2) kod orgulja vrsta registra, koji je po zvuku nalik na zvuk gudaljki.

Gamba = zapravo noga, ali misli se Viola da gamba. Vidi: *Viola da Gamba.*

Gamelan(g) = javanski kazališni i plesni orkestar ubično sa 18 instrumenata.

Gamma ili *Gamme* (fr.) = ljestvica ili skala.

Gang (njem.) = vidi: *Passage.*

Ganztonleiter ili *Ganztonskala* (njem.) = vidi: *Skala.*

Garbo = ljupko, umilno.

Gauche (fr.) = lijeva ruka (pijaniste ili orguljaša).

Gaumenton (njem.) = vidi: *Nepčani ton.*

Gavotte (fr.) = stari francuski ples, veseo i graciozan, u $^2/_4$ mjeri, umjerena tempa. Znači ujedno i jedan od stavaka suite.

G-dur (fr. *Sol majeur*, tal. *Sol maggiore*) = dur-ljestvica na tonu G, sa jednom povisilicom: fis. Paralelna joj je e-mol ljestvica.

Gebrochene Accorde (njem.) = vidi: *Arpeggiato.*

Gedackt ili *Gedeckt* = naziv za onaj registar u orguljama, kojemu su labijalne sviraljke odozgo zatvorene, pa zato zvuče za oktavu dublje od otvorenih svirala jednake dužine (Fr. *Couvert*, engl. *Covered).*

Gefährte (njem.) = dionica, koja temu fuge drugi put izvodi, i to za kvintu više ili kvartu dublje (comes). (Fr. *Réponse).*

Geige (njem.) = vidi: *Violina.*

Geigenprinzipal (njem.) = registar u orguljama.

Gemischter Chor (njem.) = mješoviti zbor. Vidi: *Kor.*

Gemshorn (njem.) = registar u orguljama.

Generalbass (njem.) = bas označen brojkama, koje upućuju, kako valja sastaviti akord nad pojedinim basovskim tonom. Vidi: Basso continuo. Ujedno znači u starijoj muzičkoj teoriji i nauku o harmoniji i kompoziciji, jer se u njoj izrađuju mnogi primjeri s označenim basovima.

Generalpause (njem.) = općenita, nagla stanka, u kojoj utihnu sve (vokalne i instrumentalne) dionice. (Fr. *Point d'arrêt).*

Generoso = ukusno, oplemenjeno.

Genre (fr.) = vrsta, struka, način.

Gentile = ljupko, milo, umiljato.

Genus (lat.) = rod zvuka.

Ges (fr. *Sol bémol*, tal. *Sol bemolle*) = sniženi ton *g.*

Gesang (njem.) = vidi: *Pjevanje.* Znači i naziv za kompoziciju u obliku pjesme.

Ges-dur (fr. *Sol bémol majeur*, tal. *Sol bemolle maggiore*) = dur-ljestvica na tonu Ges, sa šest snizilica: b, es, as, des, ges, ces. Paralelna joj je es-mol ljestvica, a istozvučna je s njom Fis-dur ljestvica.

Ghiribizzo = isto što i Capriccio.

Giga (tal.) ili *Gigue* (fr.) = 1) vrsta živahnog starinskog plesa u trodijelnoj mjeri. Obično završni dio suite.

2) zastarjela vrsta gudačkog instrumenta.

Gigue (fr.) = vidi: *Giga.*

Giocoso = šaljivo, zabavno, veselo, razigrano.

Gioioso = vedro, raspoloženo.

Giraffe (njem.) = naziv za zastarjelu vrstu klavira, građenog u uspravnom položaju.

Gis (fr. *Sol dièse*, tal. *Sol diesis*) = povišeni ton *g.*

Gis-mol (*Sol dièse mineur*, tal. *Sol diesis minore*) = mol-ljestvica na tonu gis, sa pet povisilica: fis, cis, gis, dis, ais. Paralelna joj je H-dur ljestvica, a istozvučna je s njom as-mol ljestvica.

Gitara (fr. *Guitarre*) = instrument sa šest žica (E, A, d, g, h, e_1), koje se trzaju prstima, osobito podesan za pratnju pjevanja kratkih popjevaka.

Giusto = točno, odmjereno, primjereno, umjereno. Isto kao moderato.

G-ključ = vidi: *Ključ.*

Glas = 1) ton uopće.

2) skup svih tonova, koje može izvesti ljudsko grlo, kad se glasilnice stave s pomoću daha u titranje. Visina, boja karakter i jakost glasa ovise o duljini i napetosti glasilnica, o količini uzduha, što prolazi otvorom između njih, te o resonanci u prsima, odnosno u čeonoj, nosnoj i usnoj šupljini,

3) naziv za zbornu dionicu, kao i za dionicu u višeglasnom strogom stavku.

Glasiljke = tanke opne s mišićima u grkljanu, koje služe kao organ za govor i pjevanje. Kad se opne napnu i struja zraka ih stavi u titranje, nastaje zvuk.

Glasoklon = vidi: *Cadence.*

Glasovir = vidi: *Klavir.*

Glazba = vidi: *Muzika.*

Glazbalo = vidi: *Instrument.*

Glazbena viljuška = čelična naprava, koja udarom stavljena u titranje, daje normalni a (a^1). Služi kao pomoćno sredstvo kod ugađanja svih instrumenata. (Fr. *Accordoir.)*

Glazbenik = vidi: *Muzičar.*

Glee (engl.) = naziv za višeglasne A cappella napjeve.

Glissando = nagli prijelaz s jednog tona na udaljeni drugi ton izvodeći kod toga sve tonove između njih, ali tako brzo, da se pojedini ton ne razabire. Glissando se izvodi na gudačkim instrumentima potežući prstom lijeve ruke gore ili dolje po žici, zatim na trombonu (pozauni) jednomjernim izvlačenjem pomičnog dijela, na klaviru, obično potežući vanjskom stranom prste po bijelim tipkama, te na harfi, koje se žice mogu po volji ugoditi.

Glissicato = isto što i *Glissando.*

Glockenspiel (njem.) = ugođena zvona. Niz dobro ugođenih čeličnih štapića smještenih u posebnu kutiju. Mogu se udarati batićem, ali i pomoću klavijature (fr. i engl. Carillon).

Gloria (lat.) = »Slava«. Drugi stavak skladane mise.

Glottis = pukotina između obih glasiljaka u grlu. Pisak.

G-mol (fr. *Sol mineur,* tal. *Sol minore)* = mol- ljestvica na tonu g, sa dvije snizilice: b, es. Paralelna joj je B-dur ljestvica.

Goč = isto što i *Tupan.*

Gondoliera = vidi: *Barcarola.*

Gong = metalni pladanj s prodornim zvukom, o koji se udara drvenim batićem, obloženim kožom. Drugo ime za gong je Tamtam ili Čung. Upotrebljava se kao signalni instrument, ali i s velikim učinkom kao orkestralni instrument (udaraljka) u modernoj simfonijskoj muzici.

Gracieusement (fr.) = vidi: *Grazioso.*

Gracieux (fr.) = ljupko, prijatno, ljubezno.

Gracile = nježno, slabašno.

Gradatio (lat.) = postepeno dizanje, jačanje i postepeni porast zvučnosti.

Gradevole = usrdno, ljupko.

Graduale (lat.) = crkvena popijevka, koja se negda pjevala za vrijeme mise na stepenicama pred oltarom.

Gradus ad Parnassum = »Put do Parnasa«, t. j. do savršenstva. Naziv za neke muzičke udžbenike. Parnas je gora u Grčkoj, na kojoj se, prema priči, sakupljahu muze oko boga Apolona.

Grammatik (musikalische) (njem.) = vidi: *Muzička gramatika.*

Gramofon = sprava za reprodukciju tonova sa specijalnih ploča. Gramofon je izumio Emil Berliner (1887.) upotpunivši Edisonov fonograf s mogućnošću snimanja na voštanim pločama, pomoću galvanoplastike.

Gran cassa = veliki bubanj. Vidi: *Bubanj.*

Grand barré (fr.) = letimični potez t. j. udar preko svih 6 žica na gitari s kažiprstom desne ruke.

Grand choeur (fr.) = vidi: *Volles Werk.*

Grandioso = uzvišeno, veličanstveno, veličajno.

Grave = teško, ozbiljno. Nešto između Lento i Adagio.

Gravecymbalum ili *Gravicenbalo* = stari naziv za Cembalo.

Gravita = ozbiljnost, dostojanstvenost, odmjerenost.

Grazioso = ljupko, umilno, dražesno i okretno.

Gregorijanski koral ili *Gregorijanski pjev* = navodno po papi Grguru I. (prijelaz u VII. stolj.) uređeni i kodificirani jednoglasni ritualni pjev, koji je i danas osnov katoličkog crkvenog pjevanja. To je pod raznim orijentalnim, starogrčkim i staroždovskim utjecajima stilistički zaokruženo umjetničko djelo najznatnije vrste.

Gregorijanski pjev = vidi: *Gregorijanski koral.*

Grleni ton (njem. *Kehlton)* = nastaje lošom impostacijom grla, t. j. kad se usta ne otvore dostatno i jezikom načini zid tako, da struja zraka, koja dolazi iz pluća udari već u stražnjem dijelu nepca i odatle se odbije natrag u dušnik ili grkljan.

Grobgedackt ili *Grossgedackt* (njem.) = najveći pokriti ton flaute u manualu orgulja.

Grundaccord ili *Grundakkord* (njem.) = vidi: *Temeljni akordi.*

Grundbass (njem.) = vidi: *Basso continuo.*

Grundstimme (njem). = osam-stopni registar na orguljama.

Grundton (njem.) = temeljni ton nekog akorda.

Gruppetto ili *Gruppo* = isto što i *Doppelschlag* ili *Anschlag.*

Guarache (fr.) = vrst andalucijskog plesa u $^6/_8$ mjeri s dodatkom u $^2/_4$ mjeri.

Gudački instrumenti = vidi: *Gudaljke.*

Gudački kvartet = kompozicija za dvije violine, violu i violoncello, ali i skupina od 4 glazbenika, koji sviraju na takvim instrumentima.

Gudački trio = kompozicija za violinu, violu i violoncello. Također skupina muzičara, koji takve kompozicije izvode.

Gudaljke = instrumenti sa žicama. Kod njih se ton proizvodi potezanjem gudala preko žica. Građene su pretežno od javorova drva. Na gudalu je napeta konjska struna.

Četiri glavne gudaljke jesu: Violina, Viola, Violoncello i Kontrabas.

Najsavršenije gudaljke gradili su u 17. stoljeću talijanski majstori (Stradivarius, Amati, Guarneri).

Jugoslavenske pučke gudaljke su gusle i lirica.

Gudalo = strune, napete na oduljem, tankom štapiću, koje služe za izvođenje zvukova na gudačkim instrumentima.

Gudok (rus.) = primitivna ruska gudaljka sa 3 žice ugođene u kvintama.

Guerriero = bojovno, ratnički, ratoborno.

Guida ili *Guide* (fr.) = vodič. Vidi: *Dux.*

Guidonski slogovi ili *slovke* = vidi: *Aretinski slogovi.*

Guimbarde (fr.) = isto što i *Mundharmonika.*

Guitare (njem.) = vidi: *Gitara.*

Guslar = na Balkanu pjevač epske narodne poezije uz gusle, rapsod narodne prošlosti i čuvar tradicije.

Gusle = narodna primitivna gudaljka od tvrda drva (naročito javorova) s jednom ili dvije strune, često bogato ukrašena rezbarijama. Trupina je s gornje strane otvorena i prevučena jarećom ili telećom kožom. Žice su ugođene u kvarti ili unisono. Po njima se gudi gudalom, a guslar u isti čas pjeva junačke pjesme.

Gusli (rus.) = ruski narodni instrument poput citre (do 28 žica). Njime se prate rapsodijske epske pjesme.

Gusto = ukus.

Gustoso = ukusno.

Guttural (njem.) = grleni.

Gutturalton (njem.) = grleni zvuk, t. j. ton.

H

H (fr. i tal. *Si)* = sedmo slovo muzičke abecede i sedmi ton C-dur ljestvice.

Habanera (španj.) = polagani španjolsko-kubanski ples u parnoj mjeri.

Hackbrett ili *Hackebrett* (njem.) = vidi: *Cimbal.*

Hair (engl.) = vidi: *Strune.*

Halbbass (njem.) = mali kontrabas.

Halbton (njem.) = vidi: *Poluton.*

Halbvioline (njem.) = mala, dječja violina.

Halsstimme (njem.) = vidi: *Falset.*

Haltezeichen (njem.) = vidi: *Fermata.*

Hammerklavier (njem.) = manje upotrebljavani, najstariji naziv za današnji klavir.

Harfa (tal. *Arpa,* fr. *Harpe)* = jedan od najstarijih instrumenata sa žicama. Do 18. stoljeća bila je harfa nesavršena ali nakon izuma dvostrukog pedala po S. Erardu iz Pariza (pedalna harfa) ona je znatno dotjerana. Orkestralna harfa ima opseg od preko 6 oktava (kontra Ces-ges$_4$). Kod harfe je značajna figura razlomljeni akord (Arpeggio), a glissando i flageolet su posebni efekti njezina zvuka.

Harmonica = vidi: *Harmonika.*

Harmonichord = vrsta žičanog instrumenta, koji je izumio Fridr. Kaufmann u Dresdenu god. 1808.

Harmonieconcert (njem.) = koncert, u kome nastupa vojnička muzika, sastavljena samo od duvačkih instrumenata.

Harmonielehre (njem.) = vidi: *Harmonija kao nauka.*

Harmoniemusik (njem.) = orkestar sastavljen od samih duvačkih instrumenata.

Harmonij = vidi: *Harmonium.*

Harmonija = nauka o sazvučju. U širem smislu usklađivanje; sklad tonova, koji istodobno zvuče, dakle istodobno spajanje tonova u skladnu cjelinu prema zakonima o sastavljanju suzvuka. Pojam harmonije iskristaliziran je u pojmu akorda; nauka o sastavljanju i povezivanju niza akorda naziva se također harmonija. Kada govorimo o harmonijskim značajka-

ma jedne kompozicije, mislimo kod toga na učinak tonskih sklopova, koji zvuče istodobno. Razumljivo je, da harmonijske značajke variraju tokom stoljeća, prema tome, kakve se vertikalne kombinacije tonova upotrebljavaju. Na temelju iskustva muzičke estetike (lijepog, odnosno ugodnog zvučenja) svaka epoha ima svoj način harmonijskih kombinacija. Osnovi tih kombinacija sadržani su u strogo određenim pravilima nauke o harmoniji. Stari vijek ne poznaje harmoniju i kombinacije sazvučja, koje se javljaju na naprednijim stupnjevima kulturnog razvoja. Prvo bilježenje harmonijskih pojava u muzici datira od IX. stoljeća naše ere.

Harmonija kao nauka = naziv za nauku o sazvučju. Ona istražuje teoretske vrste sazvuka, konsonance i disonance, nastoji utvrditi zakone njihovog logičnog spajanja, te daje praktične upute za učenje višeglasnog sloga. (Njem. *Harmonielehre.)*

Harmonijska mol-ljestvica = vidi: *Mol.*

Harmonijski interval = vidi: *Interval.*

Harmonijski tonovi = vidi: *Alikvotni tonovi.*

Harmonika ili *Harmonika rastegača* (njem. *Ziehharmonika*) = instrument s opsegom od 3 do 4 oktave, po svoj prilici engleskog podrijetla. Harmonika-rastegača, je najmanji muzički instrument srodan orguljama s mijehom za ručno rastezanje, kojim se tjera zrak u sviraljke s prolaznim jezičcima. Velike hromatične harmonike vrlo su raširen pučki instrument, te služe kao pratnja plesu i pjevanju, a i sastavni su dijelovi orkestara naročito u jazz-muzici. Vidi: *Accordion* i *Bandoneon.*

Harmonium (lat.) = harmonij, eolina ili fisharmonika (Physharmonica), muzički instrument, po zvuku sličan orguljama, kod kojeg sam svirač gazi mijeh. Ima nekoliko registara i mogućnost za regulaciju jakosti zvuka gaženjem mijeha. Izumljen je u Beču početkom 19. stoljeća.

Harmonizacija = snabdijevanje napjeva akordijskom pratnjom po njegovu karakteru i zakonima harmonije.

Harpe (fr.) = vidi: *Harfa.*

Harpe á crochets (fr.) = hromatična harfa ili harfa s pedalima.

Harpeggio = isto što i *Arpeggio.*

Harpsichord (engl.) = vrsta Clavicembala.

Hauptstimme (njem.) = glavni, vodeći glas.

Hause (fr.) = žabica na gudalu, koja služi za napinjanje struna.

Hautbois (fr.) = vidi: *Oboa.*

Haut-dessus (fr.) = visoki sopran.

Haute-contre (fr.) = visoki alt.

Haute-taille (fr.) = visoki tenor.

Havajska gitara = vrsta gitare sa 4 žice, koje se trzaju trzalicom, a tonovi se ne hvataju, već se metalna klizaljka vibrirajući povlači od tona do tona.

H-dur (fr. *Si majeur*, tal. *Si maggiore)* = dur-ljestvica na tonu H, sa pet povisilica: fis, cis, gis, dis, ais. Paralelna joj je gis-mol ljestvica, a istozvučna je s njom Ces-dur ljestvica.

Heckelphon = duvački instrument s timbrom oboe, ali ugođen za oktavu niže od nje.

Heksakord (gr. *Hexachordon)* = dijatonički niz od šest stupnjeva, na kojem je Guido Aretinski izgradio svoj muzički sustav.

Helikon = limeni duvački instrument iz roda tuba. U mitologiji Helicon je brdo u Beociji, na kome su stanovali Apolon i muze.

Hemidiapente = umanjena kvarta.

Hemitonium = poluton.

Heptachord = niz od 7 dijatonskih stupnjeva.

Heptachordon = velika septima.

Hermeneutika = tumačenje izražajnih vrednota muzičkih motiva po H. Hretzschmaru.

Hes (fr. *Si bémol*, tal. *Si bemolle)* = sniženi ton *h.*

Heterofonija = ukrašivanje jednoglasne pjevane i svirane melodijske linije povremenim odmicanjem instrumenta od unisona.

Hexachordon = vidi: *Heksakord.*

Hülfslinien ili *Nebenlinien* (njem.) = vidi: *Pomoćne crte.*

Himna = slavospjev. Svečana vokalna svjetovna ili duhovna kompozicija. (Fr. *Cantique*, engl. *Hymn.)*

Hipodorska ljestvica = druga starocrkvena (prva plagalna) ljestvica, koja glasi: a, h, c, e, f, g, a. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Hipoeolska ljestvica = deseta starocrkvena (peta plagalna) ljestvica koja glasi: c, f, g, a, h, c, d, e. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Hipofrigijska ljestvica = četvrta starocrkvena (druga plagalna) ljestvica, koja glasi: h, c, d, e, f, g, a, h. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Hipojonska ljestvica = dvanaesta starocrkvena (šesta plagalna) ljestvica, koja glasi: g, a, h, c, d, e, f, g, Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Hipolidijska ljestvica = šesta starocrkvena (treća plagalna) ljestvica, koja glasi: c, d, e, f, g, a, h, c. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Hipomiksolidijska ljestvica = osma starocrkvena (četvrta plagalna) ljestvica, koja glasi: d, e, f, g, a, h, c, d. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

His (fr. *Si dièse,* tal. *Si diesis)* = povišeni ton *h.*

H-mol (fr. *Si mineur,* tal. *Si minore)* = mol-ljestvica na tonu *h,* sa dvije povisilice: fis, cis. Paralelna joj je D-dur ljestvica.

Hoboe (njem.) = oboa.

Hoch (njem.) = visoko. (Fr. *Haut,* engl. *High.)*

Hochamt (njem.) = svečana misa.

Holzblasinstrumente (njem.) = drveni duvački instrumenti.

Holzharmonika (njem.) = vidi: *Strohfiedel.*

Homofon = jednozvučan, u homofonom stilu. Protivno je polifon. Vidi: *Homofonija.*

Homofonija = sazvuk, isticanje jednog glavnog glasa, kojemu se ostali podređuju kao pratnja. Jednoglasje. Način komponiranja u kome je samo jedan glas (ili dionica) — i to obično gornji — melodijski razvijen, te prema tome ima glavnu, vodeću ulogu. Ostali glasovi tvore samo njegovu pratnju, ili njegovu melodiju harmonijski i ritmički dopunjuju. Jednostavan primjer homofonije je pjevana ili svirana melodija, koju se u nekom taktu prati na kakvom instrumentu (na klaviru, gitari i sl.).

Hopser ili *Hops-Walzer* = zastarjeli društveni ples u $^2/_4$ mjeri.

Hoquetus ili *Ochetus* = vrsta srednjovječnog postupka u komponiranju: melodija se cijepala prema slogovima teksta, a pojedini slogovi prebacivali su se iz dionice u dionicu tako, da su glasovi morali često pauzirati.

Horn = vidi: *Rog.*

Hornbugle (engl.) = signalni rog ili lovački rog.

Hornmusik (njem.) — muzika sastavljena samo od limenih duvačkih instrumenata.

Hornpipe (engl.) = škotski narodni ples u $^2/_2$ mjeri.

Horo = vidi: *Kolo.*

Hromatska skala = vidi: *Kromatička ljestvica.*

Hromatski glas ili *ton* = ton, koji je stran u jednoj dijatonskoj ljestvici, pa se mora predznačiti slučajnom (prigodnom) premjestilicom.

Hromatski instrumenti = oni instrumenti, koji mogu izvesti sve tonove hromatske skale (naročito limene duvaljke), za razliku od prirodnih instrumenata.

Hromatski pomaci = pomaci u polustepenima, bez obzira na tonalitet.

Hromatski stil = stil obilježen bogatom upotrebom hromatskih tonova. Protivan je dijatonski stil.

Humoreska = kratka kompozicija slobodne forme i šaljiva karaktera.

Hurdygurdy (engl.) = orguljice na ručni pogon.

Hymnologia = istraživanje crkvenih pjesama.

Hymnus (lat.) = himna. Slavospjev.

Hypodiapente = donja kvinta.

I

Ia = kratica za: Prima. Vidi: *Prima.*

Ictus = udar, naglas u pjesničkoj stopi ili u muzici.

Igre (ili: Plesovi) = oblik narodne koreografske zabave, prema pojedinom kraju, s fiksiranim ili improviziranim koracima i likovima. Glavne vrste: »Jedinačna«, »Dvojna« (gdje se dvoje okreće na jednom mjestu), »Društvena« (u vidu kola, Igra u

vidu niza, kad plesači u krugu igraju, a hvataju se samo dvije osobe). Igra u vidu ljesa (plesači postavljeni u dva nasuprotna reda). Poznatije su igre u hrvatskim krajevima tanac, drmeš, verec, u Sloveniji okrogle, raj i korošec, u Dubrovniku kontradanca, u istočnim krajevima oro. Vidi: *Kolo.*

Imbroglio = zabuna, smetnja, zbrka. Izmjenjivanje dvaju raznovrsnih mjera.

Imitacija = slobodno (ne doslovno) ponavljanje melodijske figure u drugoj dionici.

Impeto ili *Impetuoso* = neobuzdano, žestoko, burno.

Impostacija glasa = ispravna postava pjevačeva glasa, t. j. vještina ispavnog postupanja dahom, glasiljkama i ustima.

Impresario = prvotno pisac opernog teksta, inače kazališni ili koncertni poduzetnik, organizator muzičkih priredaba i poslovođa pojedinih pjevača, muzičara i t. d. U Engleskoj i Americi naziva se manager.

Impromptu (fr.) = klavirska kompozicija u jednom stavku, slobodna i bez određene forme, obično komponirana na način fantazije.

Improperija = svečani koralni napjevi, koji se pjevaju prije mise na Veliki petak.

Improvizirati = nešto bez pripreme, smjesta komponirati ili pjevati i bez nota.

Incalzando = požureno, ubrzano, ohrabrujući.

Indeciso = nesigurno, nestalno.

Inganno = vidi: *Varavo rješenje.*

Inno = himna.

Innocente = nedužno, smjerno, čedno.

Inquieto = nemirno, nesigurno.

Instrument = vidi: *Instrumenti muzički.*

Instrumentacija ili *Orkestracija* = udešavanje gotove kompozicije za više različitih muzičkih instrumenata, koristeći se individualnim osobitostima pojedinih zvučnih boja. Instrumentacija znači i udešavanje klavirske ili koje druge skladbe za sviranje u orkestru. Napokon pod instrumentacijom razumijeva se i nauka o opsegu, karakteru i tehničkim osobinama muzičkih instrumenata, koja tumači zakone njihove primjene i kombinacije u grupe, sastave i t. d.

Instrumentalna muzika = muzika, koja se izvodi instrumentima, a ne pjevačkim glasovima.

Instrumentalni stil = izgrađen na osnovu specifičnog karaktera i tehničkih osobima instrumentalne svirke, a za razliku od vokalnog stila.

Instrumentation (njem.) = vidi: *Instrumentacija.*

Instrumenti = u muzičkoj terminologiji sprave za proizvođenje tonova. Predmeti s nekim značajkama instrumenata poznati su i kod najprimitivnijih naroda. Razvojem kroz historiju evropska je muzika. počevši od srednjeg vijeka, stvorila nekoliko instrumentalnih grupa, s nizom različitih instrumenata. U modernom orkestru postoje tri glavne grupe: gudački instrumenti, duvački instrumenti i udaraljke. Gudačkim instrumentima treba dodati i ostale instrumente sa žicama, kao harfu i klavir. U muzičkoj publicistici običava se govoriti i o ljudskom glasu kao o najsavršenijem instrumentu.

Instrumenti jugoslavenski narodni = modificirani raniji oblici nekih evropskih instrumenata, djelomično srodni narodnim instrumentima drugih naroda. To su: 1) instrumenti sa žicama: a) gudaljke: ćemane, gusle, lirica, vijalo i dr.: b) trzaljke: razne vrste tambura, 2) duvački instrumenti: a) labijalne svirale: frulice, dvojnice, trojnice, orgeljce (siringa), primitivne fućkalice, b) svirale s jednim jezičcem: duduk, pisak, trstenica, c) svirale s dvostrukim jezičcem: diple, sopjela, zurle, diple s mijehom (mišnjica), trumbeta, prebiraljka, d) rogovi, trube (kravarske, od kore, od roga, od tikve i t. d.) 3) udaraljke: bubanj (goč, kambana, tupan), udaran različitim batićima, čegrtaljke, def (daire), klepetaljke, zvona i t. d.

Instrumenti muzički = naprave za izvođenje tonova. Javljaju se već kod najprimitivnijih naroda i u predhistorijsko doba i to pretežno kao udaraljke i primitivni duvački instrumenti. Muzički instrumenti dijelili su se najprije na 1) idiofone (samozvučne udaraljke): celesta, kastanjete, ksilofon, tamtam, triangl i zvona; 2) membranofone (udaraljke s napetom ko-

žom): bubnjevi, talambasi, tamburini, timpani; 3) kordofone instrumenti sa žicama), to su: a) gudački instrumenti, b) instrumenti sa žicama za trzanje ili udaranje, kao balalajka, gitara, harfa, klavir, lutnja, mandolina, tambura i t. d.; 4) aerofone (instrumenti na uzduh), to su: a) drveni duvački instrumenti, b) limeni duvački instrumenti, c) instrumenti na način orgulja: gajde, harmonij, harmonika rastegača, orgulje i t. d.. Danas s instrumenti dijele ovako: 1. Instrumenti sa žicama a) gudački (violina, viola, violoncello, kontrabas); b) instrumenti na kojima se ton dobiva trzanjem (gitara, lutnja, mandolina, tambura, balalajka, harfa i t. d.; c) instrumenti s tipkama (klavir). 2. Duvački instrumenti a) drveni (flauta, piccolo, klarinet, oboa, engleski rog, fagot); b) limeni (truba, pozauna, rog, tuba, helikon, fanfara, saksofon i t. d.). 3. Udaraljke a) promjenljive visine tona (timpani, ksilofoni, zvona i zvončići); b) nepromjenljive visine tona (bubnjevi, činele, triangl, gong, kastanjete, tamburin, tamtam i t. d.).

Instrumenti narodni = instrumenti, koje upotrebljavaju širi slojevi pojedinih naroda. Vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Instrumenti umjetni = instrumenti, koji su u izvođenju muzičkih djela umjetničke vrijednosti stekli međunarodnu primjenu ili upotrebu.

Instruments à archet (fr.) = gudački instrumenti.

Instruments à cordes (fr.) = instrumenti sa žicama.

Instrument à vent (fr) = duvaljke, duvački instrumenti.

Intendant = glavni upravitelj kazališta.

Interludium (lat.) = vidi: *Međuigra.*

Intermedium = muzički umetak između činova.

Intermezzo = 1) međučin, umetak, 2) naziv za raznovrsne samostalne instrumentalne kompozicije. (Fr. Intermède).

Interpretacija = vidi: *Predavanje.*

Interruptio (lat.) = prekid, zastoj.

Interval (lat. *Intervallum)* = naziv za razliku u visini između dva tona. Razmak, međuprostor, t. j. odnos dvaju tonova obzirom na njihovu visinu (broj titraja). Temeljni intervali su oni, koje čini prvi ton dur ljestvice sa svim njezinim tonovima, a zovu se: prima, sekunda, terca, kvarta, kvinta, seksta,

septima, oktava. Ovi su intervali čisti (prima, kvarta, kvinta, oktava), odnosno veliki (sekunda, terca, seksta, septima). Kromatičkim sniženjem gornjeg ili povišenjem donjeg tona dobivamo od velikih intervala male, a isto tako od čistih (osim prime) i malih umanjene. Povišenjem gornjeg, odnosno sniženjem donjeg tona čistih i velikih intervala dobivamo povećane intervale. Interval je harmonijski, ako oba njegova tona zvuče istodobno, a melodijski, ako tonovi zvuče jedan za drugim. Premještanjem donjeg tona intervala za oktavu više ili gornjeg tona za oktavu niže dobivamo obrate (prevrate) intervala. Kod toga nastaje od velikog intervala mali, od umanjenog povećani i obratno. Čisti intervali ostaju kod obrata čisti (otuda im ime). Interval se navodi (citira) uvijek tako, da se prvi navede donji ton. Ako se navede najprije gornji ton, mora se naglasiti: interval prema dolje. Kod generalbasa (basso continuo) bilježe se intervali brojkama ispod nota.

In time (engl.) = vidi: *A tempo.*

Intimo = smjerno, usrdno.

Intonacija = 1) početak stvaranja, t. j. davanje tona instrumentom ili ljudskim grlom, 2) ton ili sazvuk, kojim počinje zborna a cappella kompozicija. On se pjevačima odsvira na instrumentu prije početka izvedbe, 3) kod klavira i orgulja: udešavanje boje tona instrumenta ili pojedinog registra izmjenom, odnosno preradom pojedinog njegova sastavnog dijela.

Intonirati = stvarati intonaciju. Vidi: *Intonacija.*

Intrada = uvod, početak. Raskošna instrumentalna predigra starijim operama ili muzičkim svečanostima. (Fr. *Entrée).*

Introdukcija (fr. *Introduction,* tal. *Introduzione)* = polagani uvod u brzi, obično prvi stavak skladbe. (Njem. *Eingang).*

Introitus (lat.) = početni pjev u katoličkoj liturgiji. Tekst je uzet redovno iz psalama.

Invencija = pronalaženje, stvaralačka fantazija, nadarenost za muzičko stvaranje. Naziv je i za malu instrumentalnu polifonu formu nastalu u doba baroka.

Inversio ili *Evolutio* (lat.) = obrat dionica u dvostrukom kontrapunktu.

Istarska ljestvica ili *skala* = vidi: *Skala.*

Istesso = isto.

Istesso tempo = u istom tempu.

Istoimene ljestvice = jedna dur- i jedna mol-ljestvica, koje počinju istim tonom.

Istozvučne ljestvice = vidi: *Enharmoničke ljestvice.*

Istozvučni tonovi = vidi: *Enharmonički tonovi.*

Izdanje = vidi: *Edicija.*

J

Jagdhorn (njem.) = vidi: *Corno da caccia.*

Jakost tona = svojstvo tona, koje ovisi o veličini (amplitudi) titraja njegova izvora. Jakost pojedinog tona ili niza tonova kod izvedbe muzičkih djela propisuje se dinamičkim znakovima.

Jaleo = vrst španjolskog narodnog plesa u $^3/_4$ mjeri.

Janjičarska muzika = vojnička muzika koja je dobila taj naziv prema muzici janjičara, t. j. sultanove tjelesne garde. Zove se i Türkische Musik (njem.).

Jazz = nov muzički stil, koji je nastao oko god. 1918. i dospio iz Amerike u Evropu. Utječe i na umjetničku muziku. Potječe iz primitivne afričke muzike i crnačkih popijevaka s plantaža, također iz anglosaskih napjeva. Značajke jazza su sinkopa, rafinirani, divlji, ukočeno mehanički ritam, sladunjava ili groteskna melodija, tekovine romantične i impresionističke harmonije, specifični orkestralni zvuk.

Jazz-band (engl.) = jazz-orkestar. U njemu je karakterističan zvuk saksofona. sordiniranih trompeta, banja, različitih udaraljki i klavira. Uz spomenute instrumente dolaze još violina, suzafon, gitara, vibrafon, harmonika-rastegača i pozauna. Svaki svirač svira obično naizmjence po nekoliko instrumenata.

Jednostavne mjere = vidi: *Takt.*

Jednostrani pomak = vidi: *Motus obliquus.*

Jezičac = jednostruka ili dvostruka elastična pločica od trske koja se kod nekih duvačkih instrumenata pričvršćuje uz pisak i titranjem proizvodi ton. Na orguljama i srodnim instrumentima jezičac je iz metala.

Jodeln (njem.) = jodlanje. Tirolski način pjevanja s naglašenim karakterističnim prijelazom prsnog glasa u falset. Osobita vrsta pjevanja u narodnoj muzici alpskog stanovništva.

Jonska ljestvica = jedanaesta starocrkvena (šesta autentična) ljestvica, koja glasi: c, d, e, f, g, a, h, c. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Jota aragonese (španj.) = živahan španjolski narodni ples u $^3/_8$ mjeri.

Jugoslavenski narodni instrumenti = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

K

Kabaret = malo zabavno kazalište, u kome se gaji pjevanje i skeč.

Kadenca = vidi: *Cadence.*

Kadenz (njem.) = vidi: *Cadence.*

Kadrila = vidi: *Quadrille.*

Kajda = vidi: *Nota.*

Kakofonija = ružan, neugodan zvuk.

Kalamajka ili *Kalomejka* = strastveni narodni ples Slavena u Galiciji, u $^2/_4$ mjeri.

Kalkant = vidi: *Calcant.*

Kambana = narodni muzički instrument iz južne Srbije, udaraljka poput velikog bubnja. Upotrebljava se naročito uz ples.

Kammerkonzert (njem.) = komorni koncert.

Kammermusik (njem.) = komorna muzika.

Kammerton (njem.) = vidi: a.

Kancona = vidi: *Canzona.*

Kanon = najstroži oblik imitacije, kad dva glasa ili više njih izvode jednu te istu melodiju ili temu, ali ne istovremeno,

već jedan za drugim u određenom razmaku, tako da nastaje višeglasni slog.

Kanonika = matematsko određivanje zvučnih snošajeva.

Kantata = nekada kompozicija za pjevanje uz pratnju jednog instrumenta ili više njih, za razliku od čisto instrumentalne sonate. Danas se tim imenom naziva veća, često duhovna kompozicija sa solima, odnosno duetima, tercetima i zborom, redovito uz pratnju orkestra. Od oratorija, u kojem se zbiva i izvjesna radnja, razlikuje se kantata kraćim trajanjem i posve lirskim ugođajem.

Kantele = finski narodni instrument; neka vrsta citre.

Kantilena (tal. *Cantilena)* = odulja pjevna melodijska linija, oduži pjevni odsjek neke kompozicije. U Italiji naziv za otrcanu uličnu popijevku. Istim imenom nazivaju se pojedina osobito pjevna mjesta u većim djelima.

Kantor (lat. *Cantor)* = glavni, vodeći pjevač crkvene općine, koji je ujedno obično i učitelj pjevanja u školi. Također predmolitelj u sinagogi.

Kapelle (njem.) = vidi: *Cappella.*

Kapellmeister (njem.) = kapelnik, dirigent. (Fr. *Chef d'orchestre).*

Kapelnik = vidi: *Dirigent.*

Karioka = vidi: *Carioca.*

Kassation (njem.) ili *Cassazione* (tal.) = u 18. stoljeću uobičajeni muzički komad od više stavaka za više instrumenata, koji se izvodio kao podknica. Otprilike isto što i serenada i divertimento.

Kastanjete (tal. *Castagnette)* = par školjkastih drvenih klepetaljki, koje se pričvrste na ruku, pa se prstima udaraju jedna o drugu. Karakterističan je instrument za isticanje ritma kod talijanskih i španjolskih plesova.

Kastrat = uškopljenik. Pjevač, koji je kao dječak uškopljen, kako bi cijelog života sačuvao dječački glas, alt ili sopran.

Katzenmusik (njem.) = vidi: *Charivari.*

Kavatina = kraća lirska popijevka jednostavne strukture i u jednom tempu. Može biti samostalna ili kao završetak recitativa.

Kazačok = ukrajinski narodni ples s čučnjevima u $^2/_4$ mjeri.

Kehlton (njem.) = vidi: *Grleni ton.*

Kern (njem.) = čepić na donjoj, ispušnoj strani registara flauta kod orgulja.

Key-board (engl.) = vidi: *Tipke.*

Kiks = neusjeli ton, koji se desi osobito kod oboe. (Fr. *Couac,* engl. *Missed blow.*)

King = kineski instrument sličan našem ksilofonu, samo ima kamene pločice umjesto drvenih štapića.

Kinnor = citri ili harfi sličan instrument starih Židova, na kojem je David svirao, da umiri Saula.

Kirchentonart ili *Kirchenton* (njem.) = vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Kitara = instrument starih Grka, nalik na liru. Dok je lira bila pretežno kućni instrument, kitara je služila i za javno koncertiranje i natjecanje. Broj žica bio je nestalan: u početku bilo ih je 7—8, pa 11, 15, a i 18.

Klakson = vidi: *Truba.*

Klammer (njem.) = vidi: *Accolade.*

Klang (njem.) = zvuk.

Klangfarbe (njem) = vidi: *Boja tona.*

Klangmesser (njem.) = vidi: *Phonomètre.*

Klappe (njem.) = zaklopac na ventilima duvačkih instrumenata.

Klappenhorn (njem.) = vidi: *Rog.*

Klappentrompete (njem.) = vidi: *Trublja.*

Klarinet (njem. *Klarinette,* tal. *Clarinetto)* = drvena duvaljka s jednojezičnim piskom. Izumio ga je oko god. 1700. Denner u Nürnbergu. Zbog značajnog i plemenitog tona klarinet je važan instrument u orkestru. Gradi se u više veličina; u C-, B-, A- i Es-ugodbi.

Klasična muzika = djela velikih majstora, kojih je vrijednost ostala trajno priznata. U užem smislu djela Haydna, Mozarta i Beethovena.

Klasično djelo = oznaka za muzičko djelo trajne vrijednosti, koja je nastala u jednom od minulih muzičkih razdoblja.

Klavicembalo = vidi: *Clavicembalo.*

Klavijatura = vidi: *Tipke.*

Klavikord = vidi: *Clavichord.*

Klavir = danas najvažniji muzički instrument s kovnim žicama različite duljine i debljine, o koje udaraju batići, pokretani tipkama. Klavir se sastoji od trupa (škrinje), klavijature (niza tipaka), mehanike (sistema svih batića), žica, napetih na željeznom okviru i pedala. Klavir zovu i pianoforte, fortepiano, piano i t. d. Današnji klaviri imaju 7 oktava. Pianoforte je izumio 1717. godine organista Schröter u Nordhausenu, po čijim je uputama izradio prvi model Silbermann u Freiburgu 1726. godine. Današnji princip drvenih čekića kod klavira, izumljen je 1711. godine (Talijan B. Cristofori).

Klavirska partitura = partitura kompozicije za soliste, odnosno zbor i orkestar, u kojoj je orkestralni dio preudešen za klavir, dok solističke ili zborne dionice zadržavaju svaka posebno crtovlje kao u partituri.

Klavirski izvadak = transkripcija muzičkog djela napisanog za orkestar, više instrumenata ili pjevanje, za izvedbu na klaviru. Izvadak iz orkestralne partiture, prerađen za izvedbu na klaviru. Veća višeglasna kompozicija, priređena za klavir.

Klepetaljke = vidi: *Praporci.*

Klimpern (njem.) = klimpranje, oznaka za nevaljano sviranje klavira, bez tehničke sigurnosti i muzikalnog izražaja.

Ključ (tal. *Chiave,* fr. *Clé* ili *Clef,* njem. *Schlüssel)* = znak na početku svakog crtovlja, koji točno određuje, kako se obzirom na visinu tona, imaju čitati note, ubilježene na crtovlju. U notnom se pismu danas upotrebljava G-ključ (na drugoj crti), C-ključ (na prvoj, trećoj i četvrtoj crti) i F-ključ (na

četvrtoj crti). Različitim vrstama ključeva omogućeno je, da se na crtovlju, koje ima svega jedanaest mjesta, bilježe i duboki i visoki tonovi. Današnji oblik ključeva nastao je iskrivljenim pisanjem slova G, F, i C.

G-ključ ili violinski ključ označuje notu g_1 (prvi g):

G-ključ nazvan je tako, jer počinje na drugoj crti, na kojoj se bilježi nota g. Isti taj ključ zove se i violinski ključ, jer se s njim označuju note za violinu.

C-ključ označuje notu c_1 (prvi c); kad leži na prvoj crti, naziva se diskantni ili sopranski ključ (stari njemački naziv: Clavirschlüssel), na trećoj se naziva altov ključ, a na četvrtoj crti tenorov ključ:

F-ključ označuje notu f (mali f), a zove se još basov ključ:

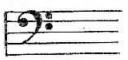

F-ključ nazvan je tako, jer počinje na četvrtoj crti, na kojoj se bilježi nota f. Isti taj ključ zove se i bas-ključ, jer se s njim označuju bas-tonovi.

Kobilica = vidi: *Ponticello.*

Koda = vidi: *Coda.*

Koleda = vidi: *Narodne popijevke.*

Kolo = svim južnim Slavenima poznati ples. Razlikuje se: svečano, muško, žensko i šaljivo kolo. — Svečano kolo (u Srbiji, Crnoj Gori i Bugarskoj) zove se oro ili horo, po grčkom choros, t. j. ples u krugu. Igra se o svečanim zgodama, a u novije vrijeme se pretvorilo u ples, s muzikom instrumentalnog karaktera, uz koju se ne pjeva, za razliku od kola, koje se igra uz pjesmu.

Muško ili junačko kolo, igra se uz pjevanje ozbiljnih, junačkih, mitoloških i t. d. pjesama, bez gajda, na oštar, muževan način, bez kompliciranih koraka i figura. Kolovođa t. j. najvještiji igrač vodi kolo, praveći figure, koje predočuju ratne ili junačke čine, te podvikuje i udara nogama.

Žensko, djevojačko ili sitno kolo igra se uz pjevanje ljubavnih pjesama. U ženskom kolu pjevaju samo djevojke, a muškarci eventualno pomažu s otegnutim »oj!« Igra se ili samo uz pjesmu ili uz gajde, vijalo i t. d. Koraci su kod ženskog kola,kao kod muškog, samo što djevojke poigravaju cijelim tijelom. Glavne figure su: karika, zvijezda, prstenci i zmija.

Šaljivo ili veselo kolo zove se i »poskočnica«, a igra se uz improvizaciju šaljivih i satiričnih pjesama. Ovo kolo igra se ozbiljno, kao muško. Igrači se njišu amo-tamo, bez prebiranja nogu i bez figura. Prvo lice u kolu je gajdaš, koji iz sredine, svirajući, poskakajući i dosjetljivo pjevajući, bodri igrače na igru i šalu. Kolo se igra ljeti pred crkvom ili na kojem bilo prostranom mjestu, u hladu, a zimi u kojoj povećoj sobi ili na snijegu.

Kolofonij (lat. *Colophonium)* = tvar, slična smoli, koja se dobiva destiliranjem terpentina. Služi za natiranje struna na gudalu kod gudačkih instrumenata (Fr. *Colophane).*

Kolomejka = vidi: *Kalamajka.*

Koloratura (Coloratura) = u solističkom umjetničkom pjevanju poljepšavanje melodijske linije raznim bravuroznim ukrasima i pasažama. Danas uobičajeni naziv za pjevanje visokog soprana uz poljepšavanje melodijske linije različnim ukrasima (Fr. *Roulade).*

Koloratura je cvala napose u starijoj talijanskoj operi.

Kombinationston (njem.) = ton koji nastane, kada istodobno zvuče dva različita tona. Broj titraja kombiniranog tona jednak je ili zbroju ili razlici titraja obih tonova.

Komma = 1) prekid pjevanja, odah, 2) sitna razlika kod matematičkog određivanja tonova približno jednake visine, na pr. razlika između prirodnog fis i ges.

Komorna muzika (njem. *Kammermusik)* = muzika, koju izvodi

mali broj instrumenata ili pjevača, a namijenjena je manjem krugu slušalaca u manjem prostoru, na pr. solo-sonata, duo, trio, kvartet, kvintet i t. d. Ograničene zvukovne mogućnosti komorne muzike nadomještaju se dotjeranijim artizmom i intimnijim karakterom. (Fr. *Musique de chambre)*

Komorni ton = vidi: a1.

Komponirati = sastavljati, stvarati muzičko djelo.

Kompozicija = 1) muzička tvorevina, skladba, 2) nauka o komponiranju.

Kompozitor ili *Komponist* (njem. *Componist,* tal. *Compositore,* fr. *Compositeur)* = autor, umjetnik, koji komponira muzička djela.

Koncert = 1) izvedba jednog ili više muzičkih djela. Može biti: Crkveni, komorni, instrumentalni, vokalni, simfonijski, vojni koncert i t. d. 2) koncert znači i veće muzičko djelo u simfonijskom stilu, virtuozna karaktera u 3 stavka za jedan ili više solo instrumenata uz pratnju orkestra.

U 17. i 18 stoljeću bili su poznati vokalni »crkveni koncerti« i instrumentalni »komorni koncerti«. Iz toga se razvio barokni Concerto grosso, raskošna forma.

Koncertino = koncert manjeg opsega i umjerenih tehničkih poteškoća.

Konsonanca = harmonično blagozvučje, skup tonova, koji istodobno zvuče, a svojim međusobnim odnosom izazivaju kod slušatelja zadovoljavajući i umirujući utisak.

Konsonatni akordi = skladni akordi.

Konsonantni interval = naziv za primu, tercu, kvintu, sekstu i oktavu. Ostali su intervali disonantni.

Kontrabas = najveća gudaljka, koja u orkestru vodi temeljnu basovu dionicu. Ima 4 žice, koje zvuče oktavu dublje, nego što su pisane, a ugođene su u kvartama, t. j. 1E-1A-D-G. Ima kontrabasa i sa 3 i sa 5 žica.

Kontrafagot = Duboki fagot, za oktavu dublji od običnog.

Kontraoktava = vidi: *Muzički sistem.*

Kontrapunkt = umijeće, da se dvije melodije ili više njih spoje tako, da zvuče skladno u isto doba. Sastavljanje (u vertikal-

nom smislu) dviju ili više melodija, koje u istovremenoj izvedbi obrazuju harmonijsku cjelinu. Tako je na primjer višeglasni zbor često kontrapunktskog karaktera, kad svaka dionica vodi svoju samostalnu melodiju, koja ne smije disharmonirati s ostalim dionicama. U povijesti muzike razvijao se najprije vokalni kontrapunkt (XIV.—XVI. stoljeće), a zatim instrumentalni (XVII.—XVIII. stoljeće). Danas je kontrapunkt (kao i harmonija) značajna grana muzičkih nauka.

Kontrapunktirati = jednoj melodijskoj liniji dodati jednu ili više drugih u slobodnom pokretu po zakonima kontrapunkta.

Kontrapunktski stil = način komponiranja, kojemu je glavna značajka samostalno vođenje pojedinih dionica, za razliku od harmonijskog (homofonog) stila sa jednom dominantnom dionicom i njoj podređenom pratnjom.

Kontrašica = vrsta hrvatske tamburice sa 4 žice, ugođene u istom tonu. Žice se trzaju trzaljkom.

Konzertflügel (njem.) = koncertni klavir.

Konzervatorij (lat. *Conservatorium*) = viša muzička škola u kojoj se stječe teorijska i praktična naobrazba u muzici. Italija je kolijevka takvih muzičkih škola.

Konzervatorist = učenik konzervatorija.

Konjić = vidi: *Ponticello.*

Kopfstimme = vidi: *Falset.*

Kopfstück (njem.) = gornji dio sviraljke, glava duvačkog instrumenta.

Koppel (njem.) = vidi: *Copula.*

Kor = 1) pjevački zbor, t. j. skupno pjevanje većeg broja pjevača, najvećma višeglasno. U muškom četveroglasnom zboru su dionice: tenor I., tenor II., bas I. i bas II. U mješovitom zboru dionice su: sopran, alt, kao ženski, te tenor i bas, kao muški glasovi.

2) mjesto u crkvi, vrsta balkona, pored orgulja, gdje stoje pjevači.

3) kod klavira skupine od po dvije ili tri jednako ugođene žice, koje daju zvuk na udar jedne tipke.

4) kompozicija napisana za zborno pjevanje.

Koračnica (fr. *Marche*, tal. *Marcia*) = kompozicija, kojoj je svrha, da dade muzičku pratnju organiziranom kretanju većeg broja ljudi, u $^2/_4$ ili $^4/_4$ mjeri, u ritmu i tempu koračanja. Današnja je koračnica trodijelna kompozicija s melodioznim srednjim dijelom (t. zv. »Trio«).

Koral = vrsta crkvene popijevke. U katoličkoj liturgiji pjeva se gregorijanski koral. često pun melizama, a u protestantskom bogoslužju protestantski koral s mirnim napjevima, na silabički način. (Fr. Plain-chant, engl. Psalm-tune.)

Koralna predigra (njem. *Choralvorspiel*) = vrsta kompozicije za orgulje. Potječe iz doba baroka i predstavlja umjetničku, figuriranu obradu izabrane koralne melodije. Nastala je iz običaja, po kojem se u protestantskim crkvama prije zajedničkog pjevanja korala preludiralo na orguljama.

Koreografija = umjetnost plesa, scenska realizacija baleta mimikom, ritmičkim pokretom, dekorom.

Korepetitor = muzičar, koji s pjevačkim solistima ili zborom uvježbava uz klavir njihove uloge, odnosno dionice. Zove se također i Repetitor.

Kornet = mali rog.

Korona = vidi: *Fermata.*

Kotijon = vidi: *Cotillon.*

Krakowiak (polj.) ili *Cracovienne* (fr.) = poljski narodni ples u živahnoj $^2/_4$ mjeri.

Krebskanon (njem.) = kanon, u kojem jedna od dionica izvodi napjev čitajući note od konca prema početku t. j. ide natraške kao rak (njem. Krebs).

Kreuz (njem.) = križ t. j. povisilica (♯). Obična povisilica povisuje za pol tona, a dvostruka povisilica (×) povisuje za jedan cijeli ton.

Krilni rog = limena duvaljka sa 3—4 ventila, u različitim ugodbama.

Kritika ili *Recenzija* = stručno mišljenje, naučna i umjetnička izvedba.

Kritičar ili *Kritik* = ocjenjivač vrijednosti nekog djela ili izvedbe.

Krjuki (rus. *Kvačica*) = znakovi staroruskog crkvenog notnog pisma.

Kromatička ljestvica ili *Hromatska skala* = ljestvični niz od svih dvanaest tonova, koji se nalaze u opsegu jedne oktave.

Kropf ili *Kröpfen* (njem.) = postupak, kojim se preduga cijev smješta u orgulje tako, da se jedan njezin dio zavine na stranu.

Krummbogen (njem.) = vidi: ***Bogen.***

Krummhorn (njem.) = starinski drveni rog, koji se danas u umjetničkoj muzici više ne upotrebljava.

Ksilofon = oveći instrument, udaraljka, u obliku stola, sastavljen od 34 do 42 duguljasta štapića, koji leže na dvije poprečne i slamom podstavljene letve. Po tim štapićima, koji su različite veličine i različitog tona, udara se odgovarajućim batićima.

Kuhhorn (njem.) = isto što i *Alphorn.*

Kuhreigen ili *Kuhreihen* (njem.) = starinska popijevka švicarskih pastira, ali i vrsta plesne popijevke.

Kujawiak = poljski narodni ples.

Kukunješće = pučki ples iz Srbije.

Kuplet = vidi: *Couplet.*

Kurrende ili *Currende* (njem.) = skup pjevača, koji od kuće do kuće pjevaju nabožne pjesme i primaju darove.

Kvarta = razlika od 4 tona. Interval, koji čini prvi i četvrti ton dijatoničke ljestvice, t. j. interval, koji unutar ljestvice obuhvaća četiri uzastopna stupnja.

Kvartdecima = interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i njezin sedmi ton u višoj oktavi (septima oktave). Kvartdecima može biti velika, mala, povećana i umanjena.

Kvartet (njem. *Quartett,* tal. *Quartetto,* fr. *Quatuor)* = kompozicija za 4 solistička instrumenta ili ljudska glasa. Ujedno je i oznaka za skupinu od 4 svirača ili pjevača (muški ili mješoviti vokalni kvartet). U užem je smislu instrumentalno komorno djelo za 4 gudačka instrumenta. Vidi: *Gudački kvartet.*

Kvartni krug = redoslijed ljestvica, od kojih svaka upotrebljava po jednu snizilicu više. Nova ljestvica gradi se uvijek na kvarti predašnje. Ljestvice kvartnog kruga su: C-dur (bez predznaka), F-dur (sa jednom snizilicom), B-dur (sa dvije), Es-dur (sa tri), As-dur (sa četiri), Des-dur (sa pet), Ges-dur (sa šest) i Ces-dur (sa sedam snizilica).

Kvartola = ritmička figura od četiri po trajanju jednake note na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjele stajati tri (odnosno šest) po trajanju jednake note.

Kvartsekstakord = vidi: *Trozvuk.*

Kvinta = razlika od 5 tonova. Interval, koji čine prvi i peti ton dijatoničke ljestvice, t. j. interval, koji unutar ljestvice obuhvaća pet uzastopnih stupnjeva. Kvinta može biti čista, povećana i umanjena.

Kvintakord = vidi: *Trozvuk.*

Kvintdecima = interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i oktava njegove oktave. Kvintdecima može biti čista, povećana i umanjena.

Kvintet (fr. *Quintuor,* njem. *Quintett,* tal. *Quintetto)* = skupina od 5 solističkih svirača ili pjevača, ali i kompozicija za 5 solističkih instrumenata ili za 5 pjevača.

Kvinte zabranjene = prema pravilima nauke o harmoniji i kontrapunktu zabranjen usporedni pomak dviju dionica u kvintama.

Kvintni krug = redoslijed ljestvica, od kojih svaka upotrebljava jednu povisilicu više. Nova ljestvica gradi se uvijek na kvinti predašnje. Ljestvice kvintnog kruga su: C-dur (bez predznaka), G-dur (sa jednom povisilicom), D-dur (sa dvije), A-dur (sa tri), E-dur (sa četiri), H-dur (sa pet), Fis-dur (sa šest) i Cis-dur (sa sedam povisilica).

Kvintola = ritmička figura od pet po trajanju jednakih nota na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjele stajati tri, četiri, odnosno šest po trajanju jednakih nota.

Kvintsekstakord = vidi: *Septakord.*

Kvodlibet = vidi: *Quodlibet.*

Kyrie (eleison) = »Gospodine (smiluj se!)«. Prvi stavak mise.

L

La = vidi: *A.*

La bémol (fr.) ili *La bemole* (tal.) = vidi: *As.*

La bémol majeur (fr.) ili *La bemolle maggiore* (tal.) vidi: *As-dur.*

La bémol mineur (fr.) ili *La bemolle minore* (tal.) = vidi: *As-mol.*

Labialstimme (njem.) = naziv za registar u orguljama, koji sadrži samo labijalne svirale.

Labijalne svirale (njem. *Labialpfeifen)* = instrumenti, u kojima se ton proizvodi duvanjem prema oštrom rubu pukotine na jednom kraju same svirale. To su: flauta, svirale orgulja, razni primitivni jugoslavenski narodni instrumenti (svirale, frule, fućkalice i t. d.).

Labium (lat.) = usna, usnica. Kod svirala na orguljama poprečna rupa-glasnica s oštrim rubom, na kojem se proizvede potrebno titranje uzduha.

La chanterelle (fr.) = vidi: *Cantino.*

Lacrimoso = plačljivo, tugaljivo, žalosno, tužno.

La dièse (fr.) ili *La diesis* (tal.) = vidi: *Ais.*

La dièse mineur (fr.) ili *La diesis minore* (tal.) = vidi: *Ais-mol.*

Laeva (lat.) = lijeva ruka, ljevica.

Lage (njem.) = položaj lijeve ruke kod gudaljki, da se dohvate sitniji tonovi.

Lagrimoso = vidi *Lacrimoso.*

Laka doba = vidi: *Takt.*

Lak - folio = naročita vrsta suvremenih laganih i savitljivih ploča za gramofone, koje nisu krhke.

La majeur (fr.) ili *La maggiore* (tal.) = vidi: *A-dur.*

Lamentabile ili *Lamentoso* = tužno, zdvojno, s osjećajem jadikovanja.

Lamentacija (lat. *Lamentatio)* = tužaljka. Pjevanje Jeremijinih pjesama kod obreda u Velikom tjednu.

Lamento = tužaljka, jadikovka.

Lamentoso = tugaljivo, tužno, žalosno.

La mineur (fr.) ili *La minore* (tal.) = vidi: *A-mol.*

Lampons (fr.) = vesele pjesme uz vino, napitnice.

Ländler (njem.) = lagani valcer, austrijski narodni ples u $^3/_4$ mjeri.

Languendo ili *Languido* = čeznutljivo, zamirući.

Languettes (fr.) = jezičci na sviralama orgulja.

Largamente = široko, otegnuto.

Larghetto = polagano i oširoko. Nešto između Larga i Lenta ili Andantea. Znači i kraći, polagani stavak u simfoniji, sonati i t. d.

Largo = lagano, otegnuto, široko, razvučeno.

Largo assai = dosta lagano.

Largo (di) molto = vrlo lagano, široko, otežući.

Largo ma non troppo = ne sasvim lagano.

Larigot (fr.) = pastirska frulica.

Lassú (mađ.) = uvodni dio čardaša. Vidi: *Csárdás.*

Lauda = hvalospjev na koncu večernjice.

Laudes (lat.) = hvalospjevi na koncu zornice. Himne ili moteti jednostavne strukture.

Laudisti = pjevači slavospjeva i himna.

Lauf (njem.) = trka, niz uzlaznih ili silaznih tonova, koji se vrlo brzo izvode.

Lauta ili *Laute* (njem.) = vidi: *Lutnja.*

Ledger line (engl.) = pomoćne crte.

Legabile ili *Legato* (fr. Lié) = vezano u predavanju, t. j. kad tonovi prelaze jedan u drugi bez prekida. Kratica: leg.

Legatissimo = vrlo povezano.

Legato = vidi: *Legabile.*

Legatura = vidi: *Ligatura.*

Légèrement (fr.) = lagano, neprisiljeno.

Leggiadro = umilno, dražesno.

Leggiero = lagano, neprisiljeno, naravno, lako.

Leier (njem.) = vidi: *Lira.*

Leiter (njem.) = vidi: *Skala.*

Leitmotiv (njem.) = vidi: *Provodni motiv.*

Leitton (njem.) = vidi: *Vodica.*

Lent, Lentement (fr.) ili *Lento* (tal.) = polagano, sporo.

Lento = polagano, sporo.

Lento assai = dosta polako.

Lento (di) molto = vrlo polako, osobito polagano.

Lestamente = nepostojano, ubrzano.

Lesto = vedro-ubrzano.

Licison (fr.) = spojnica, luk, kojim se označuje legato. Vidi: *Ligatura.*

Liberamente = slobodno, neusiljeno, nevezano.

Libero = po volji, slobodno.

Libretist = pisac libreta, t. j. teksta opere ili operete.

Libretto = zapravo »knjižica«. Danas označuje tekst opere. operete, oratorija i t. d.

Licenza = sloboda, udaljivanje od pravila.

Lidijska ljestvica = peta starocrkvena (treća autentična) ljestvica, koja glasi: f, g, a, h, c, d, e, f. Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Lié (fr.) = vidi: *Legabile.*

Lied (njem.) = vidi: *Popijevka.*

Ligatura ili *Legatura* = 1) spojka u starijim crkvenim napjevima,

2) luk iznad nekoliko tonova, koji se imaju izvesti legato,

3) u pjevačkim dionicama: luk iznad nota, pod koje ide isti slog teksta,

4) vezivanje dviju nota iste visine lukom, uslijed čega se ton izdržava u ukupnom trajanju vezanih nota.

Ligne ajoutée (fr.) = pomoćne crte.

Lijerica = vidi: *Lirica.*

Linijatura = vidi: *Crtovlje.*

Lira (gr.) = starogrčki žičani instrument, u koji se udaralo plektrom (trzalicom). Oblikom lire simbolizirala se muzička umjetnost. (Fr. i engl. *Lyre).*

Lirica = narodni muzički instrument (gudaljka) sa 3 žice, iz Dalmacije. Kruškasta je trupa, a levantskog porijekla. Uz liricu se pleše.

Liričar = svirač na lirici.

L'istesso tempo = u istom tempu.

Litanija = vrsta molitve, često pjevane, koja je sastavljena od više kratkih zaziva s pripjevom.

Liturgija = bogoslužje, redoslijed molitava i posebnih popjevaka propisanih za vršenje službe u crkvi.

Lituus (lat.) = vrsta prastare duvaljke vrlo zavinutog oblika, slične rogu. Lituus je u rimskoj vojsci davao znakove konjanicima.

Liuto = vidi: *Lutnja.*

Loco = na mjestu. Piše se na onom mjestu, gdje prestaje važiti oznaka »All'ottava«, pa treba podsjetiti, da se note opet čitaju u svojoj običnoj visini.

Longa = starinska nota, koja je označivala trajanje od današnje 4 cijele note.

Loure (fr.) = starinski francuski ples, ali znači i vrst staromodnog instrumenta sličnog gajdama. Također stavak u baroknoj suiti.

Ludi magister (lat.) = voditelj sviranja, učitelj muzike.

Lugubre = sumorno, turobno, ozbiljno, tužno.

Lungo = dugo. na dugo, razvučeno.

Luogo = vidi: *Loco.*

Lusingando = umilno, ulagujući se, mazno, umiljato.

Luth (fr.) = vidi: *Lutnja.*

Luthier (fr.) = isprva graditelj lutnje, a danas uopće graditelj instrumenta.

Lutnja (njem. *Lauta* ili *Laute,* tal. *Liuto,* fr. *Luth*) = instrument istočnjačkog podrijetla s raznim brojem žica, koje se trzaju prstima. Sličan je gitari, s unatrag zavinutim vratom i trbušastom trupinom.

Lyra ili *Lyre* = vidi: *Lira.*

Lyra hexachordis = lira sa 6 žica.

LJ

Ljestvica = vidi: *Skala.*

M

M = kratica za *Mano* ili *Meno.*

Machicot (fr.) = pretpjevač u crkvi.

Madrigal = lirsko-idilična zborna kompozicija slobodne forme, isprva s pastoralnim i ljubavnim, a poslije s didaktičnim i

satiričnim motivima: najviše se gajila u 16. i 17. stoljeću. Polifona vokalna i višeglasna kompozicija.

Maestoso = veličanstveno, uzvišeno, svečano.

Maestra = umjetnica.

Maestri secolari = nastavnici, učitelji, profesori, koji u muzičkim učilištima podučavaju instrumentalnu svirku.

Maestro = naziv, koji se ponajčešće podaje dirigentima, ali i kompozitorima.

Maestro di cappella = zborovođa, kapelnik.

Magadis (gr.) = harfi sličan žičani instrument u staroj Grčkoj.

Maggiolata = proljetna (svibanjska) popijevka.

Maggiore = vidi: Dur.

Maglena trublja = zvučnik u obliku ljevka za davanje signala s broda ili svjetionika za magle. (Fr. Pavillon, engl. Bell.) Vidi: Zvučnik.

Magnetofon (gr.) = sprava za snimanje i reprodukciju zvuka. Zvuk se snima tako, da se zvučni valovi pretvore u električne impulse, govorenjem u mikrofon, a ti se onda dovode na elektromagnet. Kroz magnetsko polje prolazi vrpca ili žica, izrađena iz materijala, koji lako reagira na promjene jakosti magnetskog polja, a one utječu na raspored molekula u vrpci ili žici. Kod reprodukcije snimljenog zvuka proces je obrnut. Na taj način snimljeni govori, pjesme i dr. mogu se nebrojeno puta emitirati.

Magnificat (anima mea) (lat.) = »Veliča (duša moja)...« Hvalospjev Marijin, koji se pjeva kod večernjice. Tekstovna podloga mnogim glasovitim kompozicijama.

Main (fr.) = ruka.

Maître (fr.) = majstor, umjetnik.

Maître de chapelle (fr.) = kapelnik.

Maître de musique (fr.) = kapelnik, ravnatelj muzike.

Majeur (fr.) = vidi: *Dur.*

Majosis = veseli ples poljskih Židova.

Majstori pjevači = korporacije pjesnika-muzičara, koje su cvale u mnogim gradovima Njemačke u 14.—16. stoljeću. Članovi su im potjecali isključivo iz građanskog, upravo zanatlijskog staleža. Pjevanje i skladanje učilo se dugo vremena, prema posebnim pravilima (Tablatura).

Mala allabreve mjera = vidi: *Takt.*

Malaguena (španj.) = španjolski ples srodan Fandangu.

Mala oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Mali intervali = vidi: *Interval.*

Malincolico = tužno, sjetno.

Mancando = oslabljujući, umanjujući.

Manche (fr.) = vrat na gudaljkama.

Mandola, Mandolina ili *Mandora* = muzički instrument sličan lutnji, sa 4 para žica ugođenih u kvintama. Žice se trzaju trzalicom. Mandolina se upotrebljava i u posebnim orkestrima, koji su sastavljeni od mandolinâ, gitarâ i sličnih instrumenata.

Manière d'attaque (fr.) = udar.

Manika = prstomet. Vidi: *Prstomet.*

Manira = običajni način izvedbe, poseban, značajan i osebujan način pojedinog umjetnika, kako zamišlja i izrađuje neki zadatak. Znači i ukras melodije. Vidi: *Ukrasi.*

Manirirano = nakićeno, usiljeno, neprirodno.

Männerstimme (njem.) = muški glas. (Fr. *Voix d'homme*, engl. *Men voice).*

Mano = ruka.

Mano destra = desna ruka.

Ma non troppo = ali ne odviše.

Mano sinistra = lijeva ruka.

Mantinjada (Mentinjada) = svirka sopacâ (svirača sopilâ) na otoku Krku, prigodom svadbenih svečanosti.

Manual = niz tipaka na orguljama, po kojima se prebire (udara) prstima obih ruku. Klavijatura za ruke.

Manualiter (lat.) = oznaka kod orguljaških kompozicija koje treba izvoditi samo na manualu, t. j. bez pedala.

Manubrium (lat.) = dugme ili rukunica na registrima orgulja.

Manuductor (lat.) = rukovođa. Rukovoditelj ili upravitelj zbora.

Marcato = naglašeno, krepko.

Marche (fr.) = vidi: *Koračnica.*

Marche funèbre (fr.) = pogrebna koračnica.

Marche redoublée (fr.) = brza koračnica.

Marche triomphale (fr.) = svečana koračnica.

Marcia = vidi: *Koračnica.*

Marcia funebre ili *Marcia lugubre* = pogrebna koračnica.

Marciale = na način koračnice, vojnički.

Marimba = crnački muzički instrument, zapravo nanizane ugođene drvene pločice; ispod svake od njih nalazi se tikvica za pojačanje rezonancije. Svira se pomoću batića.

Markirano = naglašeno, krepko.

Marsch (njem.) = vidi: *Koračnica.*

Marschmässig (njem.) = na način koračnice.

Marš = vidi: *Koračnica.*

Martellato = odjelito naglašeno, t. j. kao batom udarano. Snažni staccato. Kod gudaljki kratki, udarni staccato gudala.

Marziale = bojovno, na način vojničke koračnice.

Mask (engl.) = scensko djelo alegoričko-mitološkog sadržaja s pjesmama i zborovima. Izvodio se naročito u svečanim prilikama, a cvao je u Engleskoj u XVII. stoljeću.

Matalan = mala indijanska flauta.

Matelotte (fr.) = francuski mornarski ples.

Matinée (fr.) = vidi: *Matineja.*

Matinée musicale (fr.) = jutarnja muzička priredba.

Matineja (fr. *Matinée*) = prijepodnevna priredba (predstava ili koncert).

Mattinata = jutarnja pjesma.

Maultrommel (njem.) = brunda.

Maxima (lat.) = najdulja nota, traje kao 8 cijelih nota.

Mazurka = vatreni poljski narodni ples u oštro ritmiziranoj $^3/_4$ mjeri s pomaknutim akcentom.

Measure (engl.) = vidi: *Menzura.*

Medesimo moto ili *Medesimo tempo* = u prije naznačenom tempu.

Medijanta = treći stupanj u dur- i mol-ljestvici, srednji ton (terca) dur- odnosno mol-kvintakorda na prvom stupnju.

Međuigra = interludium, t. j. svirka, kojom orguljaš ispunja stanke između dviju stavaka korala, te između pojedinih nastupa zbora. Po međuigri se obično sudi umjetnička sposobnost orguljaša. (Lat. *Interludium,* njem. *Zwischenspiel).*

Međustavak = dio skladbe između nastupa dviju tema, odnosno između dva nastupa iste teme. (Njem. *Zwischensatz,* fr. *Épisode).*

Megafon = vidi: *Zvučnik* i *Doglasna cijev.*

Mehanički instrumenti = instrumenti, koji izvode muzička djela mehaničkim putem. Nastaju na dvojak način: tako da se u već postojeće instrumente ugrađuju posebni mehanizmi (pr. mehanički klavir) ili da se grade sasvim novi oblici (orguljice, orkestrion). Posebnu skupinu među mehaničkim instrumentima tvore električni instrumenti.

Mehrstimmig (njem.) = višeglasno.

Meistersinger (njem.) = vidi: *Majstori pjevači.*

Mélange (fr.) = svega po malo. Vidi: *Potpourri.*

Melisma (gr.) = skupina tonova, koji se obično pjevaju na jedan slog, te ukrašuju melodiju.

Melizam = vidi: *Melisma.*

Melizmatičko pjevanje = pjevanje, kod kojega se na jedan slog teksta izvodi po više tonova. Protivno tome je silabičko pjevanje.

Melodično, Melodijski ili *Melodiozno* = blagozvučno, pjevno.

Melodija = napjev. Najopćenitija oznaka za sređeni, u sebi zaokruženi i povezani pjevni niz tonova ili redoslijed tonova, koji izrazuju svršenu muzičku misao. U užem smislu, muzički pojam melodije traži, da taj redoslijed tonova podliježe nekoj unutarnjoj organizaciji (harmonijskoj i ritmičkoj), jer tada takva melodija izaziva ugodan osjećaj, koji u nama stvara neku vrstu muzičke misli. U vezi s pojmom melodije upotrebljavaju se različiti izrazi, kao na pr. »melodijska fraza«, »melodijska ideja« i t. d. Bit melodije određena je smjerom, intervalima, naglasom, tempom i opsegom.

Melodijska mol ljestvica = vidi: *Mol.*

Melodijski = vidi: *Melodično.*

Melodijski interval = vidi: *Interval.*

Melodika = nauka o tvorbi melodija. Također zbirni pojam, kojim se obuhvaćaju osobine melodijskog stvaranja pojedinaca, skupinâ, razdobljâ i narodâ (folklor).

Melodikon = vrsta instrumenta, kojemu su sastavni dio svinuti metalni štapići, o koje udara metalni stožac. Izum Riffelsena iz Danske.

Melodion = instrument s tipkama i zvukom sličnim harmonici. Izum Dietza u Emmerichu.

Melodiozno = vidi: *Melodično.*

Melodram(a) = drama s muzikom, deklamacija uz muzičku pratnju. Znači i stanovite odlomke u operi ili u operetu, kad glumci govore, uz muzičku pratnju. Pučka gluma s muzikom. U Italiji se tim nazivom dugo označavala i opera (Fr. *Mélodrame).*

Melograf = sabirač i zapisivač narodnih melodija.

Melograph = stroj za bilježenje nota. Takav stroj se pričvrsti na klavir i on automatski zapisuje na notni papir kompoziciju,, koju se na klaviru svira.

Melomania = pretjerano oduševljenje za muziku. Bolesna naklonost muzici.

Melopea = pjevni govor, govor muzikom.

Melopoeia (gr.) = melopoija ili nauka o melodijskom izgrađivanju.

Melos (gr.) = napjev. Vidi: *Melodika.*

Melotipija = štampanje nota pomoću odgovarajućih pomičnih matrica, kao kod slaganja slova.

Ménestrel (fr.) = sredovječni pjevač balada.

Meno = manje.

Meno forte = manje jako, manje bučno.

Meno mosso = manje živo.

Meno piano = manje slabije.

Menuet (fr.) ili *Minuetto* (tal.) = graciozni starinski francuski društveni ples u $^3/_4$ mjeri. Sastavni je dio suite, sonate i simfonije.

Menzura = mjera, po kojoj se grade instrumenti. Odnos širine cijevi sviraljke prema njezinoj dužini.

Menzuralna muzika ili *Figuralna muzika* = menzuralnim notama zapisana muzika od XII. do XVI. stoljeća. Značila je vrhunac u kontrapunktskoj vokalnoj a cappella muzici.

Menzuralne note = stari naziv za prve note određena trajanja.

Menzuralno pjevanje = do 16. stoljeća naziv za višeglasno pjevanje po notama određenog trajanja.

Messanza = vidi: *Quodlibet.*

Messa voce ili *Messa di voce* (fr. *Mise de voix)* = postepeno jačanje i slabljenje tona kod pjevanja. Oznaka je ⟨ ⟩.

Mesto = žalostno, tužno, potišteno.

Mesure (fr.) = vidi: *Takt.*

Mesure à deux temps (fr.) = dvodijelna $^2/_4$ mjera.

Mesure à trois temps (fr.) = trodijelna $^3/_4$ mjera.

Metoda = način i vrst pouke. Planski postupak za postignuće nekog cilja obuke.

Metrika = nauka o mjerenju stihova. U muzici znači nauku o odnosima naglašenih i nenaglašenih tonova, odnosno doba, u mjeri, u frazi i periodi. Za prikaz metričke razdiobe služi mjera (takt). (Fr. *Métrique).*

Metronom = naprava za mjerenje i određivanje vremenskih jedinica (tempa) kod muzičkih izvedaba. To je uspravno, kovno njihalo s pomičnim utegom i skrižaljkom, za određivanje broja njihaja u minuti. Izum potječe od mehaničara Mälzela u Beču iz 1817. godine.

Mezza voce (fr. Ā demi voix) = s pola glasa, poluglasno, prigušenim glasom. Kratica: M. v.

Mezzoforte (fr. Ā demi fort, engl. Rather loud) = poluglasno, srednje glasno. Kratica: mf.

Mezzo-piano (fr. Moins doux, engl. Rather soft) = poluglasno, srednje tiho. Kratica: mp.

Mezzosopran(o) = srednji ženski glas, između soprana i alta, obično dramatski.

Mezzo staccato = polu odsječeno. Poluoštar i odijeljen način izvođenja pojedinih tonova.

Mezzotenore = srednji muški glas, između tenora i baritona.

Mf = kratica za: *Mezzo forte.*

Mi = vidi: *E.*

Mi bémol (fr.) ili *Mi bemolle* (tal.) = Vidi: *Es.*

Mi bémol majeur (fr.) ili *Mi bemolle maggiore* (tal.) = vidi: *Es-dur.*

Mi bèmol mineur (fr.) ili *Mi bemolle minore* (tal.) = vidi: *Es-mol.*

Mi dièse (fr.) ili *Mi diesis* (tal.) = vidi: *Eis.*

Mikrofon = uređaj za pretvaranje zvučnih valova u impulse električne struje. Upotreba mu je u telefoniji, u radiostanicama za davanje, kod snimanja gramofonskih ploča i tonfilma.

Miksolidijska ljestvica = sedma starocrkvena (četvrta autentična) ljestvica, koja glasi: g, a, h, c, d, e, f, g, Vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Mikstura = pod miksturom podrazumijevaju se oni registri na orguljama, koji kod pritiska jedne tipke puste da se istodobno oglase i pojedini gornji parcijalni tonovi dotičnog tona, redovito kvinta i oktava, ali i velika terca. (Fr. Fourniture.)

Milonga = južnoamerički ples, srodan tangu.

Mi majeur (fr.) ili *Mi maggiore* (tal.) = vidi: *E-dur.*

Mi mineur (fr.) ili *Mi minore* (tal.) = vidi: *E-mol.*

Minaccioso = odlučno, s prijetnjom.

Mineur (fr.) = vidi: *Mol.*

Minima = najmanja. Sredovječni naziv za polovinku.

Minnesängeri (njem.) = viteški pjevači i pjesnici 12. i 13. stoljeća u Njemačkoj. Srodni trubadurima u romanskim zemljama.

Minore = vidi: *Mol.*

Minstrel (engl.) = sredovječni putujući pjevač balada.

Minuetto = vidi: *Menuet.*

Minuten-Walzer = naziv jednog od niza djela Frédéric-a Chopin-a, najpoznatijeg poljskog pijaniste i kompozitora, tvorca novog klavirskog stila. Ovaj valcer dobio je to ime zato, jer bi po propisanom tempu imao trajati upravo jednu minutu.

Mirliton (fr.) = mala frula.

Mirozov = povečerje, večernji znak trubljom ili bubnjem, kojim se vojnici upozoruju, da treba poći na počinak. Ujedno naziv i za večernji ophod vojničke muzike.

Misa = vidi: *Missa.*

Miscella = registar u orguljama.

Mise de voix (fr.) = vidi: *Messa voce* ili *Messa di voce.*

Miserere (lat.) = »Smiluj se«. Početak 50. pokajničkog psalma. Tekstovna podloga mnogim glasovitim kompozicijama.

Missa (lat.) = misa, služba božja. Dijelovi skladane mise jesu: Kyrie (Gospodi); Gloria (Slava); Credo (Vjeruju); Sanctus (Svet); Benedictus (Blagosloven); Agnus (Aganče).

Missa pro defunctis (lat.) = misa za pokojnika.

Missa solemnis (lat.) = svečana pjevana misa.

Missale (lat.) = knjiga, koja sadrži tekstove molitava i pjesama za katoličko bogoslužje.

Misterij = duhovno dramatsko prikazivanje uz muzičku pratnju.

Misterioso = mistično, tajanstveno.

Mistichanza = vidi: *Quodlibet.*

Misura = mjera. Vidi: *Takt*

Mišnjica = vidi: *Diple.*

Mittelstimme (njem.) = srednji glas.

Mi-voix (fr.) = poluglasno.

Mixtur (njem.) = vidi: *Mikstura.*

Mjera = vidi: *Takt.*

Mješoviti zbor = vidi: *Kor.*

M. M. = kratica za *Mälzelov metronom.*

Mobile = živo, pokretno.

Moderato = umjereno. (Fr. *Modéré*).

Moderator = ručka na klaviru za prigušivanje.

Modificazioni = različita zvukovna osjenjivanja.

Modulacija (lat. *Modulatio*) = logično i suvislo prelaženje iz jednog u drugi tonalitet. Raznoliko mijenjanje akorda u jednoj stavci.

Modulirati = harmonijski prijeći iz jednog tonaliteta u drugi.

Modus (lat.) = vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Modus major (lat.) = dur-tonalitet.

Modus minor (lat.) = mol-tonalitet.

Mol = meka, blaga ljestvica (prema latinskom: mollis). Današnja muzička teorija pozna tri vrste mol-ljestvica:

1) prirodna ili starocrkvena (eolska) ima polutonove između drugog i trećeg, te između petog i šestog stupnja,

2) harmonijska mol-ljestvica ima tri polutona: između drugog i trećeg, između petog i šestog, te napon između sedmog

i osmog stupnja, a osim toga ima razmak od tona i pol (povećana sekunda) između šestog i sedmog stupnja. Od tonova harmonijske mol-ljestvice grade se sazvuci u nauci o sazvučju (harmonija), 3) melodijska mol-ljestvica ima uzlazeći polutonove između drugog i trećeg, te između sedmog i osmog stupnja, a silazeći između šestog i petog te između trećeg i drugog stupnja. Mol-ljestvica se gradi na šestom tonu dur-ljestvice, s kojom je paralelna, te ima iste predznake kao i ona. Tonički i subdominantni trozvuci u mol-ljestvici su mali ili mol- trozvuci, dok je dominantni trozvuk velik kao i u dur-ljestvici. Mol-ljestvica se francuski zove mineur, talijanski minore, a engleski minor. Ime mol- ljestvice piše se, za razliku od dura, malim slovom.

Molla = zalistak na flauti.

Molto = mnogo, jako, vrlo.

Molto allegro = vrlo živahno

Molto andante = vrlo polagano.

Molto lento = vrlo polagano, osobito polagano.

Molto vivace = vrlo živahno.

Moment musical (fr.) = vrsta instrumentalne kompozicije srodne impromptu-u. Gajili su je romantičari.

Momentulum (lat.) = stanka šesnaestinka.

Momentum (lat.) = stanka osminka.

Mondschein-sonata = »Sonata mjesečine«. Poznato klavirsko djelo u cis-molu s odrazom zanosa i topline, koje je komponirao Ludwig van Beethoven (1770.—1827.). Ta sonata posvećena je Giulietti Guicciaroli.

Monochord (gr.) = vidi: *Monokord.*

Monodia (gr.) = jednoglasno solističko pjevanje uz jednostavnu instrumentalnu pratnju. Nastalo je u Italiji, na prijelazu u 17. stoljeće, kao opreka polifonom slogu. Na elementima monodije izgradili su se tada opera i oratorij.

Monodrama = vrsta pozorišnog djela uz pratnju muzike, u kom nastupa samo jedno lice.

Monokord (gr. *Monochord)* = antički muzički instrument za određivanje i tumačenje matematskih odnosa muzičkih tonova pomoću različite dužine i napetosti žice, napete preko duguljastog, šupljeg drvenog ormarića.

Monotonija = jednoličnost.

Morceau (fr.) = djelo (muzičko).

Morceau de Salon (fr.) = salonsko muzičko djelo.

Mordent (fr.), *Beisser* (njem.) = vrsta muzičkog ukrasa. Vidi: *Ukrasi.*

Morendo = zamirući. Kratica: mor.

Moresca ili *Morisca* = vidi: *Moreška.*

Moreška = dramatska, gotovo viteška izvedba s mačevima uz svirku i pjevanje u Korčuli (o pokladama i 29. srpnja). Na Korzici (u 15. i 16. stoljeću) ples oružanih mladića, simbolički prikaz boja protiv Maura.

Mosso = uzbudljivo, hitajući.

Motet (njem. i engl. *Motette,* tal. *Motetto)* = zborna kompozicija u polifonom stilu bez pratnje, slobodnijeg značaja, izgrađena ponajčešće na nekom odlomku iz biblije.

Motiv = najmanja samostalna muzička misao. Maleni dio melodije, koji je po nečemu osobito karakterističan, te služi kao polazna točka za razvijanje muzičkih misli. Zbog njegova osnovnog značenja u muzici (specijalno kod građenja melodije, odnosno teme), nazivaju ga »muzičkom ili melodičkom jezgrom«. Motiv se može sastojati i od samo dvije note, ali je vrlo rijetko sastavljen od većeg broja nota; njegove karakteristike variraju od posve melodijskih, do izrazito ritmičkih značajki.

Moto = pokret, gibanje, tempo.

Moto perfetto = trodijelni takt.

Moto primo = u prijašnjem tempu.

Motus (lat.) = micanje, gibanje, pokret, kretanje.

Motus contrarius (lat.) = vidi: *Protupomak.*

Motus obliquus (lat.) = u kontrapunktu je kretanje jedne melodije, dok druga izdržava dugi ton. Jednostrani pomak.

Motus rectus (lat.) = vidi: *Usporedni pomak.*

Mouvement (fr.) ili *Movimento* (tal.) = gibanje, micanje, tempo. Izrazom »mouvement« označuju Francuzi i stavak u višestavačnom komornom ili simfonijskom djelu.

Mp = kratica za mezzo piano.

Mundharmonika (njem.) = malena usna sviraljka s kovnim jezičcima. (Fr. *Guimbarde*, engl. *Mouth-harmonica).*

Mundstück = vidi: *Usnik.*

Murkybässe (njem.) = nekad uobičajeni, a sada već zastarjeli način pratnje u basu s rastavljenim oktavama.

Musette (fr.) = stari francuski ples u trodijelnoj mjeri. Musette je i sastavni dio suite.

Musica da camera = komorna muzika.

Musica sacra = crkvena muzika. Vidi: *Crkvena muzika.*

Musico = muzičar, glazbenik.

Musik (njem.) = muzika, glazba.

Musikalische Malerei (njem.) = vidi: *Tonmalerei.*

Musikzeichen (njem.) = muzički znak.

Musique de chambre (fr.) = komorna muzika.

Musiquer (fr.) = komponirati, uglazbiti, skladati.

Muški zbor = vidi: *Kor.*

Muta in ... (lat.) = promijeni u ... Preugođaj, oznaka u dionicama onih instrumenata, koji za vrijeme sviranja mijenjaju ugođaj (na pr. klarinet,rog i sl.).

Mutiranje (lat. *Mutatio)* = promjena glasa kod dječaka neposredno prije, kao i za vrijeme puberteta, uslijed povećanja glasiljaka. (Fr. *Mue.)*

Mutirati = postepenom promjenom, koja traje oko dvije godine, gubiti dječački glas (sopran ili alt) i dobivati muški glas (tenor ili bas). (Fr. *Muer.* engl. *To break.)*

Muzicirati = izvoditi muziku, svirati ili pjevati.

Muzičar = lice, koje se profesionalno bavi jednom granom muzike na osnovu stručnih muzičkih kvalifikacija.

Muzička abeceda = sedam slova, kojima označujemo sedam temeljnih tonova muzičkog sistema: c, d, e, f, g, a, h.

Muzička akademija = ponegdje naziv za konzervatorij (analogno izrazima umjetnička akademija, akademija likovnih umjetnosti).

Muzička drama = vidi: *Opera.*

Muzička estetika = filozofija muzičke umjetnosti. Nauka, koja istražuje uzroke nastajanja muzičkog djela (kompozicije), duševno stanje, u kome ono nastaje, odnos izvodioca prema djelu, te odnos slušatelja prema djelu i prema izvodiocu.

Muzička gramatika = sastoji se od skupa pravila i propisa, po kojima se tonovi i suzvuci nižu jedan za drugim, te pravila muzičkog pravopisa, kao i točnog upotrebljavanja muzičkih izraza.

Muzička historija = povijest muzike. Ona obuhvaća historijski razvoj muzičke umjetnosti, reproduktivne muzike, muzičkih oblika,notnog pisma, teoretskih spoznaja, instrumenata i t. d.

Muzička monstre priredba = naročito velika muzička priredba, u kojoj sudjeluje na hiljade izvođača.

Muzička perioda = vidi: *Perioda.*

Muzička teorija = nauka, koja prikazuje tehničke elemente muzike, te pravila i zakone, po kojima se oni primjenjuju kod stvaranja i izvođenja muzičkih djela. Dijelovi muzičke teorije su: 1) Elementarna ili opća teorija muzike (osnovni pojmovi, nazivlje tonova, notno pismo, ljestvice, prijemeti i t. d.), 2) nauka o sazvučju (harmonija), 3) kontrapunkt, 4) nauka o muzičkim oblicima i o njihovoj primjeni (sastav melodija i tema, njihovo spajanje u veće cjeline, konstrukcija čitavih stavaka kao i velikih cikličkih oblika), 5) metrika i ritmika, 6) poznavanje instrumenata i nauka o instrumentaciji.

Muzički diktat = zapisivanje muzike prema pjevanju ili sviranju, važna pedagoška metoda za vježbanje sluha i razvijanje muzikalnosti.

Muzički instrumenti = vidi: *Instrumenti muzički.*

Muzički oblici = oblici kompozicija, koje kompozitor odabire kao najpodesnije, da u njima prikaže svoj osjećajni svijet. Najvažniji su muzički oblici: 1) vokalni: motet, madrigal, rukovet (rapsodija), zborni ciklus; 2) instrumentalni: fuga, suita, sonata, simfonija, oblici za manje komorne sastave (gudački kvartet, klavirski trio), koncert za jedan instrument uz pratnju orkestra, simfonijska pjesma; 3) vokalno-instrumentalni: pjesma uz instrumentalnu pratnju, kantata, oratorij, opera.

Muzički sistem = potpuni opseg svih tonova, koji se u muzici upotrebljavaju. Muzički se sistem sastoji od osam oktava, a svaka oktava od dvanaest tonova. Tonovi se u svakoj oktavi zovu redom istim imenima, kojima se dodaje oznaka njihove oktave. Počevši od najdublje oktave, one slijede ovim redom: 1) subkontra ili praduboka oktava (sedam temeljnih tonova: C_2, D_2, E_2, F_2, G_2, A_2, H_2), 2) kontra ili duboka oktava (C_1, D_1, E_1, F_1, G_1, A_1, H_1), 3) velika oktava (C, D, E, F, G, A, H), 4) mala oktava (c, d, e, f, g, a, h), 5) prva ili jedamput podcrtana oktava (c_1, d_1, e_1, f_1, g_1, a_1, h_1), 6) druga ili dvaput podcrtana oktava (c_2, d_2, e_2, f_2, g_2, a_2, h_2), 7) treća ili triput podcrtana oktava (c_3, d_3, e_3, f_3, g_3, a_3, h_3), 8) četvrta ili četiriput podcrtana oktava (c_4, d_4, e_4, f_4, g_4, a_4, h_4). Od pete se oktave upotrebljavaju samo glasovi c_5, cis_5, i d_5. Položaj pojedinih oktava na crtovlju je slijedeći: mali f (f iz male oktave leži na crti, na kojoj leži F ključ (na četvrtoj crti), C ključ označuje notu c_1 (prvi c), a G ključ notu g_1 (prvi g).

Muzika = umjetnost, kojoj su građa tonovi. Nastaje kao sklop izvjesnih fizikalnih titraja, koji se odrazuju u slušnoj apercepciji čovjeka. Vrsta fizikalnih titraja, koji određuju pojmovni doživljaj muzike, vezana je uz rasne i društveno-historijske uslove. Glavni elementi oblikovanja su joj ritam, melodija, harmonija i boja. Muzika je jedna od najiskonskijih umjetnosti, a postojala je kod svih starih, primitivnih i kulturnih naroda, povezana vjerskim i društvenim običajima. Posebni socijalno-estetski značaj daju muzici tri preduvjeta: izvedba muzičkih djela pred publikom; reproduktivni muzičar i mogućnost da se djelo izvede po volji često; publika, koja sluša izvedbu. Naša riječ »glazba« loša je kovanica.

Muzikalije = skupni naziv za tiskana i pisana muzička djela (note).

Muzikalnost = prirođena sposobnost shvaćanja, doživljavanja i reproduciranja muzike.

Muzikant = isto što i muzičar, glazbenik, no katkada s prizvukom omalovažavanja, prezira.

Muzikologija = muzička znanost, koja istražuje sva područja muzike, što se mogu umom shvatiti i pojmovno prikazati.

M. v. = kratica za *Mezza voce*.

Mysterium (lat.) = vidi: *Misterij*.

N

Nachsatz (njem.) = druga polovica muzičke periode.

Nachschlag (njem.) = završetak ćurlika ili trilja. (Fr. *Note de complément*).

Nachspiel (njem.) = završna svirka orgulja nakon mise. Uopće završno sviranje orkestra, klavira ili orgulja, pošto je solist do kraja izveo svoju dionicu. (Fr. *Clôture*, engl. *Postlude*).

Naklada = vidi: *Edicija*.

Napitnica = solistička ili zborna pjesma dionizijskog sadržaja.

Napjev = vidi: *Melodija*.

Napuljski sekstakord = sekstakord drugog stupnja u duru i molu, kojemu je u molu snižena seksta, a u duru terca i seksta.

Naricaljka = pjesma tužaljka za pokojnikom, koju pjevaju najmljene narikače. U hrvatskoj umjetnoj muzici vrsta zborne kompozicije.

Narikača = žena, koja je najmljena, da nariče nad pokojnikom. Narikače su poznavali već najstariji narodi.

Narodna muzika = muzička umjetnost najširih slojeva naroda, koju nisu stvarali kvalificirani profesionalni muzičari, već nadareni nepoznati ljudi iz naroda. Narodne pjesme i plesovi čuvaju se usmenom predajom, pa ih tek u novije vrijeme posebni stručnjaci zapisuju i time spasavaju od zaboravi i propasti, kao i mnoge narodne instrumente, koji izumiru. Narodna muzika svakog naroda je pravi osnov razvoju njegove vlastite umjetne muzike.

Narodna popijevka ili *Pučka popijevka* (njem. *Volkslied*) = glavni oblik narodne muzike. Usko je povezana sa životom naroda, uz prelo, rad na polju, obred, ples i t. d. Napjev je

nerazdvojiv od teksta, kao što se i narodna pjesma ne kazuje, već pjeva. Ima primitivnih i izgrađenih oblika, od upotrebe jednog ili dva tona do bogato ukrašenih melodija, obično malog opsega, na osnovu naturalističkih ili dur i mol skala. Naša narodna popijevka ubraja se među najosebujnije narodne pjesme evropskih naroda, jer ima neobično obilje i raznolikost muzičke građe, načina i oblika izražavanja i originalnost muzičkog jezika. Najčišće i vrlo stare su obredne popijevke, t. j. kolede, žetelačke, prporuške, svatovske, plesne, naricaljke i t. d.

Narodni instrumenti = vidi: *Instrumenti narodni.*

Nasenton (njem.) = nosni glas.

Natural (engl.) = vidi: *Povratilica.*

Naturhorn (njem.) = vidi: *Rog.*

Naturtöne (njem.) = vidi: *Alikvotni tonovi.*

Nauka o muzičkim oblicima = nauka o oblicima muzičkih djela, analiza najmanjih dijelova kompozicija, te istraživanje povijesnog razvoja pojedinih muzičkih oblika.

Nauka o sazvučju = vidi: *Harmonija kao nauka.*

Navijak = duguljasti drveni klin plosnata vrška na gornjem dijelu gudaljki. Na klinu je mala rupica, u koju se uvuče kraj žice, da se istu uzmogne po potrebi navijati. (Fr. *Cheville*, engl. *Peg.*)

Nebenlinien (njem.) = vidi: *Pomoćne crte.*

Negligente = površno, nemarno.

Negro spirituals = stare duhovne popijevke američkih crnaca, izražajne, melanholične, sinkopirane, izvode ih naizmjence solo i zbor. Negro spirituals ušli su kao značajni element u američki jazz, a već ranije u umjetničku muziku.

Nel tempo = u tempu.

Nenija (lat. *Nenia*) = tužaljka.

Nepčani ton (njem. *Gaumenton*) = uslijed pogrešnog smještanja jezika, naročito kod basista, loše izvedeni zvuk, koji ima neugodan i ukočen prizvuk.

Nepravilne mjere = vidi: *Takt.*

Neume (gr.) = sredovječno notno pismo, koje se upotrebljavalo prije uvođenja sadašnjeg notnog sistema.

Nexus (lat.) = vezica, t. j. redoslijed uzlaznih i silaznih tonova.

Nobile = plemenito.

Nobilmente = na otmjeni način.

Nocturne (fr.) ili *Notturno* (tal.) = nokturno, noćna muzika, noćna popijevka. U klavirskoj literaturi nazivaju se tako kraće kompozicije sanjarskog, elegičkog ugođaja i slobodne forme.

Noëls (fr.) = božićne popijevke.

Nona = razlika od 9 tonova. Interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i njezin drugi ton u višoj oktavi (sekunda oktave), t. j. interval, koji unutar dviju ljestvica obuhvaća devet uzastopnih stupnjeva. Nona može biti velika, mala, povećana i umanjena.

Nonenakord = petorozvuk, sastavljen od 4 terce smještene jedna iznad druge (na pr. g-h-d-f-a).

Nonet ili *Nonetto* = kompozicija za 9 instrumenata ili glasova. Ujedno je i grupa od 9 solističkih instrumenata ili pjevača.

Non molto = ne mnogo. (Fr. *Pas beaucoup*, engl. *Not much).*

Non tanto = ne toliko. (Fr. *Pas trop*, engl. *Not too much).*

Non troppo = ne previše.

Normalton (njem.) = vidi: a₁.

Normaltonleiter (njem.) = temeljna ljestvica (C-dur i a-mol). Vidi: *Skala.*

Nota ili *Kajda* = znak, kojim vizuelno bilježimo ton na crtovlju. Položajem note na crtovlju određuje se, uz pomoć ključa, visina tona, dok se trajanje tona označuje oblikom note. Najveća po trajanju je u današnjem notnom sistemu cijela nota, koja se dijeli na dvije polovine, odnosno četiri četvrtine, osam osmina, šesnaest šesnaestina, tridesetdvije tridesetdrugine i napokon šezdesetčetiri šezdesetčetvrtine. Kada note, manje od četvrtine, slijede u skupinama, mogu se povezati zajedničkim rebrima umjesto posebnim zastavicama na svakoj noti.

Notacija = predočivanje tonova notama.

Nota finalis (lat.) = vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Notatio (lat.) = vidi: *Notacija.*

Notenlinien (njem.) = vidi: *Crtovlje.*

Notenschlüssel (njem.) = vidi: *Ključ.*
Notenzeiger = vidi: *Custos.*
Notni stan = vidi: *Crtovlje.*
Notno pismo = već kod starih kulturnih naroda postojalo je u obliku abecednih slova za pojedini ton. Uvođenjem crtovlja (Guido Aretinski) i određivanjem trajanja nastaje zorno i visinski fiksirano notno pismo. Vidi: Nota ili kajda.
Notturno = vidi: *Nocturne.*
Novemola = ritmička figura od devet, po trajanju jednakih nota na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjelo stajati šest, osam, odnosno dvanaest po trajanju jednakih nota.
Numerus (lat.) = broj, ritam.

O

Oberstimme (njem.) = najviša dionica. Melodija. U mješovitom zboru to je sopran, u muškom zboru tenor I. (Fr. *Premier dessus).*
Obertöne (njem.) = vidi: *Alikvotni tonovi.*
Oberwerk (njem.) = skupni naziv za drugi i treći manual kod velikih orgulja.
Obligat (njem.), *Obligato* ili *Obligé* (fr.) = obvezatno, samostalno, nenadoknadivo. U muzici je to neophodno potrebna, t. j. obligatna dionica.
Oboa = drvena duvaljka s dvojezičnim piskom. Ona je orkestralni instrument izražajna reska zvuka i pastoralna karaktera. Ima opseg od h do f_3. Notira se u violinskom ključu.
Oboist = 1) svirač oboe.
2) naziv za svakog člana vojničke muzike.
Obrat intervala = vidi: *Interval.*
Obrat sazvuka = postava sazvuka na način, da se u basovoj dionici ne nalazi temeljni ton, nego koji od ostalih tonova sazvuka.
Ocarina = vidi: *Okarina.*
Occhiali = vidi: *Brillenbässe.*
Ochetus = vidi: *Hoquetus.*
Octava = vidi: *Oktava.*

Octiphonium (lat.) = osmeroglasna muzička kompozicija.
Octochord = vrsta starinskog instrumenta sa 8 žica.
Octuor (fr.) = vidi: *Oktet.*
Oda = pjesma i popijevka puna zanosa.
Odeon (gr.) = zapravo Odeion ili Odeum, a znači zgradu za muzičke priredbe, a i veliku koncertnu dvoranu.
Oeuvre (fr.) = djelo. Vidi: *Opus.*
Oeuvre posthume (fr.) = djelo, koje je objelodanjeno nakon smrti kompozitora.
Offertorium (lat.) = žrtvena molitva, prvi glavni dio mise. Zborna popijevka u latinskom bogoslužju, koja se pjeva za vrijeme blagoslova kruha i vina.
Ojkanje = najstariji element u građi narodnih popijevaka iz Dalmatinske Zagore. Ističe se upotrebom intervala manjih od polutona, karakterističnim glisandima, reskim dvoglasjem, nestalnom ritmikom.
Okarina = jajolika sviraljka od pečene gline s rupicama za prebiranje.
Okeanidi = naziv orkestralnog djela Jana Sibeliusa, najpoznatijeg finskog kompozitora.
Oktava = razlika od 8 tonova. Interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i slijedeći ton istog imena u višoj oktavi. Razmak od sedam osnovnih tonova, određen ljestvicama, koje počinje tonom c. Normalnom opsegu prosječnog ljudskog glasa odgovara prva oktava (jedamput podcrtana: c_1 — h_1). Od nje se prema dubljim položajima spuštaju redom mala (c — h), velika (C — H), kontra (C_1 — H_1) i subkontra oktava. Prema visokim položajima penje se tonski sistem otprilike do pete oktave. Inače se u muzici pojmom oktave označuje interval susjednih istoimenih tonova (na pr.: c_1 — c_2), kako je već gore navedeno.
Oktavola = ritmička figura od osam po trajanju jednakih nota na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjelo stajati devet po trajanju jednakih nota.
Oktet (fr. *Octuor,* tal. *Ottetto)* = kompozicija za 8 solističkih instrumenata ili glasova. Također skup muzičara ili pjevača, koji je izvodi.

Oktoih = osmoglasnik, zbornik srpskog crkvenog pojanja. Sadrži sve nepromjenljive pjesme, što se pjevaju uoči nedjelje i na samu nedjelju.

Ole = španjolski narodni ples s polaganim pokretanjem u $^3/_8$ taktu.

Ondulirati = podrhtavati tonom. Isto što i tremolirati.

Onestep (engl.) = društveni ples u $^2/_4$ mjeri, u tempu koračnice, raširio se oko 1910. godine.

Op. = kratica za *Opus*.

Opera = scensko muzičko djelo, dramskog karaktera, izgrađeno na suradnji riječi, tona, mimike, dekora i pokreta. Opera je nastala uoči baroka, u Firenci, kao pokušaj, da se obnovi starogrčka tragedija. Uskoro je postala sastavni dio dvorskih svečanosti.

Uobičajeni sastavni dijelovi opere jesu: Uvertira (predigra), arija (kavatina), duet, tercet, ensemble, recitativ, finale i zborovi.

Opera buffa = vesela, komična opera.

Opera semiseria = poluozbiljna opera.

Opera seria = ozbiljna opera.

Opereta = mala opera. Vrsta vesele pozorišne glume s pjevanjem. Od sredine 19. stoljeća zasebna vrsta pozorišne igre, u kojoj se govori i pjeva. (Fr. *Opérette*, engl. *Little opera.*)

Opernsänger (njem.) = operni pjevač.

Opernsängerin (njem.) = operna pjevačica.

Ophicleide (njem.) = vrsta kontra-pozaune sa 6 rupica za prebiranje i 4 zaklopca. Opseg joj je H_1 do g^2, a zvuči za oktavu niže od napisanih nota. Danas se malo upotrebljava. U velikom orkestru nadomješta je bas-tuba.

Opreka = pogrešni spoj dvaju sazvuka, koji nastaje, kad se jedan ton prvog sazvuka nađe hromatički promijenjen u drugoj kojoj dionici drugog sazvuka, na pr.: u prvom sazvuku *f* u sopranu, u drugom sazvuku *fis* u basu. (Fr. Fause relation, njem. Querstand.)

Opus (lat.) = muzičko djelo. Kratica: Op. Mnogi kompozitori običavaju uz naslov svakog djela staviti još i broj opusa.

Opusculum (lat.) = djelce, malo djelo.

Oratorij (lat. *Oratorium*, fr. i engl. *Oratorio*) = poludramatska, poluepska i lirsko-kontemplativna muzička forma s recitativima, arijama, zborovima i orkestralnim stavcima, namijenjena koncertnom podiumu. Oratorij je nastao u doba muzičkog baroka.

Ordre (fr.) = stari naziv za suitu.

Orfeum = koncertna dvorana, ali i zabavište.

Organetto = vidi: *Portativ.*

Organist = orguljaš.

Organistrum = zastarjeli žičani, kućni instrument s ručkom.

Organ (engl.) i *Organo* = vidi: *Orgulje.*

Organum (lat.) = primitivni oblik višeglasja, sastavljen iz melodijâ, koje se kreću u samim usporednim kvartama, kvintama i oktavama. Označuje i višeglasje, u kojemu se paralelizam napušta, te dionice postaju samostalnijima, utoliko, što se naizmjence približuju i udaljuju u nejednakim intervalima, koji ne prelaze kvartu.

Orgelpunkt (njem.) = dulji, izdržani ton u basu, nad kojim se gornje dionice kreću u raznim samostalnim sazvucima. Francuski: Point d'orgue.

Orgeljce = vrsta narodne svirale slične Panovoj fruli.

Orgue (fr.) = vidi: *Orgulje.*

Orgue expressif (fr.) = isto što i *Harmonium.*

Orgue portatif (fr.) = vidi: *Portativ.*

Orgulje (lat. *Organum*, fr. *Orgue*, tal. *Organo*) = najveći muzički instrument po dimenzijama i opsegu tonova. Orgulje se sastoje od raznovrsnih kositrenih i drvenih svirala različite duljine i promjera, klavijature (2 do 5 manuala i pedala) i mijeha. Svirale su postavljene u istovrsne skupine t. zv. registre, koji su različita timbra. Orgulje su jedan od najstarijih instrumenata, a radi veličine i maestetičnosti zovu ih »kraljicom instrumenata«.

Orguljice = instrument sa sviralama, koga svirač snabdijeva uzduhom okrećući odgovarajuću ručicu, koja je ujedno pokretač valjka sa šiljcima za otvaranje ventila na sviralama. To je danas obično glazbalo uličnih prosjaka.

Orhestra (gr.) = mjesto u starogrčkom kazalištu ispred pozornice, na kojemu su nastupali glumci i zbor.

Orhestrion = mehanički muzički instrument s jakim sviralama, koje imitiraju zvuk različitih sviraljaka u opsegu velikog orkestra.

Orifícium (lat.) = otvor, zjalo ili pisak svirala na orguljama.

Original = izvornik, autorovom rukom napisan prvi primjerak kompozicije.

Orkestar = 1) skup ili zajednica većeg broja instrumentalista, od kojih svaki svojim instrumentom dobro vlada, a muziciraju pod vodstvom dirigenta.

Prema svom sastavu razlikuje se: veliki, simfonički, gudački, komorni, vojnički (harmonija), fanfara, salonski i jazz-orkestar.

2) u kazalištu prostor pred pozornicom, u kojem su smješteni orkestralni muzičari.

Orkestracija = vidi: *Instrumentacija.*

Orkestrion = vidi: *Orhestrion.*

Ornamento = vidi: *Ukrasi.*

Orphéon (fr.) = muški pjevački zbor.

Orpheus = Orfej glasoviti mitski, grčki pjevač.

Orthoepika = ispravno izgovaranje (kod pjevanja). Točan izgovor pjevača.

Orthotonia = ispravno naglašavanje (kod pjevanja).

Osamstopni ton = osamstopne sviraljke na orguljama, koje zvuče onako, kako su napisane. Naziv je izveden iz činjenice, da kod osamstopnog registra sviraljka za ton C mjeri 8 stopa.

Oscillatio (lat.) = titranje, po kojem nastaje ton.

Osminka = vidi: *Nota.*

Ossia = ili. Oznaka na mjestima, gdje se izvođaču stavljaju na volju dvije mogućnosti.

Ostinato = postojano, uporno, stalno vraćanje jedne fraze ili teme u jednom glasu (obično u basu) višeglasne kompozicije, uz neprastane promjene u ostalim glasovima.

Ottava alta = valja izvesti za oktavu više (oznaka u notama).

Ottava bassa = valja izvesti za oktavu dublje (oznaka u notama).

Ottavino = vidi: *Flauto piccolo.*

Ottetto = vidi: *Oktet.*

Ouvert (fr.) = otvoreno. Kod gudačkih instrumenata znači, da treba ton izvesti na praznoj žici.

Ouverture (fr.) = vidi: *Uvertira.*

P

P = kratica za *Piano.*

Pacrte = vidi: *Pomoćne crte.*

Padovana = vidi: *Pavane.*

Palestrinski stil = crkvena A capella zborna kompozicija polifono izrađena bez pratnje, mirnog pobožnog i uzvišenog značaja, po ugođaju i tehničkoj obradi srodna analognim djelima iz Palestrininih vremena.

Palmulae (lat.) = klavijatura. Tipke na klaviru ili na orguljama i sl.

Pandero = vrsta španjolskog bubnja s praporcima.

Pandora ili *Pandurina* = vrsta mandoline.

Panharmonicon = isto što i *Orhestrion.*

Panova frula = vidi: *Siringa.*

Pantalon(e) ili *Pantaleon(e)* = dotjeranija vrsta Cimbala.

Pantalonzug (njem.) = pedal kod Clavicembala, kojim se odstranjuje naprava za stišavanje zvuka.

Parafonija = nesklad, neskladnost.

Parafraza = obrađivanje, variranje kompozicije, koja već postoji, na efektniji, koncertantni način.

Paralelne ljestvice = po jedna dur i mol ljestvica, koje imaju iste predznake. Mol ljestvica se gradi na šestom stupnju pararelne dur ljestvice.

Paralleltonart (njem.) = vidi: *Paralelne ljestvice.*

Parcijalni tonovi = vidi: *Alikvotni tonovi.*

Parlando = govoreći. Posebni način pjevanja, koji se približuje samom govoru, dakle više govoreno, nego pjevano.

Parodija = šaljiva preradba pjesničkog ili opernog djela, koje je primarno ozbiljnog sadržaja.

Paroles (fr.) = riječi, tekst vokalnog muzičkog djela.

Part ili *Parte* = dio, uloga, dionica (pjevačka ili instrumentalna).

Parte prima = prva dionica.

Partie (njem.) = pojedinačno ispisana pjevačka ili instrumentalna dionica, t. j. glas.

Partimento = vidi: *Basso continuo.*

Partita = isto što i *Suita.*

Partition (fr). = vidi: *Partitura.*

Partitura = pregledno ispisana kompozicija za više instrumenata ili pjevačkih glasova. Svaka dionica je u posebnom crtovlju, a sve dionice jedna ispod druge tako pisane, da svi tonovi, koji se istodobno izvode, stoje u partituri jedan ispod drugoga. (Fr. *Partition,* engl. *Score).*

Part-music (engl.) = zborna muzika.

Part-songs (engl.) = zborne kompozicije.

Pas de deux (fr.) = ples ili balet za dvije osobe.

Pasija = vidi: *Passion.*

Pas ordinaire (fr.) = koračnica.

Pas redoublé (fr.) = brza koračnica.

Passacaglia (španj.) = starinski španjolski dostojanstveni ples u $^3/_4$ mjeri, ali i patetična kompozicija srodna chaconni; nad ostinatnom temom u basu ostali glasovi izvode varijacije: dio suite ili samostalno djelo.

Passage (fr.) = brza melodijska figura manjeg ili većeg opsega. (Njem. *Gang).*

Passamezzo = starinski, mirni talijanski ples u allabreve-mjeri.

Passepied = starinski francuski vedar ples u trodijelnoj mjeri. Stavak suite.

Passion (fr. i njem.) = dramatsko-muzičko prikazivanje muke Kristove. Znači i strast ili pojačani izraz osjećaja.

Passionato = strastveno.

Passionsmusik (njem.) = oratorij, u kojem su obrađeni tekstovi iz evanđelja o muci Kristovoj.

Passo doble = vrsta španjolskog društvenog plesa.

Passo-mezzo = vidi: *Passamezzo.*

Pasticcio = zapravo pašteta, t. j. sastav od dijelova pojedinih boljih, starijih opera u jedno novo djelo.

Pastorale ili *Pastourelle* (fr.) = pastirska popijevka, seoska ili idilična kompozicija, ples u $^6/_8$ mjeri. Instrumentalna kompozicija lirsko- idiličnog izražaja. Znači i vrstu scenskog djela.

Pastoralna simfonija = Beethovenova VI. simfonija u F-duru. Nazvana je tako zbog specifičnog pastoralnog ugođaja u prvom stavku.

Pastoso = puno, oblo.

Patetična = uobičajeni naziv za klavirsku sonatu u c-molu Ludwiga van Beethovena, koja predstavlja najljepši primjer sonatnog stvaranja. Isti naziv nosi i VI. simfonija u h-molu Petra Iljiča Čajkovskog.

Patte à regler (fr.) = naprava za izvlačenje crtovlja za note.

Pauken (njem.) = vidi: *Timpani.*

Pauza = stanka, povremeni prekid, mirovanje pojedine ili svih dionica kroz jedan dio kompozicije koja se izvodi. Znakovi za pauze odgovaraju po vrijednosti znakovima za note. Cijela stanka leži na crtovlju ispod četvrte crte, polovinska leži na trećoj crti, a četvrtinska, osminska, šesnaestinska, trideset-druginska i šezdesetčetvrtinska stoje u sredini crtovlja. Pauziranje kroz mnogo taktova označuje se cijelom stankom, nad kojom stoji broj odnosnih taktova. Pauziranje kroz čitavi jedan dio kompozicije označuje se riječju: Tacet (lat.) = šuti.

Pavane = stari dostojanstveni ples talijanskog podrijetla.

Pavillon (fr.) = krilo kod sviraljaka.

Pedal = 1) tipke (klavijatura) kod orgulja, po kojima se prebire, t. j. gazi nogama.

2) naprava na klaviru za pojačavanje ili slabljenje zvučnosti. Tako se desnim pedalom uklanja tušilo i time se ton produžuje, a lijevom se pomiče tastatura, da uslijed toga batići udaraju svaki samo u jednu žicu (Una corda).

3) kod harfe se pedalom ugađaju žice za pol i za cijeli ton više.

Pedalflügel (njem.) = klavir s pedal-klavijaturom.

Pedalharfa = vidi: *Harfa.*

Pentatonska ljestvica ili *skala* = vidi: *Skala.*

Per = kroz, za, po.

Perdendo ili *Perdendosi* = postepeno oslabljujući jakost zvuka Kratica: perd.

Perfetto moto = trodijelni takt. Vidi: *Takt.*

Per il pianoforte = za klavir. Oznaka da je neka kompozicija pisana za klavir.

Perioda = muzička rečenica sastavljena od više taktovnih grupa, od kojih se u nekima motivi ponavljaju.

Periodologija = nauka o izgradnji muzičkih stavaka.

Perpetuum mobile (lat.) = kompozicija virtuoznog karaktera, kojoj je značajka brzi pomak u jednakim notama, nalik na brzo gibanje stroja.

Pesante = tromo, teško.

Peta oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Pezzo = (muzički) komad, kompozicija skladba.

Phantasie (njem.) = vidi: *Fantazija.*

Philharmonie (njem.) = vidi: *Filharmonija.*

Philomusos (gr.) = ljubitelj, prijatelj muzike.

Phone (gr.) = glas, zvuk.

Phonika ili *Phonetika* = vidi: *Fonika.*

Phonomètre (fr.) = aparat, koji točno mjeri jakost govora, t. j. zvuka.

Physharmonica (njem.) = vidi: *Harmonium.*

Piacevole = slobodno.

Piacimento (ili *A piacimento*) = po volji, po vlastitoj želji.

Piangendo = plačno, jadikujući.

Piangevole = tužno, rasplakano.

Pianino = vidi: *Cabinetpiano.*

Pianissimo (fr. *Tres doux,* engl. *Extremely soft*) = vrlo tiho, osobito stišano. Kratica: pp.

Pianissimo quanto possibile = tako tiho, koliko je samo moguće.

Pianist = vidi: *Pijanist.*

Piano (fr. *Doux,* engl. *Soft*) = tiho, slabo. Kratica: p. Piano je ujedno i kraći naziv za Pianoforte.

Piano droit (fr.) = uspravno stojeći klavir. Pianino.

Pianoforte = vidi: *Klavir.*

Pianola = mehanički klavir sličan fonoli.

Piatti = vidi: *Plitice.*

Piccolo = vidi: *Flauto piccolo.*

Pièce (fr.) = (muzički) komad, manja kompozicija.

Pieno = poluglasno.

Pieno organo = sa svim registrima orgulja. Oznaka za najveći fortissimo tog instrumenta.

Pietoso = saučesno, sažalno.

Piffaro ili *Piffero* = vrsta fućkalice, fućkaljka.

Pijanist = svirač na klaviru. Klavirist. Napose oznaka za klavirskog virtuoza.

Pilotide = isto što i *Abstracta.*

Pincé (fr.) = odjelito, spoticano. Znači i ćurlik ili trilj. Vidi: *Pralltriller.*

Piquer (fr.), *Piquieren* (njem.) = pikirati t. j. jednim potezom gudala izvesti više tonova staccato.

Pisak = 1) dio instrumenta kod oboe, klarineta i fagota, koji se stavlja između usnica. Usnik. 2) narodni instrument. Vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Piston (fr.) = 1) ventil na limenim duvaljkama, koji produžuje cijev i time mijenja njen najdublji ton, te omogućuje izvedbu svih hromatskih tonova. 2) kraći naziv za *Cornet à pistons.*

Pištaljka = obična fućkalica za davanje signala. (Fr. Fivre.)

Più = više, jače.

Più allegro = brže.

Più animato = živahnije.

Più forte = jače, pojačano.

Più lento con sentimento = polaganije, više usporeno s osjećajem.

Più mosso = brže.

Più stretto = žurnije, žustrije.

Più tosto = malo žurnije.

Più tosto allegro = malo žurnije živahno.

Più vivace = živahnije, više živahno.

Più vivace poco a poco = sve živahnije, malo po 'malo. Postepeno sve više živahno.

Pizzicato = trzanje žica na gudaljkama prstom. Kratica: pizz. Protivno je: Coll'arco = gudalom.

Pjevački zbor = vidi: *Kor.*

Pjevanje (njem. *Gesang*) = potenciranje muzičkih elemenata govora u vezi s nekim afektom. Što je afekt slabiji, to je pjevanje bliže govoru (parlando, recitativ), a što je jači, to više prelazi u čisti muzički oblik (kantilena). Treba razlikovati naturalističko i umjetničko pjevanje. Umjetničko pjevanje obilježio je glasoviti Pachierotti ovako: »Neka vam glas bude ispravno postavljen, dišite dobro i pravilno, a izgovarajte jasno«. To su, u jednoj rečenici, temeljna pravila za školovano pjevanje.

Placido = mirno, tiho, smireno.

Plagalni glasoklon = spoj trozvuka četvrtog s trozvukom prvog stupnja. Vidi: *Cadence.*

Plagijat = umjetnička ili naučna krađa: prisvajanje tuđe duševne svojine bilo na koji način.

Plain-chant (fr.) = vidi: *Cantus choralis.*

Plainte (fr.) = tužaljka, jadikovka.

Plaisant (fr.) = veselo, zabavno.

Plaisanterie (fr.) = vesela, zabavna kompozicija.

Plektron (gr.) = trzaljka od kosti, drva ili metala za kitaru, liru i dr.

Plesna muzika = prati plesne pokrete. Redovito je to instrumentalna muzika, ali u pučkim tvorevinama uz ples se i pjeva.

Plesovi = vidi: *Igre.*

Plitice = udaraljke neodređene visine tona. To su dvije metalne okrugle ploče (ili pladnja) u sredini udubljene; udara se jednom o drugu (vojnička muzika) ili batićem po jednoj (jazz, simfonijski orkestar). Nazivaju ih: Poudrice, Cinelli, Piatti, Becken, Cinellen. Upotrebljavali su se u muzici već u najstarije doba, jer daju prodoran zvuk. (Fr. *Cymbales*, engl. *Cymbal*).

Pochette (fr.) = mala violina sa 3 žice.

Poco allegro = malo brže, nešto življe.

Poco a poco = malo po malo, postepeno, pomalo.

Poco a poco accelerando = malo po malo ubrzavajući.

Poco a poco crescendo = malo po malo pojačavajući.

Poco forte = nešto jače.

Poco lento = nešto laganije.

Poco meno = malo manje.

Poco piano = nešto slabije.

Poco più = nešto malo više.

Podoknica = vidi: *Serenada.*

Point (fr.) = vidi: *Točka.*

Point d'orgue (fr.) = vidi: *Orgelpunkt.*

Poi segue = potom slijedi, iza toga dolazi.

Polacca = vidi: *Poloneza.*

Polifon = mnogoglasan. Znači vrst kompozicije, u kojoj su sve dionice samostalne. Protivno je: Homofon.

Polifonija = višeglasje ili mnogoglasje u smislu istovremenih, melodijski samostalnih i jednakopravnih glasova. Način komponiranja, u kome je svaki pojedini glas (ili dionica) posve samostalan, te predstavlja cjelinu za sebe. To je takozvani kontrapunktski stavak, u kome su svi glasovi melodijski jednako razvijeni. Suprotno: homofonija. Kada se govori o polifonom tretiranju, ili polifonim karakteristikama neke kompozicije, misli se time reći, da se u tom djelu javlja istodobno nekoliko istaknutih melodija, koje — na pr. u operi — mogu karakterizirati više lica, koja se odjednom nalaze na sceni.

Polifoni stil = onaj stil, u kojemu je polifonija osnovni stvaralački princip.

Polihimnija = muza lirskog (zbornog) pjevanja ili muzičke umjetnosti.

Polimetrika = u višeglasnoj kompoziciji istovremeno vođenje glasova ili grupa glasova u raznom metru ili mjeri.

Poliritmika = u višeglasnim kompozicijama kombinacija ritmijski posve različitih i samostalnih glasova ili grupa glasova.

Politonalnost = istovremena upotreba raznih tonaliteta; dok je, na pr., jedna dionica pisana u C-duru, druga dionica, koja zvuči u isto vrijeme, pisana je u D-duru.

Polka = češki ples u živahnoj $^2/_4$ mjeri. Dolazi od češke riječi »pulka«, što znači polukorak.

Polonaise (fr.) = vidi: *Poloneza.*

Poloneza (fr. *Polonaise,* tal. *Polacca)* = poljski narodni ples u $^3/_4$ mjeri. Već u 16. stoljeću bila je poloneza vrlo uvaženi dvorski ples.

Polovina = vidi: *Nota.*

Polustepen = onaj razmak između dva tona, u koji više ne možemo uvrstiti ni jedan od 12 tonova oktave. Na pr. »e-f«. Kao interval polustepen je mala sekunda.

Poluton = vidi: *Polustepen.*

Pomoćne crte = crtice iznad i ispod crtovlja, koje su potrebne kod pisanja vrlo dubokih ili vrlo visokih tonova.

Pomposo = svečano, raskošno.

Ponderoso = ozbiljno, teško.

Ponticello = kobilica, mostić, potpornjak, konjić ili brvina, t. j. drveni plosnat i izrezbaren potporanj, koji pridržava na gudaljkama žice napete nad trupinom instrumenta.

Popijevka = muzičkim sredstvima (pjevanjem obično uz instrumentalnu pratnju) izrađena lirska pjesma. Zborna i solo popijevka je umjetnička i narodna, strofična i »prokomponirana«.

Popijevka u užem smislu (za solo i klavirsku pratnju) je tvorevina njemačke romantike, (njem. Lied).

Kod popijevke nastoji se muzikom izraziti osjećaj i ugođaj lirskog teksta pjesnikova.

Portamento ili *Portamento di voce* = kod pjevanja i sviranja na gudaljkama dohvatanje jednog tona iza drugog klizanjem.

Portativ (tal. *Organetto,* fr. *Orgue portatif,* engl. *Chamber-organ)* = male, prenosive orgulje, nekada upotrebljavane kod procesija i sl.

Portato = izražajno. Oznaka za što širu izvedbu pojedinih tonova.

Portée (fr.) = vidi: *Crtovlje.*

Porte-voix (fr.) = vidi: *Doglasna cijev.*

Posaune (njem.) = vidi: *Pozauna.*

Posèment (fr.) = vidi: *Adagio.*

Positio (lat.) ili *Position* (fr.) = vidi: *Pozicija.*

Possibile = koliko je moguće. Prilog različitim oznakama za dinamiku i tempo.

Postava = cjelokupno osoblje muzičara i pjevača, osobito solista, koji sudjeluju u izvedbi nekog muzičkog djela (Njem. *Besetzung.)*

Postava glasa = vidi: *Impostacija glasa.*

Postludium (lat.) = dodatak netom izvedenom sviranju ili pjevanju. Svirani završetak. (Fr. *Clotûre,* engl. *After-play.)*

Poštanski rog = vrsta duvačkog instrumenta, koji se upotrebljavao kod nekadašnjeg poštanskog saobraćaja.

Potpourri (fr) = karišik, sastavljen od niza različitih napjeva ili dijelova većih kompozicija (često iz poznatih opera i opereta), ali bez prave unutrašnje povezanosti. Također: *Melange (fr.).*

Poudrice = vidi: *Plitice.*

Poussè (fr.) = potez gudala prema gore.

Povečerje = vidi: *Mirozov.*

Povećani interval = vidi: *Interval.*

Povijest muzike = vidi: *Muzička historija.*

Povisilica = znak pred notom, da se umjesto tona, koji ona prikazuje, mora izvesti njemu najbliži viši ton. Povisilica je trajna, kad vrijedi za cijelu kompoziciju, a slučajna (prigodna), kad vrijedi samo do kraja mjere, u kojoj je označena. Trajne povisilice se označuju na početku svakog crtovlja iza ključa (predznaci). (Fr. *Dièse, Diesis).*

Povratilica ili *Razrješnica* (fr. *Bécarre,* njem. *Be-Quadrat, Quadrat, Auflösungszeichen, Wiederherstellungszeichen)* = znak, kojim se ukida povisilica ili snizilica. Povratilica vrijedi uvijek do kraja mjere, u kojoj je označena, ako se ne opozove kakvim novim znakom. (Eng. *Natural).*

Pozauna (njem. *Posaune,* tal. *Trombone)* = limeni duvački instrument duge cijevi, kod kojeg se izvlačenjem pomičnog dijela postizava neposredna promjena ugođaja, a time i izvedba svih tonova u hromatičkom redoslijedu. Pozauna se gradi u različitim veličinama (alt, tenor, bas i kontrabas pozauna), a upotrebljava se i s ventilima, osobito u vojničkim muzikama.

Pozicija (lat. *Positio,* fr. *Position)* = položaj, smještaj ruke kod sviranja na gudačkim instrumentima.

Pozitiv = vidi: *Regal.*

Pp = kratica za Pianissimo.

Praduboka oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Praeambulum (lat.) = vidi: *Preludij.*

Praefatio (lat.) = liturgijski napjev u katoličkoj misi.

Praefectus chori (lat.) = zborovođa, dirigent.

Praeludium (lat.) = vidi: *Preludij.*

Praestante (lat.) = velike, kositrene sviraljke na prednjem dijelu orgulja.

Pralltriller (njem.) = vrsta ćurlika (trilja), bilo pomoću gornje, bilo pomoću donje sekunde. (Fr. Pincé.)

Praporci = muzički instrument turskoga podrijetla s većim brojem praporaca na visokom štapu. Zovu ih i Klepetaljke.

Pratilac = muzičar, koji na klaviru, orguljama, harfi, gitari, harmonici i sl. prati instrumentalnog ili vokalnog solistu.

Pratnja = izvođenje podređenih dionica kod nastupa instrumentalnog ili vokalnog soliste.

Prebiraljka = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Prebirati = izraz za sviranje na drvenim duvačkim instrumentima s klavijaturom.

Precipitando = žurno, hitro, naglo.

Predavanje = interpretacija t. j. skup svih faktora logične i ispravne izvedbe nekog djela (tempo, agogika, dinamika, artikulacija, fraziranje i t. d.). Oni omogućuju izvedbu s nijansama, koje se notnim pismom ne mogu točno zabilježiti. (Fr. *Execution* ili *Diction musicale.)*

Predigra = vidi: *Preludij* i *Uvertura.*

Predraz = mala, sitnije pisana nota ispred obične note, koja se izvodi povezana s njom, ali se po trajanju ne računa kao dio mjere. Predraz se može sastojati i od dvije ili više nota. Zove se i Predudar. (Njem. *Vorschlag* ili *Doppelvorschlag.)*

Predudar = vidi: *Predraz.*

Predznaci (njem. *Vorzeichnungen)* = na početku crtovlja, između ključa i oznake mjere stavljene povisilice ili snizilice. Predznaci automatski povisuju ili snizuju dotične tonove tokom kompozicije, t. j. oni određuju prijemet. (Fr. *Signe de diction musicale,* engl. *Signature.)*

Preghiera = molitva.

Prélude (fr.) = vidi: *Preludij.*

Preludij (lat. *Praeambulum, Praeludium,* tal. *Preludio,* fr. *Prelude,* engl. *Voluntary)* = instrumentalni uvodni stavak u muzičkim djelima većeg opsega (preludij s fugom, suita), naročito u djelima za orgulje. Od sredine XIX. stoljeća također kompozicija u slobodnom obliku poput fantazije.

Preludio = vidi: *Preludij.*

Preludirati = slobodno fantazirati (naročito na orguljama).

Premier-dessus (fr) = prvi sopran.

Première (fr.) = vidi: *Premijera.*

Premijera = praizvedba. Prva izvedba nekog muzičkog ili kazališnog djela, ali i prva izvedba u nekom mjestu. Vidi: *Repriza.*

Prepuhavanje (njem. *Überblasen)* = izvođenje viših tonova na duvačkim instrumentima pomoću mijenjanja jačine pri puhanju.

Pressante = užurbano.

Prestissimo = vrlo brzo, u najbržem tempu.

Presto (fr. *Rapide,* engl. *Very quick)* = vrlo brzo, naglo.

Presto assai = veoma brzo, naročito žurno.

Prevrati intervala = vidi: *Interval.*

Prigušilica = napravica za prigušivanje ili ublaživanje zvuka. Kod gudačkih instrumenata to je spravica načinjena u obliku češljića od drva ili rožine, koja se natakne izravno na kobilicu (potpornjak).

Kod klavira je to unutarnji mehanizam, koji sprječava predugo titranje žica. Kod roga, trompete i trombona je to čunjasta naprava, koja se umetne u prošireni završetak cijevi instrumenta.

Zove se i *Sordino,* a i *Tušilo.* (Fr. *Sourdino,* njem. *Dämpfer.)*

Prijehodnica = vidi: *Vođica.*

Prijemet = vidi: *Tonalitet.*

Prim = naziv za prvi, najznačajniji instrument u sastavu (ponajčešće violina). Otuda izraz »primaš« za muzičara, koji

svira na takvom instrumentu (naročito u ciganskim, salonskim kapelama).

Prima = interval, koji jedan ton čini sa samim sobom, t. j. interval, koji unutar ljestvice obuhvaća dva tona istoga stupnja. Takva se prima zove čista. Kromatičnom promjenom jednog od tonova možemo dobiti povećanu, ali ne umanjenu primu.

Primadonna = prva, glavna pjevačica u opernom sastavu.

Primašica = vidi: *Tambura.*

Prima vista = vidi: *A vista.*

Prima volta = prvi put. Kad valja opetovati jedan dio kompozicije, označuju se izrazom prima volta one mjere na koncu toga dijela, koje se izvode samo prvi put, a drugi put ne. Mjere, koje se ne izvode prvi put, ali se izvode drugi put, kod opetovanja, označuju se izrazom seconda volta. Kratice su: I-ma, II-da.

Primijenjena muzika = muzika, koja nije sama sebi svrhom, već služi vanmuzičkim potrebama (političkoj, rodoljubivoj propagandi, plesu i sl.).

Primitivistička ljestvica ili *skala* = vidi: *Skala.*

Primo = prvi. Oznaka za najvišu dionicu između istovrsnih glasova ili instrumenta.

Primo uomo = prvi tenor opere.

Principal = glavni registar na orguljama.

Principalbass = temeljni bas.

Principalstimme (njem.) = vodeći glas u orguljama. Solodionica.

Pripjev = stavka, koja se opetuje iza svake kitice u popijevci. Konačna ili zaključna stavka. (Fr. *Refrain.)*

Prirodna mol-ljestvica = vidi: *Mol.*

Prirodni tonovi = na limenim duvačkim instrumentima izvode se bez promjene duljine cijevi, s pomoću različite jačine duvanja.

Program ili *Raspored* = 1) redoslijed kompozicija ili točaka, koje se izvode na muzičkoj ili kazališnoj priredbi. 2) štampani tumač rasporeda s imenima kompozitora, naslovima djela, te imenima glavnih izvoditelja.

Programna muzika = muzika, koja izražava pjesničke ideje i likovne predodžbe simboličnom primjenom muzičkih sredstava. Treba joj stoga tumač riječima, t. j. program. — Poznata je iz starog vijeka, a tipičan je primjer Sakadasova svirka na aulosu, kojom prikazuje borbu Apolona sa zmajem. U XVI. stoljeću naročito se ističe motetima i šansonima programnog karaktera francuski kompozitor Clément Janequin (»Pariški ulični poklici«, »Bitka«, »Lov na zečeve« i t. d.). Novija programna muzika, u kojoj je poetski program odlučan za izgradnju forme, očituje se u simfonijskim pjesmama Berlioza, a estetski joj je princip definitivno fiksiran kod Liszta, R. Straussa, te francuskih, slavenskih i drugih kompozitora.

Tipični oblik programne muzike je orkestralna simfonička pjesma.

Protivno tome je apsolutna muzika, koja kompozicijama ne pripisuje izvanmuzički sadržaj.

Progresija = vidi: *Sekvenca.*

Prohodna nota (njem. *Durchgang* ili *Durchgangston)* = kod spajanja dvaju sazvuka: ton, koji ne pripada ni prvom ni drugom sazvuku, ali ga ipak izvede jedna od dionica, prelazeći postepeno sa svog položaja u prvom sazvuku na određeni ton drugog sazvuka.

Prolog = predigra, naročito govor prije drame ili pjev prije opere.

Proporcija (lat. *Proportio)* = međusobni odnos pojedinih dijelova kompozicije, te pojedinih tempa i dinamičkih nijansa kod njezine izvedbe.

Prospekt = 1) prednji dio orgulja, ukrasne svirale na prednjem, vidljivom dijelu,

2) letak ili mala knjižica s podacima o kojem umjetniku ili umjetničkoj ustanovi, odnosno popisom djela kojeg kompozitora, izvacima iz stručnih ocjena o njegovu radu i t. d.

Protupomak = međusobni odnos dviju melodija, od kojih jedna silazi, dok druga istrovemeno uzlazi. Latinski: Motus contrarius.

Provedba = vidi: *Durchführung* i *Sonatni oblik.*

Provodni motiv = motiv, koji se u muzičkom djelu češće vraća, karakterizirajući pojedinu osobu ili ideju.
Prozodija = u metrici nauka o količini slogova.
Prporuške = vidi: *Narodne popijevke.*
Prsni registar = vidi: *Falset.*
Prstomet (njem. *Fingersatz,* tal. *Applicatura* ili *Manica,* fr. *Doigté* = ispravni način upotrebe prstiju kod sviranja.
Prva oktava = vidi: *Muzički sistem.*
Psalam = hvalospjev, duhovna pjesma na tekst kojeg od Davidovih psalama. Danas su to obično kompozicije za solo, zbor i orkestar.
Psalmist = pjesnik i ujedno pjevač psalama.
Psalmodija = pjevanje psalama u bogoslužju i crkvenim obredima. Deklamacija teksta na jednom tonu, koja se prekida malim melizmima samo na mjestima cezure i interpunkcije.
Psaltir = u prijašnje vrijeme muzički instrument trokutnog oblika sa žicama. Žice su se trzale prstima ili plektrom. Danas psaltir znači knjigu ili zbirku psalama. (Fr. *Psaltérion).*
Psaume (fr.) = vidi: *Psalam.*
Publika = skup slušatelja muzičke ili kazališne izvedbe.
Pučka popijevka = vidi: *Narodna popijevka.*
Püffel (njem.) = pisak ili kljun klarineta.
Pulpete = baloni t. j. mješine za uzduh na donjem dijelu mijeha kod orgulja.
Punct (njem.) ili *Punto* (tal.) = vidi: *Točka.*
Punta = vrh, vršak gudala.
Punta d'arco = vršak gudala.
Pupitre (fr.) = stalak za note, pult.

Q

Quadrat = vidi: *Povratilica.*
Quadrille (fr.) = četvorka, kadrila, francuski društveni ples, koji izvode parovi u dva niza, t. j. po dva para nasuprot, praveći 5 raznolikih figura u dvodijelnoj ili trodijelnoj mjeri.
Quadruple-Croche (fr.) = (nota) šezdesetčetvrtinka.
Quart de soupir (fr.) = stanka šesnaestinka.

Quarte = vidi: *Kvarta.*
Quartenakkord = akord, koji nastaje superpozicijom od 3 ili više kvarta.
Quartett (njem.) ili *Quartetto* (tal.) = vidi: *Kvartet.*
Quartettino = jednostavni, lagani kvartet.
Quasi = poput, kao, na način. (Na pr. Andante quasi allegretto = andante skoro tako brz kao allegretto. Ili: Sonata quasi una fantasia = sonata poput fantazije i t. d.).
Quatricinium (lat.) = četvoroglasni zborni stavak.
Quatuor (fr.) = vidi: *Kvartet.*
Quaver (engl.) = osminka.
Querflöte (njem.) = obična velika flauta strančica.
Querstand (njem.) = vidi: *Opreka.*
Quieto = mirno, spokojno.
Quintatön = jedan od najboljih ili najuvaženijih glasova orgulja t. j. prigušeni zvuk flaute, koji uz temeljni ton ima nježni prizvuk kvinte.
Quinte (njem.) = vidi: *Kvinta.*
Quinterna = zastarjela vrsta gitare.
Quintett (njem.) ili *Quintetto* = vidi: *Kvintet.*
Quintfuga = obična fuga, u kojoj tema drugi put (comes) nastupa u prijemetu kvinte.
Quintole (njem.) = vidi: *Kvintola.*
Quintuor (fr.) = vidi: *Kvintet.*
Quodlibet (lat.) ili *Kvodlibet (Messanza, Mistichanza)* = po volji, svega po malo. Vesela ili vedra zbirka raznolikih melodija. Kontrapunktski splet raznih ozbiljnih i šaljivih napjeva. U 15. i 16. stoljeću veoma omiljeni muzički oblik.

R

R = kratica za Ripieno.
Rackett ili *Ranket* (njem.) = zastarjela vrsta sviraljke, koja se gradila u 5 različitih veličina.
Raddolcendo = zamirući.
Raddoppiato = podvostručeno, opetovano.
Ragtime = sinkopirana muzika, značajna za moderne društvene plesove. U širem smislu jazz.

Rallentando = zaustavljajući, usporavajući, krzmajući, postepeno polaganije.

Ranz des vaches (fr.) = vidi: *Kuhreigen.*

Rapidamente = ubrzano, užurbano.

Rapide (fr.) = vidi: *Presto.*

Rapido = brzo, žurno.

Rapsodično = na način starih rapsoda, slobodno u predavanju s elegičnim prizvukom.

Rapsodija = u staroj Grčkoj pjevali su rapsodi odlomke većih epskih pjesama i pratili svoj pjev udarajući u liru ili kitaru. Danas rapsodija znači fantaziju sastavljenu od narodnih napjeva, ali i uopće skladbu slobodne forme patetično-epskog karaktera.

Raspored = vidi: *Program.*

Rastral ili *Rastrum* = naprava za crtanje cijelog notnog crtovlja.

Rastresiti slog ili *Rastresito suglasje* = vidi: *Razmaknuti slog.*

Rastrum = vidi: *Rastral.*

Rastvorba akorda = arpeggio, jedno od najvažnijih sredstava u izgradnji melodije kao i njezine harmonijske pratnje. Nastaje tako, da se tonovi pojedinog akorda ne izvode zajedno, već jedan za drugim, čime se postizava velik broj raznih zvukovnih kombinacija. Rastvorbe akorda upotrebljavaju se u većoj ili manjoj mjeri kod svih instrumenata, pa stoga sačinjavaju jedan od bitnih dijelova pouke u sviranju svih instrumenata kao i solo pjevanja.

Rauco = hrapavo.

Rauschflöte (njem.) = registar (mikstura) na orguljama.

Rauque (fr.) = hrapav, promukao.

Razdioba ili *Razdjeljenje* (njem. *Einteilung*) = ritmički ispravno muziciranje sa strogo izdržanim propisanim trajanjem pojedinih tonova, osobito na kompliciranim mjestima. Bezuvjetno potrebno svojstvo dobrog orkestralnog ili komornog muzičara.

Razmaknuti slog ili *Rastresiti slog* = slog, koji nastaje, kad se sazvuk postavi u takvu obliku, da između svaka dva njegova tona, koji zvuče, ostaje još bar po jedan ton istog sazvuka, koji ne zvuči. (Njem. *Weite Harmonie*).

Razrješnica = vidi: *Povratilica.*

Ré (fr. ili *Re* (tal.) = vidi: *D.*

Rebec = srednjovjekovna gudaljka sa 3 žice. Srodna je arapskom rebabu iz sjeverne Afrike.

Ré bémol (fr.) ili *Re bemolle* (tal.) = vidi: *Des.*

Ré bémol majeur (fr.) ili *Re bemolle maggiore* (tal.) = vidi: *Des-dur.*

Rebra nad notama = vidi: *Nota.*

Recenzija (lat. *Recensio*) = vidi: *Kritika.*

Récital (fr.) = muzička priredba, u kojoj nastupa samo jedan solist. Solistički koncert, samostalno veče.

Recitativ ili *Recitativo* = način vokalnog sloga i pjevanja, prilagođen ritmu i naglasku govorene riječi, kod koga je brži ili polaganiji tempo prepušten pjevaču. Govoreno pjevanje na stanovitim dijelovima oratorija i opera.

Recitativo accompagnato ili *Recitativo strumentato* = recitativ uz pratnju orkestra.

Recitativo parlante ili *Recitativo secco* = recitativ uz pratnju klavira ili cembala.

Récoché (fr.) = upotreba gudala na taj način, da gudalo odskakuje od žice nakon svakog tona. Kod toga se gudalo vodi istim smjerom za više tonova.

Recorder = vrsta zastarjele flaute, koja se svojedobno proizvodila u Engleskoj.

Ré dièse (fr.) ili *Re diesis* (tal.) = vidi: *Dis.*

Ré dièse mineur (fr.) ili *Re diesis minore* = vidi *Dis-mol.*

Redita = ponavljanje melodije .

Redjovak ili *Redovacka* = vrsta češkog plesa u $^3/_4$ mjeri.

Reducirati (njem. *Reduzieren*, fr. *Réduire*) = kompoziciju, napisanu za stanoviti broj instrumenata, preudesiti tako, da bude podesna za izvedbu s manje instrumenata.

Reel (engl.) = brzi, staromodni engleski ples.

Refrain (fr.) = vidi: *Pripjev.*

Regal (njem. i engl.) = male sobne orgulje bez pedala s labijalnim sviralama. Zovu se i pozitiv.

Regens chori (lat.) = zborovođa, naročito crkvenog zbora.

Registar = niz svirala istog timbra (boje) kod orgulja ili harmonija, koje se stavljaju u pogon ili uklanjaju iz pogona posebnom napravom. Ta se naprava također zove registar. Kod pjevanja registar znači različite položine glasa, kao na pr. duboki ili prsni, falset i t. d.

Registar se zove još i položina na duvačkim instrumentima (osobito drvenim).

Registriranje = vještina orguljaša u kombiniranju različnih registara.

Regulae (lat.) = isto što i ***Registar.***

Religioso = nabožno, pobožno, svečano.

Ré majeur (fr.) ili *Re maggiore* = vidi: *D-dur.*

Ré mineur (fr.) ili *Re minore* = vidi: *D-mol.*

Reminiscenza = odjek, podsjećivanje.

Repercussio (lat.) = 1) u psalmodiji i čitanju lekcija označuje ton, na kojemu se izrecitira najveći dio teksta,

2) u fugi: redoslijed, kojim sve dionice iznesu temu, a također i ponovno donošenje teme u svim dionicama (druga ekspozicija),

3) kod harmonija: naprava s batićima nad sviraljkama, koji se posebnim registrom (percussion, repercussio) stave u djelovanje, čime se postizava posebni zvukovni učinak.

Reportoire (fr.) = repertoar, repertorij, raspored djelâ, koja se kroz određeno vrijeme izvode u kazalištu ili filharmoničkom orkestru i sl.

Stalni repertoar su priznata djela, koja se trajno izvode, dok repertoar noviteta (novosti) znači ona djela, koja će se tek po prvi put izvoditi.

Répéter (fr.) = opetovati, ponoviti.

Répétition (fr.) ili *Ripetizione* = ponavljanje, opetovanje; pokus za operu, simfoniju i t. d.

Repetitor = vidi: *Correpetitor.*

Replica = opetovanje, odgovor, ali i obrat intervala (Fr. *Réplique).*

Repos (fr.) = vidi: *Pauza.*

Reprenez (fr.) = vidi: *Si replica.*

Repriza (fr. *Reprise,* tal. *Ripresa)* = 1) opetovanje, ponovna izvedba nekog djela, za razliku od prve izvedbe, premijere,

2) treći dio sonatnog stavka, u kojem teme nastupaju istim redom kao na početku stavka. Vidi: *Sonatni oblik.*

Reproduciranje ili *Reprodukcija* = prikazivanje muzičkih tvorevina (produkcije) slušateljima, izvođenje muzičkih djela.

Reproduktivne umjetnosti = one, koje reproduciraju (izvode) postojeća umjetnička djela: gluma, baletna umjetnost, redateljska umjetnost, recitacija, pjevanje, sviranje, dirigiranje.

Reproduktivni muzičar = muzičar, koji reproducira (izvodi) postojeća muzička umjetnička djela.

Requiem (lat.) = misa za pokojnika.

Skladani rekvijem ima ove dijelove: Requiem aeternam; Kyrie; Dies irae; Offertorium; Sanctus; Benedictus; Agnus; Lux aeterna.

Resolutio (lat.) = 1) rješenje disonance,

2) odgonetka za izvedbu kanona, kojega način izvedbe je autor samo djelomično naznačio (Canon aenigmaticus).

Resonanca (njem. Resonanz, tal. Risonanza) = odjek, koji je potreban, da ton postigne punoću i karakterističnu boju. Kod instrumenta titra u tu svrhu uzduh u raznim prostorima (cijevima, glasnjačama), a kod pjevača u čeonoj, nosnoj i usnoj šupljini.

Resonanzboden (njem.), *Table d'harmonie* (fr.) ili *Sound-board* (engl.) = kod klavira je to ploča ispod žica, koja sutitranjem pojačava i produžuje ton proizveden titranjem žica.

Kod gudačkih instrumenata postoji šuplja kutija za rezonanciju, koja je sastavni dio instrumenta.

Harfa ima rezonantni okvir.

Respiratio (lat.) ili *Respiration* (njem.) = respiracija, disanje.

Responsorium (lat.) = izmjenično pjevanje u katoličkoj liturgiji između svećenika (solista) i pjevačkog zbora. (Fr. *Réponse).*

Rest (engl,) = vidi: *Pauza.*

Retardatio (lat.) = usporivanje. Znači i zaostajalicu (Vorhalt). Vidi: *Zaostajalica.*

Retentissant (fr.) = zvučan, zvonak.

Retraite (fr.) = večernji mimohod s muzikom. Znači i večernji signal, kojim se upozoruju vojnici, da treba ići na počinak.

Retrogradan = nazadan, natrag idući.

Réveil (fr.) = jutarnja svirka, signal za buđenje.

Revidirati = ponovno pregledati, ispraviti. Veoma važan zadatak kod izdavanja starijih muzičkih djela, koji se povjerava stručnjacima.

Revija (fr. *Revue*) = 1) raskošno opremljeno scensko djelo laka stila s muzikom i pjevanjem, bez prave radnje, u kojem se nižu efektne slike, isprepletene nastupima plesnih grupa.
2) časopis za literarno obrađivanje različitih pitanja iz područja muzičke umjetnosti.

Revolucionarna etuda = naziv poznatog klavirskog djela u c-molu Frédéric-a Chopin-a (1809.—1849.). Nastala je nakon zauzeća Varšave 1831. godine.

Rezonator = tijelo, koje pojačava zvuk.

Rhapsodia = vidi: *Rapsodija.*

Rhythmometer (njem.) = taktomjer, mjerilo za taktove.

Ribattuta = vrsta trilja (ćurlika), koji počinje polagano, pa postaje sve bržim.

Ricercare ili *Ricercata* = starinski oblik instrumentalne kompozicije s fugiranim dijelovima.

Ridotto = prerađeno (muzičko djelo).

Rigaudon (fr.) = staroprovansalski ples u živahnoj alla breve mjeri.

Rigoroso = strogo (u taktu).

Rilasciando = popuštajući u pokretanju.

Rinforzando ili *Rinforzato* (fr. *En renforçant*) = pojačavajući, s više maha. Kratica: Rfz.

Ripienbass (njem.) = vidi: *Basso ripieno.*

Ripieno = zajedno, skupno. Označuje mjesto, kod koga cijeli orkestar počne svirati, pošto su dio kompozicije izvodili samo pojedini instrumenti. U instrumentalnim koncertima XVII. i XVIII. stoljeća označuje sve instrumente, koji su pratili solista.

Ripienstimmen (njem.) = dionice, koje sviraju samo u punom (Tutti) orkestru.

Ripresa = isto što i Reprise.

Risentito = s osjećajem, s dubljim izražajem.

Risoluto = odlučno, odvažno.

Risonanza = zvuk, odjek.

Risposta = odgovor u fugi.

Ristretto = dio fuge (obično pri njenu završetku), u kojemu odgovori nastupaju, prije nego što teme završe. Isto što i stretta.

Risvegliato = vedro, radosno, probuđeno.

Ritam = vremensko uređivanje slijeda tonova. Glavni su mu elementi: a) podjela vremena (međusobni odnos tonova po trajanju) i podjela većih vremenskih vrednota u manje, b) međusobni odnos tonova prema težini i naglasku (mjera ili takt), c) brzina (tempo) te vremenska mjera, koja uređuje brzinu muzičkog toka i pravo trajanje pojedinog tona. Ritam je u muzici određen vremenskim trajanjem pojedinih tonova, vezanih u neki (melodički) niz. Kada je taj niz na neki način organiziran po vremenskom trajanju svojih tonova, onda govorimo o nekom fiksiranom ritmu, na pr. o dvodjelnom ili trodjelnom ritmu. U notaciji određuje se ritam brojem notnih jedinica skupljenih u jednu cjelinu (takt); na pr. dvo-četvrtinski, tro-polovinski ritam. Sama pojava ritma — obilno sadržana u mnogim prirodnim pojavama — smatra se praizvorom muzike; značajna je uloga ritma u muzici primitivnih naroda, kao i u plesnoj muzici svih društvenih sredina i epoha.

Ritardando = otežući u tempu, postepeno usporavajući. (Kratica: rit.)

Ritenuto = zadržano, usporeno. Kratica: riten.

Ritmika = nauka o ritmu u poeziji i muzici, o umjetničkom djelovanju različitih trajanja slogova (tonova), načinu uređenja trajanja i naglaska u slijedu slogova (tonova). Skupni ritmički karakter neke kompozicije, kompozitora, epohe i t. d.

Ritornello ili *Ritournelle* (fr.) = instrumentalna ili vokalna stavka, koja se opetuje. Dio operne arije.
Mala talijanska pučka pjesma, zapravo stornello.

Rituale (lat) = ritual. Obrednik, koji sadrži molitve i tekstove pjesama za crkveno bogoslužje. (Fr. *Liturgie.*)

Riverso = naopako, izvrnuto. Kompozicija, koja se može izvoditi i odotrag, pa i s okrenutim notama.

Rivolgimento = obrat u dvostrukom kontrapunktu.

Rivoltato ili *Rivolto* = izvođenje teme od natrag, odotraga. Također i obrat sazvuka ili intervala.

Roco = surovo, hrapovo, promuklo, potmulo, muklo.

Rog (njem. *Horn*, tal. *Corno*, franc. *Cor*) = 1) limeni duvački instrument plemenita zvuka. Razlikuje se prirodni (šumski) rog (njem. Naturhorn, Waldhorn) od roga s ventilima (njem. Klappenhorn ili Ventilhorn). Rogovi se grade u različitim ugođajima (različite dužine cijevi) zbog lakše izvedbe prijemeta, koji daleko odmiču od prirodnih tonova instrumenta. Najviše se upotrebljava rog ugođen u F.
2) narodni instrument. Vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Rohrblatt (njem.) = jezičak, vrlo tanki listić, koji proizvodi zvuk u pisku klarineta, oboe, engleskog roga i fagota.

Rohrflöte (njem.) = registar flaute u orguljama.

Rohrwerk (njem.) = isto što i *Zungenwerk.*

Rollo = vijak na bubnju i timpanu.

Romanca (fr. *Romance*) = sentimentalna ljubavna popijevka, omiljena osobito u Rusiji, Francuskoj i Španiji.

Romantična opera = opera, kojoj je sadržaj većinom uzet iz viteškog doba ili iz narodne priče, mita i legende, te iz malograđanske sredine često s naglašenom notom sentimentalne sladunjavosti i naivnosti.

Romantika = duhovni preokret u Evropi u idealističkom smjeru od XVIII. stoljeća, po kome se u umjetničkom stvaranju ističe subjektivni izražaj, dinamika, sve neobično i fantastično. U muzici je romantika obogatila harmonijska sredstva, uz posebnu melodiku, te uvela slikovito-kolorističke efekte, koje je povezala s pjesničkim predodžbama.

Ronde (fr.) = cijela nota.

Rondeau (fr.) = vidi: *Rondo.*

Rondellus (lat.) = vrlo stara forma komponiranja, neka vrsta kanona.

Rondena ili *Rondenja* (španj.) = isto što i *Fandango.*

Rondino = mali rondo.

Rondo (fr. *Rondeau*) = samostalna forma instrumentalne muzike, često završni stavak sonate, simfonije i t. d. Glavna tema ronda vraća se neprestano iza različitih međustavaka (Shema: A-B-A-C-A-B-A).

Rondoletto = manja vrsta ronda.

Rosalia = krparija. Opetovanje iste fraze u različitim tonalitetima.

Rotta = vrlo zastarjela vrsta žičanog instrumenta sličnog mandolini.

Roulade (fr.) = brza pasaža, melodijski ukras u vokalnoj muzici. Vidi: *Koloratura.*

Roulement (fr.) = čivija, navijač za bubanj ili timpan.

Rovescio = isto što i Riverso.

Rubato = slobodno. Povremeno slobodno pospješivanje i usporavanje u okviru osnovnog tempa.

Rubeba = vidi: *Rebec.*

Rullante = kotrljajući, mrmoreći (kao kod tremola na bubnju).

Rumba = vrsta živog, društvenog plesa, podrijetlom s Kube, u $^{4}/_{4}$ mjeri, a s karakteristično kombiniranim ritmom, koji se podupire trešnjom specijalnih bućica i udaranjem o dva drvca (marimba).

Rustico = na seljački način.

Rutscher (njem.) = vrsta zastarjelog plesa s okretajima u $^{2}/_{4}$ mjeri. Zove se *Galoppade.*

S

S = kratica za Segno.

Saccade (fr.) = brzi, žestoki zamah. Kod violine znači jači potez gudalom.

Sackpfeife (njem.) = vidi: *Cornamusa.*

Saison (fr.) = sezona, godišnje doba.Muzička sezona. Vrijeme koncerata i kazališnih priredaba.

Saite (njem.) = struna, žica. (Fr. *Corde*, engl. *String*).

Saiteninstrumente (njem.) = instrumenti sa žicama.

Saksofon (Saxofon, Saxophon) = limena duvaljka s jednojezičnim piskom poput klarineta. Gradi se u 6 veličina, lako ga već odavno upotrebljavaju u francuskim vojničkim muzikama, postao je tek u novije vrijeme poznatiji zbor upotrebe u plesnim jazz-orkestrima.

Salicet ili *Salicional* = nježni registar na orguljama.

Salmo = vidi: *Psalam.*

Salonska muzika = dopadljiva muzika lakog stila za razonodu, bez dubljeg tretiranja sadržajnih i formalnih problema.

Salonski orkestar = mali orkestar, u kom se ističe klavirski trio, a uza nj još i drugi instrumentalisti.

Salpinx = starogrčka i starorimska brončana vojna trublja, dužine 2—4 stope.

Saltarello = poskočnica. Vrst španjolskog i talijanskog narodnog plesa s poskakivanjem u $^6/_8$ mjeri.

Saltato = poskočno. Posebni način izvođenja staccata tako, da gudalo poskakuje povrh žica.

Salterio = vrsta male harfe.

Salve Regina (lat.) = »Zdravo kraljice«! Latinska crkvena popijevka u čast Majke božje. Tekstovna podloga brojnim kompozicijama.

Sambuca (lat.) = vrsta harfe, srednjovječni muzički instrument.

Sanctus (lat.) = »Svet.« Četvrti dio komponirane mise.

Sänger (njem.) = pjevač.

Sängerin (njem.) = pjevačica.

Sans pédale (fr.) = bez pedala.

Sarabanda = vrsta polaganog i otmjenog španjolskog plesa u $^3/_4$ mjeri, slična menuetu. Jedan od glavnih dijelova suite.

Sarusofon (fr. *Sarrussophone)* = limena duvaljka s dvojezičnim piskom, nazvana tako po izumitelju Sarrusu. Upotrebljava se u francuskim vojničkim muzikama.

Sastavljene mjere = vidi: *Takt.*

Satz (njem.) = niz tonova, koji daju potpunu zaokruženost oblika. Sastavni dio veće kompozicije. Harmonijska obradba stanovite kompozicije.

Saxhorn (njem.) = limena duvaljka s ventilima umjesto zaklopaca. Proizvodi se u 7 raznih veličina.

Saxofon ili *Saxophon* = vidi: *Saksofon.*

Sayneta = vrsta španjolske šaljive igre s muzikom.

Sazvuk = vidi: *Akord.*

Scagnello = kobilica ili brvina na gudaljkama, preko koje su napete žice.

Scala = vidi: *Skala.*

Scemando = popuštajući, sve slabije.

Scena = prizor, dio čina u drami, operi ili opereti.

Scenarij ili *Scenarium* = operni libreto s naznakom inscenacije.

Scenska muzika = niz instrumentalnih (redovito orkestralnih) točaka za pratnju i tumačenje pojedinih, izabranih i značajnih prizora u dramskim djelima.

Schlaginstrument (njem.) = udaraljka.

Schalltrichter (njem.) = zvučni lijevak, krilo, prošireni dio cijevi na kraju većine sviraljki. (Fr. *Pavillon,* engl. *Bell).*

Schalmei (njem.) = prastari drveni duvački instrument s dvostrukim jezičnim piskom, primitivni oblik današnje oboe. Kod nas postoji u dva oblika, kao sopile u Hrvatskom Primorju i kao zurla u Južnoj Srbiji.

Scherzando = šaljivo, na šaljiv način, veselo.

Scherzo = vedra kompozicija u formi trodijelne pjesme, često u $^3/_4$ mjeri. U klasičnoj simfoniji i sonati uobičajeni treći stavak.

Scherzoso = u šaljivu stilu.

Schietto = jednostavno, priprosto.

Schlaginstrumente (njem.) = vidi: *Udaraljke.*

Schleifer (njem.) = melodički ukras, koji se sastoji od dviju donjih sekunda. (Fr. *Coulé).*

Schleifladе (njem.) = naprava za zrak u orguljama.

Schnabel (njem.) = usnik, pisak na klarinetu i na t. zv. »Blockflöte«.

Schnabelflöte (njem.) = isto što i *Blockflöte.*

Schnarrwerk (njem.) = skupni naziv za sve sviraljke s jezičcima u orguljama.

Schnecke (njem.) = pužnica na glavi gudaljaka. Savijen izrezbaren zaglavak na vrhu gudaljaka.

Schneller (njem.) = isto što i *Pralltriller*.

Schuhplattler (njem.) = narodni ples iz gornje Bavarske u 3/4 mjeri (Ländler), s karakterističnim udarcima ruku po nogama, đonovima i sl.

Schweigezeichen (njem.) = vidi: *Pauza*.

Schweller (njem.) = naprava za jačanje i slabljenje zvuka u orguljama, obično sastavljena od rasklopnih žaluzija.

Schwingung (njem.) = vidi: *Oscillatio*.

Sciolto = slobodno, nevezano.

Scordato = neskladno, neugođeno.

Scordatura = promjena uobičajenog ugođaja u specijalnim slučajevima kod instrumenata sa žicama.

Score (engl.) = vidi: *Partitura*.

Scorrendo = glatko.

Secco = kratko, suho. (Na pr. kratki udar na udaraljkama.)

Secco-Recitativo = recitativ, praćen samo kratkim, odsječenim akordima.

Second-dessus (fr.) = drugi sopran.

Seconda, Secondo = druga, drugi. Oznaka dionice. Vidi: *Primo*.

Seconda volta = drugi put. vidi: *Prima volta*.

Segno = znak. (Njem. *Zeichen*, fr. *Signe*, engl. *Sign*).

Segue = slijedi.

Seguidilla = brz, boleru sličan španjolski narodni ples u 3/4 ili 3/8 mjeri.

Seitenthema (njem.) = vidi: *Sporedna tema*.

Seksta = razlika od 6 tonova. Interval, koji čine prvi i šesti ton dijatoničke ljestvice. Seksta može biti velika, mala, povećana i umanjena.

Sekstakord = vidi: *Trozvuk*.

Sekstet (njem. *Sextett*, tal. *Sestetto*, fr. *Sextuor*) = skup od šest svirača ili pjevača. Također kompozicija za šest solističkih instrumenata ili glasova (komorni ensemble).

Sekstola = ritmička figura od šest po trajanju jednakih nota na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjele stajati četiri po trajanju jednake note.

Sekunda = razlika od 2 tona. Interval, koji čini prvi i drugi ton dijatoničke ljestvice, t. j. interval, koji unutar ljestvice obuhvaća dva uzastopna stupnja. Sekunda može biti velika, mala, povećana i umanjena.

Sekundakord = vidi: *Septakord*.

Sekundirati = svirati ili pjevati drugu, podređenu dionicu.

Sekvenca ili *Progresija* = točno ili modificirano uzastopno ponavljanje kraćeg melodijskog ili harmonijskog motiva, odnosno fraze, na različitim stupnjevima ljestvice.

Sekvencija = vrsta liturgijskog napjeva, silabičke strukture, u srednjem vijeku veoma omiljela. U liturgijskoj muzici sačuvalo ih se samo pet, među kojima su najpoznatije »Stabat mater« i »Dies irae«.

Seljančica = vrst kola.

Semibrevis = starinska nota u vrijednosti cijele note.

Semi-croma = (nota) šesnaestinka.

Semi-diapente = umanjena kvinta.

Semi-diatessaron = umanjena kvarta.

Semifusa = starinski naziv za šesnaestinku.

Semi-minima = (nota) četvrtinka.

Semiseria (opera) = operno djelo, koje po svojim sadržajnim obilježjima stoji negdje po sredini između komične opere i muzičke tragedije.

Semitonia = polutonovi.

Semitonium (lat.) ili *Semiton* = poluton.

Semplice = jednostavno, bez ukrašavanja.

Sempre = neprestance, uvijek.

Sempre molto animato = sve življe, vatrenije. Sve više živahnije.

Sensibile = osjećajno, čuvstveno.

Sentimento = osjećaj, čuvstvo.

Senza = bez. (Fr. Sans, engl. Without.)

Senza accompagnamento = bez pratnje.

Senza affrettare = bez žurbe. Ne žuriti.

Senza fiore = bez ukrasa.

Senza ornamenti = bez ukrasa.

Senza replica = bez opetovanja.

Senza rigore = bez određene vremenske mjere.
Senza sordino = bez sordine, bez prigušilice.
Senza tempo = bez određene vremenske mjere.
Se piace = ako je po volji, ako se hoće.
Septakord = četvorozvuk, t. j. disonantni sazvuk, sastavljen od tri terce, jedne nad drugom, t. j. od osnovnog tona, njegove terce, kvinte i septime. Prema vrsti pojedinog od navedenih intervala razlikujemo i razne vrste septakorda. Najvažniji je septakord na petom stupnju dur i mol ljestvice (dominantni septakord). Obrati septakorda su: kvintsekstakord (kad je u basovoj dionici terca septakorda), terckvartakord (s kvintom u basu) i sekundakord (sa septimom u basu).
Septet = skup od sedam svirača ili pjevača. Također kompozicija za sedam solističkih instrumenata ili glasova (komorni sastav). (Fr. Septuor.)
Septima = razlika od sedam tonova. Interval, koji čine prvi i sedmi ton dijatoničke ljestvice. Septima može biti velika, mala, povećana i umanjena.
Septimola ili *Septola* = ritmička figura od sedam po trajanju jednakih nota na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjelo stajati šest, osam, odnosno devet po trajanju jednakih nota.
Septole (njem.) = *Septimola.*
Septuor (fr. i engl.) = vidi: *Septet.*
Sequenz (njem.) = vidi: *Sekvenca.*
Serenada ili *Serenata* (njem. Ständchen) = podoknica. Večernja muzička izvedba pod vedrim nebom ili pred kućom. Ujedno je i stariński naziv za male kazališne priredbe ili za idilične kompozicijske forme u više stavaka.
Sereno = vedro, veselo.
Serinette (fr.) = vidi: *Vogelorgel.*
Serio ili *Serioso* = seriozno, ozbiljno.
Serpent (fr.) ili *Serpentone* = starinski instrument u obliku slova S. Ujedno naziv i za jedan registar u orguljama.
Sesquialtera = oznaka $^3/_2$ mjere u starim kompozicijama.
Sestetto = vidi: *Sekstet.*
Sešset = vidi: *Sistrum.*
Sextett (njem.) = vidi: *Sekstet.*

Sf = kratica za *Sforzato.*
Sforzando (fr. *En forcant*) = pojačano, naglo pojačano. Kratica: sfz.
Sforzato = pojačano, naglašeno. Kratica: Sfz. Muzička oznaka uz notu ili akord, koji treba jako naglasiti.
Sharp (engl.) = povisilica (♯).
Shimmy = američki društveni ples iz 1920.—24. god. u $^4/_4$ mjeri. Razvio se iz fox-trotta.
Si = vidi: *H.*
Si bèmol (fr.) ili *Si bemolle* (tal.) = vidi: *B* ili *Hes.*
Si bèmol majeur (fr.) ili *Si bemolle maggiore* (tal.) = vidi *B-dur.*
Si bèmol mineur (fr.) ili *Si bemolle minore* (tal.) = vidi: *B-mol-*
Siciliana ili *Siciliano* = stari sicilijanski pastirski ples u $^6/_8$ mjeri. Znači i polagani stavak u starijoj sonati.
Sifflet (fr.) = zviždajka, pištaljka.
Signalist = duvač u rog kod vojske, t. j. onaj, koji rogom daje signale za ustajanje i povečerje.
Signatura = oznaka akorda brojevima. Znači i ključ na početku notnog crtovlja.
Signe (fr.) = znak.
Signes accidentels (fr.) = slučajni znakovi alteracije.
Signum (lat.) = znak, oznaka.
Silabičko pjevanje = pojam iz starocrkvenog koralnog pjevanja, u kojemu u t. zv. »silabičkim« napjevima dolazi na svaki slog teksta po jedna neuma, t. j. 1—2, najviše 3 tona. Protivno je melizmatičan pjev.
Silence (fr.) = vidi: *Pauza.*
Si leva il sordino = treba skinuti sordinu, t. j. prigušilicu.
Si majeur (fr.) ili *Si maggiore* (tal.) = vidi: *H-dur.*
Simfoničar = kompozitor simfonija.
Simfonija (gr. *Symphonia*) = izraz, koji je u toku stoljeća promijenio nekoliko značenja. Kod starih Grka predstavljao je interval oktave, kod Rimljana neki instrument; oko VII. stoljeća označuje vojnički bubanj, ali i konsonancu uopće (disonanca se tada nazivala diafonijom). Kasnije (X. stolj.) označuje drugi instrument, nalik na viellu. Tek u XVI. stoljeću upotrebljava se izraz simfonija kao oznaka za muzičko djelo

(vokalno-instrumentalno, ali i instrumentalno). U doba pojave opere, označuje simfonija u Italiji opernu predigru. Postepeno razvija se u XVIII. stoljeću muzička vrsta, na koju se i danas pomišlja, kad je riječ o simfoniji. To je u svojoj definitivnoj formi, opsežno djelo za orkestar, sastavljeno (poput srodne sonate) iz četiri stavka: allegro-adagio-minuetto (odnosno scherzo) -allegro (finale). Izgrađuje se na osnovama specifičnog simfonijskog stila i oblikovanja.

Simfonijska pjesma = programno orkestralno djelo u jednom stavku, slobodne forme, u simfonijskom stilu; tipična forma neoromantike.

Simfonijski stil = specifična orkestralna kompozicijska tehnika, izgrađena u simfoniji bečkih klasika.

Simile = slično, na sličan način.

Si mineur (fr.) ili *Si minore* (tal.) = vidi: *H-mol.*

Sinfonia = vidi: *Simfonija.* U Italiji »sinfonia« označuje i opernu predigru.

Sinfonietta = mala simfonija. U starijim djelima znači i predigru za koje veće muzičko djelo.

Singen (njem.) = pjevati. (Fr. Chanter, engl. To sing.)

Singspiel (njem.) = igrokaz s pjevanjem. Isto što i operetа.

Singstimme (njem.) = pjevni glas.

Sinistra = lijevica, lijeva ruka.

Sinistra mano = lijevom rukom.

Sinkopa = nenadana promjena naglaska u tekstu, do koje dolazi zbog toga, što naglasak neočekivano skače na laku dobu takta, koja se povezuje sa slijedećom teškom dobom u notu dvostrukog trajanja od ostalih. Pravilni se tok muzičkog metra time poremećuje, a to izaziva posebne efekte. Sinkopa je značajni element u jazz-muzici.

Sino al Fine = sve do konca, do kraja.

Sirena = 1) akustični instrument za utvrđivanje broja titraja kod tonova.

2) vrsta sviraljke za davanje signala na parobrodima, tvornicama i t. d.

Si replica = treba opetovati ili ponoviti. (Fr. Reprenez).

Siringa (gr. *Sirynx*) = panova svirala. Pastirska frula starih Grka, praoblik orgulja. Zapravo je niz povezanih svirala, različite dužine, koje se kod duvanja prevlače preko usnica.

Si segue = treba proslijediti, ići dalje (Fr. *Continuez).*

Sistem = 1) vidi: *Crtovlje.*

2) sistem muzički. Vidi: *Muzički sistem.*

3) različiti način gradnje pojedinih drvenih duvačkih instrumenata.

Sistre (fr.) = vidi: *Sistrum.*

Sistrum (egipatski »Seššet«) = instrument staroegipatskih žena. To je metalni ovalno svinuti obruč pritvrđen na držak. U obruču se nalaze rupe, kroz koje su provučene pomične metalne šipke. Te se šipke pri trešnji polako giblju amo i tamo i tako uzrokuju klepetavi zvuk. Sistrum se upotrebljavao i u Rimu kod Izidina kulta.

Si tace = treba zašutjeti, umuknuti. (Fr. *On se tait).*

Si volta = treba okrenuti. (Fr. *Tournez).*

Skala ili *Ljestvica* (tal. *Scala,* franc. *Gamme,* njem. *Leiter* ili *Tonleiter)* = postupni niz tonova unutar jedne oktave, koji slijede jedan za drugim po određenim zakonima. Vrste ljestvica su: 1) pentatonska ljestvica, koja ima pet tonova, udaljenih u raznim intervalima, ali bez polutonskog razmaka, 2) cijelotonska ljestvica (njem. Ganztonleiter), koja ima sedam tonova, udaljenih međusobno za veliku sekundu, 3) dijatonske ljestvice, (dur-, mol- i starocrkvene ljestvice) koje sastoje od osam tonova; pet razmaka između tonova su velike sekunde, a dva razmaka su male sekunde, 4) kromatička ljestvica, koja uključuje svih dvanaest tonova oktave, udaljenih međusobno za malu sekundu, 5) različite primitivističke i egzotične ljestvice, od kojih je za našu narodnu i umjetnu muziku osobito važna istarska ljestvica.

Skladatelj = vidi: *Kompozitor.*

Skladati = vidi: *Komponirati.*

Skladba = vidi: *Kompozicija.*

Slog = vidi: *Stil.*

Slovčana notacija = vidi: *Tonic Sol-Fa system.*

Sluh (muzikalni) = prirođena sposobnost za razlikovanje tonova (po visini, trajanju i grupaciji) i njihovo reproduciranje pomoću glasa.

Slušalac ili *Slušatelj* = osoba iz općinstva (publike), koja prisustvuje muzičkoj izvedbi.

Smanioso = srdito, ljutito, bijesno.

Sminuendo = popuštajući u jačini.

Smorzando ili *Smorzato* = zamirući. Kratica: *Smorz.*

Snizilica = znak pred notom, koji upućuje, da se umjesto tona koji ona prikazuje, mora izvesti njemu najbliži niži ton. Snizilica je trajna, kad vrijedi kroj cijelu skladbu, a slučajna (prigodna) kad vrijedi samo do kraja mjere, u kojoj je označena. Trajne snizilice se označuju na početku svakog crtovlja iza ključa (predznaci).

Soave ili *Soavemente* = ljupko, umilno, blago.

Soggetto = glavna misao, tema djela.

Soirée musicale (fr.) = večernja muzička priredba.

Sol = vidi: *G.*

Sol bémol (fr.) ili *Sol bemolle* (tal.) = vidi: *Ges.*

Sol bémol majeur (fr.) ili *Sol bemolle maggiore* (tal.) = vidi: *Ges-dur.*

Sol dièse (fr.) ili *Sol diesis* (tal.) = vidi: *Gis.*

Sol dièse mineur (fr.) ili *Sol diesis minore* (tal.) = vidi: *Gis-mol.*

Solenne = svečano.

Solfeđirati = pjevati pjevačke vježbe, naročito ljestvice i to slovkama solmizacije. (Fr. *Solfier).*

Solfeggio (fr. *Solfège)* = pjevačka vježba, kojom se usavršuje sluh, sigurnost u intonaciji i čitanje muzičkih djela.

Soli = oznaka u partituri kod dionica, koje izvode samo pojedini svirači ili pjevači.

Solist = reproduktivni muzičar (pjevač ili svirač), koji se u izvedbi muzičkog djela izdvaja iz cjeline po većoj ili manjoj samostalnosti svoje uloge. Umjetnik, koji sam pjeva ili svira na koncertu.

Sol majeur (fr.) ili *Sol maggiore* (tal) = vidi: *G-dur.*

Sol mineur (fr.) ili *Sol minore* (tal.) = vidi: *G-mol.*

Solmizacija = imenovanje sedam temeljnih tonova muzičkog sistema nadopunjenim Guidonovim slogovima = do (u Francuskoj ut), re, mi, fa, sol, la, si. Solmizacija je uobičajena po cijelom svijetu, osim u par evropskih zemalja.

Solo = sam. Oznaka za izvedbu dionice, povjerene samo jednom pjevaču, odnosno instrumentalisti. (Fr. *Seul,* engl. *Alone.*)

Solosänger (njem.) = vidi: *Solist.*

Son (fr.) = zvuk, ton.

Sonabile = koje daje zvuk, što je podesno za sviranje ili zvučanje.

Sonare = zvučati.

Sonata ili *Sonate* (njem. i fr.) = kompozicija, sastavljena od 3 do 4 stavka za 1 do 2 instrumenta, na pr. za klavir ili za klavir i violinu. Prvi dio sonate je obično allegro, pred kojim je katkad još mali uvod u polaganom tempu. Drugi je stavak adagio, andante ili tema s varijacijama u polaganom tempu. Treći je stavak menuet ili scherzo, a zadnji dio (finale) brzog je tempa, često u formi ronda. Mnoge se sonate sastoje samo od 3 stavka, a ima ih i različitih forma.

Sonata da chiesa = crkvena sonata, za razliku od svjetovne sonate, zvane i Sonata da camera.

Sonatina = mala sonata. Sastavljena je od 2 ili 3 stavka, tehnički i sadržajno priprosta, pretežno pedagoškog obilježja.

Sonatni oblik (stavak) = bitna mu je značajka trodijelnost. Prvi dio stavka (ekspozicija) ima dvije kontrastne teme, spojene zgodnim prijelazom. Iza toga se pojedini motivi obih tema razgrađuju (provedbeni dio stavka, njem. Durchführung), a onda se prvi dio stavka opetuje. No dok je na početku druga tema bila u dominantnom tonalitetu, sada u reprizi (trećem dijelu) i ona je u temeljnom tonalitetu. Na kraju je kraći ili duži završni odlomak (Coda). Prvi allegro-stavak sonate, simfonije, gudačkog kvarteta i sl., a tako i ouvertura redovno ima sonatni oblik.

Song (engl.) = englesko-američka popijevka lakšega stila.

Sonneur (fr.) = zvonar, trubljač.

Sonore (fr.) = zvučan, zvonak.

Sonoro = punozvučno.

Sopile ili *Sopjela* = narodna drvena, primitivna duvaljka bez zaklopca, s dvojezičnim piskom, prodirna zvuka. Zapravo vrsta primitivne oboe. Susreće se u Hrvatskom Primorju.

Sopra = gore, povrh, nad. Vidi: *Sotto*.

Sopran ili *Soprano* = najviši pjevački glas (ženski ili dječački). Visoki sopran ima opseg od c_1 do a_2, ali i još više. Duboki sopran (mezzo-sopran) nazivlje se i visoki alt, a ima opseg od a do f^2. Razlikuje se dramatski, te lirski i koloraturni soran. Koloraturni sopran dosiže i do e_3.

Sopranov ključ ili *Diskantni ključ* = vidi: *Ključ*.

Sopra una corda = na jednoj žici. Oznaka za način izvedbe pojedinih mjesta kompozicije na gudačkom instrumentu.

Sordamente = prigušeno, potmulo.

Sordino (fr. *Sourdine*, njem. *Dämpfer*) = vidi: *Prigušilica*.

Sordo = prigušeno.

Sortita = nastupna, efektna arija primadone u talijanskoj operi.

Sospirando ili *Sospirante* = jecajući, uzdišući.

Sostenuto = suzdržljivo, otežući, mirno.

Sotto = ispod, pod. Oznaka pojedinim dionicama, da se u izvedbi skladbe moraju podrediti. Protivno od toga je »sopra« (gore, povrh, nad), oznaka izvodiocu, da svoju dionicu mora istaknuti.

Sotto voce = ispod glasa, poluglasno, prigušeno. Kratica: S. v.

Soubrette (fr.) = vidi: *Subreta*.

Souffler (fr.) = (kazališni) šaptalac. (Engl. *Prompter*).

Soupape (fr.) = vidi: *Ventil*.

Soupir (fr.) = stanka četvrtinka.

Soupir de croche (fr.) = stanka osminka.

Soupir de double croche (fr.) = stanka šesnaestinka.

Soupir de triple croche (fr.) = stanka tridesetdruginka.

Sourdine (fr.) = vidi: *Prigušilica*.

Spartito = isto što i Partitura.

Spassapensiero = usna harmonika.

Spatium (lat.) = međuprostor, praznina u crtovlju. (Fr. *Espace*, engl. *Space*).

Speaking trumpet (engl.) = vidi: *Doglasna cijev*.

Spianato = jednostavno, nekićeno.

Spiccato = odsječeno, izvoditi tonove jasno i odjelito. Posebna vrsta staccata na gudačkim instrumentima.

Spieloper (njem.) = opera s lakšom, melodioznom muzikom za razliku od muzičke drame.

Spinet (fr. *Epinette*) = vrsta cembala, Ime mu po svoj prilici potječe od graditelja cembalâ, Venecijanca G. Spinettia.

Spiritoso = duhovito, dosjetljivo.

Sporedna dionica = dionica, koja na izvjesnom mjestu kompozicije ne vodi melodiju niti bas, odnosno ne donosi temu, već samo popunjava višeglasje.

Sporedna tema = druga od dviju značajnih tema u klasičnoj sonatnoj formi. Dok je prva tema obično ritmičkog, muževnog, odrešitog karaktera, u drugoj je više naglašena melodička strana, pjevnost, nježnost.

Sprachrohr (njem.) = vidi: *Doglasna cijev*.

Sprung (njem.) = skok. (Fr. *Saut*, engl. *Skip*.)

Sprunglauf (njem.) = vidi: *Tirada*.

Stabat mater (lat.) = »Stala majka . . .« Latinska sekvencija. Tekst su komponirali brojni kompozitori, različitih epoha i narodnosti.

Staccatissimo = izrazitiji staccato. Vrlo kratko. Jako odsječeno.

Staccato = kratko, odjelito, odsječeno. Označuje odijeljeni način izvođenja pojedinih tonova. Bilježi se točkom iznad note, a naznačuje, da se od vrijednosti trajanja svake tako označene note nešto oduzme. (Njem. *Abgestossen*).

Protivno od staccata je legato.

Stagione = operno godište ili operna sezona. Povremeno gostovanje strane kazališne (operne) družine.

Stammaccord ili *Stammakkord* (njem.) = vidi: *Temeljni akordi*. (Fr. *Accord fondamental*, engl. *Radical bass*).

Ständchen (njem.) = vidi: *Serenada*.

Stanka = vidi: *Pauza*.

Starocrkvene ljestvice ili *načini* (lat. modus ili tonus, njem. Kirchenton ili Kirchentonart) = ljestvični nizovi od osam tonova, građeni redom na svim tonovima muzičke abecede (osim sedmog); služe se samo tonovima muzičke abecede bez povisilica i snizilica. Ustanovili su ih prema starogrčkim ljestvicima crkveni muzički teoretičari srednjega vijeka, te prema njima svrstali napjeve gregorijanskog korala. Šest autentičnih ljestvica su: dorska (na d), frigijska (na e), lidijska (na f), miksolidijska (na g), eolska (na a) i jonska (na c). Šest plagalnih ljestvica razlikuju se od autentičnih po opsegu, u kojem se kreću pojedine melodije, ali je zaključni ton (nota finalis) autentične ljestvice i plagalne, koja joj pripada isti, t. j. prvi ton autentične ljestvice. Plagalne su ljestvice: hipodorska (na a), hipotrigijska (na h), hipolidijska (na c), hipomiksolidiüska (na d), hipoeolska (na e) i hipojonska (na g). Narodne melodije u starocrkvenim načinima pjevaju se još u svim krajevima Jugoslavije.

Stave (engl.) = vidi: *Crtovlje.*

Steg (njem.) = isto što i *Ponticello.*

Stendando = krzmajući.

Stepen ili *Stupanj* (fr. *Degré*, njem. *Stufe*) = naziv za temeljne tonove ljestvica, na kojima se grade sazvuci.

Stil = skup svih konstruktivnih faktora u svakoj umjetnosti, koji označuje neku epohu. Stil je osobit način izražaja, koji se odrazuje u nekom umjetničkom djelu. U muzici se razlikuju crkveni, kazališni, komorni stil i t. d. ili strogi stil i slobodni stil. Ali i pojedini istaknuti majstori obrazuju u toku stvaralačke djelatnosti vlastiti stil.

Stile osservato = strogi stil.

Stimmbogen (njem.) ili *Krummbogen* (njem.) = vidi: *Bogen.*

Stimme (njem.) = 1) glas, pjevački glas. 2) dionica pojedine kompozicije. 3) registar na orguljama.

Stimmführung (njem.) = pravilno vođenje dionica u višeglasnom stavku.

Stimmgabel (njem.) = vidi: *Glazbena viljuška.*

Stimmton (njem.) = vidi: a_1.

Stimmwechsel (njem.) = vidi: *Mutiranje.*

Stinguendo = ugašeno.

Stirato = razvučeno.

Stoco = ritmički spoj arze i teze.

Strambotto = metrički oblik talijanske ljubavne lirike pučkoga podrijetla. Potječe sa Sicilije, a u 15. stoljeću prešao je u umjetnu liriku.

Strančica = vrsta male frule, u koju svirač duva na postrani otvor.

Strascinando l'arco = s prislonjenim gudalom, kao kod tremolanda, da se tonovi ne prekidaju.

Streichinstrumente (njem.) = vidi: *Gudaljke.*

Streichquartett (njem.) = vidi: *Gudački kvartet.*

Strepitoso = žamoreći, s bukom, mrmoreći.

Stretta = žurni, ubrzani završetak, operne ili operetne arije. U fugi znači isto što i Ristretto.

Stretto = žurno, brzo, naglo.

String (engl.) = žica, struna.

Stringendo = užurbano, ubrzano, požurujući.

Strofa = kitica.

Strohfiedel ili *Holzharmonika* (njem.) = vrsta instrumenta sastavljenog od oduljih osušenih štapića jelova drva, ugođenih u različitim tonovima, koji su probušeni i razmaknuto provedeni na dvije usporedne vrpce. Čitav niz tih štapića položen je i pričvršćen na podlogu od čvrsto isprepletene slame. Po tim štapićima udara se drvenim šipkama, koje su na vršku izrađene u obliku kuglice.

Strumentato ili *Stromentato* = instrumentirano.

Strumento ili *Stromento* = instrument, glazbalo.

Strumento ad arco = gudački instrument.

Strumento a fiato = duvački instrument.

Strune = vidi: *Žice.*

Stufe (njem.) = vidi: *Stepen.*

Stumme Register (njem.) = nijemi registri u orguljama, koji nemaju vlastitog niza sviraljki, nego služe kao tehnička pomagala za dotjeraniju izvedbu, na pr. Calcant. Coppula, Tremulant i t. d. Protivno tome su zvučni ili zvučeći registri.

Stupanj = vidi: *Stepen.*

Stürze (njem.) = isto što i *Schalltrichter.*
Stutzflügel (njem.) = kratka vrsta klavira.
Suave (lat.) = nježno, blago, umilno.
Sub (lat.) = pod, ispod.
Subdominanta ili *Subdiapente* = četvrti stupanj u dur i mol ljestvici (dominanta prema dolje).
Subito = odmah, brzo, žurno. (Fr. *Subit* ili *Rapide*, engl. *Quick*).
Subject ili *Subjekt* = dux, prvi nastup teme u fugi.
Subkontra oktava = vidi: *Muzički sistem.*
Submedijanta = donja medijanta, šesti stupanj u dur i mol ljestvici, medijanta (terca) trozvuka subdominante.
Subreta = pjevačica (sopran) veselih uloga u operi i opereti. Francuski: Soubrette.
Subsemitonium modi (lat.) = vidi: *Vodica.*
Sub voce = tiho.
Suita ili *Suite* (fr.) = partita, glavna instrumentalna forma baroka. Niz od više plesnih stavaka (raznog karaktera, tempa i mjere), ali i takvih, koji su uzeti iz nekog baleta, pozorišne muzike i t. d. (Engl. *Series*).
Suivez (fr). = isto što i *Colla parte.*
Sujet (fr.) = predmet, sadržaj umjetničkog djela, tema kompozicije.
Sulla mezza corda = na sredini žice.
Sulla tastiera = na hvataljci (na gudaljkama).
Sul ponticello = (svirat, t. j. vući gudalom) u blizini kobilice (na gudaljkama).
Suoni armonici = isto što i *Flageolettöne.*
Suono = glas, ton, zvuk.
Superdominanta = izmjenična dominanta, drugi stupanj u dur i mol ljestvici, dominanta dominante. (Njem. Wechseldominante.)
Surla = vidi: *Zurla.*
Sussurando = žamoreći, žuboreći, mrmljajući.
Suzafon = basova limena duvaljka srodna tubi. Upotrebljava se u vojnim kapelama i jazz-bandu.
Suzvučenje = vidi: *Resonanca.*
Suzvuk = vidi: *Akord.*

Svegliato = vedro, žustro.
Svelto = probuđeno.
Svirale = 1) cijevi u orguljama, kroz koje se tjeranjem uzduha proizvodi zvuk. Razlikuju se labijalne svirale i svirale na jezičac.
2) narodne drvene jednocijevne duvaljke sa 6 rupica za prebiranje i s piskom na vrhu.
Symphonia = vidi: *Simfonija.*
Syncopa (gr.) ili *Synkopa* = vidi: *Sinkopa.*
Syncopatio (lat.) = sinkopiranje, t. j. izvođenje stanovitih tonova u sinkopama.
System = vidi: *Crtovlje.*

Š

Šalmaj = prastara drvena duvaljka s dvostrukim jezičnim piskom, primitivni oblik današnje oboe. Kod nas je ima u 2 oblika i to u Hrvatskom Primorju, kao sopile i u južnoj Srbiji, kao zurla.
Šargija = vidi: *Tambura.*
Šesnaestinka = vidi: *Nota.*
Šestčetvrtinska mjera = vidi: *Takt.*
Šestosminska mjera = vidi: *Takt.*
Šezdesetčetvrtina = vidi: *Nota.*

T

T = kratica za: Tacet, Tasto, Tenore. Tutti i za Tempo.
Table d'harmonie (fr.) = vidi: *Resonanzboden.*
Taboret = mali, ručni bubanj.
Tabulatura (lat.) = zastarjelo notno pismo za orgulje, cembalo i lautu, kod kojega su se tonovi bilježili slovima i brojkama. Također zakoni i pravila majstora pjevača (Meistersinger) u 17. i 18. stoljeću za gradnju napjeva.
Tace, Tacet (lat.) ili *Taci* = vidi: *Pauza.*
Tact, Tactus (lat.) = vidi: *Takt.*

Taile (fr.) = u partiturama 16., 17. i 18. stoljeća jedna od srednjih (unutrašnjih) dionica.

Takt ili *Mjera* (lat. *Tactus*, fr. *Mesure*, tal. *Misura* ili *Tatto*, njem. *Takt*) = metrički oblik, u kojem je komponirano muzičko djelo. Mjera se sastoji ili od teške i lake dobe (dvodijelna ili dvodobna mjera) ili od teške i dvije lake dobe (trodijelna ili trodobna mjera). Dobe mogu biti cijele note, polovine, četvrtine, osmine, pa čak i šesnaestine. Prema tome su uobičajene dvodobne mjere: dvocijela ili velika allabreve ($^2/_1$), dvopolovinska ili mala allabreve ($^2/_2$), i dvočetvrtinska ($^2/_4$), a trodobne mjere: trocijela ($^3/_1$), tropolovinska ($^3/_2$), tročetvrtinska ($^3/_4$) i troosminska ($^3/_8$). Dvodobne i trodobne mjere su jednostavne mjere. Dvije, tri i četiri jednostavne mjere mogu biti povezane u jednu, sastavljenu mjeru. Najobičnije su sastavljene mjere: četveropolovinska ($^4/_2$), četveročetvrtinska ($^4/_4$ ili C), četveroosminska ($^4/_8$), šestčetvrtinska ($^6/_4$), šestosminska ($^6/_8$), devetosminska ($^9/_8$) i dvanaestosminska ($^{12}/_8$). Mjera, sastavljena od dvije ili više raznih jednostavnih mjera, zove se nepravilna mjera. Mjera se označuje razlomkom na početku kompozicije iza ključa i predznaka. Mjere se u toku kompozicije odjeljuju međusobno okomitim potezima na crtovlju, koji se zovu taktovna meda, taktova crta, taktica ili tinac (njem. Taktstrich).

Taktica = vidi: *Tinac*.

Taktieren (njem.) = davati takt, dirigirati.

Taktmesser (njem.) = vidi: *Metronom*.

Taktova crta ili *Međica* = vidi: *Tinac*.

Talambas = vidi: *Timpani*.

Talon (fr.) = vidi: *Frosch*.

Tambour (fr.) = bubanj, ali i bubnjar.

Tambourin (fr.) = vidi: *Tamburin*.

Tambura = instrument sa 4 do 8 žica, duga vrata, na kojemu prečnice omogućuju sigurno hvatanje tonova. Na vrhu vrata nalaze se vijci za ugađanje žica, a dolje se vrat razvija u šuplji, trbušasti oblik, preko kojega su napete žice. U tambure se udara trzaljkom. Tambura ima više vrsti: Danguba, šargija, bisernica, primašica, kontrašica, brač, bugarija, čelović i berde.

Tamburin = mali ručni bubnjić s praporcima na obodu. Upotrebljava se u Španjolskoj i Italiji kao pratnja plesu. Kod nas služi kao pratnja kod pjevanja (def ili daire). (Fr. *Tambour de basque*, engl. *Small drum tambourin*).

Tamburo = obični bubanj. Vidi: *Bubanj*.

Tamburo grande = veliki bubanj. Zove se i *Gran cassa*.

Tamtam ili *Tam-tam* = vidi: *Gong*.

Tangenta = mjedeni klinac ili vrsta malog čekića u mehanici clavichorda, a i klavira, koji udara odozdo u žicu.

Tango = argentinski narodni ples (iskrivljena habanera). Od god. 1913. u Evropi patetični društveni ples u polaganoj $^2/_4$ mjeri i u sinkopiranu ritmu.

Tanzmusik (njem.) = plesna muzika. (Fr. *Musique de danse*, engl. *Dancing music*).

Tarantella = vrsta napuljskog plesa u $^6/_8$-mjeri, s vrlo brzim kretnjama, koji u južnoj Italiji plešu djevojke uz pratnju tamburina. U umjetnoj muzici omiljela forma za bravurozne solističke kompozicije.

Tardo = lagano, razvučeno.

Tárogató = mađarska drvena duvaljka, konstruirana prema ranijem narodnom instrumentu, roda klarineta.

Tastatura ili *Tastiera* = vidi: *Tipke*.

Tasto = tipka.

Tasto solo = znači primarno: samo tipka. U dionici generalbasa to je oznaka, da bas ima sâm svirati, bez akordičke nadopune.

Tatto = vidi: *Takt*.

Tedesca = talijanski naziv za pojedine vrste starih njemačkih plesova.

Te Deum laudamus (lat.) = »Tebe boga hvalimo«, ambrozijanska pjesma-zahvalnica bogu. Kraće se kaže samo »Tedeum«. Tekstovna podloga mnogim glasovitim kompozicijama.

Tehnika = 1) kod pojedine struke (na pr. dirigiranja, pjevanja, komponiranja ili pojedinog instrumenta) skup bitnih problema, koje treba naučiti lakoćom svladavati, ako se tko želi u toj struci osposobiti,

2) kod pojedinog muzičkog umjetnika: suvereno svladavanje problema, navedenih pod 1), kao vještine, koju tek treba staviti u službu umjetnosti.

Teiltöne (njem.) = vidi: *Alikvotni tonovi.*

Tekst = riječi, kao podloga vokalnom muzičkom djelu, na pr. popijevci, operi, opereti i t. d.

Tema (gr. *Thema*) = glavna misao, sadržaj. U muzici znači ideju, koja je u sebi zaokružena, melodijski, ritmički i harmonijski. Tema je melodija, ili dio melodije, koji služi kao osnovni nosilac muzičke misli u nekom djelu. Tema se može ograničiti na opseg motiva, a može se proširiti i na razgranati melodijski niz. Karakter teme naročito je značajan za pojedinu epohu u historiji muzike, kao i za pojedinog kompozitora. Govori se o »romantičnoj«, »mozartovskoj«, »modernoj« temi i t. d. Stoga su teme pojedinih djela najsigurniji oslonac slušaocu za prepoznavanje nekog djela, odnosno za određivanje historijske epohe, u kojoj je djelo nastalo, kao i kompozitora, koji ga je komponirao.

Jedna muzička cjelina građena je obično na jednoj do tričetiri glavne teme, koje su redovito oprečnog karaktera. Njihovim ponavljanjem, suprotstavljanjem, mijenjanjem i kombiniranjem stvara se osnovni sadržaj muzičkog djela. (Fr. *Sujet*, engl. *Subject.*)

Tematski obrađena kompozicija = ona kompozicija, u kojoj se glavna misao ili njezini dijelovi na razne načine iskorišćuju (naročito na polifonoj osnovi) za stvaranje novih arhitektonskih cjelina. Tematska obrada je osobito karakteristična za provedbu (srednji dio) sonatne forme.

Temeljni akordi (njem. *Grundaccorde, Grundakkorde, Stammaccorde* ili *Stammakkorde*) = bitni trozvuci, koji imaju važnu funkciju u utvrđivanju tonaliteta; stoje na tonovima prvog, četvrtog i petog stupnja ljestvice.

Temperatura = vidi: *Ugodba.*

Temperirana ugodba = vidi: *Ugodba.*

Tempestoso = žestoko, burno ili bujno, uzburkano.

Tempo (njem. Zeitmass) = odmjerivanje brzine izvođenja t. j. apsolutnog trajanja notnih vrijednosti, vremenske jedinice.

Brzina, kojom se izvodi neka kompozicija. Određuje se brzinom izmjene pojedinih notnih vrijednosti. Postoje tri općenite oznake tempa: polagani, umjereni i brzi tempo. U muzici su uobičajeni standardni talijanski nazivi za oznake tempa, koji često propisuju i osnovni ugođaj izvedbe (na pr. grave = teško). Praksom i predajom kroz stoljeća ustalila se donekle brzina i način izvođenja po pojedinim oznakama. U razdoblju romantike počeli su posebno njemački kompozitori bilježiti iscrpnije oznake na svom jeziku; na pragu romantike (početkom prošlog stoljeća) nastala je i sprava (metronom) koja tačno označuje broj određenih nota u jednoj minuti. Razumljivo je, da shvaćanje tempa ovisi o izvodiocu (na pr. dirigentu), te se u tome izvedbe istog djela znadu znatno razlikovati.

Tempo comodo = u udobnom, sporom tempu.

Tempo di ballo = u plesnom tempu.

Tempo di Marcia = u tempu koračnice.

Tempo di prima = u prijašnjem, početnom tempu.

Tempo frettoloso = u pojačanom tempu.

Tempo giusto = u primjerenom tempu.

Tempo rubato = u slobodnom tempu, mijenjajući češće tempo.

Tendrement (fr.) = nježno, blago.

Teneramente = umilno, ljupko.

Tenero = ljupko, blago.

Tenor ili *Tenore* = visoki muški glas u opsegu od c do h^1. U operi razlikuju se lirski, herojski i buffo-tenori.

Tenore buffo = drugi tenor, obično komični tenor.

Tenorhorn (njem.) = bas-krilni-rog. Vrsta limenog instrumenta po obliku sličnog velikoj trublji.

Tenorist = vidi: *Tenor.*

Tenorov ključ = vidi: *Ključ.*

Tenorpozauna = pozauna, koja ima opseg zvuka od E do b^1. Note se za nju pišu u tenor-ključu.

Tenuto = otegnuto, t. j. svaki ton treba kod predavanja izdržati u punom njegovu trajanju.

Teorija glazbe = vidi: *Muzička teorija.*

Terca = razmak od 3 tona. Interval, koji čine prvi i treći ton dijatoničke ljestvice, t. j. interval, koji unutar ljestvice obu-

hvaća tri uzastopna stupnja. Imamo veliku, malu, povećanu i umanjenu tercu. (Fr. *Tierce*, engl. *Third.*)

Tercdecima = interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i njezin šesti ton u višoj oktavi (seksta od oktave). Imamo veliku, malu povećanu i umanjenu tercdecimu.

Tercet (njem. *Terzett*, tal. *Terzetto*) = kompozicija za tri solistička glasa ili za tri instrumenta, ali i skupina, t. j. sastav od 3 glazbenika, koji izvode takvo djelo. (Fr. i engl. *Trio*).

Terckvartakord = vidi: *Septakord.*

Terpsihora = muza plesne umjetnosti i lirskog pjesništva.

Tertia (lat.) = vidi: *Terca.*

Terz (njem.) = vidi: *Terca.*

Terzett (njem.) ili *Terzetto* (tal.) = vidi: *Tercet.*

Terzina = isto što i *Triola.*

Testo = u oratoriju naziv za evangelista.

Testudo (lat.) = primarno kornjača, inače prijašnji naziv za liru, a kasnije za lutnju.

Teška doba = vidi: *Takt.*

Tetrakord = dijatonski niz od četiri tona, t. j. od pol dijatonske ljestvice.

Teza = teška doba mjere.

Thema (gr.) = vidi: *Tema.*

Theorbe (njem.) ili *Tiorba* (tal.) = velik, basovoj lutnji sličan žičani instrument, s dvostrukom zvučnom škrinjom. Prije se upotrebljavao kao sastavni instrument kod izvođenja crkvene muzike, a i u opernom orkestru.

Tibia (lat.) = starorimska frula.

Tijesni slog = vidi: *Uzani slog.*

Timbales (fr.) = vidi: *Timpani.*

Timbar (fr. *Timbre*) = vidi: *Boja tona.*

Timoroso = plašljivo, plaho, tiho.

Timpani (fr. *Timbales*, lat. *Tympani*, njem. *Pauken*, engl. *Kettledrum*) = udaraljke promjenljive visine zvuka. To je zapravo polukuglasti bakreni kotao na otvorenoj strani prekrit s napetom kožom, po kojoj se udara sa dva batića. Pomoću vijaka mijenja se napetost kože i time visina zvuka. Ima malih i velikih timpana. Zovu ih i talambasi.

Timpani coperti = prigušeni, zastrti timpani.

Timpani scordati = neskladni timpani (na pr. kod pogrebne muzike).

Tinac = okomiti potez na crtovlju, kojim se odjeljuju mjere u toku kompozicije. Zove se i taktovna međa (međica), taktova crta ili taktica. (Njem. *Taktstrich*).

Tiorba = vidi: *Theorbe.*

Tipke = specijalne poluge za udaranje čekića o žice kod klavira, odnosno za otvaranje ili zatvaranje ventila kod orgulja, harmonija, harmonike rastegače i t. d. Na klaviru i orguljama tipke su bijele (za tonove C-dur skale) i crne (za hromatske tonove). Sve tipke zajedno zovu se tastatura ili klavijatura.

Tirada ili *Tirata* = dugi postupni niz tonova iste notne vrijednosti. (Fr. *Fusée*, engl. *Tirade* ili *Strain*).

Tirato = razvučeno, otegnuto.

Tiré (fr.) = potez (gudalom) prema dolje.

Toccata = kompozicija za klavir ili orgulje, donekle srodna fantaziji i preludiju, ali redovito brza tempa, s obilnom upotrebom malih notnih vrijednosti. Po općem ugođaju i slobodi forme daje dojam improvizacije. Pojavila se u Italiji u XVI. stoljeću.

Točka (njem. *Punct*, franc. *Point*, tal. *Punto*) = 1) iza note ili stanke znak, da se trajanje tona ili stanke produljuje za polovicu njihove vrijednosti. Druga točka iza note ili stanke (točka iza prve točke) produljuje trajanje tona ili stanke još za četvrtinu njihove vrijednosti.

2) nad notom: oznaka za staccato.

Tomtom = kitajski bubanj. Bačvasto zaobljeni drveni obruč, na kome su napete oslikane kože.

Ton = zvuk određene visine, koji nastaje pravilnim titranjem izvora zvuka. Ton ima 4 značajke: visinu (sitnoću), koja zavisi o broju titraja u sekundi, zatim jakost, trajanje i boju. Vidi: *Zvuk.*

Tonadilla (španj.) = španjolski igrokaz s pjevanjem (XVIII. stoljeće).

Tonalitet (njem. *Tonart*) = tonski rod ljestvice. Svi tonovi, koji pripadaju jednom ljestvičnom nizu. Sklop tonova i suzvuka

s posebnim odnosom prema jednom, središnjem tonu i suzvuku. Svi ti tonovi i suzvuci očituju i naročite odnose među sobom.

Tonarium (lat.) = sklop gregorijanskih napjeva po tonovima, starinskim ljestvičnim obrascima.

Tonart (njem.) = vidi: *Tonalitet.*

Tonausweichung (njem.) = vidi: *Modulacija.*

Tonbildung (njem.) = tvorba tona, koja je za svakog pjevača od osobito velike važnosti. Za izvedbu dobrog tona, treba u prvom redu tijelo držati uspravno, jezik mora ležati u ustima posve mirno, a zrak treba iz grla jednolično izvijati prema samom otvoru usta. (Fr. *Formation du son.)*

Ton de France = vrst ugođaja nižeg od komornog tona.

Tonfall (njem.) = vidi: *Cadence.*

Ton-film = zvučni film, istovremeno snimanje filma s odgovarajućim zvucima, t. j. sinhronizacija. Prvi upotrebljivi tonfilmovi su od Lee Forest-a (1925.), Fox-Movietone (1926.), Vitafone od Western Electrica, R. C. A. Fotofon.

Tongemälde (njem.) = vidi: *Simfonijska pjesma,*

Tonica = vidi: *Tonika.*

Tonic Sol-Fa system (engl.) = u Engleskoj raširena metoda muzičkog uzgoja za djecu i muzičke amatere (diletante). Metoda je stara preko sto godina, a za njezin je razvoj naročito zaslužan engleski pastor John Curwen. Godine 1925. propisana je ta metoda za sve, uključivši i muzičke škole u Nizozemskoj i Njemačkoj (donekle izmijenjena po njemačkoj pedagoškinji Agnes Hundoegger kao Tonika Do System). Metoda se na prvom stupnju pouke služi t. zv. slovčanom notacijom (d, r, m, f, s, l, t), a prednost joj je u tome, što je pojednostavila muzičku obuku isključivši u početku svako nepotrebno teoretiziranje i služeći se zvukovnim simbolima (fonomimikom), koji omogućuju učeniku, da pjeva u bilo kojem tonalitetu, čim je svladao intonaciju sedam temeljnih tonova.

Tonika = prvi ton u dur i mol ljestvici, po kojem ljestvica nosi ime.

Tonika Do System (njem.) = vidi: *Tonic Sol-Fa system.*

Tonleiter (njem.) = vidi: *Skala.*

Tonmalerei musikalische (njem.) = izražavanje i oponašanje prirodnih pojava i zvukova putem muzike (pjev ptica, padanje kiše, žubor potoka i t. d.).

Tonologija = nauka o tonovima.

Tonometar = sprava za mjerenje visine tona (broja titraja u sekundi).

Tonometrija = mjerenje visine pojedinog tona.

Tonsatz (njem.) = vidi: *Kompozicija.*

Tonschluss (njem.) = vidi: *Cadence.*

Tonschrift (njem.) = vidi: *Notno pismo.*

Ton sensible (fr.) = vidi: *Vodica.*

Tonski rod = dur ili mol. U starogrčkoj, indijskoj, srednjovjekovnoj muzici, kao i u nordijskoj i slavenskoj narodnoj muzici postoji više drugih tonskih rodova.

Tonski sustav ili *sitem* = sređeni niz nekog broja tonova i određivanje njihovog međusobnog odnošaja.

Tonus = vidi: *Ton.*

Tonusi = vidi: *Starocrkvene ljestvice.*

Tosto = žurno, pokretno.

Touche (fr.) = tipka (klavira, orgulja, harmonike).

Toujours lié (fr.) = uvijek vezano.

Tournez (fr.) = vidi: *Si volta.*

Trainé (fr.) = vezano, ugladeno.

Trait (fr.) = vidi: *Passage.*

Trajanje tona = svojstvo tona, ovisno o tom, kako dugo titra izvor tona. Trajanje pojedinog tona označuje se oblikom note.

Tranquillamente = mirnije, spokojnije.

Tranquillo = mirno, sređeno, spokojno.

Transcriptio (lat.) = transkripcija, prijepis, prijenos. Udešavanje neke kompozicije za druge instrumente.

Transponirati = prenijeti melodiju ili čitavu kompoziciju iz jednog tonaliteta u drugi. (Njem. *Versetzen,* fr. *Transposer,* engl. *To transpose.)*

Transpositio (lat.) = transpozicija, prijenos u drugi tonalitet. (Fr. i engl. *Transposition.)*

Trauermarsch (njem.) = pogrebna koračnica.

Trautonium = vidi: *Električka muzika.*

Traversière (fr.) ili *Traverso* = frula-postranka ili frula-strančica.

Tre corde = vidi: *Tutte corde.*

Treća oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Tremando ili *Tremolando* = trepereći, drhtavo, podrhtavajući.

Tremolo = 1) gotovo kod svih instrumenata poznati način izvođenja, koji se sastoji u brzom opetovanju jednog tona (tremolo vibrato) ili dvaju tonova različite visine (tremolo legato),

2) podrhtavanje glasa kod pjevača, duvačkih instrumenata harmonija i orgulja, manira, koja može biti često pogrešna i veoma štetna po tehniku izvođača.

Tremulant = naprava na orguljama, koja proizvodi tremoliranje. (Fr. *Tremblant*, eng. *Tremor*).

Triad (engl.) = vidi: *Trozvuk.*

Triangel (njem.) ili *Triangolo* (tal.) = instrument od čelika u obliku trokuta otvorenog na jednom mjestu. Po njemu se udara željeznom šipkom. Daje zvečeći zvuk neodređene visine.

Trias (gr.) = vidi: *Trozvuk.*

Tricinium (lat.) = troglasna kompozicija a cappella.

Tridesetdrugina = vidi: *Nota.*

Trille (fr.) ili *Triller* (njem.) = vidi: *Trilj.*

Trillerkette = niz trilja t. j. ćurlika na više nota u redoslijedu. (Fr. *Chaîne de trilles*).

Trillo = vidi: *Trilj.*

Trillo caprino = vrst nejednakog, meketavog ćurlika.

Trilj = najčešći melodijski ukras; nastaje brzim i jednoličnim izmjenjivanjem glavnog tona s najbližim višim tonom. Zovu ga i ćurlik.

Trinklied (njem.) = napitnica.

Trio = kompozicija za 3 solistička instrumenta. Ponajčešće se pri tome pomišlja na klavirski trio, koji se sastoji od klavira, violine i violoncella. Trio znači i srednji dio plesnih i drugih kompozicija u formi trodijelne pjesme, kao menuet, koračnica i sl. Označuje i skupinu od 3 izvodioca.

Triola ili *Triolo* = trojnica ili terzina, t. j. ritmička figura od tri, po trajanju jednake note na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjele stajati dvije, odnosno četiri po trajanju jednake note. (Fr. *Triolet*, engl. *Triplet*).

Trionfante = dostojanstveno, s ponosom.

Triosonata = barokna kompozicija za tri instrumenta.

Tripelfuge (njem.) = trostruka fuga, fuga sa 3 teme.

Tripeltakt (njem.) = trodijelni takt.

Triphonia (gr.) = troglasnost.

Triple accord (fr.) = vidi: *Trozvuk.*

Triple croche (fr.) = (nota) tridesetdruginka.

Tritonikon = stari naziv za Kontrafagot.

Tritonus (lat.) = povećana prekomjerna kvarta, t. j. interval sastavljen od 3 cijela stepena (na pr. c-d-e-fis).

Triumphmarsch (njem.) = svečana, triumfalna koračnica.

Trocijela mjera = vidi: *Takt.*

Tročetvrtinska mjera = vidi: *Takt.*

Trodijelna mjera ili *Trodobna mjera* = vidi: *Takt.*

Trois-quarts (fr.) = dječja violina.

Trojnice = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Tromba = vidi: *Trublja.*

Trombadore ili *Trombatore* = trubljač.

Tromba spezzata = baspozauna.

Trombetta = vidi: *Trublja.*

Trombetta marina = vidi: *Trumscheit.*

Trombettiere = vojnik svirač. *Trubljač.*

Trombone = isto što i *Pozauna.*

Trombone alto = vidi: *Altpozauna.*

Trombone basso = bas-pozauna. Vidi: *Pozauna.*

Trombone tenore = tenor-pozauna. Vidi: *Pozauna.*

Trommel (njem.) = vidi: *Bubanj.*

Trompa = zastarjeli naziv za Rog.

Trompete (njem.) = vidi: *Trublja.*

Troosminska mjera = vidi: *Takt.*

Trop = proširivanje izvjesnih formula liturgičkog teksta, umetanjem novih riječi (pr. između »Kyrie« i »eleison«). Na taj način od ranijeg melizmatičkog napjeva postaje silabički.

Tropolovinska mjera = vidi: *Takt.*

Trozvuk = akord sastavljen od dvije terce, jedne nad drugom, t. j. od osnovnog tona, njegove terce i kvinte (c-e-g). U dur-trozvuku prva je terca velika, a druga mala, dok je u mol-akordu obratno: prva terca je mala, a druga velika. (Fr. *Triple accord*, engl. *Triad*).

Trozvuk u osnovnom obliku naziva se kvintakord; obrati: s tercom u basu = sekstakord; s kvintom u basu = kvart-sekstakord.

Trstenica = vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Truba = 1) klakson, sprava za davanje signala na prometnim vozilima (auto, motor-kotač i t. d.),
2) narodni instrument. Vidi: *Instrumenti jugoslavenski narodni.*

Trubaduri = sredovječni lirski pjesnici-kompozitori iz viteškoga staleža, katkada i pjevači svojih popjevaka, koje su redovito povjeravali na izvedbu žonglerima.

Trublja (njem. *Trompete*, tal. *Tromba, Trombetta*) = limeni duvački instrument visoka ugođaja u opsegu od tri oktave. Razlikuje se prirodna trublja od trublje s ventilima (njem. Klappentrompete ili Ventiltrompete). Tonovi trompete pišu se u C-duru i u violinskom ključu. Prema svojoj veličini trublja je različito ugođena: C-trompeta izvodi tonove, kako su napisani, A trompeta za malu tercu niže, B trompeta za veliku sekundu niže, D trompeta za veliku sekundu više, Es trompeta za malu tercu više, a F trompeta za čistu kvartu više, nego što su napisani.

Trugcadenz (njem.) = vidi: *Cadenza d'inganno.*

Trugschluss (njem.) = vidi: *Cadenza d' inganno.*

Trumbeta = vidi: *Instrumenti jugoslovenski narodni.*

Trumscheit (njem.) = primitivni instrument s jednom žicom iz 14.—16. stoljeća, na kojemu su se mogli izvoditi samo flažoletni tonovi. Nazivali su ga i Trombetta marina.

Trzaljka = komadić celluloida, kore od drveta, kosti, kože, metala ili roga, kojim se stavljaju u gibanje žice tambure i nekih drugih instrumenata sa žicama.

Trzanje = način stvaranja tona kod mnogih instrumenata sa žicama.

Tuba (lat). = 1) u starom i srednjem vijeku: duvački instrument iz roda rogova, koji ima ravnu cijev i slično je trombonu (pozauni),
2) u suvremenom simfonijskom orkestru: najdublji limeni duvački instrument s ventilima (Bastuba).

Tumultuoso = žestoko, bujno, naprasito, bučno.

Tupan = velika narodna udaraljka, o koju se bije s jedne strane baton, a s druge šipčicom.

Türkische Musik (njem.) = vidi: *Janjičarska muzika.*

Turneja (fr. Tourneé) = kružno putovanje naročito umjetnika ili čitavih grupa i institucija zbog davanja predstava ili koncerata.

Tušilo = vidi: *Sordino.*

Tutta la forza = svom snagom.

Tutte corde ili *Tre corde* = oznaka u muzičkim djelima za klavir, da prestaje sviranje Una corda, t. j. da ne treba više upotrebljavati lijevi pedal.

Tutti = svi (glasovi zajedno). Oznaka za nastup svih izvođača u orkestru iza sola.

Tympanum (lat.) = vidi: *Timpani,*

Tyrolienne (fr.) = tirolski jodlerski, polagani, plesni napjev u $^3/_4$ mjeri.

Twostep (engl.) = preteča modernih društvenih plesova u $^2/_4$ mjeri. Raširio se u Evropi iz Engleske oko 1906. godine.

U

Überblasen = vidi: *Prepuhavanje.*

U. c. = kratica za *Una corda.*

Udaraljke (njem. *Schlaginstrumente* ili *Schlagzeuginstrumente*) = instrumenti, kod kojih se ton stvara titranjem štapića, plča, zvona ili napetih membrana. Kod većine udaraljki ton se toliko približava neodređenom šumu, da ih se u orkestru može upotrebiti samo za naglašavanje mjere i ritmičkih figura te za kolorističe ciljeve. Tome nasuprot stoje pojedine udaraljke, koje se mogu upotrebiti melodijski, pa čak i harmonijski, kao ksilofoni, timpani i zvona. Vidi: Instrumenti muzički i Instrumenti jugoslavenski narodni.

Ugodba = određivanje apsolutne ili relativne visine nekog tona (broj titraja, odnosno međusobni odnos titraja). Odnos titraja je matematski čist ili za praksu korigiran (temperiran). Temperirana ugodba dijeli oktavu na 12 jednakih polustepena; samo tonovi oktave su apsolutno čisti, ostali modificirani. Na taj način je kod instrumenata s tipkama moguće upotrebiti jednu te istu tipku za dva enharmonijski jednaka tona.

Ukelele = vrsta male gitare s Havajskih otoka, koja se trza trzalicom. Služi za pratnju sengova i u jazz-bandu.

Ukrasi, Manire ili *Ornamenti* (tal. *Fiorature* ili *Fioriture)* = posebnim znakovima, ili sitnim notama, označeno ukrašavanje melodijske linije različitim malim figurama. Ukrasi su se naročito razvili u muzici baroka i rokokoa i bili su isprva improvizirani, a poslije i zapisani. Današnji su ukrasi: Trilj, mordent, kratki i dugi predraz (appoggiatura), dvostruki predraz, dvostruki udar (gruppetto) i dr.

Umanjeni intervali = vidi: *Interval.*

Umanjeni septakord = septakord sedmog stupnja u molu, koji se sastoji od male terce, umanjene kvinte i umanjene septime.

Umjetnička muzika = naziv za muzička djela, koja su stvorili muzičari teoretskom i tehničkom stručnom spremom, a ujedno i za način izvedbe tih djela. Vidi: *Narodna muzika.*

Una corda = na jednoj žici. Kod klavira postizava se sviranje na jednoj žici, upotrebom lijevog pedala. Vidi: *Tutte corde.*

Unca = (nota) osminka.

Unda maris (lat.) = doslovce »morski val«, a znači posebni registar u orguljama.

Undecima = interval, koji čine prvi ton dijatoničke ljestvice i njezin četvrti ton u višoj oktavi (kvarta oktave). Imamo čistu, povećanu i umanjenu undecimu. (Fr. *Onzième).*

Undecimola = ritmička figura od jedanaest jednakih nota na mjestu, gdje bi prema vrsti mjere smjelo stajati osam, devet ili dvanaest nota.

Undulazione = valovito gibanje tona na gudaljkama, koje se postizava posebnim načinom dodiravanja žice prstom.

Unisono = jednoglasno. Istovremeno sviranje ili pjevanje istog napjeva s više instrumenata, odnosno glasova, potpuno jednoglasno (equisono) ili u oktavama. (Fr. *Unisson).*

Unisonus (lat.) = jednoglasje.

Un poco più comodo = nešto umjerenije.

Unterstimme (njem.) = vidi: *Bas.*

Usnik (njem. *Mundstück)* = dio duvačkog instrumenta, koji se stavlja na usnice.

U. s. = kratica za: *Ut supra.*

Uspavanka (fr. *Berceuse)* = kompozicija lirskog sadržaja za svakovrsne sastave, obično s ostinatnom, uspavljujućom figurom u basu, odnosno pratnji. Naslov mnogim znamenitim kompozicijama.

Usporedni pomak (lat. *Motus rectus)* = međusobni odnos dviju melodija, koje istodobno silaze ili uzlaze.

Ut = vidi: *C.*

Ut bémol (fr.) ili *Do bemolle* (tal.) = vidi: *Ces.*

Ut bémol majeur (fr.) ili *Do bemolle maggiore* (tal.) = vidi: *Ces-dur.*

Ut dièse (fr.) ili *Do diesis* (tal.) = vidi: *Cis.*

Ut dièse majeur (fr.) ili *Do diesis maggiore* (tal.) = vidi: *Cis-dur.*

Ut dièse mineur (fr.) ili *Ut diesis minore* (tal.) = vidi: *Cis-mol.*

Ut majeur (fr.) ili *Do maggiore* (tal.) = vidi: *C-dur.*

Ut mineur (fr.) ili *Do minore* (tal.) = vidi: *C-mol.*

Ut-re-mi-fa-sol-la = vidi: *Aretinski slogovi.*

Ut supra (lat.) = kao gore, kao prije. Znači: dio kompozicije, koji slijedi, jednak je kojemu od prijašnjih dijelova, pa se izvodi iz istih nota, ili: slijedeći dio kompozicije valja izvoditi na isti način kao i dosad (na pr. legato, stacato, u oktavama i t. d.). Kratica: U. s.

Uvertira (fr. *Ouverture)* = otvorenje, uvod. Orkestralna kompozicija u jednom stavku, obično predigra scenskom djelu (operi, opereti, ali i drami).

Uvod = vidi: *Introdukcija.*

Uzani slog = tijesni, uzani ili zbiti slog, t. j. onaj, u kojem zvukovi jednog akorda leže u gornje tri dionice jedan drugome što je moguće bliže. (Njem. *Enge Harmonie.)*

Uzmah (njem. *Auftakt)* = dio nepotpune mjere na početku kompozicije ili stavka, koja se obično nadopunjuje ritmički sa zadnjim taktom. Posljednja mjera je u takvoj kompoziciji obično također nepotpuna, a nedostaje joj do potpunosti onolik dio, kolik se nalazi u uzmahu.

V

V = kratica: 1) za Voces (lat. glasovi); 2) za Violino; 3) za Verte; 4) za Volti.

Vagans (lat.) = »lutalica«, peta dionica u starom zbornom stavku, koju je izvodio čas jedan, a čas drugi glas.

Valcer (fr. *Valse*, njem. *Walzer)* = valčik, društveni i obljubljeni austrijski ples u $^3/_4$ mjeri.

Valeur (fr.) = ili *Valore* (tal.) = vrijednost ili trajanje note.

Valse (fr.) = vidi: *Valcer.*

Varavo rješenje = vidi: *Cadenza d'inganno.*

Variatio (lat.) = vidi: *Varijacija.*

Variato (tal.) ili *Varié* (fr.) = na različite načine mijenjano ili *varirano.*

Variazione = vidi: *Varijacija.*

Varijacija (lat. *Variatio*, fr. i engl. *Variation*, tal. *Variazione)* = preinaka, preobrazba teme, promjena. Ponavljanje teme na različite načine.

Varijanta = inačica, donošenje istog motiva u ponešto izmijenjenu obliku.

Varsovienne (fr.) = vrsta poljskog mirnog plesa u $^3/_4$ mjeri.

Vaudeville (fr.) = gluma s pjevanjem veselog i zabavnog sadržaja.

Velika oktava = vidi: *Muzički sistem.*

Veliki intervali = vidi: *Interval.*

Veloce = brzo, žurno, živo.

Velocità = brzina, žustrina.

Ventil = naprava na kovnim sviraljkama, koja omogućuje izvođenje hromatskih tonova. (Fr. *Soupape* ili *Piston*, engl. *Valve).*

Ventilhorn (njem.) = vidi: *Rog.*

Ventiltrompete (njem.) = vidi: *Trublja.*

Venusto = umilno, ljupko.

Verrillon (fr.) = stakleni zvonci, ugođeni u ljestvičnom nizu; zvuče pomoću gudala ili posebnih batića.

Versett (njem.) = kraća kompozicija za orgulje, obično u figuriranom, polifonom slogu. Izvodi se za vrijeme liturgičnog obreda, između pojedinih nastupa zbora. Također naziv za posebne odlomke liturgičkog teksta.

Verzetzungszeichen (njem.) = znakovi alteracije, t. j. znakovi povisilica, snizilica i povratilica.

Verte (lat.) = okreni (list).

Verte subito = okreni (list) hitro! Kratica: v. s.

Verzierungsnote (njem.) = vidi: *Ukrasi.*

Verzögerung (njem.) = vidi: *Retardatio.*

Vesperae (lat.) = psalmi, koji se pjevaju kod večernjice.

Vezzoso = nježno, umilno, ljupko.

Vibrafon = jazz-instrument. To su zaprovo metalne pločice, nanizane na pokretnu stalku. Ispod njih je metalni štap s propelerima, koji se električnim putem pokreću. Udaranjem batića o pločice izvija se karakterističan vibrirajući zvuk.

Vibratio = vibracija, titranje. Vidi: *Oscillatio.*

Vibrato = sitno podrhtavajući ili titrajući tonom. (Na gudaljkama izvodi se vibrato tako, da se titravo giba prst, koji pritiskuje žicu).

Vibrirati = titrati, podrhtavati.

Vicendevole ili *Vicendevolmente* = izmjenično.

Vidalita = pučka popijevka iz Argentine, polaganog tempa i melanholičnog ugođaja. Pjeva se obično uz gitaru.

Vi-de ili *Vidi* = pogledaj, pazi. Oznaka, kojom se upozoruje svirač na to, da ima preskočiti dio kompozicije.

Vidulice = vidi: *Dvojnice.*

Viella ili *Fidula* = stari gudački instrument, preteča današnjih gudaljki.

Vielstimmig (njem.) = višeglasno.

Vigoroso = snažno, jako. (Fr. Vigoureux).

Vihuela (španj.) = vidi: *Viella.*

Vijalo = isto što i *Lirica.*

Villancico (španj.) = 1) u 16. stoljeću duhovna i svjetovna popijevka srodna villanelli, 2) u 17.—18. stoljeću vrsta crkvene kantate.

Villanella ili *Villota* = vrsta stare talijanske plesne popijevke iz 16. stoljeća, većinom troglasne.

Vinetta = popijevka uz vino, napitnica.

Viola (Viola alta, fr. *Alto* i *Basse de violon,* njem. *Bratsche,* engl. *Viol, Tenor violin)* = gudaljka nešto veće trupine od violine, sa 4 žice, ugođene u kintama; c, g, d_1, a_1. Za violu se note ispisuju u C-ključu, koji stoji na trećoj crti crtovlja, ali ponekad i u violinskom ključu.

Viola da gamba = starinska, veća viola sa 5, 6, a i 7 žica. Kod sviranja se držala uz koljena, poput violoncella. — Znači ujedno i registar u orguljama, koji je po zvuku nalik na gudaljke.

Viola d'amore = vrsta viole osobito umilnog zvuka, sa šest ili sedam žica.

Viola di Bordone = oveća naročita vrsta viole.

Violente = žestoko.

Violina (njem. *Geige)* = najmanja gudaljka sa 4 žice, ugođene u kvintama: g, d_1, a_1, e_2. Violina ima oblik svih ostalih gudaljki, a najvažniji je solistički i orkestralni instrument. Sastoji se uglavnom od dva dijela i to trupa i vrata. Na trupu violine su gornji i donji pokrov, koji stvaraju t. zv. Resonanzboden (šupljina), sa dva otvora u obliku slova *f* s gornje strane, zatim obodi, koji spajaju gornji i donji pokrovac. Na vratu je duga, uska ravnina za hvatanje (pritiskivanje) žica, koje su vijcima nategnute s vrha vrata, do dna pokrovca, t. j. do naprave, o koju su prikvačene žice. Na gornjem pokrovu je, između oba *f* otvora, kobilica, na kojoj leže nategnute žice. (Fr. *Violon,* engl. *Violin).*

Glasovite i uvažene su violine, koje su gradili: Stradivari, Guarneri, Amati, Klotz, Stainer i dr.

Violinist = guslač.

Violino piccolo = vrsta male violine, koja se više ne upotrebljava.

Violino primo = prva violina.

Violino secondo = druga violina.

Violinski ključ = vidi: *Ključ.*

Violon (fr.) = vidi: *Violina.*

Violoncello = velika gudaljka, koju svirač sjedeći kod sviranja drži među koljenima. Njezine 4 žice ugođene su u kvintama: C, G, d, a. Note za violoncello pišu se u F-ključu, ali ponekad i u tenorovu i u violinskom ključu.

Violone ili *Violono* = isto što i Kontrabas. Ujedno označuje i jedan registar u orguljama.

Virga = jedan od znakova sredovječnog notnog pisma t. j. Neume.

Virginal = mali cembalo u Engleskoj; osobito su ga upotrebljavali od polovine 16. do polovine 17. stoljeća. Ime mu potječe otuda, što su ga naročito upotrebljavali u ženskim samostanima, gdje žive djevice (lat. Virgines).

Virtuoz = umjetnik, koji savršeno vlada tehničkim osnovama svoje umjetnosti; naročito reproduktivni muzičar.

Visina tona = svojstvo tona, koje ovisi o broju titraja njegovog izvora. Visina tona označuje se u notama položajem pojedine note na crtovlju, uzevši u obzir ključ koji stoji na crtovlju

Vistamente = žurno, brzo.

Višeglasje = vidi: *Polifonija.*

Vite (fr.) = naglo.

Vivace = živahno, živo. (Fr. *Très vif).*

Vivacetto = živahnije.

Vivacissimo = najživahnije, najžurnije.

Viva voce = s punim glasom.

Vivo = živahno, živo.

Vocalise (fr.) = vokaliza. Kompozicija za pjevanje bez potpisanog teksta, koja služi za izobrazbu glasa i pjeva se na pojedine vokale.

Vocalisieren (njem.) = pjevačke vježbe pjevati s vokalima. (Fr. *Vocaliser).*

Voce = glas.
Voce di petto = prsni glas.
Voce di testa = vidi: *Falset.*
Voce intonata = čisti, svijetao glas.
Voce pastosa = puni, ali mekani glas.
Voce rauca = grubi, hrapavi, nečisti glas.
Voces aequales (lat.) = oznaka postave kod kompozicije, pisane samo za muške ili samo za ženske glasove.
Vocina = slabi, mali glasić.
Vođica ili *Prijehodnica* (lat. *Subsemitonium modi*, njem. *Leitton*) = sedmi stupanj u dur i mol ljestvici, koji vodi prema gornjoj tonici i prethodi joj.
Voice (engl.) = glas.
Voice band (engl.) = vrsta horske recitacije i polupjevane deklamacije s muzičkom pratnjom, naročito klavir i udaraljke, pokrenute od F. E. Burian-a.
Voix (fr.) = glas.
Voix de fausset (fr.) = vidi: *Falset.*
Vokalizacija = izgovor vokala kod pjevanja. Može biti čista i nejasna.
Vokalna muzika = muzika, koja se izvodi samo pjevanjem, ili u kojoj instrumenti imaju sasvim podređenu ulogu pratnje pjevača.
Vokalni koncert = koncert, na kojem se izvode kompozicije za pjevanje (solo ili u zboru).
Vokalni stil = stil, izgrađen na osnovi tehničkih i fizioloških mogućnosti ljudskog grla. Klasični zborni, polifoni stil očituje se najljepše u djelima majstora XVI. stoljeća, a solistički u talijanskoj operi (Bel canto).
Volante = leteći, lepršavo.
Volata ili *Volatina* = mali sitni ćurlik, koji služi kao ukras pjevane melodije.
Volkslied (njem.) = vidi: *Narodna popijevka.*
Volles Werk (njem.) ili *Grand Choeur* (fr.) = oznaka kod orgulja za fortissimo, koji se izvodi sa svim registrima.
Vollstimmig (njem.) = punoglasno.

Volta = 1) »put«; 1ª volta = prvi put, due volte = dva puta, 2) brzi ples u XVII. stoljeću u $^6/_8$ mjeri.
Volti ili *Volti subito* = okreni, odnosno okreni odmah, brzo. Oznaka u dionici, da je na početku slijedeće stranice nagli važan nastup. Kratica: V. S.
Vorausnahme (njem.) = vidi: *Anticipatio.*
Vorhalt (njem.) = vidi: *Zaostajalica.*
Vorschlag (njem.) = vidi: *Predraz.*
Vorspiel (njem.) = predigra. (Fr. *Prélude*).
Vortrag (njem.) = način muzičkog predavanja kod pjevanja ili sviranja.
Vorzeichnung (njem.) = vidi: *Predznaci.*
Vox (lat.) = glas. Vidi: *Glas.*
Vox acuta (lat.) = visoki glas.
Vox humana (lat.) = »čovječji ili ljudski glas«; vrlo nježni i osobito lijep registar u orguljama.
Vox virginea (lat.) = »djevičanski glas«; naročito umilan registar u orguljama.
Vrijednosti nota = vidi: *Nota.*
V. S. = kratica za *»Volti subito«*, ili *»Verte subito«.*

W

Waldflöte (njem.) = vrsta registra u orguljama.
Waldhorn (njem.) = vidi: *Rog.*
Waltz-boston (engl.) = polagani američki valcer bez osebujnog ritmičkog zamaha bečkog valcera. Bio je u modi 1918. godine.
Walzer (njem.) = vidi: *Valcer.*
Wechseldominante (njem.) = vidi: *Superdominanta.*
Wechselnote (njem.) = disonantni ton nekog sazvuka ili intervala, koji je nakon drugog disonatnog tona nastupio prije rješenja u konsonancu (pr. kvarta, koja prelazi u sekundu prije nego što se riješi u tercu). (Fr. *Note de passage*, engl. *Changing note.*).
Weite Harmonie (njem.) = vidi: *Razmaknuti slog.*

Whispering bariton = šapćući bariton, koji pjeva bez tona u jazz-orkestru. To je zapravo muzički stilizirana pointirana deklamacija.

Wiederherstellungszeichen (njem.) = vidi: *Povratilica.*

Wiederholungszeichen (njem.) = vidi: *Znak opetovanja.*

Windharfe (njem.) = isto što i *Eolova harfa.*

Windharmonica = isto što i *Harmonij.*

Windlade (njem.) = ormar na orguljama, na kojem stoji niz svirala, a u njemu je stlačen uzduh, koji se pomoću odgovarajućeg mehanizma pušta u svirale. (Fr. Porte-vent).

Wirbel (njem.) = 1) drveni vijak, kojim se napinje žica na gudaljkama. Vidi: *Navijak.*

2) vrsta tremola na bubnju i talambasima.

Wirbelstock (njem.) = drveni ili metalni okvir s vijcima, pomoću kojih se ugađaju žice na klaviru.

Wolf (njem.) = oštri registar u orguljama.

X

Xylocarphion (gr.) = vrsta harmonike kombinirane od drva i slame.

Xylophon (gr.) = vidi: *Ksilofon.*

Z

Zabranjene kvinte = vidi: *Kvinte zabranjene.*

Zagrada = vitičasta spojka (}), kojom se spaja dvije linijature, dva (reda) crtovlja.

Zampogna = gajde, dude.

Zanze = vrsta instrumenta afričkih Crnaca u Srednjem Kongu.

Zaostajalica = ton, koji je zaostao u jednoj dionici iz prijašnjeg sazvuka, te još traje, iako je nastupio slijedeći sazvuk. (Njem. *Vorhalt.*)

Zapateado (španj.) = vrsta španjolskog narodnog plesa u $^3/_4$ ili $^3/_8$ mjeri.

Zapfenstreich (njem.) = vidi: *Mirozov.*

Zapjev = kod umjetničkog pjevanja način stvaranja tona pomoću posebnog postavljanja grlene i usne šupljine zbog što bolje rezonancije.

Zarge (njem.) = uska obodna stijenka na gudaljkama, koja spaja gornji i donji pokrovac trupa. (Fr. *Eclisse,* engl. *Side wall).*

Zarzuela (španj.) = vrsta scenske igre (iz 17. stoljeća) pjevane i govorene naizmjence.

Zastavica = vidi: *Nota.*

Zbiti slog ili *Zbito suglasje* = vidi: *Uzani slog.*

Zbor = vidi: *Kor.*

Zeitmass (njem.) = vidi: *Tempo.*

Zeloso = revno, užurbano.

Ziehharmonika (njem.) = vidi: *Harmonika.*

Zimbal (njem.) = vidi: *Cimbal.*

Zingaresca = ciganska popijevka.

Zingarese = na ciganski način.

Zink ili *Zinke* (njem.) = vrsta dugog instrumenta sličnog trublji, koji se više ne upotrebljava.

Zirkelkanon (njem.) = vidi: *Canon per tonos.*

Zither (njem.) = vidi: *Citra.*

Znak opetovanja (njem. *Wiederholungszeichen,* fr. *Reprise,* engl. *Repeat)* = znak, kojim se obilježuje dio kompozicije, kad je treba izvesti dvaput uzastopce. Uz obični tinac dodaje se još jedan deblji (na početku opetovanja lijevo od običnog, a na svršetku desno od običnog tinca), a s druge strane običnog tinca stavi se, u drugoj i trećoj praznini crtovlja po jedna točka. Takvim znakom obilježuje se na početku (dvije točke na desnoj strani tinca) i na kraju (dvije točke na lijevoj strani tinca) onaj dio kompozicije, koji valja opetovati.

Zoppo = mlitavo.

Zorzico (španj.) = stari baskijski ples u $^5/_4$ mjeri.

Zufolo = isto što i Flageolet.

Zug (njem.) = registar u orguljama. Znači i seriju od 12 namotaka raznovrsnih žica za žičane instrumente.

Zunge ili *Zungenstoss* (njem.) = odbojni pokret jezika kod puhanja u duvačke instrumente. (Fr. Coup de langue).

Zungenwerk ili *Rohrwerk* (njem.) = one sviraljke na orguljama, koje u sebi imadu pričvršćen jezičak.

Zurla ili *Zurna* = primitivna narodna dvojezična duvaljka od jednog komada drva. Podrijetlom je iz Perzije, a istovjetna s arapskom zamrom i turskom zurnom. Zovu je i Surla.

Zusammenschlag (njem.) = vidi: *Acciaccatura.*

Zusatz (njem.) = vidi: *Coda.*

Zvončići = vidi: *Glockenspiel.*

Zvono = vidi: *Udaraljke.*

Zvučna pila = jazz-instrument. To je odulja čelična pila, a zvuk se na njoj izvodi gudalom ili odgovarajućim batićem.

Zvučnik ili *Megafon* = 1) sprava u obliku trube, za pojačavanje glasa, a služi za sporazumijevanje na veće udaljenosti (na brodovima i sl.). 2) sprava, koja se upotrebljava uglavnom u radiotehnici za pretvaranje električnih valova u zvučne.

Zvuk = osjet, što ga primamo slušnim organom (uhom); nastaje titranjem elastičnih tjelesa, a širi se u obliku zvučnih valova.

Jednakomjerne titraje čujemo kao ton, pojedine potrese kao prasak, a nejednakomjerne titraje kao šum. Broj titraja u sekundi određuje visinu tona. Tonovi, koje čujemo, imaju 16 titraja do 20.000 titraja u jednoj sekundi.

Zweistimmig (njem.) = dvoglasno. (Fr. *A deux parties.*)

Zwischenraum (njem.) = vidi: *Espace.*

Zwischensatz (njem.) = vidi: *Međustavak.*

Zwischenspiel (njem.) = vidi: *Međuigra.*

Zwölftonmusik (njem.) = vidi: *Dodekafonija.*

ž

Žabica ili *Žabičak* = napinjač, t. j. donji, pomični dio gudala na vijak, kojim se napinju strune gudala. (Fr. *Talon,* njem. *Frosch.*)

Žice = sastavni dio gudačkih instrumenata, harfe, klavira, te brojnih narodnih instrumenata. Izrađuju se od kovine ili crijeva.

Žveglica = primitivna narodna svirala različitog oblika, obično ukrašena ornamentima.

Kratice muzičkih izraza

Kratice muzičkih izraza

(Abbreviatura)

A.	Alto
accel.	accelerando
Accomp.	Accompagnement
Ad. / Ado. / Adgio	Adagio
ad lib.	ad libitum
al F.	al Fine
all' ott. / all' 8va	all' ottava
Allo	Allegro
Allo ass.	Allegro assai
Allo mod.	Allegro moderato
Allo viv.	Allegro vivace
Allgtto	Allegretto
And. / Andte.	Andante
Andtno	Andantino
arc.	coll' arco
Arpo. / Arpegg.	Arpeggio
a. t.	a tempo
ass.	assai
att.	attacca
B.	Basso
B. c.	Basso continuo
Basso	Contrabasso
Bl.	Blasinstrumente
Br.	Bratsche

brill.	brillante
c.	cantus, cogli, col, colla, colle, collo i con
c. a.	coll' arco
c. b.	col basso
c. 8va	coll' ottava
c. d.	colla destra (mano)
c. Fl.	col Flauto
c. l.	col legno
c. s.	colla sinistra (mano) ili con sordino
Cad.	Cadenza
cal.	calando
Cello	Violoncello
Clar. / Cltto.	Clarinetto
Claro	Clarino
Co. / Cor.	Corno
cres. / cresc.	crescendo
D.	destra (mano), dominanta, droite (main)
D. c.	Da capo
D. c. al Fine	Da capo al Fine
D. s.	dal Segno
decres.	decrescendo
dim.	diminuendo
div.	divisi
dol.	dolce
dolciss.	dolcissimo
espr. / espres.	espressivo
f. / fo.	forte
Fag.	Fagotto
ff.	fortissimo
Fl.	Flauto
Flag.	Flageolet
Flno.	Flautino
Fl. picc.	Flauto piccolo
fp	fortepiano
F. P.	Fortepiano, Pianoforte
fz.	forzando
G.	gauche (main)
L.	laeva (manus)
Largh.	Larghetto
leg.	legato
legg.	leggiero
lo.	loco

luo.	luogo
lusing.	lusingando
m.	mezzo ili meno
Magg.	Maggiore
Maj.	Majeur
Man.	Manual
manc.	mancando
marc.	marcato
m. d.	mano destra (main droite)
mez.	mezzo, mezzosopran
mf.	mezzoforte ili meno forte
M. g.	Main gauche
Min.	Minore ili Mineur
M. M.	Mälzel-ov metronom
Mod. / Modto.	Moderato
mor.	morendo
mp.	mezzopiano
m. s.	mano sinistra
m. v. / mzv.	mezza voce
Ob.	Oboe
oblig.	obligato
Oe. / Oeuv.	Oeuvre
Op.	Opus
Ott. / Ova.	Ottava
p.	piano
Ped.	Pedale
perd. / perdend.	perdendosi
po.	piano
pf.	piano forte, più forte ili poco forte
pizz.	pizzicato
P. F. / Pfte.	Pianoforte
pp.	pianissimo
r.	ripieno
rall.	rallentando
Rec. / Recit.	Recitativo
rf. / rfz.	rinforzando
rip.	ripieno
rit.	ritardando
riten.	ritenuto

S.	**sinistra (mano), sopran**
scherz.	**scherzando**
sem.	**sempre**
Sfz.	**sforzando**
sim.	**simile**
Sin.	**Sinistra (mano)**
smorz.	**smorzando**
Sopr.	**Soprano**
Sord	Sordini
sost. / **sosten.**	**sostenuto**
s. S.	**senza sordini**
s. t.	**senza tempo**
s. v.	**sotto voce**
stacc.	**staccato**
str.	**stretto**
string.	**stringendo**
T.	**tasto, tempo, tenore, tutti**
Tam.	**Tamburo**
t. s.	**tasto solo**
Ten.	**Tenore**
ten.	**tenuto**
Timp.	**Timpani**
tr.	**trillo**
trem.	**tremolando**
Tromb.	**Trombone**
Tromp.	**Trompete**
u. c.	**una corda**
unis.	**unisono**
V.	**voce**
Va.	**Viola**
Var.	**Variazione**
Vello.	**Violoncello**
Viol.	**Violino**
viv.	**vivace**
Vla.	**Viola**
Vo.	**Violino**
V. S.	**Volti subito**
1a.	**prima (volta)**
2da.	**seconda (volta)**
1o.	**primo**
2de.	**secondo**
8. / **8va.**	**ottava**

Izvadak iz partiture

simfonijske pjesme
»TILL EULENSPIEGEL«
od Richarda Straussa.

Instrumenti su pisani ovim redoslijedom:

1.	crtovlje	piccolo (mala flauta)
2.	„	prva i druga flauta
3.	„	treća flauta
4.	„	prva i druga oboa
5.	„	treća oboa
6.	„	engleski rog
7.	„	klarinet (u D)
8.	„	prvi i drugi klarinet (B)
9.	„	bas-klarinet (B)
10.	„	prvi i drugi fagot
11.	„	treći fagot
12.	„	kontra-fagot
13.	„	prvi i drugi rog
14.	„	treći i četvrti rog
15.	„	prva i druga trublja
16.	„	treća trublja
17.	„	prva i druga pozauna
18.	„	treća pozauna (Tb)
19.	„	timpani
20.	„	prva violina
21.	„	druga violina
22.	„	viola
23.	„	violoncello
24.	„	kontrabas

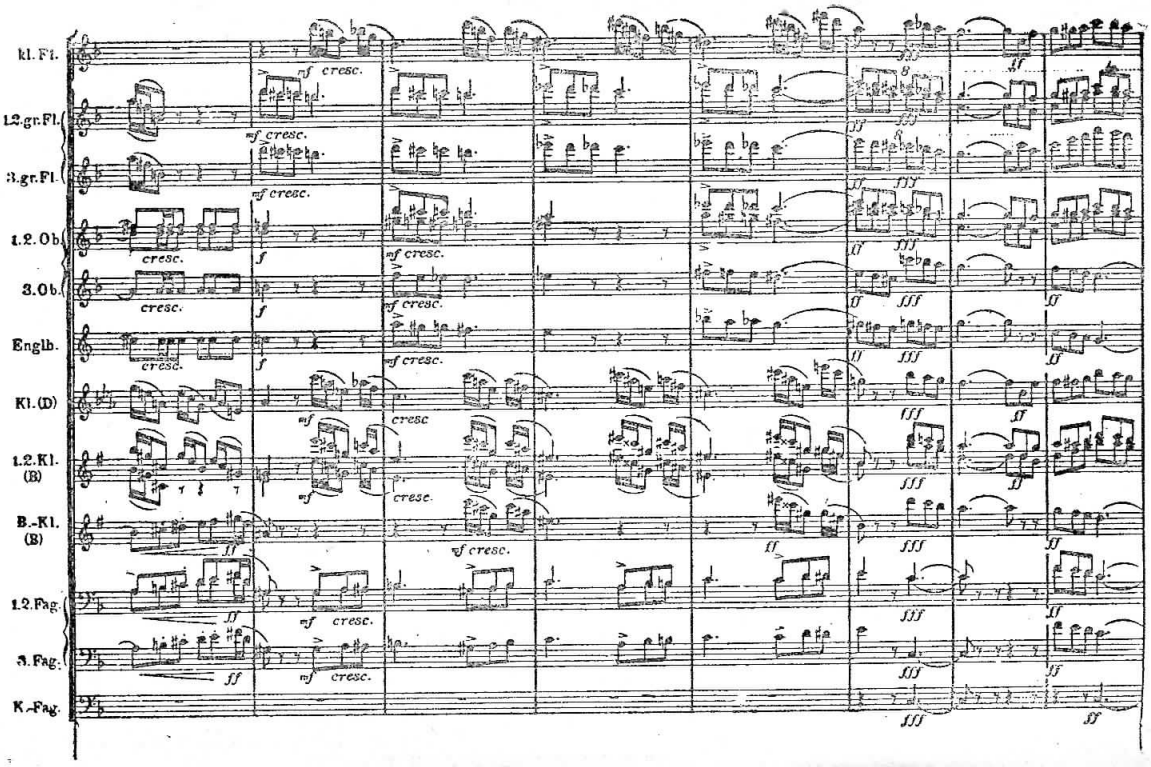
kl. Fl.
1.2.gr.Fl.
3.gr.Fl.
1.2.Ob.
3.Ob.
Englh.
Kl.(D)
1.2.Kl. (B)
B.-Kl. (B)
1.2.Fag.
3.Fag.
K.-Fag.

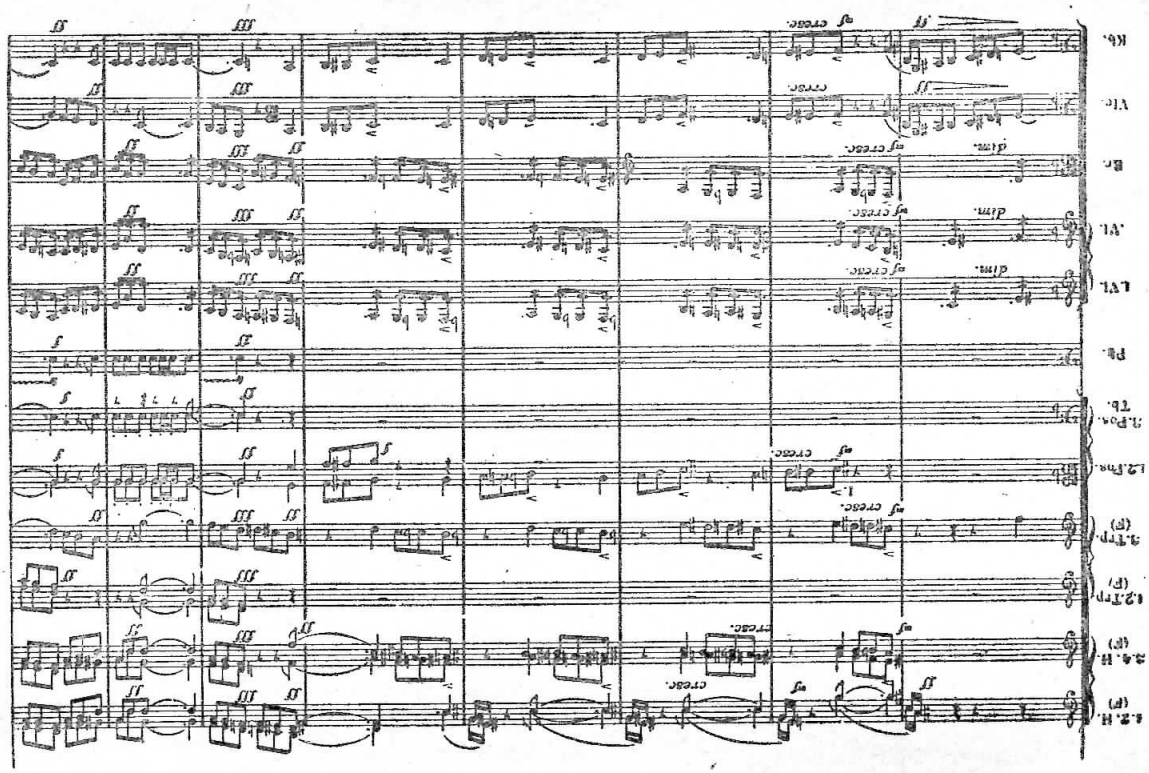
1.2.H. (F)
3.4.H. (F)
1.2.Trp. (F)
3.Trp. (C)
1.2.Pos.
3.Pos.
Tb.
Pk.
1.Vl.
2.Vl.
Br.
Vlc.
Kb.

SADRŽAJ

Predgovor 5
Osnova pouka 7
Tipke klavira 7
Predočenje u notama 7
Crtovlje 7
Ključ za note 8
Note po svome trajanju ili vrijednosti 10
Stanke ili pauze 11
Vrijednost točaka iza nota i iza stanka 11
Zorni prikaz nota i stanka s točkama 12
Povisilice, snizilice i povratilice 13
Note sa sniženjem i povišenjem 14
O vrstama takta 15
Tempo 16
Osnovni intervali 17
Pregled predznaka i početnih tonova ljestvica 19
Još jedan zorni pregled predznaka 20
Pregled durskih ljestvica s povisilicama 22
Pregled durskih ljestvica sa snizilicama 23
Pregled molskih ljestvica s povisilicama 24
Pregled molskih ljestvica sa snizilicama 28
Napomena 33
Tumač muzičkih pojmova 35
Kratice muzičkih izraza 209
Izvadak iz partiture »Till Eulenspiegel« 213